Bucur Chiriac

SPOVEDANIA UNUI COLECȚIONAR DE ARTĂ

Postfață de Artur Silvestri:
„Despre un proiect semi-eșuat,
soroc și hazard“

CARPATHIA PRESS — 2007

CARPATHIA PRESS, 2007
str. Școala Herăstrău nr. 62, sector 1
București, România, cod 014146
E-mail: **carpathia.press@gmail.com**
Tel/fax: **004-021-317.01.14**
ISBN: **978-973-7609-22-9**

Coperțile cărții conțin fotografii din Colecția de documente a scriitorului Bucur Chiriac.

Imaginile reprezintă, pe coperta întâia, de la stânga la dreapta și de sus în jos:

1 – Aspect de la inaugurarea Colecției de artă românească „Marieta și Bucur Chiriac" la Muzeul Județean Buzău,15 dec. 2007; în imagine, dreapta, dl. Constantin Boscodeală, primarul Buzăului, protectorul acestui act de cultură.

2, 3 – Imagini din „colecția clasică", din București, str. Povernei, nr. 15-17, astăzi disparută.

4 – Bucur Chiriac (dreapta), Ion Grigore și Artur Silvestri

5 – Fondatorii Colecției, Marieta și Chiriac Bucur într-o fotografie istorică din casa din str. Povernei

6 – Imagine din „colecția clasică"

7 – La „zilele Fundației" – sculptorul Marcel Guguianu și pictorul Dan Hatmanu

8, 9 – Imagini din „colecția clasică"

10 – Fondatorii Marieta și Chiriac Bucur la o reuniune ARP – Asociația Română pentru Patrimoniu, organizație care le-a acordat unul din Premiile Patrimoniului Românesc

11 – Imagine din „colecția clasică"

12 – La „zilele Fundației" – vechi prieteni scriitori și artiști plastici

13 – La „zilele Fundației" – scriitorii Corneliu Leu și Victor Crăciun

14 – Bucur Chiriac acordând autografe la apariția volumului „Danie, Loc și Bunăvoire" – o poveste a colecției de artă

15 – Aspect de la inaugurarea Colecției de artă românească „Marieta și Bucur Chiriac" la Muzeul Județean Buzău, 15 dec. 2007; în imagine, între alții, „fondatorii", Vasile Parizescu, președintele Societății Colecționarilor de Artă, Radu Cârneci, Florea Androne, Lazăr Baciucu

Pe coperta a patra, de la stânga la dreapta și de sus în jos:

1, 2 – Scene de familie: „fondatorii" și „rudeniile" apropiate

3, 4 – Imagini din „colecția clasică"

5 – La „zilele Fundației" – regretații Ion Rotaru, istoric literar, Dragoș Morărescu, grafician și colecționar de artă, și scriitorul Alecu Ivan Ghilia

Coperta și tehnoredactare: **Gabriela Chircea**
Tipar: **S.C. EURO PRINT COMPANY S.R.L.**, Buzău, România

Am pătimit în viață prin a fi prea sărac. Am venit pe lume în familia unui ceferist, fiind al zecelea copil. Mi se spunea Prâslea. M-am născut la zi mare, la 1 mai 1932. Într-o mărturisire târzie, prin anul 1960, când eram student la Facultatea de Filologie din București, venit la Buzău acasă, într-o vacanță, stând pe prispa casei cu mama la o voroavă, am văzut-o cu lacrimi în ochi, bucuroasă că îi adusesem mai multe lucruri de îmbrăcăminte. Mi-a făcut o mărturisire care m-a făcut mut:

— Măi copile, tu te-ai născut la o zi mare. Când clopotele băteau în biserică, tu băteai la porțile vieții. Era zi de Paște. A fost o zi sfântă și Dumnezeu îți va aduce mult noroc.

De atunci, iată au trecut peste 70 de ani și n-am să uit acea toamnă aurie din august 1960, când mama care nu știa să scrie și să citească, într-un moment de descătușare sufletească, parcă simțindu-mi dorința de a ști mai multe despre familia mea, cu vorba-i domoală, cu ochii strălucitori de fericire că cel mai mic din cei zece copii ai săi, prâslea, a ajuns „om mare", uitându-se în ochii mei au podidit-o lacrimile, mângâindu-mă cu duioșie mi-a spus:

— Dumnezeu ți-a dat zile. Nu știi că atunci când eram însărcinată cu tine, când vecinii spuneau că Rada, „epuroaica" de pe muche, cum i se zicea casei noastre a rămas grea și trebuia, la îndemnul moașei să „te dau afară" s-a întâmplat o adevărată minune. Tatăl tău, Grigore, în ajunul zilei când urma să-ți fac de petrecanie, noaptea a visat că venise la noi acasă o femeie îmbrăcată în alb care i-a zis:

— Nu o lăsa Grigore să se ducă la doctor. Acest copil v-a fost trimis de Dumnezeu și la bătrânețe va fi singurul vostru sprijin, de la el o să aveți milă și bucurii în viață.

Și iată îmi zice mama; Deși ești student, cu o amărâtă de bursă de la stat, tu mi-ai adus o rochie și pantofi noi, pe care taică-tu nu mi le-a cumpărat niciodată împreună.

Și copilul Prâslea, a crescut în acea casă lăsată într-o rână, gata să cadă – nu de tata și de mama lui copleșiți de nevoi – ci de frații și surorile mai mari – care îl ocroteau – cu grijă părintească, ducându-l în cârcă la școală, numai în tîrlici în plină iarnă.

Deși săraci, am avut o copilărie „frumoasă". Eram cuminte, ascultător și silitor la carte, sfios și cu o mare credință în Cel de

sus. Elev fiind, mergeam în fiecare duminică și la slujbele de peste an la biserică și îngânam la strană, împreună cu dascălul, unele părți din Slujbă, spuneam pe de rost în fața altarului *Tatăl nostru* și *Crezul*, fiind mândru că lumea cartierului se uita mirată la puștiul „Radei după muche“ spunându-i mamei cu o oarecare invidie că, „fiul tău ăl mic are voce“ și că sigur se va face preot. Nu-i de mirare că, pe la vreo opt ani mergeam cu părintele Chirilă cu botezul, mai ales pe la casele familiilor de ceferiști și căruțași, ocolind casele celor avuți căci stăteau cu porțile zăvorâte.

La o vârstă fragedă, pe când aveam numai nouă ani, la școala primară din cartierul Mihai Viteazul din Buzău, școală construită de bogătașul Petre Zangopol și soția sa Hrisula, mi-am încântat pentru prima dată ochii privind de unul singur, pe unul dintre pereții sălii de festivități o reproducere după „Carul cu Boi“ al lui Grigorescu. Stând într-o încremenire totală admirând tabloul, am simțit o palmă grea. Era directorul Deliu un om blând, iubitor de copii. Privindu-l emoționat, i-am spus de frică:

— Nu, nu n-am făcut nimic. Nu am vrut să-l fur, și i-am spus că am impresia că era la fel cu carul cu boi al unui văr de-al mamei din satul Costești, care aducea la Buzău, în fiecare an pepeni ca să-i vîndă. Uneori, noi copii nu-l cruțam și-i șterpeleam cîte 2-3 pepeni pe care-i mâncam cu mare viteză pe marginea șanțului de frică să nu ne prindă. Directorul a zâmbit auzindu-mi spovedania și mângâindu-mi claia de păr, m-am luminat la față și mi-a spus:

— Te știu, măi băiete, mi-a spus învățătoarea ta că îți place frumosul din viață și, după cum văd dai târcoale artei. Am auzit că scrii compuneri frumoase, și chiar poezii. Înseamnă că atunci când vei fi mare o să te duci la facultatea de filologie sau teologie și de ce nu, la arte plastice. Poate mergi pe urmele vărului tău, poetul Panait Nicolae, mai știi unde sare țandăra?

Auzind aceste vorbe blânde, părintești, mă fâstâcisem de tot. Eram ud leoarcă, parcă-mi fugea pământul de sub picioare. Făcând o pauză, directorul mi-a mai spus că, într-o zi, privind peste gardul casei noastre, a văzut o bisericuță mică din lut, și pe mine stând în genunchi în fața ei și cântând. Ce mai, ești un sensibil, un credincios cu frica de Dumnezeu, și sunt convins că vei ajunge departe.

Azi cînd rememorez acele previziuni ale directorului Deliu, previziunile lui sînt ca un testament care mi-a marcat viața.

Mai tîrziu, prin anul 1942, a trebuit să plecăm cu fratele și două surori în Basarabia, unde, tatăl meu fusese permutat cu

serviciul, ca hamal la gara Bulgărica din județul Ismail. Aici într-o lume pestriță, cu mulți găgăuzi, ruteni, bulgari și cîteva familii de nemți, vecinii de lîngă gara C.F.R văzându-mă că în fiecare duminică mergeam pe jos, peste 6 km la slujba care se făcea în orașul Bolgrad, în cea mai mare catedrală din sudul Basarabiei, localnicii au observat aplecarea mea spre religie, încît murind părinții fetei, să-i citesc stîlpii și să spun la priveghi rugăciuni. Nu-mi venea să cred, cînd vedeam în jurul meu, oameni bătrîni și tineri, stînd în genunchi și făcîndu-și cruce. Mă miram uneori, făcându-mi-se frică, să nu creadă lumea că sunt vreun tînăr „plecat cu sorcova" așa cum credea țața Vosnicia. Aici, în acel sat pestiț, într-o lume care nu uitase suferința din pustiul Siberiei în timpul deportării, unde muriseră mulți bătrâni și copii, devenisem la 12 ani un copilandru chemat de Dumnezeu să le aducă aminte că nu au uitat credința că mai există pentru ei o scăpare, că Dumnezeu nu și-a luat mîna de pe ei.

În anul 1944, prin iunie, revenind acasă, la Buzău, m-am apropiat din nou de biserica din cartier, iar la terminarea celor 7 clase primare, cu ajutorul preotului Neagu, o matahală de om, care m-a învățat să scriu poezioare și „să vorbesc frumos", am dat examen la Liceul Industrial pe care, din cauza neajunsurilor și greutăților din familie, a trebuit să-l întrerup, iar în primăvara lui 1949 să mă angajez, la îndemnul unui vecin, ca normator la S.M.T. Pogoanele. Împotmolindu-mă printre munții de noroaie, din acel sat uitat de lume din câmpia Bărăganului, după un an de zile, greu de suportat, unde am îndurat frigul din timpul iernii, și mizeria, lipsa dragostei părintești la care tînjam, am plecat din nou la Buzău unde, la scurt timp, cu ajutorul unui om de bine, și în urma unui curs special de contabilitate, am fost angajat de data asta la G.A.S Stîlpu unde am fost un răsfățat de salariați, văzînd în mine un om pe care l-a trimis providența. Cazat într-o casă luxoasă din conacul doctorului Angelescu, ginerele bogătașului Monteoru, aici, stăteau înghesuite, claie peste grămadă, piese de mobilier în stil rococo, pe pereți câteva tablouri, o oglindă imensă de cleștar, în care, în fiecare dimineață îmi aranjam frizura, iar seara la lumina becului, în liniște pe o terasă, respirând aerul din parcul care înconjura conacul și mirosul florilor de tei, simțeam că, iată, mama a avut dreptate când a spus că, în viață, voi avea noroc. Aici am descoperit mai multe albume, tipărite în limba franceză și germană, pe care le răsfoiam și încercam să pătrund în lumea artei, fiind pentru mine o mare descoperire. În acel an, 1952, făceam dese vizite în interes de serviciu la o sucursală a G.A.S.

Stîlpu, la stațiunea din Monteoru, unde dăinuia, într-o stare de degradare, palatul acestui mare boier, socrul doctorului Angelescu. Am fost impresionat când, în acest palat, am văzut cu ochii inimii, mobilier de epocă, oglinzi elvețiene, porcelanuri de delft, icoane și tablouri diferite. Toate aceste valori îmi încărcau sufletul cu frumusețI pe care marele tăvălug al timpului, încet, dar sigur le prăfuise. În timp, am auzit că multe din obiectele de la Stîlpu și de la Palatul Monteoru au ajuns la Muzeul Regional de istorie, altele au fost furate și descoperite prin casele unor localnici care au ținut să aibă și ei „ceva amintiri" de la conașu Monteoru. Erau vremuri grele, vremuri de restriște, în care mâna omului neștiutor își făcea singură dreptate, se răzbunau pe cei la care au fost cândva slugi. Unele valori, însă, au ajuns și în casele unor medici, profesori, avocați, negustori care știau să le prețuiască sau să le valorifice mai târziu.

În anii aceia, în îndrăgostitul de artă se trezise interes și pasiune nu pentru a cumpăra neapărat unele obiecte vechi și tablouri, ci dorința de a le salva de la pierire, ce a devenit o preocupare constantă, o pasiune care s-a desăvârșit mult mai târziu. Până atunci, în acei ani tulburi, nu văzusem nici un muzeu, nici nu știam dacă orașul Buzău avea așa ceva și nu mi-am desfătat ochii în fața unor opere de artă a căror identitate să o recunosc. Știam totuși că, în orașul meu natal, cândva, și-a lăsat însemnele trecerii sale, profesorul Ion Andreescu care însăilase pe pânza vremii maestuioși stejari seculari, din faimosul crâng al Buzăului. Abia prin anii 1951-1952, am descoperit întâmplător unele tablouri semnate de Nicolae Grigorescu agățate în dezordine pe scările conacului unui boier, devenit un cunoscut colecționar de artă, numele lui fiind Gogu Iliescu. Aici, în Conacul din satul Cândești, de o frumusețe rară, la începutul secolului XX, venea din când în când, mai ales toamna, Grigorescu. El era însoțit uneori de Caragiale, Vlahuță și Delavrancea, pe care boierul îi poreclise „cei trei crai". În timp ce pictorul cu șevaletul alb la subțioară era văzut în fața unei bisericuțe din spatele conacului, pictând pe pânze de mici dimensiuni casele pitorești de pe Valea Buzăului, cu păduri seculare și biserici sau mănăstiri, ceilalți trei își făceau veleatul în pivniță, degustând vinurile din podgoria lui Gogu Iliescu. Într-o zi, pe când Grigorescu stătea cu ochii ațintiți în zare, a văzut în fața acelei bisericuțe din spatele conacului pe însuși Gogu Iliescu care își încerca penelul, amestecând culorile, și trăgând cu creionul linii drepte și curbe, pe care maestrul le surprinsese cu coada ochiului, văzându-l pe acesta mai apoi, cu pensula acoperind cu pete de

culoare o pânză minusculă. Înțelegând strădania acestuia, intervenea și corecta unele inadvertențe, făcând retușuri, înlăturând unele stridențe de culoare, și mai ales nuanțele țipătoare de galben și tonalitățile de roșu sângeriu. Toate acestea le-am aflat de la un preot bătrân al satului, căruia, la rândul său, i le povestise tatălui lui, slujitor al bisericii de pe moșia lui Gogu Iliescu. Tablourile acestui epigon al lui Grigorescu au rămas în colecția acestuia, împodobind o scară care urca la etaj și în salonul de muzică. Colecția acestui mare iubitor de artă peste ani s-a îmbogățit cu alte lucrări cumpărate de moșier din expozițiile ce se organizau periodic la București. În cei doi ani de zile petrecuți la Cândești, eu, împreună cu alți doi contabili, priveam cu uimire pe scările care duceau în salonul de muzică al conacului aceste zeci de tablouri care, curios, fuseseră inventariate în faimosul registru „ruff" ca fiind „lucrări diferite de pictură" fără să se specifice autorul. Niciodată, neștiutori cum eram, n-am realizat valoarea acestei colecții de artă unică, de la țară, și n-am descifrat semnăturile autorilor. Pe câteva, vreo două, trei, am deslușit, poate, semnătura lui Grigorescu. Noi ne desfătam inima și ochii, privind această lume a frumosului, pe care colecționarul Gogu Iliescu le adunase într-o viață de om. Atunci, uitându-mă tot mai des la aceste tablouri, înșirate ca la paradă pe pereții conacului, am început să înțeleg mesajul unor lucrări, să fac în fața colegilor unele mici comentarii asupra temelor, modalități de realizare plastică, exprimând unele judecăți de valoare și să descifrez irizările luminoase ale unor nuanțe de verde-crud și sidefii.

Poate atunci, în anii aceia, a încolțit în inima mea dorința de a cumpăra, din micile mele economii, unele tablouri, cu care să-mi înfrumusețez viața. Niciodată nu mi-a venit ideea să fac o colecție. Oricum, descoperirea acestei colecții m-a marcat rămînînd o dorință care se va realiza mult mai târziu. Din vremea cînd lucram la Cîndești păstrez o amintire care îmi răscolește durerile înecate în negura timpului. Cred că era în primăvara anului 1952, cînd, intrând întâmplător în grajdul conacului, conducătorul unui atelaj cu boi, bravînd, într-o stare de entuziasm total, mi-a arătat pe unul din pereții încăperii, o pictură reprezentând „un boulean", un crochiu colorat cu o pastă subțire, spunându-mi că „și el, în calitate de șef al sindicatului, a ținut neapărat să-și pavoazeze locul de muncă". Era sau nu un original al lui Grigorescu a rămas pentru mine o enigmă până în zilele noastre. Când mă gândesc la acea perioadă romantică din viața mea, la naivitatea de atunci, mă întreb în sinea mea, unde or mai fi acele tablouri cu semnătura

lui Grigorescu? Știu că, într-un an de zile, înregistrând în inventarul Gospodăriei de Stat Cîndești, tot „56 de tablouri diferite“, observam cum an de an, numărul era același, dar, multe originale au fost substituite cu altele pictate de artiști amatori buzoieni, chiciuri care frizau bunul gust. Am aflat mai tîrziu, că multe din lucrurile originale valoroase, au fost valorificate și vîndute de contabilul șef al gospodăriei unor medici, avocați, unele fiind văzute în casa faimosului doctor Ciopală, după cum am aflat de la un șef local, căruia într-o împrejurare i-am povestit despre dispariția din colecția lui Gogu Iliescu a unor lucrări semnate de Grigorescu. Acel șef de mare omenie, care manifesta o preocupare constantă de a îmbogăți colecțiile Muzeului de Istorie din Buzău, întâlnindu-l într-o împrejurare vădit fericit mi-a spus că au fost recuperate două lucrări de Grigorescu care erau agățate în cabinetul unui medic buzoian. În anii aceia, maturizându-mă,am devenit un împătimit iubitor de artă, încât atunci cînd intram în casa unor oameni, eram surprins de interlocutori cum cercetam cu anumită insistență încăperile, făcîndu-i nu o dată să-și ceară scuze „că n-au mai văruit de mult casa“. Cu această meteahnă am rămas și în prezent. Nu știu, este un defect sau o judecată de valoare, dar a fost o formă de acumulare, de formare a unor elemente critice, de instruire în ultimă instanță, în domeniul artelor plastice.

În vremea aceea, eram copleșit de greutăți și mai ales de moartea prematură a tatălui meu și a unui frate, călcat de un tren în gara Buzău, care mi-au marcat tinerețea, m-au maturizat brusc, încât plecarea în armată ca recrut a fost un moment de cumpănă care mi-a tăiat din elanul aspirațiilor mele.

În toamna anului 1952 ca recrut am ajuns la Oradea în vechea cetate a Mariei Thereza care fusese pînă nu de mult, închisoare. Datorită faptului că eram foarte slab, dar ambițios, comandantul unității m-a luat sub aripa lui, ocrotindu-mă făcînd mai puțină instrucție, folosind-mă să scriu unele articole la gazeta de perete, să fac texte pentru stația de amplificare a unității, mai apoi să mă ocup de alfabetizarea unor soldați, compunîndu-le „scrisori de dragoste frumoase“ pe care le trimiteau iubitelor sau soțiilor. După un an am fost transferat la Dumbrăveni, un orășel pitoresc de provincie ca un mic Corso cu cîteva magazine și o biserică cu un turn înalt care mă înfricoșa, crezînd că se prăvălește peste mine. De aici am început, în calitate de coresponden permanent, să scriu articole la ziarul „În slujba patriei“ și spre sfîrșitul stagiului militar să ajung în orașul de la poalele Tîmpei – Brașov. În toate aceste trei orașe, Oradea, Dumbrăveni și Brașov

m-am îmbogățit spiritual, am văzut pentru prima dată o alt lume, am admirat monumente, biserici, catedrale ortodoxe și catolice, clădiri cu parfum de epocă, cetăți care m-au impresionat prin grandoare, frumusețe și trăinicie. Am rămas cu aminitiri de neuitat, pe care mi le-a lăsat Cetatea Maria Thereza din Oradea, care adăpostea Unitatea noastră militară. Într-o zi, când de unul singur am încercat să-i descopăr misterele și legendele care circulau în oraș, în hrubele subterane am descoperit inscripțiile de pe pereții scrijețiți de mîinile ale unor amatori, reprezentînd scene erotice care mă amuzau, în care eroina era faimoasa împărătească a vechiului imperiu austro-ungar. Amintirile și emoțiile mă copleșeau și din vremea periplului meu brașovean, cînd mă învîrteam în jurul Ratoșului înconjurat de mulțimea porumbeilor cărora le dădeam frimituri de pîine. Parcă mă văd în faimoasa biserică Neagră, ascultînd muzica de orgă într-o toamnă plumburie, ținînd în mâini o lumînare aprinsă, iar ochii mei se odihneau pe vechile tapiserii agățate ca niște eșarfe pe pînza vremii. Și-mi mai amintesc că aici la Brașov, am dat unele diferențe la liceul Andrei Saguna, unde ambițiosul soldat, își susținuse examenul de bacalaureat. Iată cum amintirile nu se pierd în negura vremilor, ele rămîn clopote care bat la porțile vieții.

Pot spune cu mâna pe inimă că stagiul militar pentru mine a fost o școală, m-a călit, mi-a pus la încercare voința, caracterul, mi-a făcut multă oridine în gînduri, m-a mobilizat să simt că greutățile vieții pot fi învinse, că drumurile îmi sunt deschise spre orizonturi nebănuite.

Trebuie să spun că norocul de care mi-a vorbit mama cândva, m-a urmărit permanent. Cu calm și răbdare, cu încredere și credință în Dumnezeu, marele tăvălug al timpului m-a doborît. După lăsarea la vatră, cu ajutorul sorei mele stabilită în Ploiești, m-am aciuiat și eu în „Orașul aurului negru“ care mi-a schimbat viața, croindu-mi un alt destin. Reîntoarcerea în orașul copilăriei în care mi-am lăsat însemnele trecerii mele s-au spulberat, anii care au trecut de atunci mi-au dus dincolo de aștrii pe cei dragi, rămînînd acolo din cei zece copii ai Radei, doar un frate și două surori. Iată cum, marele tăvălug al timpului reduce totul în ruină, așa cum spunea cîndva marele Boileau.

Aici, în Ploieștiul solitar, căutîndu-mi un serviciu, într-o zi mi-am luat la subțiori un dosar cu tăieturi din presa militară, cu unele texte și poezii și m-am prezentat la Casa Creației Populare din Palatul Culturii cu convingerea că aș putea lucra în acest domeniu. Aici, directoarea instituției, Doamna Milian, soția unui șef la Comitetul județean de partid, răsfoindu-mi dosarul, a dat din cap și a zis:

— Mătăluță se vede că ai talent, ai scris texte de brigadă texte pentru muzică, dar, la noi aici, este cu totul altceva, munca este complexă, iar dumeata ești prea tînăr. Auzind, verdictul, de la doamna care nu avea nici o legătură cu creația populară, izvorul creației ei populare, fiind în altă țară, în Israel, am dat bună ziua și am plecat.

Cumnatul meu văzîndu-mă necăjit mi-a spus: „Domnule, du-te și încearcă la Muzeul de istorie, acolo director este un eminent istoric, profesorul N.I. Simache".

Mai întîi a trebuit să merg la organul tutelar al muzeului, la fosta Secție culturală a municipiului Ploiești. Aici m-a primit domnul Gheorghe Banu, muncitor de prin părțile Pucioasei sau Morenilor. Parcurgînd un dosar, cu o autobiografie simplă, acest om expunîndu-mi nedumerirea discuției cu doamna Melian, de la Casa Creației Populare, mi-a spus să vin peste 3 zile. M-am dus cu frica în sîn. Am fost poftit să stau jos și să aștept puțin. Nu peste mult timp, ușa se deschise larg și își făcu apariția un om înalt, uscățiv, cu nas coroiat mare, care îl privi cu ochii lui de vultur pe omulțețul mic și slab. M-a cercetat o clipă, apoi a luat loc pe scaun.

— Acesta este tînărul despre care v-am vorbit. Este poet și un visător, dornic de muncă ca si dumneavoastră, domnule profesor. Cred că v-ar putea fi un bun colaborator la muzeu.

— Dacă e poet, nu e bine. Într-un muzeu aflat la începuturile sale, poezia este și nu este bună. Nouă ne trebuie muncă, brațe vînjoase pasiune și disciplină. Și-apoi știți d-le Banu, în muzeu, activitatea noastră începe cu spălarea mozaicului și sfîrșește cu căratul obiectelor și așezarea lor în muzeu. Despre caracterul acestei munci trebuie să i se spună viitorului meu colaborator, deoarece „domnișorii" nu fac casă bună cu mine. Replicile cădeau dur și ferm. Auzeam doar ecoul lor întîrziat, deoarece mă și vedeam în trenul care ducda spre orașul copilăriei mele Buzău. Profesorul se apropie de mine, mă prvi din nou, îmi mîngîie părul ondulat și cu ochii lui de vultur, îmi zise:

— Nu te speria, așa-i la noi. Dacă nu muncim nu mîncăm. Eu sper într-o colaborare bună. Am pornit apoi împreună spre muzeu. Cei trei ani cît am lucrat ca muzeograf principal al Muzeului Regional de Istorie au însemnat începutul unui nou destin în cariera mea viitoare.

Acest profesor emerit, istoric de mare reputație, ctitor de muzee (a înființat peste 20 de muzee în județul Prahova) o personalitate integră, truditor, devotat instituției, sclavul ei, veșnic preocupat și plin de inițiative; mi-a fost ca un părinte, un dascăl care m-a

învățat să prețuiesc valorile materiale și spirituale ale neamului, mi-a cultivat frumosul din viață și gustul pentru arta adevărată. Activitatea mea era desfășurată sub ochii acestui mare istoric, ctitorul primei Pinacoteci de artă a municipiului Ploiești. El m-a învățat să prețuiesc arta plastică, să o cercetez cu seriozitate și să emit judecăți de valoare pertinente și cu simț de răspundere, ca un specialist. „Pasiunea pentru muzeu, spunea profesorul, pentru salvarea de la pieire a unor valori artistice, se capătă în timp, muncind mereu, învățând, și nu peste noapte, așa cum vor unii. Dumneata, domnule Bucur, ești un sensibil, te simt cum vibrezi în fața unui obiect, a unui covor vechi, a unui tablou de artă, și asta mă face să cred că munca într-un muzeu, care este ca o școală în care înveți alfabetul cunoașterii, îți va da satisfacții mai târziu. Ține minte!". Și iată că țin minte deoarece treptat, treptat, am reușit să cumpăr, în peste 40 de ani, pânze ale celor mai valoroși artiști plastici contemporani, să descopăr și să deosebesc valorile autentice de chiciuri și non-valoare, să strâng, cu pasiune și eforturi materiale deosebite, atâtea tablouri ale unor pictori consacrați. Apoi achiziționarea a numeroase icoane din zona Făgărașului și Maramureșului, ceramica de Horezu a celui mai mare olar, Victor Vicșoreanu, farfurii semnate de Colibaba care a împestrițat străchinile lui cu scene religioase, măști-unicat ale țăranului și colecționarului Nicolae Popa din Târpești, ouă încondeiate din Dorohoi, sculptura pictată pe crucile din Cimitirul vesel din Săpânța, piese unice semnate de Stan Ion Pătraș, și multe altele. Toate aceste valori le-am cumpărat îndemnat fiind de mentorul meu, profesorul N.I. Simache. Aici, la Ploiești, sub supravegherea tutorelui meu, am intrat pentru prima dată în atelierul unui pictor local. Aici am văzut plimbându-se pe bulevardul central al orașului, figura emblematică a pictorului Vodă, un pictor impresionist talentat, în atelierul căruia, încărcat de pânze mari, cu odalisci, nuduri și peisaje montane, am primit, pe viu, prima lecție de pictură autentică, și de la care am cumpărat o „natură statică". Aflând că lucrez la Muzeul de Istorie condus de Simaș, cum îl dezmierda pe profesor, ascultându-mi unele păreri personale despre pictura sa, m-a măgulit spunând că sunt „un specialist". M-am rușinat și am roșit de emoție. Am acceptat, totuși, cu îngăduință complimentul pictorului, care m-a îndemnat să vizitez și alte ateliere în care voi vedea zeci de lucrări „mai interesante decât ale mele". M-a surprins plăcut sinceritatea lui, nu era un invidios, își aprecia colegii de breaslă, îndemnându-mă să cumpăr și de la ei. Dintr-o expoziție de grup a artiștilor ploiești, am cumpărat câte o lucrare

a unor artiști cunoscuți, apreciind originalitatea tablourilor semnate de pictorii Polidor, Toma și Barabaș. Începutul a fost timid, banii nu-mi ajungeau, dar făcând economii, refuzând să intru în restaurante, să-mi cumpăr lucruri scumpe de îmbrăcăminte, din când în când mai luam câte o pictură. *Microbul colecționarului* se înrădăcinase atât de mult încât fratele și surorile de la Buzău mă căiau că prea îmi risipesc salariul „pe prostii".

În această perioadă ploieșteană am hotărît să mă înscriu la facultatea fără frecvență de română și istorie. Profesorul Simache nu-și ascundea bucuria că și colaboratorul lui își completează studiile, că în timpul cînd mergeam să văd unele obiecte de muzeu din casele unor „foști" îmi dădeam și câte un examen. Eram și nu eram mulțumit. Atunci, când eram în anul 2, mi-a venit ideea, auzind că se reînființează secția de critică literară la Facultatea de Filologie, și, fără să-l consult pe profesorul Simache, am dat examen de admitere la cursul de zi, obținând notă maximă. Într-o seară, la restaurantul Berbec, într-un moment de destindere, îi destăinui profesorului hotărâera mea. Se ridică ca un arc, mă privește cu ochii lui mari și mă beștelește „Cum, vrei să mă părăsești, să-mi pierd mâna mea dreaptă, asta nu se poate domnule Bucur! Rămâi la cursurile „fără frecvență, te ajut eu, vorbesc cu colegii mei care sunt profesori la facultatea de istorie, îți dau să-ți cumperi cursuri, manuale, dar te rog nu pleca, nu mă părăsi, rămân singur, înconjurat de hiene. Cu cine mai fac eu alte muzee?" Mănușa a fost aruncată. Profesorul a accceptat (până la urmă această despărțire, dar am rămas în relații de stimă și prețuire reciprocă. Îl sunam din când în când la telefon, mă întreaba cu ce medii am terminat semestrele. Se bucura sincer, când i le comunicam, mă felicita și din când în când mă trezeam la cămin cu un aviz de bani din partea tutorelui meu. Mărinimosul și darnicul Om, nu era ranchiunos, mă încuraja, mă vizita uneori la cămin. În anul III, fiind în spitalul studențesc operat de apendicită, nu știu de unde a auzit, m-am pomenit cu el în salonul de la camera 12, încărcat cu bunătăți. Uitându-se lal ceilalți pacienți, scoase dintr-o sacoșă câte o portocală, pe vremea aceea raritate, și le dărui celorlalți 5 colegi de suferință. Restul bunătăților mi le-a rânduit în somiera de la capul patului. M-a mângâiat, mi-a întins mâna, mi-a urat sănătate și a plecat. Ăsta era Omul, profesorul și istoricul, care ajutase atâția elevi, prieteni și bătrâni total dezinteresat.Doamne, câtă omenie!

În această perioadă ploieșteană, contactul cu viața artistică, cu lucrările de pictură din muzeul local, am văzut operele originale

ale lui Grigorescu, Andreescu, Aman, Tonița, Luchian, Petrașcu, Palladi, mi-am întregit imaginea adevăratelor izvoare ale artei plastice românești.Această lume a frumosului existent în muezul de artă ploieștean, am încercat să o îmbogățesc scotocind în Biblioteca județeană prin albumele de artă existente,izvoare nesecate de documentare, din care am descifrat viața și activitatea acestor reprezentanți de frunte ai culturii noastre.

Oricum, gustul pentru frumos, pentru înțelegerea și descifrarea tainelor artei, valoarea și importanța lor în școala de pictură românească, mi-au dat noi aripi, interesul pentru artă a devenit preponderent în preocupările mele de muzeograf. Multe sensuri și înțelesuri ale picturii le-am desprins mai totdeauna, din comentariile pertinente pe care mi le-a turnat în suflet, același Om, renumitul ctitor de muzee, căruia îi datorez și azi înaltă recunoștință N.I.Simache rămâne figura cea mai luminoasă, trunchiul falnic al stejarului la umbra căruia am crescut, m-am format ca om și care mi-a inoculat dorința de a mă îndrăgosti, la timp, de frumosul din viață și artă. De aceea îi port și azi o stimă și o prețuire de nezdruncinat; drept recunoștință, i-am consacrat, ca omagiu întârziat, cartea „TRECĂTOR GRĂBIT PRIN TIMPUL NOSTRU“, Editura Mectis, Ploiești, 1998, 300 de pagini.

În cei 3 ani de zile cât am lucrat la această instituție de cultură ploieșteană, sub îndrumarea competentă a directorului N.I. Simache am învățat să deslușesc valoarea de nonvaloare, să identific vechiul de nou. Sezizând aceste calități, profesorul mă trimitea frecvent în București, și am intrat în caseke unor politicieni, academicieni, colecționari, scriitori, foști boieri de viță veche, care, în marea lor ajunși pe ultima treaptă a mizeriei, își vindeau, pe prețuri foarte mici muzeului, bruma de obiecte de valoare pe care le mai dețineau. Și astfel, în acest periplu bucureștean, pe acești oameni îi îndrumam spre muzeul ploieștean care achiziționa nu numai piese vechi cu valoare muzeală ci și documente, manuscrise, hrisoave domnești, covoare icoane, costume naționale, incunabile, obiecte religioase, monezi romane, ceramică de Delft etc. Pentru mine, fiu de ceferist analfabet, în casa căruia nu existau asemenea valori, nici măcar un raft cu cărți, erau adevărate descoperiri. Pentru mine, contactul cu acea lume, care încet, dar sigur dispărea sub tăvălugul timpului, a fost șansa fericită, a vieții mele, întrucât în calitate de muzeograf, reprezenta o experiență unică în meseria mea, prilejuri de dialog instructiv cu mari colecționari, cunoscuți pentru valorile pe care le dețineau. În casele lor cu parfum de epocă, desfătându-mă privind zeci și sute

de tablouri, lucrări de sculptură, grafică și desene, semnate de nume celebre de artiști plastici, a fost o descoperire fantastică. Ajungând în casa doamnei Brătianu din strada Luterană, nr 3, pe care scria „Proprietatea statului francez“ am ciocănit, dar de fiecare dată ieșea la ușă un om slab și pipernicit, care-mi spunea autoritar „Doamna nu-i acasă“. Întrebându-l dacă doamna mai păpstrează caftanul domnitorului Moruzzi, aceasta se uită sfidător la mine și mi-o tăie, spunându-mi că dacă, mai încerc asemenea provocări, cererea caftanului s-ar putea transforma cu ceva care începe cu caf… care în limbajul polular înseamnă „caftealâ“. M-am reîntors după o săptămână, timp în care profesorul a discutat cu doamna Brătianu. De data acesta, înarmat cu o delegație scrisă, prin care eram autorizat să ridic „pentru a fi supuse Comisiei de achiziții mai multe obiecte de valoare“, am poposit în acel imobil, cu mai mult curaj, deoarece mă aștepta la ușă chiar doamna Brătianu. M-a poftit în sufragerie. cu o sforțare care părea că-i epuizează puterile, făptura acea mică și cocârjată îmi spuse:

— Am, domnule, datorită domnului președinte Mauer, viza de a pleca în Franța definitiv, la fiul meu. Am, fost și sunt românca, soția unui mare patriot, și de aceea vreau să plec din țara mea cu conștiința împăcată că îmi fac datoria față de soțul meu, lăsând muzeului din Ploiești aceste obiecte, în memoria familiei moruzeștilor.

Sub semnătură,am primit caftanul domitorului Moruzzi și bastonul încrustat cu fildeș, un costum de surugiu de care fusese slujit domnitorul Alexandru Ioan Cuza și un Evangheliar din 1629, tipărit la Pecerskaia Lavra din Kiev. În acele minute cât am stat în casa care era plină de tablouri, am privit cu nesăț câteva tablouri mari, de influență renascentistă, realizate în tonalități de griuri și albastru de cobalt despre care doamna Brătianu nu a știut să-mi dea nici un detaliu. Mi-a spus că sunt niște moșteniri de familie și nu le vinde deocamdată. Pe toatea obiectele a cerut suma de 12.000 lei. Ajuns cu ele la Ploiești, cînd profesorul a văzut lucrurile, s-a repezit ca un ului, a desfăcut cu grijă pachetele și pe măsură ce ridica un obiect să-l privească, fața i se strălumina de bucurie, ochii îi râdeau, sprâncenele i se înălțau, iar exclamațiile de fericire, de buburia redescoperirii unor valori necunoscute, nu mai conteneau. Se împlinise un vis. Apoi izbucni:

— Și când te gândești, că aceste valori de neînlocuit erau să ia calea străinătății…Nici nu-ți poți imagina, domnule Bucur, ce vor însemna aceste obiecte pentru muzeul de istorie de mâine pe care

îl visez, îl am aici (arătând spre cap) și pe care sunt convins, ploieștenii îl vor avea.

Când contabilul Sfatului Popular Regional a auzit de suma cerută de „boeroaică", a spus că „Este o nebunie să dai atâția bani pentru niște veșminte preoțești". Refuzând plata acestor valori. După mai multe intervenții ale proefsorului la bancă, la primărie și alți factori de răspundere locali, l-am văzut pentru prima dată pe profesor trândind telefonul:

— Am să ajung până la Dumnezeu și tot am să izbutesc!

Cu un gest nervos, luă lucrurile după birou, îmi puse pe un braț costumul de surugiu iar în celălalt evangheliarul, iar el, cu bastonul lui Moruzzi într-o mână și cu caftanul pe umeri, ieși val vârtej, spunându-mi să-l urmez.

Mergeam după el, cu capul plecat, puțin rușinat, urmându-l pe profesor, care trecuse deja de tribunal. Saluta în stânga și în dreapta trecătorii, care priveau nedumeriți îmbrăcămintea curioasă a profesorului și cartea cu coperți groase a subsemnatului. Am descins în curtea Sfatului Popular Regional care se afla în actuala clădire a Muzeului de artă, urmăriți de privirile iscoditoare ale funcționarilor care coborâseră în grabă din birourile lor să vadă „minunea secolului", intrarea triumfală a lui Simache și a asistentului său, cum mă prezenta uneori „escaladând incinta cetății". Profesorul voia sau nu voia să vadă figurile curioase, zâmbetele, cu semnele pe care și le făceau acești funcționărași privindu-i pe profesor și pe asistent intrând la președinte „Îmbrăcați" în „costume de epocă".

Președintele, Stan Gheorghe, un om simplu, dar de mare omenie, care îl stima și prețuia pe profesor, surprins de prezența noastră intempestivă, la primele vorbe tunătoare ale profesorului prin care încerca să-i explice ce înseamnă familia Moruzzeștilor pentru istoria orașului și județului Prahova, descriind cu lux de amănunte motivele specific românești, încrustate cu fir de aur pe caftanul lui Moruzzi, îl opri pe Simache, rugându-l să ia loc și cu mult calm să-i spună despre ce este vorba.

Când profesorul termină discursul magistral, însoțit de un text documentar, în care descria în detaliu importanța acestor documente, președintele răsuflă ușurat și-i spuse:

— Fiți calm, domnule profesor, argumentele dv., m-au convins și dacă vi s-a făcut o nedreptate, vom încerca să o reparăm. L-a chemat la el pe contabilul șef. De curiozitate președintele luă într-o

mână bastonul lui mOruzzi, privindu-l cu interes și se minună privind frumusețea costumului lui Moruzzi. Îl întreabă pe profesor:

— Dar domnule profesor, avem dreptul să le cumpărăm?

— De ce nu? Sunt obiecte de artă, cu valoare muzeală.

Discuția se stinse, când ușa se deschise și șeful contabil însoțit de un teanc de legi, încearcă să spună câteva cuvinte. După ce argumentele acestuia, simple și penibile, s-au epuizat despre nou și vechi în artă, despre valoare și non valoare, despre datoria patriotică pe care o au muzeele de a salva aceste bunuri de preț, care nu se găsesc pe stradă și nici „de vânzare în prăvălii" așa cum spune domnul contabil șef, am ieșit victorioși din curtea sfatului, pe același traseu spre muzeu, stârnind curiozitatea trecătorilor, care nu știau că , cândva, după ce el nu va mai fi, aceste podoabe vor putea fi privite de mii și mii de vizitatori. Așa înțelegea profesorul să lupte pentru salvarea de la pieire a unor valori, iar eu am luat de la el aceiași dârzenie, aceiași cinste și onestitate pe care, prin labirintul acelei lumi care se confruntă cu neajunsurile vieții m-au călit. Am intrat în acea perioadă în alte familii de mari personalități culturale din București în casele cărora m-am întîlnit și am dialogat cu aceștia, dar am văzut și admirat în casele lor cu parfum de epocă multe lucrări de pictură, preocupare care mă fascina și care mi-au întregit cunoștințele mele încă firave ale lumii frumosului de artă.

Intrând în casele familiilor Ghica, Lahovari, Delavrancea, Victor Eftimiu, deținătorul unor valoroase lucrări ale pictoriței Magdalena Rădulescu pe care o adula, pânze mari, cu scene de circ, dansatori și saltimbanci (în discuțiile cu dramaturgul am fost fascinat de voiciunea lui, de felul cum știa să celebreze frumusețea femeii), în casele unor pictori ca Margareta Steerian (în apartamentul căreia, din strada Galați, am admirat zeci de tablouri cu scene din Brănești, Cernica, Densuși, cu figuri de oameni pictate în stil impresionist, tablouri reăprezentând florile împestrițate ale câmpiei), dar și în casa Luciei Dem. Bălăcescu, în care, cu vocea ei de trăsnet, la o pribovcă de ceai, îmi dezvălia, tonuri calde, luminoase, nuduri, preluate de imaginația ei din școala impresionismului francez. Era o descoperire a unei alte generații de artiști români, așa cum de altfel a fost și pictorița Micaela Eleuthriade, o adevărată sfântă, o inteligență vie, fascinantă, de la care în timp am cumpărat autoportretul său de o candoare care izbucnește din culorile străluminate de soare.

Îmi amintesc că, în anul 1955, pe când eram încă militar, într-o zi de primăvară cu mult soare, fiind învoit pentru o zi de la

redacția ziarului „În Slujba Patriei“, spre prânz, am poposit în Grădina Icoanei unde stând pe o canapea îmi astâmpăram foamea mâncând, așa zisul dejun al săracului: parizer cu pâine. Soarele mă orbea de strălucire, încât ochii mi se închideau din când în când. În această stare de vis, am avut marele noroc să văd pe o canapea, din fața mea, o figură de om, care, privnd-o, m-a fascinat. Ochii lui mari, cu o figură mefistolefică, cu părul vâlvoi, cu o pălărie cu boruri mari pe cap, mă privea cu îngăduință. Deodată aud vocea de trăsnet a acestuia:

— Ce faci domnule, dormi în ziua mare!

Mă uit și-l văd cum desena ceva într-un bloc notes, dând totodată grăunțe la porumbeii din jurul său. Trezit din acea moleșală, privind cum, ca într-un ceremonial, porumbeii își luau tainul, am scos și eu din buzunarul vestonului bucățica de pâine care îmi rămăsese și încep să zvârl la porumbei. Deodată, omul cu părul vâlvoi, se ridică în picioare, și cu o privire de Vasilis mă apostrofează:

— Ce faci domnule, îmi iei porumbeii?

Trezit ca dintr-un vis frumos, mă apropii de el și privesc peste bloc-notesl în care erau desenați porumbeii. Ridicând genele lui stufoase, mă întreabă de unde sunt și cu ce mă ocup.

I-am răspuns că sunt ziarist la un cotidian militar.

— Deci ești sărac ca și mine!

Se uită la mine cu evidentă curiozitate și-mi spune: „Eu tinere nu sunt un sfânt așa cum mi-ai spus dumneata, sunt un pictor, despre care dumneata nu știi nimic“. Îmi întinde bloc-notessul și-mi spune „Răsfoiește-l! Poate ai auzit de Theodor Pallady!”

— Da, am auzit și v-am admirat un nud și un peisaj din Paris.

— După cum văd te pricepi la pictură! Probabil că ai și dumneata acasă vreo lucrare de un artist ploiștean.

— Am, i-am răspuns, o copie după stejari din Crângul Buzău de Ion Andreescu.

— Dar să cumperi, nu cred că ai bani. În armată nu se câștigă bani.

I-am explicat că am niște rezerve, am economisit ceva bani pe care i-am primit pentru articolele mele publicate la revista „În Slujba Patriei“ unde colaborez ca și corespondent militar.

— Atunci tinere, poți cumpăra de la mine un desen, două! Alegeți-vă, îmi spune sfios.

Privindu-i fața blândă ca de sfânt, încep să răsfoiesc mapa și-mi spune că „ai gust“ adăugind că le dă ieftin, cu numai 200 de

lei. Rămân mirat și scot din buzunar banii. Îmi dă cele 2 lucrări și cu un gest incredibile, răsfoind printre desene, alege „Un cap de bătrân”și mi-l întinde. Acesta este gratis, un cadou din partea mea, să mă pomenești. I-am mulțumit și cu ochii plini de emoție, mă ridic și încerc să-i sărut mâna, dar și-o retrage. Am plecat parcă zburam de bucurie, uitându-mă din când în când în urma mea, gândindu-mă că poate l-am înșelat și vine să i le dau înapoi. N-am să iut niciodată acea zi din luna mai a anului 1954.

Între anii 1955–1958, am cunoscut nu numai oameni de cultură ci și mulți oameni de profesii diferite printre care ingineri, cercetători, oameni fără profesie sau pensionari, care neavând bani pentru hrană, chirii, lumină, căldură, au devenit colecționari, pe care muzeul îi cultiva, deoarece aduceau pentru achiziționare de către muzeu, lucruri vechi, valoroase. Printre ei, cel mai cunoscut era dl Gustav Finchelstein, o persoană foarte dinamică, mare colecționar, care locuia într-o casă imensă pe str. Dianei din București. Profesorul îl mirosise că este un calic, care-și dădea aere de specialist în toate, dar ce aducea la muzeu erau unicate. De la el a cumpărat multe hrisoave, incunabule, cărți rare, obiecte de cult, scrisori originale de la Alecsandri, Eminescu, Dobrogeanu, Gherea, Panait Istrati etc, etc.

Cunoscâdu-l mai bine pe acest „Corbul“ cum îl poreclise profesorul, cu calități și defecte, m-a sfătuit să nu discut cu el problemele interne ale muzeului. „Să fii atent, domnule Bucur cu acest corb hulpav, uneori șmecher, să nu-ți bage sub nas obiecte false, chiciuri, sa nu te ducă cu vorba și să accepți să primești cadouri, cărți sau te miri ce. Aparent pare culant, te adulează dar scopul lui este acela de a-ți cumpăra sufletul. Asta-i neamul lor. Dumneata, de-acum te cunosc, ai suflet cinstit și curat, să nu faci compromisuri“.

Cuvintele profesorului cădeau ca niște sulițe pe inima mea, dar care îmi dădeau povețe utile de viață și comportament în relațiile cu oamenii.

Venind la București cu treburi la Academia ROmână, unde adeseori lăsam pentru expertiză domnului prof.dr. Gabriel Strempel, directorul Bibliotecii Academiei, mai ales cărți vechi, incunabile și manuscrise, primeam din partea profesorului și alte obligații de serviciu. Într-o zi mi-a spus să trec și pe la domnul Gustav Finkelștein care urma să-mi dea un manuscris al lui B.P. Hașdeu prin care demonstra că a fost unul din participanții la Revoluția din Ploiești. Am ajuns la casa acestuia din Strada Dianei în jurul prînzului. Am refuzat invitația la masă. Am spus că am mîncat în oraș. Mi-a spus că nu are

la îndemînă manuscrisul, dar că a doua zi îl aduce personal la muzeu. Profesorul l-a primit în biroul său și, ca niciodată, profesorul fiind chemat la telefonul din secretariat, cu o rapiditate incredibilă, Finkelștein a scos dintr-o revistă o pereche de pantofi elvețieni, noi nouți, nr.43, și i-a băgat sub canapeaua profesorului. Doar ce a plecat la gară să ia un tren spre București, ochii de vultur ai profesorului au și zărit pachetul, pe care, desfăcîndu-l și văzînd ce conține, a început să-l ocărască pe omul care, știind că se apropie ziua de naștere a profesorului, s-a gîndit să-i facă un cadou. Cum a văzut despre ce este vorba, m-a chemat la el, mi-a arătat „darul" și mi-a zis:

— Du-te, domnule, la gară după el și pune-i în brațe ploconul, și spune-i să nu mai aibă curajul să mai intre în birou că pun ciomagul pe el. Luînd pas alergător pe bulevardul gării, l-am căutat zadarnic. El plecase cu un rapid de ora 13. A doua zi m-am prezentat la domiciliul lui Finkelștein spunîndu-i că am venit să iau scrisoarea. Cînd am văzut că se urcă în mansardă să aducă documentul, am scos și eu rapid pachetul, încît cînd cobora scările și mi-a întins scrisoarea, eu deja eram la ușă spunînd că am tren spre Ploiești peste jumătate de ceas.

În muzeu venea cu unele obiecte pentru a trece prin comisia de achiziții și alte persoane, pe care profesorul le stima și le prețuia. Printre aceștia îmi amintesc de Șerban Cioculescu, care locuia într-o casă gen vilă, din strada Turnescu nr. 5, pentru a aduce la muzeu o istorie universală pe care nu o avea nici Academia Română, Geschichte des romaniscken Reiches – Cantemir Dimitrie din 1745 cu portretul domnitorului. În anul 1958, primăvara am fost trimis de profesor la doamna Elena Lascăr Catargi, de pe Calea Victoriei nr.115. Știind lecția profesorului „de a fi cu ochii în patru" m-am strcurat în apartamentul acesteia, spunîndu-i cine sunt și cu ce scop am venit. Doamna, o femeie vioaie, cu mîinile pline de bijuterii, m-a primit binevoitor, arătîndu-mi pe pereți cîteva tablouri semnate de Pallady, Tonitza, cîțiva Bednarici reprezentînd ciclul „anotimpurilor", și m-a rugat să o scuz, fiind foarte bătrînă, nu mai poate face curățenie și nici bani să angajeze o femeie! „Nu, doamnă, nu asta vad, ci aceste capodopere, care sunt expuse ca într-o catedrală, atît de bine stau pe pereți." Răspunzînd, doamna mi-a spus că pe ele nu le vinde încă. În schimb ar propune muzeului cîteva vase de porțelan de Sèvre, două gravuri de Maurice Leloir cu scene din „Cei trei mușchetari". Ajuns la Ploiești și povestindu-i profesorului ce am văzut în casa doamnei s-a uitat la ofertă și mi-a spus „Te duci, domnule

Bucur, și-i spui că nu ne interesează. Distruge oferta și arunc-o colea în sobă.“ Apoi a adăugat: „Paza bună te ferește de primejdie! Așa că uită, domnule Bucur, că ai fost în casa doameni Catargi!“. Niciodată nu i-am cerut profesorului alte explicații, iar cînd mă duceam la București tot pe Calea Victoriei, unde avea un mic magazin, de covoare orientale, familia Chehaioglu, trecînd prin fața casei cu numărul 155, întorceam capul pe partea celaltă.

Mai tîrziu am înțeles că persoana de mai sus era trecută pe „lista neagră, o „carte neagră“ a celor cu care Muzeul nu trebuia să vină în contact. Erau vremuri grele, dureroase, pe care, iată, aproape că am început să le uităm.

Plecarea mea la facultate a fost simțită de profesor ca o pierdere dureroasă. Ruptura care s-a produs între N.I. Simache și mine a fost trecătoare, eu continuînd să trec din cînd în cînd la Ploiești, iar în vacanță, în 1960, să fiu angajat drept colaborator al instituției, deoarece profesorul, cu grija lui părintească, voia să mă ajute să primesc în cele 3 luni, bani cu care am putut să cumpăr tablouri dintr-o casă de pe strada Caimatei, unde am ajuns întîmplător, citind pe ușa de la intrare un mic anunț: „Vînd tablouri diferite de mici dimensiuni“. Ca să fiu sigur că nu-l va citi alt client, am rupt biletul și-am bătut sfios la ușa vînzătorului. Casa, cu numai două camere, părea un depozit cu lucruri claie peste grămadă. Pe pereți erau doar cîteva tablouri. gazda, un evreu care își făcuse formele pentru a pleca în Israel, mă privi „cam de sus“ uitîndu-se la claia de păr și figura mea de novice, suspectîndu-mă. „Mă uit la dumneata și te văd prea tînăr. Ai dumneata bani să cumperi ceva?“. I-am spus că sunt student, că am o bursă republicană. Atunci bine, mă poftește într-o altă cameră și pe un perete îmi arată 2 peisaje de Steurer, o natură statică de Vrăbiescu și un alt peisaj de Stăncescu. Am dat din cap și am întrebat: „Dar altceva, lucrări de pictori mai importanți nu aveți?“. Ba da, am. Dintr-o debara scoate 3 lucrări mici, un tablou reprezentînd „portretul unui bătrîn“ de N. Băncilă și o vază cu flori, realizate în pastă groasă de griuri și încă un tablou de Nicolae Vermont, intitulat „Flori de toamnă“, o combinație de maroniuri putrede și alb luminos cu irizări de violet discret. Cînd mi-a spus cît cere pe ele, prețul, m-a speriat. Îi spun că sunt student, cu o bursă lunară de 300 de lei și îmi spune:

— Și cu banii aștia vrei să cumeri 3 tablouri? Se uită chiorîș la mine și cu voce cîntată îmi zice: „Bine, îmi dai 300 de lei pe ele și să fii sănătos!“. Cele trei lucrări le-am purtat ca pe niște relicve

din gazdă în gazdă, unele văzînd greutățile cu care mă confrunt, mă ispiteau spunînd să le vînd, iar familia unor învățători din Humulești ul lui Creangă s-u oferit că le cumpără ei. Ispita nu m-a tentat însă, tablourile fiind și azi în casa mea.

În anii aceia intram din cînd în cînd și în alte case ale unor colecționari bucureșteni. Îl vedeam foarte des pe profesorul George Potra, autorul faimoasei Istorii a Bucureștiului, un causeur rasat, coleg de facultate cu Simache, pe profesorul Petre Nistor, care avea o bibliotecă imensă, cu multe cărți de literatură, care îmi împrumuta cărți de specialitate, în special volume de autori români interziși și care păstra relații strînse cu muzeul din Ploiești unde vindea din cînd în cînd unele cărți de istorie de mare valoare. De la el am cumpărat și eu Istoria literaturii de G. Călinescu.

La terminarea facultății, în 1963, obținînd diploma, refăcînd anii de studenție, uitîndu-mă la notele din foaia matricolă, am realizat că am fost o promoție de norocoși. Am avut șansa de a mai prinde la cursuri profesorii cei mai eminenți, vîrfuri ale învățămîntului românesc, printre care academicienii Tudor Vianu, Iorgu Iordan, Alexandru Graur, Alexandru Rosetti, Zoe Dumitrescu Bușulenga, profesorul Edgar Papu, Mihai Pop, un folclorist de excepție cu care am dat examenul de diplomă, precum și pe Mitu Grosu, Lucia Djamo, Silvian Iosifescu, vera Călin, George Macovescu, buzoian de-al meu, cu care am făcut Teoria literaturii etc. Toți acești corifei ai învățămîntului românesc, mi-au strecurat în suflet cunoștințe elevate, de o mare competență și sensibilitate. Am avut totodată șansa de a fi participat la un curs special Eminescu, ținut de G. Călinescu înainte de a fi scos din învățămînt, motiv care ne-a îndreptățit să ne numim „Promoția George Călinescu". Avînd vîrsta cea mai înanintată din an, de 32 de ani, comisia ministerială de repartiție a absolvenților, la cererea M.A.E., în toamna anului 1963 am fost angajat cu funcția de referent principal relații. În anul 1964 am plecat cu soția la primul meu post diplomatic în calitate de atașat cultural, la ambasada României la Moscova, în țara unde arta era adînc înrădăcinată în mari muzee de valoare mondială. În cei 5 ani de muncă în această funcție, am avut ocazia să vizitez numeroase muzee din Moscova, Leningrad, Kiev, Riga, Vilnius, Tallin, Caunas, Erevan, Tbilisi, Vladimir, Suzdal, Zagorsk, Odesa etc. orașe recunoscute ca deținătoare de mari valori naționale și universale. Kremlinul cu bogățiile pe care, văzîndu-le, încerci sentimentul că simți cocleala aurului în dinți, Muzeul Tretiacov care adăpostește lucrările cele mai valoroase de pictură

de la Rubleov, Serov, Levitan, Falk, Malevici, Martiros Sarian, Vereșceaghin, Aivazovski, Argunov, Perov, Stasov, pînă la Repin, Petrov, Gherasimov, Vucetici, Vera Muhina, Belașova, Kramskoi, etc., au rămas efigii ale vechii școli rusești de artă. În muzeul de artă străină am rămas fără glas, privind cu nesaț lucrările de dimensiuni mari ale lui Boticelli, Perugino, Veronese, Rembrandt, Murillo, David, Poussen, Matisse, dar și acea galerie, unică în felul ei, unde Toulouse Lautrec, este mai bine reprezentat aici decît în muzeele din Franța. Aceste capodopere m-au familiarizat pentru totdeauna cu creațiile unor corifei de geniu ai renașterii spaniole, franceze, italiene, daneze, germane, au fost prilejuri fericite de a descoperi arta fascinantă și unică a comorilor artei occidentale, care pentru un tînăr ca mine, mi-a încărcat sufletul cu lumina culorilor unor monștri sacri ai culturii mondiale, și care mi-au oferit clipe de bucurie care mi-au marcat toată viața.

Un rol important în consolidarea cunoștințelor mele despre valorile acestui imens continent ca Rusia, au fost contactele directe pe care le-am avut cu reprezentanți de frunte ai artei contemporane ruse.

Am avut totodată, adesea la ambasadă sau vizitîndu-le atelierele, contacte cu artiști de frunte ai școlii contemporane rusești și am rămas mut în fața pînzelor de dimensiuni mari ale „răzvrătitului Neizvestnîi", pictorul cel mai celebru, căutat de mulți diplomați străini, care-i cumpărau picturi extrem de șocante prin modul de redare a realităților de atunci ale Rusiei oprimate, și care erau considerate subversive. Însoțit de prietenul meu Igor Svetlov, fiul nelegitim al sculptorului Vucetici, am ajuns în atelierul lui Neizvestnîi situat în zona faimosului parc de la Peredelkino, de lîngă Moscova. Știind că venim, am găsit ușa deschisă la atelier. Vorovind în liniște, la o gură de țuică românească, artistul era curios să afle de la un atașat cultural, !ce mai fac și la ce lucrează pictorii noștri! Privesc pe pereți și surprinzător toți erau acoperiți de niște draperii din pînză albă. Văzînd insistența cu care mă uit, citind dorința de a-i vedea lucrările, a luat o linie și cu gest lent, dă la o parte draperiile. Mă uit, îmi astîmpăr lacrimile, văzînd scene care m-au cutremurat. Am reținut o lucrare. Imaginea unui băț de chibrit de dimensiuni fantastice, iar flăcările lui, luînd zborul spre înălțimi, se transformase într-o imagine în formă de cruce, pe care se distingea figura unui om urcînd pe golgota zilelor noastre. Metafora era evidentă, de un dramatism zguduitor. Acea imagine mi-a rămas întipărită și am înțeles de ce

pictura lui era atît de căutată de străini și evaluată de artiști la mii de dolari. Întrebîndu-mă la noi ce este nou în pictură, dacă există libertatea artistului de a crea, de a surprinde realitatea, am desfăcut un sul cu peste 30 de reproduceri color după pînzele lui Țuculescu, și i le dăruiesc. Se uită, la prima reproducere, apoi le ia la rînd și le privește cu uimire, și deodată, cu vocea lui de bariton exclamă:

— Nu, nu, asta nu se poate. Artistul este de o modernitate de talie mondială. Se ridică și cu gesturi ca și cînd s-ar fi înclinat la o icoană, dă la o parte draperiile de pe pereți și cu ceremonial numai de el știut, începe să așeze reproducerile. La terminarea acestui ritual, se repede la telefon și formează niște numere:

— Vasia, Șura, Ghenadi, Anatol, Sașa, veniți de urgență la mine! În cîteva minute, vreo 7-8 artiști, intră în atelier și rînd pe rînd se opresc și în același timp, întreabă:

— Cine, cine-i artistul, de unde le ai?

— Mi le-a adus domnul atașat cultural al României!

Igor Svetlov critic de artă cunoscut, autorul unei monografii despre artele plastice din țara noastră, se încălzește, la o gură de țuică pe care o servim împreună, cu invitații Neizvestnîi, a comentat cu însuflețire reproducerile. Unul din cei invitați, un bărbos cu plete lăsate pe spate, entuziast și cu aplomb mărturisește: „Da, este un pictor genial, original, care nu-i mai prejos de ceea ce se pictează în Europa; știam noi cîte ceva despre arta din România, dar ce am văzut ne-a dat gata". Am plecat cu sentimentul că, fără să știu ce mă așteaptă în atelierul lui Neizvestnîi, am deschis o poartă prin care, cîțiva artiști plastici ruși, au luat act prin intermediul unor reproduceri de bună calitate, cu unul dintre pictorii originali ai României care își doreau ca să se deschidă la Moscova și în alte orașe expoziții de grup, retrospective, sau expoziții individuale. Expoziția retrospectivă a lui Corneliu Baba, în sălile Academiei de artă din Moscova, expozițiile de grup ale unor pictori și sculptori din țara noastră la Muzeul Pușkin, la muzeul Ermitajului din Petrograd, în orașele Tallin, Vilnius și Caunas la vernisajele cărora am participat, m-au ajutat să cunosc opere de artă ale celor mai reprezentativi artiști plastici din România, iar vizitele unor pictori români la Moscova, a lui Ciucurencu, Brăduț Covaliu, Margareta Sterian, Alin Gheorghiu, Piliuță, Sălișteanu, Musceleanu, Micaela Eleutheriade, criticul de artă Balcica Măciucă, Mircea Popescu, Anatol Mîndrescu și mulți alții cu care am avut discuții în muzee, în expoziții, la unele întîlniri protocolare de la ambasadă, au fost prilejuri de a vorbi despre artă, despre tendințele

și orientările din pictura contemporană românească. Cu mulți dintre ei rămînînd prieteni, cu care, la întoarcerea mea, definitiv de la Moscova acasă, m-am întîlnit în atelierele lor, și la vernisajele expozițiilor personale sau în casa din str. Povernei nr. 15-17, în care în 1995 am pus bazele Fundației Culturale „Marieta și Chiriac Bucur". Aria legăturilor mele cu personalități rusești din domeniile muzicii, teatrului, literaturii au fost de asemenea benefice, apropiindu-mă de înțelegerea valorilor autentice din aceste domenii. Astfel întîlnirile cu unele ocazii oficiale, printre care scriitorii K. Fedir, Leonid Leonov, Ilia Ehremburg, Vil Lipatov, Inna Cașejeva, Rlma Cazakova, Galina Serebreakova, Valentin Cataev, Serghei Dangulov și mulți alții, au fost de bun augur pentru un tînăr dornic să se îmbogățească spiritual. Cîștigul rezultat din cunoașterea oamenilor de teatru, de film, din lumea muzicii m-au ajutat să înțeleg mai bine domeniile în care Rusia a excelat întotdeauna, vizionînd în mod sistematic teatrele, sălile conservatorului, producția de filme. Mi-au rămas foarte apropiați nume celebre din domeniul teatrului ca Orlova, Țareov, Tamara Macarova, Sașa lazarov, Svetlana Nemoleaeva, dar și al unor artiști de film, printre care Drujnicov, Natalia Fateeva, Vera Marețkaia, Anatol Romașkin, Grigori Ciuhrai, Ciuricova, Pecernicova, cu care la unele recepții de la Ambasadă sau la gale de film, ne încălzeam mai ales în frumoasele ierni rusești, la o țuică fiartă sau la un pahar de vin de Cotnari, sau de Murfatlar și cu faimoasele sarmale cu mămăliguță caldă, meșteșugite de soția mea. Uneori în sala de festivități a ambasadei organizam prezentări de filme documentare românești, la care participa un public elevat moscovit, printre care cei amintiți mai sus și alte figuri de intelectuali ruși. De un mare succes se bucura documentarul „Histria, Haricleea și lebedele" proiectat de peste 20 de ori, era un prilej de bucurie, de momente înălțătoare, în special dansul solemn al lebedelor pe malul mării, care prin dansul lor diafan și grațios, stîrnea aplauze în timpul derulării acestuia. „Este magnific!", spuneau femeile îmbrăcate în rochii vaporoase, sunt scene de o gingășie și de o perfecțiune care se mulează fericit pe ritmurile muzicii „Lacul lebedelor" de Ceaikovski, iar alții spuneau entuziasmați, ce mai, un asemenea film n-au văzut în viața lor. Asemenea documentar spunea doamna Prokofiev, soția marelui compozitor, „te conduce în lumea mirifică, de basm, sufletul parcă îți zboară, în ritmurile dumnezeiești ale muzicii, simți că ți se oprește respirația și aluneci în vis". Filmul a fost cerut și a fost difuzat de cîteva ori de televiziunea rusă, a fost solicitat de multe ambasade acreditate la Moscova

și de alte televiziuni din republicile unionale. De asemenea, prezența țării noastre la festivalul internațional al filmului, cu o delegație de prestigiu, formată din Amza Pelea, Sergiu Nicolaescu, Ioana Bulcă, Corneliu Leu, Mircea Albulescu și Ion Besoiu (în timp ce se derula filmul „Mihai Viteazul" în prezența unor mari regizori străini, actori de film și regizori ruși în timpul derulării unor secvențe de neuitat, în ropote de aplauze se scanda „România, România", (fapt care nu s-a întîmplat la proiecția altor filme străine din festival), a electrizat marea Sală a Congreselor, din incinta Keremlinului).

* * *

La proiecția acestui mare film, din sala Congreselor din Kremlin, a avut loc un mic incident, care a estompat entuziasmul celor peste 1000 de personalități. Scena din film cu intrarea lui Mihai Viteazul la Alba Iulia, de un înalt patriotism, cu figura magnifică a unui înflăcărat domnitor, această secvență de înălțare sufletească totală, de o mare frumusețe, a fost întreruptă intenționat, motiv pentru care am alergat imediat la traducătoarea Tatiana Haiss rugîndu-o insistent să oprească filmul și să fie proiectat filmul și cu secvența cea mai importantă, intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul, altfel întreaga delegație română va părăsi sala. Filmul a fost întrerupt iar la reluare „s-a găsit și rola care se încurcase cu altele", o explicație penibilă, încît organizatorii și-au cerut scuze. Cei din sală vizionînd rola care „dispăruse" au izbucnit în aplauze prelungite, repetate, înțelegînd substratul politic al acelei „greșeli". Triumful voevodului vestind „pohta ce-a pohtit-o se înfăptuise", scena de film a fost răsplătită cu aplauze prelungite minute în șir și ovații, de o parte din spectatori, printre ei mulți moldoveni, scandînd „Romania, Romania".

Atunci, în loja actorilor români, l-am văzut pe Amza Pellea ridicat în picioare. Părea o statuie în imensa sală a Congreselor. Lîngă el, marele regizor Sergiu Nicolaescu, apreciat în lumea filmului mondial, își privea cu subînțeles colegii din străinătate care îi făceau semne de mulțumire și felicitări. Ioana Bulcă, într-o ținută impecabilă, cu ochii mari, înlăcrimați de emoție, se înclina, privind din loja oficială miile de ochi care scandau „bravo, bravo, Romania", pe cînd, scriitorul Cornel Leu, protesta vehement.

În Moscova în cei 5 ani cît am lucrat la ambasadă, am avut ocazia să mă întîlnesc cu mulți artiști plastici români, veniți în schimb de experiență, la documentare și în excursii. Prezența lor în Rusia, pentru mine a fost un prilej fericit de a afla noutățile din țară, cine,

cînd și unde s-au mai deschis expozițiile lor, care era pulsul unor opinii în rîndul pictorilor și sculpturilor, și mai ales unde și cînd au mai fost plecați în străinătate. Veștile mă bucurau, iar cu inima și gîndurile fiind spre mulți artiști plastici români, aveam sentimentul că și aici, departe de țară, îmi sunt în continuare adevărați prieteni. Extrem de interesante erau discuțiile cu unii artiști plastici, știuți sau necunoscuți, printre care pictorii Aurel Ciupe, Brăduț Covaliu, Ion Sălișteanu, Alin Gheorghiu, Constantin Piliuță, Ion Musceleanu etc. Cu toți mă întîlneam mai ales la ambasadă, la o cafea sau la un vin de Pietroasele, se simțeau ca acasă, își deschideau sufletele, vorbind despre ei și colegii lor de breaslă, fără invidie sau cu patimă.

Pe aceste mari personalități le-am ajutat cu puterile și influența mea să îndeplinească mandatul cu care au venit din țară, mijlocindu-le întîlniri la Uniunea Artiștilor plastici, la ministere, la muzeele moscovite. Le-am făcut totodată legături cu artiști plastici ruși, i-am condus prin atelierele unor pictori, i-am ajutat în călătoriile în alte muzee din Rusia și în special am mers cu ei la Peredelkino, orășelul pictorilor, la Zagorsc, centrul religios al Rusiei, la Colomenscoe și Suzdal, vechi centre religioase, înțelegîndu-i pe fiecare, simțindu-le dorința de a cunoaște realitatea rusească din acea vreme. Pe unii i-am ajutat să pătrundă și în acele „catacombe" unde se bănuia că se făcea artă cu un conținut subversiv, motiv pentru care unii pictori valoroși erau chiar persecutați, lucrările lor nu erau primite în expozițiile anuale. Mulți își doreau să vadă vestita sală a Manejului în care în 1928, într-o expoziție franceză, se afla și un cap de copil al lui Brâncuși. Alții vroiau să ajungă la singurele galerii în care poți vedea și simți pulsul artei rusești contemporane.

Într-o vară, tulburător de caldă pentru moscoviți, a sosit la Moscova maestrul Al. Ciucurencu, trimis de George Macovescu, ministrul afacerilor Externe de atunci, care dorea ca artistul român să realizeze o frescă pe unul din pereții salonului de recepție al Ambasadei. A rămas 3 zile la Moscova. Propunîndu-i ce să viziteze mi-a spus:

— Muzee nu, contacte, cu nimeni, poate să trecem puțin pe la Muzeul Tretiacov. Cunosc pictura rusă, așa că să ne oprim numai la Rubleov. Ajuns în fața icoanei „Sfînta treime" s-a oprit. Ochii lui erau plini de admirație. A pus mîna streașină, a făcut un pas înapoi și a spus:

— Vezi, domnule, iconarii ruși, dar mai ales acest Rubleov ca și un Pîrvu Mutu al nostru, știau să picteze, nu glumă! Erau adevărați

maeștri. Ei priveau realitatea cu ochii deschiși. De asta icoanele lor sunt atît de dramatice și adevărate. S-a mai oprit și la marinele lui Aivazovski. Le-a privit puțin îngîndurat, apoi a spus, oftînd:

— Auzi bre, mi-am adus aminte că am avut și noi un Aivazovski al nostru, un pictor uitat azi, un mare marinist, pe nume Eugeniu Voinescu. El a făcut marine cu naufragii și uragane, cu valuri uriașe. Era influențat de Aivazovski, deoarece îl cunoscuse pe artist în Rusia, cînd a fost consul al țării noastre.

Rămîn mut, continuîndu-ne periplu prin muzeu, aproape în goană, se uita într-o parte și alta și exclama „Da, da, sînt tablouri prăfuite, arhicunoscute, ajunge!". Și totuși spre ieșirea din Muzeu, se oprește, se uită, face ochii mari și bătîndu-mă pe spate zice:

— Ei, asta da. Aici este adevărată artă rusească: zbucium, chin, îndoială, înfrigurare și violentare a roșului care devine obsesie. Iată. Îmi arată o pînză mare, roșie, un cal roșu aprins, încălecat de un călăreț îmbrăcat într-o mantie albă, care aleargă după un înger ce urcă spre cer. Vezi domnule, credința este tot acolo, sus deși au trecut atîția ani de la revoluție. A mai rămas ca nădejde un Dumnezeu și la ei. Lucrările „Madona Litta" și „Fete de pe Volga" sunt ca niște fire de păianjen, care fac legătură cu adevărata pictură din secolele trecute.

Cînd l-am condus la aeroport pe Ciucurencu, strîngîndu-mi mîna mi-a zis:

— Domnule, am sesizat un lucru, ești un sensibil, am văzut că iubești și înțelegi arta. Cînd o să te reîntorci acasă, vreau să vii cu soția în atelierul meu și al soției mele, Asvadurova.

Acum, cînd privesc pe unul din pereții salonului meu o lucrare a maestrului – un peisaj cu o casă albă pe o mare de verde crud, cu irizări de gri și mov, răspîndind lumină și liniște, mă gîndesc din nou la întîlnirea noastră. A fost un vis frumos întîlnirea cu maestrul în atelierul său de lîngă Arcul de Triumf. De la el am învățat cum să disting valorile de non valori în artă, de sfaturile lui țin cont în periplul meu prin atelierele unor mari pictori contemporani din țară și postum îi mulțumesc pentru lecția pe care am primit-o cu lumina sufletului său.

Nu pot de asemeni să uit, o întîlnire într-o seară a lunii iunie la Moscova, cu un mare colorist român, pictorul Ion Musceleanu, poposit fără să fiu anunțat din țară, cu o expoziție personală deschisă la Galeria de pe Kuznețki most. Pe pictor nu-l cunoșteam, personal, jocul întîmplării, dar și un pic de noroc, m-a pus față în față cu

artistul. Pictorul stătea îngîndurat pe un scăunel, pe trotuarul din fața galeriei, urmărind cu ochii aceia mici, dar sclipitori, jocul culorilor pe care le savura privind, mai ales, siluetele zvelte ale fetelor moscovite, în ținuta lor estivală, vaporoasă. M-am apropiat și i-am spus „Bună seara!". „Cum vorbiți românește? Da, atunci sunt fericit că mai aud și eu o vorbă românească. Nu mă descurc, domnule, nu știu o iotă de rusă. Dar cine ești matale?". I-am spus. S-a ridicat brusc în picioare și m-a invitat în galerie, să-i văd expoziția. Din mulțimea trecătorilor pe această ulicioară, un fel de Lipscani ai Moscovei, s-a desprins o femeie, de o eleganță tulburătoare, cu o eșarfă albastră la gît și de o frumusețe rară, care se oprește brusc în fața vitrinei, privește cu interes tablourile, zîmbește, apoi ca și cînd cineva i-ar fi semnalat prezența artistului, se oprește în fața lui și, într-o rusească ușor cîntată, întreabă:

— Am citit pe afiș că sunteți pictor român, dar spuneți-mi, lucrările expuse se pot vinde?

Nu înțelegea nimic, învățase un cuvînt rusesc „ne panimaiu". Am sărit să ajut, traducîndu-i spusele și un mic comentariu făcut de pictor, înflăcărat de frumusețea rusoaicei.

— Vă place coniță? Poftiți, intrați în galerie. O să vedeți și altele. Erau expuse 40 de tablouri de pictură și 12 acuarele. Pictorul urmărește însă cu privirea numai pașii ei sprinteni ca o zînă din poveste. Vizitatoarea se oprește în fața unui tablou, o balerină cu o rochie vaporoasă, pe tonalități de verde crud și irizări de liliachiu care executa o piruetă. Femeia surîde încîntată și întreabă:

— Cît costă acest tablou?

Maestrul aproape amuțise. Se apropie de ea, și în loc să-i spună prețul îi declară, cu acea inocență a unui tînăr: Sunteți „crasiva, oceni crasiva!" o rusoaică autentică, ca o păpușă. Femeia se împurpurează, nu înțelege nimic, rîde în hohote și pe neașteptate se îndreaptă spre artist, sărutîndu-l. Pictorul se emoționează, sprîncenele stufoase se mișcă, ochii i se înseninează și cu o timiditate copilărească o întreabă cu cine a avut ocazia și onoarea totodată.

— Sunt artistă ca și dumneata, artista poporului A.P. Zueva de la Teatrul M.H.A.T. o prietenă apropiată a actriței Dina Cocea și a României.

— Atunci, vă fac un portret gratis, dar și o replică pentru mine. Tîrgul este făcut, nu vă cer nici-un ban pe tablou, este un cadou pentru dumneavoastră din partea mea.

A.P. Zueva rămîne încremenită, și luîndu-și rămas bun, a ieșit ca un fulger, trecând pe partea cealaltă a trotuarului spre strada Pușkinskaia, unde spunea că la ora șapte seara urma să joace în admirabilul rol din piesa „Casa unde m-am născut“ a lui Pavla Kogout. Acea întîlnire cu artistul a rămas ca un vis neîmplinit. După mulți ani, revăzîndu-l în țară, în atelierul din strada Pangrati, reamintindu-i de întîlnirea cu artista ponorului A.S. Zueva, acea „Znegurocika“ plină de nerv, maestrul a exclamat: „Ce mai domnule, cu ajutorul matale, am văzut o rusoaică autentică, de care o să-mi amintesc toată viața“.

O altă amintire de neuitat, a fost pentru mine întîlnirea neașteptată cu un pictor, care în București, în anii studenției, m-a introdus în multe ateliere apropiindu-mă de artiști valoroși în special cu cei care l-au avut ca profesor la Institutul de arte plastice, pe maestrul Ciucurencu. Într-o zi de august, un telefon care zbîrnîia cu insistență, mă trezește dintr-un somn de după amiază, pe care îl ridic cu o oarecare lehamite. La celălalt fir aud o voce, ca un strigăt de exasperare:

— Alo, alo, nenea Chiriță, aici pictorul Piliuță. Nene Bucur, vino repede la aeroportul Seremețievo. Nu mă descurc, mi-e frică și pot să mă urc în vreun avion spre Siberia…

— Bine, dar cum ai ajuns la Moscova ?

— O să-ți spun eu, dar mai întîi vino, vino să mă scapi, sunt în mare încurcătură !

— Dar ce s-a întîmplat, ești bolnav, ai pățit ceva?

— Nu, sunt teafăr, dar am picat parcă din cer. Nu mă înțeleg cu celovecii ăștia, nu știu să spun decît „spasiba“ și „harașo“.

Cînd am ajuns la aeroport, Constantin Piliuță cu un mic geamantan alături și cu un colet cilindric, s-a oprit să mă îmbrățișeze, spunîndu-mi pe nerăsuflate că este în drum spre Cuba, avînd cu el și zeci de lucrări de grafică, cu care urma să deschidă o expoziție. Călcase cu stîngul. Legătura pentru Havana era peste două zile. L-am liniștit. Ne-am urcat în mașină și am pornit spre Moscova. Cînd am intrat pe șoseaua ce taie drept pădurile de mesteceni și brazi, l-am privit mai bine. Savura farmecul pădurii rusești, se simțea bine, era pe mîinile unui vechi prieten. Încerc să-i fac un program de vizite: „Nu vreau să văd nimic. Nu intru în nici un muzeu, cunosc din reviste arta contemporană rusă“. Ajungem la Ambasadă. Mîncăm, bem un vin bun. Eu insist să vedem Galeriile Tretiacov sau Muzeul de Artă Pușkin. A doua zi, plecarăm prin oraș. Ne plimbam prin faimoasa

Gorcova, copleșiți de soarele blînd al toamnei de aur moscovite. Ascultă ce-i spun. Era prima dată la Moscova, privește clădirile joase, izbele vechi, dar trage cu ochiul la frumusețea maruselor, elegante, frumoase, exuberante. Încruntă uneori sprîncenele stufoase, și-mi spune: „Ce mai, ai ce admira, ce văd, este tot artă". Intrăm totuși în muzeul de Artă Pușkin. Nu stăm decît să vedem marii lor artiști: Malevici, Kandinski, Chagall și Falk. Îmi face semn să ieșim. Preferă aerul de-afară. E o toamnă de aur, să ne întoarcem la ambasadă. Intrăm totuși pe frumoasa străduță Kuznețki most cu intenția nemărturisită a artistului, să vedem dacă au fost puse pe simeze în Galeria U.A.P. cele 70 de lucrări de pictură și sculptură românească cu care urma să se deschidă o expoziție, peste cîteva zile, cu ocazia „Săptămînii artei și culturii românești". Ajungînd în dreptul expoziției i-am propus lui Piliuță să intrăm să-i fac cunoștință cu cîțiva pictori ruși. În sălile luminoase ale Galeriei, cîțiva artiști, surprinși de prezența noastră, ne salută, și puțin stingheriți, dar mai ales neanunțați, ne spun că nu sunt gata cu expoziția, că nu reușesc un aranjament care să-i satisfacă.

— Sunt prea diverse: unele tablouri foarte îndrăznețe, figurative, în care limbajul plasticii oscilează între valorile vizibilului și principiile ordinii abstracte. Nu ne iese, nu se supun unei simeze pe care ne-am propus-o, spune un tînăr cu barbă roșcată. Privim în sala centrală; într-o dezordine totală, tablourile lui Baba, Iser, Covaliu, Ligia Macovei, Eleutheriade, Alin Gheorghiu, Piliuță, Pacea, Traian Brădean, Elena Uță Chelaru, Sorin Ionescu dar și sculpturile de mici dimensiuni ale lui Caragea, Jalea, Irimescu, Apostu. Piliuță se bucură să-și reîntîlnească aici propriile lucrări, redescoperind candoarea lucrării „Pescarii", stilizarea aerată a florilor sale, îndrăzneala asocierilor de obiecte și culoare. Gazdele par stînjenite atunci cînd le prezint „un pictor din România" și le arăt cele 4 lucrări ale sale. Se scuză că nu sunt gata cu aranjarea pe simeze a expoziției, că nu au găsit încă formula de a le integra în aceste spații atît de generoase, „sînt prea interesante și nu vrem să se înăbușe". Piliuță, căruia îi tradusesem necazurile gazdelor, aruncă priviri pe spațiile albe, luminoase ale pereților, închidea uneori ochiul, măsurînd, proporționînd, combinînd din memorie cromatica tablourilor, care însemnau pentru el o adevărată antologie de pictură românească contemporană. Zîmbind ghiduș, îi întreabă pe organizatori:

— Și pînă la urmă, ce o să faceți ?

— Ce să facem, vrem măcar să le punem într-o ordine tematică ca să facem o prezentare cît mai unitară. Pictorul rîde în hohote, și ca și cînd cei prezenți îi erau prieteni de cînd lumea, le spune:

— Îmi dați voie să le așez eu? Lăsați-mă pe mine! Dați jos cele cîteva tablouri de pe pereți, așezați-le la perete și hai la treabă!

— Ce faci, prietene? Te-ai răzgîndit? Nu mai mergem să vedem Galeriile Tretiakov? îl întreb eu.

— Expoziția noastră aici și acum, este mai importantă, iar Galeriile le pot vedea și altă dată, deși vizitez prima dată Rusia!

Dîndu-și haina jos, suflecîndu-și mînecile și așezîndu-se în mijlocul sălii le spune:

— Mai întîi vreau să vă spun cîteva cuvinte despre tendințele actuale din artele plastice contemporane românești, pentru a înțelege similitudinile și diferențele picturii dintre generațiile de artiști plastici români! Lecția de artă a durat cîteva minute. Și acum la treabă!

— Vă rog să-mi dați pe rînd, lucrările pe care vi le cer eu!

Luînd o scară metalică în spate, începu să așeze pe o simeză unul cîte unul tablourile. În timp ce el lucra, eu treceam prin suflet paleta de culoare și compoziție ale lucrărilor, printre artiștii care expuneau, deoarece pe unii dintre ei nu-i cunoșteam, dar lucrările lor, prin tematică, prin modul de realizare plastică, mi-au încîntat ochii și inima, cufundîndu-mă în lumea culorilor, care prin imagini îmi aduceau aminte de acasă, de țară, de acele imagini specifice ale peisajului și al omului care a înfrumusețat prin muncă, specificitatea și originalitatea artei românești. Trezit parcă din acest vis, mi-am aruncat din nou ochi spre prietenul meu, care, cu religiozitate, așeza la locul lor fiecare tablou. În mai puțin de două ore, expoziția putea chiar fi vernisată. Gazdelor nu le venea să creadă că în zilele noastre, un pictor român poate face și minuni. Au rămas totuși surprinși cînd au văzut că lucrările unui mare artist, ca Piliuță, erau așezate în cel mai întunecos loc al galeriei. La întrebarea pictorului Țîbin, de ce lucrările lui Piliuță nu au fost așezate mai în față, acesta a răspuns:

— Eu îmi știu locul în ierarhia valorilor, aici sunt mulți artiști mai buni decît mine și îi respect!

Cînd expoziția era gata, iar gazdelor nu le venea să creadă că sunt posibile asemenea minuni, a intrat în sală vicepreședintele Academiei de artă, Y. Chemenov, salutîndu-ne, făcînd cunoștință cu pictorul Piliuță; a rămasă surprins văzînd expoziția amenajată. „Cum, așa repede ați montat-o? Dimineață cînd am trecut, nu era nimic

aici.“ Nimeni nu a dat nici o explicație. Organizatorii nu știau cum să-i mulțumească lui Piliuță. I-au spus că nu vor uita niciodată gestul său. Vernisajul care a avut loc a treia, zi a fost un regal. O expoziție atît de reprezentativă de pictură românească la Moscova, nu mai avusese loc de mulți ani. Ecaterina Belașova, președinta Uniunii precum și mulți pictori moscoviți, descopereau o nouă față a artei plastice românești, atît de diversă și unitară totodată. V. Kemenov, prezent și el la vernisaj mă întreabă unde-i pictorul român și de ce nu ia și el cuvîntul ca să prezinte expoziția. Doar era comisarul expoziției!

Luîndu-l de braț, l-am dus în dreptul celor patru lucrări ale lui Piliuță, adăugind „Acesta-i artistul!“. Rămîne uimit:

— Nu, nu se poate! Privește, se entuziasmează. Este fermecător. În lucrările lui există atîta ritm, lumină, fabulos, încît parcă te afli în fața unei fresce bizantine. Și totuși este atît de duios, expresiv, încît numai un român poate să redea o armonie și mișcare universală a vieții.

Comisarul ad-hoc al expoziției romanești de la Moscova, realizată între două avioane, se afla în acea zi tocmai la Havana, unde fusese de fapt trimis să deschidă expoziția de grafică românească, de data aceasta fiind comisar „en titre“.

Întîlnirile mele cu numeroasele personalități românești, unii veniți în calitate oficială, alții ca turiști, mi-au întreținut contactul permanent cu realizările și realitățile românești, mai ales din domeniile literaturii, muzicii, teatrului, filmului, medicinii, care m-au ajutat, în calitatea mea de atașat cultural să cunosc nu numai oameni de valoare ai țării, scriitori, oameni de teatru, regizori de film, muzicieni, cîntăreți de operă, soliști vocali și instrumentiști, care mi-au prilejuit contacte cu partenerii lor din Rusia și care au rămas întîlniri benefice și s-au răsfrînt pozitiv în relațiile culturale româno-ruse. Aceștia au reprezentat pilonii unor relații culturale bilaterale, de stimă și respect pentru cultura și spiritualitatea românească. Unii au trecut deja în lumea umbrelor. Mă gîndesc la întîlnirile și discuțiile tîrzii din noapte cu Zaharia Stancu, Henri Coandă, pe terasele unor restaurante moscovite cu Fănuș Neagu, Dina Cocea, Elena Cernei, Titus Popovici, Vasile Rebreanu, Alexandru Andrițoiu, Adrian Păunescu, Miron Radu Paraschivescu, Sînziana Pop, Nina Cassian, Ivasiuc, Cornel Leu, Ion Horia, Aurel Rău, Nicolae Herlea, Ștefan Ruha, Anatol Vieru, Ștefan Bănică, Ion Dichiseanu, Dan Spătaru, Doina Badea, Dida Drăgan, Margareta Sterian, Mikaela Eleutheriade, Angela

Moldovan, Aurelia Fătu Răduțu, Benone Sinulescu, Gheorghe Zamfir, Mircea Cristescu, Ligia și Pompiliu Macovei, dr. Juvara, patriarhul Justinian, părintele meu spiritual, prof. N. I. Simache, Margareta Pîslaru, Gheorghe Tomozei și Gheorghe Pituț, Lidia Jiga, etc. Toate aceste personalități românești au devenit în timp punți trainice între țările noastre, care au lăsat însemnele trecerii lor, în varii domenii de activitate, care au adus un zvon de lumină într-o lume în care cultura se ridicase, treptat, dar sigur, pe noi culmi de civilizație, iar cîntecele, dansul, filmul, teatrul, artele plastice creații originale ale unui popor cu o bogată tradiție culturală, care s-a impus ca personalități de prestigiu într-o lume, dominată de mari frămîntări sociale și care primeau, prin intermediul culturii și științei, filonul specific al unei țări peste care voalul uitării nu i-au secat izvoarele continuității. Toate aceste figuri de seamă ale poporului nostru, au adus un zvon de lumină într-o țară în care lipsa de interes, uneori ignoranța, sfidarea și părerile preconcepute în unele zone ale acestei imense țâri, se vedeau cu ochiul liber în contact cu realitatea rusă. În general, întîlnirile între scriitori, muzicieni, cineaști, pictori, traducători, soliști vocali și instrumentiști, au adus pe aripile sloveii, melodiei, cercetării în varii domenii ale științei, mesaje ale înțelegerii și respectului reciproc. În anii cît am lucrat la Ambasada României la Moscova, ca atașat cultural, am văzut pe viu impactul pe care aceste prezențe românești în Rusia, l-au avut asupra oamenilor de cultură și artă ruși, în rîndul oamenilor obișnuiți care pe stradă, în mașini, săli de cinema, săli ale Conservatorului și de expoziții, își manifestau stima și prețuirea față de cultura și spiritualitatea românească. Și cum să nu te bucuri, cum să nu fii mîndru, cînd vedeai că prin modestele tale implicări în desfășurarea unor manifestări culturale complexe aduceai un plus de prestigiu țării tale.

Nu pot uita stima și prețuirea pe care unii scriitori ruși, printre care romancierii K. Fedin, Leonid Leonov, Gh. Marcov, Galina Serebreacova, S. Baruzdin, Ozerov, Goncearov, cînd la întîlnirile cu Zaharia Stancu, elogiau literatura României, creațiile unui M. Sadoveanu, Tudor Arghezi deveniți clasicii de seamă ai țării noastre, evidențiind cărțile de autori români traduse în limba rusă, printre care „Răscoala“ de L. Rebreanu, Magda Isanos, „Poezii“, „Prînzul de duminică“ de Eugen Barbu, „Francesca“ de Nicolae Breban, „Singur fără cer“ de Petre Sălcudeanu, „Oraș încercuit“ de Petru Vintilă, „La miezul nopții va cădea o stea“ de Teodor Constantin. Toate aceste cărți, citite cu ochii inimii, erau elogiate, ca valori incontestabile

ale literaturii contemporane românești, apreciate mai ales de tineret și critica de specialitate. La unele întîlniri cu cititorii la care au fost prezenți Zaharia Stancu, Ivasiuc, organizate în reședința foștilor boieri Morozov, de pe prospectul Noul Arbat, au avut loc numeroase comemorări ale unor cărturari români, unii dintre ei sărbătoriți sub auspiciile UNESCO, care au fost considerate adevărate evenimente culturale de prestigiu. Nu pot uita manifestările prilejuite de marcarea a 10 ani de la moartea lui Nicolae Labiș, 150 de ani de la nașterea lui D. Bolintineanu, 70 de ani de nașterea lui G. Călinescu, 120 de ani de la nașterea lui M. Eminescu, 90 de ani de la nașterea lui M. Sadoveanu, 90 de ani de la nașterea lui Tudor Arghezi, 100 de ani de la nașterea lui Garabet Ibrăileanu, dar și sărbătorirea a 150 de ani de la înființarea Filarmonicii române, 150 de ani de la înființarea Școlii de la Sfîntul Sava de către Gheorghe Lazăr precum și numeroase alte întîlniri. La aceste manifestări, adevărate „Lecții de literatură română“ scriitori de prestigiu ai Rusiei, printre care Vil Lipatov, Galina Serebreakova, Iraclie Andromicov, Rimma Kazakova, V. Bokov, Serghei Dangulov, Ilia Konstantinovski, Iuri Kojevnikov, Kiril Kovaldji, dar și cunoscuți traducători printre care Tatiana Ivanovna, A. A. Sadețki, Bianka Tisse, S. Serbinski, Tatiana Haiss, Elena Azernicova, și mulți alții, au evocat cu căldură și dragoste, viața scriitorilor români, încălzindu-se mai ales atunci cînd le analizau mesajul operei și valoarea lor artistică. Poetul Iraclie Andronnikov, aruncînd un arc peste timp, avea să definească în termeni foarte elogioși și plini de semnificație, însemnătatea creației lui M. Eminescu, T. Arghezi sau Nicolae Labiș, demonstrînd că poeții români intrați în Panteonul de aur al poeziei sunt tot atît de mari așa cum sunt pentru ruși Pușkin, Esenin, Maiakovski, Pasternac sau Ahmatova.

În aceiași clădire cu parfum de epocă, parcă adusă aici dintr-o țară arabă, ornamentată cu o bogată stucatură exterioară, luminată de ferestre ogievale înalte și acoperite de patima vremii cu un praf alburiu, seara iluminată în interior, părea un castel de basm, candelabrele somptuoase, din cristal, prezentarea cărții scrise de Iuri Kojevnikov și intitulată „Eminescu și problema romantismului“ era ascultată ca o liturghie în liniștea serii. Pe acel fundal, dominat de portretul imens al poetului „fără pereche“, scriitorul și traducătorul Iuri Kojevnikov, cu o voce tranșantă, în finalul prezentării monografiei sale despre Eminescu a rostit o judecată de valoare care a căzut ca un trăznet: „Fără poezia lui Eminescu, un ultim romantic european, este de neconceput. Ea înalță sufletele oamenilor de pe toate

continentele. În același timp n-ar fi putut să se nască nicăieri un asemenea poet decît pe pământul românesc. Oare nu aceasta determină însemnătatea mondială a poetului? Cîtă satisfacție, cîtă bucurie am simțit uitîndu-mă în ochii multor tineri, știind că la reușita acestei seri de poezie, am contribuit și eu, auzind cum prietena mea, poeta Inna Kasejeva, înțelegînd geniul liricii eminesciene din lecturile unor poezii, în traducerea lui Iuri Kojevnikov, spunea: „Eminescu este poetul care a desăvîrșit romantismul clasic. Acesta este locul lui în poezia mondială și română, în istoria literaturii". Și rămîne, așa cum spunea Kasejeva, un „cîntăreț curat și gingaș al sentimentului nemuritor al iubirii, un poet măreț, căutătorul adevărului, un patriot înflăcărat".

Asemenea păreri exprimate de o poetă a generației tinere îndrăgostită de poezia eminesciană, au fost un adevărat triumf, elogiile și aplauzele fiind semnale concrete ale receptării mai ales de studenții de la Universitatea Lomonosov, a unui mare liric român.

O amintire de neșters din memoria mea, rămâne acea primă întîlnire la Moscova cu un mare scriitor contemporan, Zaharia Stancu. Nu-l văzusem niciodată în carne și oase. Citisem în adolescență romanul „Desculț" în care descoperisem ceva din copilăria mea și mai tîrziu, romanul „Ce mult te-am iubit". Fiind mai matur, pierderea mamei mele, mi-a redeschis o rană care mi-a sîngerat inima. Fiorii acelei trăiri în clipele despărțirii de mama, îmi redeșteaptă încercările triste prin care am trecut. La gîndul că voi cunoaște cu adevărat figura magicianului care-mi va stinge dorul de mamă, m-am cutremurat. Întîlnirea la aeroport a fost destul de rece. Mi-a întins mîna, s-a uitat iscoditor în ochii mei, m-a fixat cu o privire puțin sfidătoare, în timp ce se săruta cu o caldă duioșie cu Leonid Leonov care venise să-l întîmpine din partea Uniunii Scriitorilor. Ne-am dat întâlnire seara la hotelul Moscva, unde obișnuia să fie cazat. Întîlnirea din seara aceea cu un cer de plumb, bacovian, stînd la masă simțeam cum stelele parcă picau peste noi. Împreună cu soția sa am încercat să-i deschid sufletul scriitorului și să-i spun cîte ceva despre programul întîlnirilor și despre vizitele din Moscova și împrejurimi.

Zaharia Stancu sta neclintit, îngîndurat, iar la încercarea mea de ai spune noutățile din viata culturală a Moscovei, cu petele ei de lumină și umbre, băteau la porțile inimii lui, ca niște clopote vechi și dogite. Am observat că fața i se împurpurase și cu o evidentă precauție, începu să răspundă cu un Nu sau Da la comentariile mele pe marginea unor evenimente de mare actualitate.

— Și zici domnule că scriitorii Sineavski și Daniel sînt totuși arestați? Dar Ilia Ehrenburg este tot interzis să mai publice?

Cu o calmitate și detașare, cu o vorbă dulce și domoală ca un cîntec înăbușit de emoții, îi răspundeam cu mici reflecții care se adresau inimii, din nevoia de a-i cunoaște mai de aproape făptura omenească nu numai cea oficială, scriitoricească. Cu toate încercările mele de a mă apropia de „o statuie plămădită din pămîntul lutos al Bărăganului", încet dar sigur, începu să-și dezvăluie înțelepciunea și bunătatea omenească. Doamna Stancu asculta cu atenție cum micile înțepături ale maestrului nu-și găsiseră țintele în fața unui tînăr „care făcea față interogatorului la care eram supus", intervenea din cînd în cînd să potolească „vulcanul" care îmi punea întrebare după întrebare.

— Dar ce ai de gînd? Vrei să-l seminarizezi pe domnul Bucur? Cam exagerezi… zău!

Și dintr-o dată, după reprosul doamnei Stancu, cu ochii luminați de bucuria de a fi găsit un interlocutor cultivat, în raport cu atașații culturali din alte ambasade pe unde a mai fost așa cum îmi va mărturisi mai tîrziu – mi-a spus sec:

— Ești de-ai noștri, domnule, vorbești ca un scriitor. Apoi adăugă: Am auzit cîte ceva despre dumneata, te asigur numai lucruri bune. Mi-au spus mulți colegi care au venit la diferite manifestări culturale la Moscova, că aici, la ambasada noastră, au întîlnit „un atașat cultural adevărat". Stă, se uită la doamna Stancu și adaugă:

— Ești de-al nostru, ce mai, domnule. Am vrut să te cumpăr și văd că mai cîștigat dumneata. În cele cinci zile cît a stat în Moscova, seara veneam la hotel aducîndu-i un ziar, invitîndu-l la masă sau informîndu-l despre programul de a doua zi. Încet, încet, gheața se topea; micile comentarii, impresii despre unele muzee, evenimente politice, un mare spectacol sau concert simfonic erau ascultate cu mai mult interes. După cîteva zile punțile nevăzute comunicînd firesc, omenește, destăinuindu-mi-se ca unui prieten, spunîndu-mi că „i-am devenit simpatic", în timp m-au liniștit.

— Știi, domnule Bucur, cît îl vezi de bătrîn, atunci cînd se întîlnește cu un om necunoscut, este uneori ursuz, alteori are emoții. Dumneata i-ai dat un sentiment de încredere, de liniște. Te-a cumpărat, îi place că vorbești frumos, că ești un sensibil, felul cum i-ai prezentat Muzeul Tretiakov ca un adevărat muzeograf i-a plăcut, se vede că ai lucrat într-un muzeu.

Dimineața, cînd veneam la hotel să-l duc la Uniunea scriitorilor sau la vreo întîlnire cu un scriitor, întinzîndu-mi mîna, îmi spunea „bine ai venit prietene, și mă strîngea ca pe un copil la piept. Îmbrăcat într-un costum bleumarin, cu dungi discrete, cu cravată roșie, cu un nod mare, un fel de lavalieră, părea un prinț. Avea fața proaspătă, luminată de ochi jucăuși. Cu toată prestanța lui care avea darul să intimideze pe interlocutor, într-o zi am avut îndrăzneala să-i spun:

— Arătați foarte frumos ca un june prim. După cum arătați, vreți să lăsați victime prin Moscova?

— N-ai văzut prietene, că translatoarea îmi face ochi dulci? Privea ștrengărește spre doamna Stancu și a izbucnit în rîs. Rîsul acela, ecou al unei dispoziții cum rar mi-a fost dat să mai întîlnesc la Zaharia Stancu, îl aud ori de cîteori îmi amintesc de vizitele lui. Într-o altă zi, îl văzu un oculist faimos de la o clinică de oftalmologie. Era puțin necăjit. Se uită în ochii mei țintă, ochi luminoși de om încă tînăr, și-mi spune:

— Simt, domnule Bucur, că o să orbesc. Ar fi groaznic, aș prefera să mor decît să știu că nu voi mai putea scrie. Mergeam prin vechiul Arbat, strada cu cele mai multe consignații. Intram uneori prin magazine. Îi plăcea să privească lucrările de pictură semnate mai ales de artiștii ruși. Îi plăceau unele, le comentam și mă asculta cu interes cînd adăugam unele păreri personale. Se uita la mine, mă măsura de sus pînă jos și izbucnea:

— De unde știi, domnule, toate astea? Se vede că îți place nu numai arta ci și literatura, deoarece am văzut că te uiți cu interes la cărți vechi, religioase. Cînd ieșim pe stradă, privim în alte vitrine multe bibelouri, sfeșnice, samovare, statuete. Ne clătim ochii privind forfota străzii, figuri de ruși cu bărbi lungi, albe, fețe luminoase de armeni, gruzini, cazaci, turcmeni, care dau o culoare specifică lumii din care provin. Se uită cu atenție, le admiră costumele specifice, se amuză. În dreptul barului „Taganka“ se oprește o fată blondă, îmbrăcată într-o rochie vaporoasă de mătase violacee cu ochi mari, cu sprîncenele arcuite și cu pleoapele artistic rimelate. Alexandru Ivasiuc, care ne-a însoțit în această parte a „Moscovei Cîrciumărese“ îl vede ne Zaharia Stancu oprindu-se pe loc, rămînînd ca o stană de piatră sorbind din ochi frumusețea de față:

— Uite, domnilor, ce înseamnă tinerețea, prospețimea, tipul specific rusesc de păpușă adevărată. Parcă-i o actriță de film. Noi

am izbucnit în rîs. S-a uitat la noi puțin nedumerit, dar Ivasiuc nu l-a iertat:

— Ce înseamnă să ai ochi buni! Vedeți bine, maestre, chiar și fără ochelari. Să știți, doctorii ăștia sînt niște mincinoși! Am rîs cu toții, iar Zaharia Stancu i-a replicat în glumă: „Motane, specialistule, te lingi pe bot, îți cam plac Natașele! Te-am surprins și la hotel cum le privești ca un hoțoman".

După tratativele de la Uniunea scriitorilor, în prezența lui K. Fedin, președinte, a lui Leonid Leonov, Gheorghe Markov, Boris Polevoi, Voronkov, I. Ozerov, S. Baruzdin, Rimma Kazacova etc., a fost semnat protocolul privind schimburile dintre scriitorii celor doua țări, rostindu-se scurte cuvîntări. K. Fedin a spus că „este foarte fericit că, în casa lor, a scriitorilor, Zaharia Stancu se simte bine, că are posibilitatea să-și întîlnească prietenii, să cunoască pulsul fenomenului cultural, să vadă muzee, monumente, palate ale țărilor, vechi biserici și catedrale, dovezi grăitoare ale dăinuirii civilizației ruse". Leonid Leonov și-a depănat cîteva amintiri de neuitat din vizita lui la Brașov, despre o seară care căzuse greu pe umerii Tîmpei, care întîrzia să curme dintr-o dată lumina palidă a soarelui. În Biserica Neagră a ascultat acordurile unei orgi, chemări de pace, la înțelegere, la adevărată prietenie. La rîndul său, Zaharia Stancu a evocat Contactul cu literatura rusă, prin intermediul traducerilor din limba franceză care ajungeau și în România. Nu m-am gîndit niciodată că citind cărțile lui Fedin și Leonov, voi sta alături de ei. Au fost evocate totodată traducerile și întîlnirile reciproce la festivaluri de poezie, la Zilele Pușkin, la serile de literatură organizate de cele două popoare, la vizitele de documentare și la prezența în revistele de specialitate a unor cronici literare și recenzii, la cărțile de proză și poezie.

Semnarea acestui document, urmat de o recepție, a fost o adevărată sărbătoare.

A doua zi, împreună cu Ivasiuc și soția lui Zaharia Stancu am plecat la Zagorsk, reședința de vară a țarilor ruși, acum palat patriarhal. Mașina a străbătut un drum printre satele vechi rusești, printre izbe și multe case de lemn, cu prispe lungi, cu porți vopsite, cu acoperișuri în două ape, parcă erau de prin părțile noastre, ale Maramureșului. Ajunși în incinta celui mai important centru religios rus, intrăm mai întîi în catedrala Uspenski Sobor, o construcție din secolul al XV-lea, în interiorul căreia Rafael al Rusiei, marele Rubleov a lăsat o operă care stîrnește interesul și admirația întregii lumi. Privim în incinta lavrei mulțimea de pelerini, mai ales vîrstnici, veniți

de aiurea și care se mișcă într-un du-te-vino, intrînd dintr-o clădire în alta. Nu avem timp să vizităm totul. Am văzut cum ochii lui Zaharia Stancu urmărea „acest furnicar" în care răsăreau chipuri de bătrîni cu bărbi albe, lungi, cu ochi adînciți în orbite, femei cu broboade negre, care le acopereau fața, lăsîndu-și doar ochii în lumină. Ne așezăm pe o bancă. Fața lui Zaharia Stancu se împurpurase ușor, sprîncenele i se lăsase în jos; strîngea brațul soției care îl privea puțin îngrijorată.

— Și lumea asta de unde a venit, domnule Bucur? Se turnează vreun film? Văd că mulți intră în catedrală. Hai să mergem și noi. Am urcat scările. Ținîndu-mă de braț, Zaharia Stancu își făcea loc prin mulțime, se uita cu o vădită curiozitate în jur. Pe lîngă pereți erau mulți orbi, schilozi, o lume evlavioasă care asculta slujba. Zaharia Stancu amuțise ascultînd acea liturghie neagră a umbrelor care gesticulau, înălțînd mîinile spre cer, căutând alinare, firul de lumină, nădejdea și speranța. Ochii oamenilor, miile de ochi, erau ațintiți spre altar, spre cerul înalt al cupolei, de unde sfinții lui Rubleov îi priveau la rîndul lor încremeniți. Zaharia Stancu avea fața răvășită, umbre tremurătoare se lăsaseră pe chipul lui transfigurat. Îi simțeam mîna puternică strîngîndu-mi brațul. L-au podidit lacrimile. Mi-a spus grăbit:

— Să mergem. Simt că mă prăbușesc. Parcă am intrat într-un infern. Mi-e frică, așa ceva în zilele noastre, într-o țară în care știam că credința a dispărut, ce văd parcă sunt scene de vis.

Am ieșit. Ochii îi erau umezi.Cînd s-a mai liniștit, privind șuvoiul de oameni care ieșeau din catedrală, mi-a spus cu o voce puțin înecată.

— Nu, nu se poate! Ceea ce am văzut a fost un vis urît. Lumea aceea era întîmplătoare sau adusă special să facă figurație, să ne arate nouă, străinilor o ultimă față urîtă a vechii Rusii? Am „pornit să vizităm muzeele din incinta palatului. Din cînd în cînd, privind înapoi mai face un comentariu.

— Cînd i-am privit pe oamenii aceia, mi-am imaginat cercurile dantești, gradele păcatelor mulțimii. Dar unde-i pactul acelor oameni frumoși la suflet? Cine și de ce au greșit. E un blestem? Și de ce i-a blestemat ? Apoi comentează. Cîte nenorociri sunt în lumea asta! I-ați văzut cum stăteau în catedrală cu pumnii ridicați sau cu brațele deschise implorînd dumnezeirea, ațintindu-și ochii tulburi în puncte fixe pe cupola catedralei? Ce așteptau? De la cine?

În jurul lui a văzut cîțiva bătrîni întinzînd mâinile.

— Lor să le dăm ruble, pe ei într-adevăr îi ajutăm! A băgat mîna în buzunar și s-a dus la cîțiva bătrîni, femei și bărbați, lăsîndu-le cîteva ruble. Simțind nevoia unei explicații, i-a spus soției:

— Trebuie să trăiască și ei, acum clipa aceasta, nu eternitatea amăgitoare. Universul lor așteaptă să li se restituie ce au pierdut: vederea, picioarele, mintea și au intrat acolo ca într-un adăpost, simțindu-se într-o deplină siguranță. Gesturile lor exprimau multă liniște, descătușare sufletească, dar și împăcarea neputincioasă cu soarta. Ei știu că, terminîndu-se slujba, vor fi aceiași nevolnici, nu vor merge pe alte picioare mai bine, ci pe aceleași membre schilodite, așa cum au intrat, iar cei ce nu văd nu vor număra niciodată stele de pe cer. La ieșirea din lavră, a cumpărat cîteva lumînări și le înfipse într-un sfeșnic. Stînd într-o încremenire totală, parcă rostind o rugăciune zise: Să fie de sufletul părinților mei!

Am plecat spre Moscova la cumpăna înserării. Nu mi-am imaginat că oaspeții români vor rezista aproape o zi în această oază de lumină și liniște. Pe drum, intrînd prin pădurea de mesteceni și brazi, privind dansul solemn al acestei înfrățiri specifice pădurii rusești, Zaharia Stancu a ținut să-mi mulțumească că i-am făcut un program cultural care îi va aduce aminte de mine. A doua zi cînd m-am dus să-l iau, pentru a pleca la aeroport, cînd a ieșit din hotel, mi-a oferit un exemplar din „Pădurea nebună“ tradus de cunoscutul scriitor I. Martimianov.

— Te rog să-l primești cu toată dragostea noastră. Poate că e ultima carte pe care ți-o mai dau. Cuprins de o bruscă emoție, a izbucnit în plîns. La revedere, la revedere! Salutări soției, poate ne vom mai revedea.

Cînd am ajuns la ambasadă și am deschis cartea, dedicația lui mi-a sunat ca un testament: „Lui Bucur Chiriac, scumpului nostru tovăraș și prieten, aceste pagini, cu dragostea și prietenia noastră. Zaharia Stancu, Moscova 1 iulie 1971.“.

Un alt episod din perioada cît am fost diplomat la Ambasada României la Moscova, este întîlnirea unică cu savantul de talie mondială, Henri Coandă, un personaj intrat în legendă. Era în anul 1970 într-o lună cînd întregul oraș era parfumat cu mirosul florilor de tei. Sosise la Moscova în calitate de delegat al țării noastre la Simpozionul internațional de istoria științei. Primisem misiunea să mă ocup de el și să-i alcătuiesc un program cultural. Prima întîlnire a avut loc în holul celui mai luxos hotel, „Rossia“, unde mă aștepta. M-am prezentat, m-a privit surprins și mi-a întins mîna zîmbind:

— Un atașat cultural atît de tînăr, la Moscova? Pe drum, spontan, a început dialogul:

— Ce-i panorama aia roșie?

Răspunsul meu a fost lapidar.

— Vechea termocentrală a orașului din 1887, care… funcționează și astăzi.

— Dar clădirea aceea cu colonade?

Îi răspund „Teatrul de estradă". Sesizînd curiozitatea savantului pentru arhitectură, i-am însăilat pe pînza vremii și comentat toate monumentele și clădirile vechi pe care le parcurgeam din mașină, pînă în fața universității Lomonosov. Cînd am intrat în holul principal al acesteia, și ne-am legitimat. Cîteva persoane ne-au și înconjurat, salutîndu-ne. Un tînăr blond, înalt, vorbind o engleză impecabilă, s-a oferit să ne conducă. Henri Coandă mergea domol, legănat și solemn. Mulți îi făceau loc recunoscîndu-l. De altfel am și auzit șoptindu-i-se numele.

— Iată-l pe Coandă, a spus cineva.

— Da, da, este românul Coandă, savantul Henri Coandă.

Știa că este privit. Ochii lui se întâlneau cu ai acestora, zîmbea, saluta din cap, uneori ridicând ușor mîna în sus. Urcînd scările, s-a format un corolar viu de oameni, și văzîndu-l, un bătrîn, sprijinindu-se într-un baston, a spus ceva celor din jur. Am auzit un ropot de aplauze, care ne-au însoțit pînă la intrarea în amfiteatru. Aici, un om înalt, uscățiv, cu barbișon, adresîndu-i un „bonjour", s-a repezit la el și l-a sărutat. Apoi alții și alții l-au îmbrățișat sau îi strîngeau mâinile. Gesturi de prietenie, de stimă și respect, semn că savantul era deja cunoscut ca o mare personalitate.

Ne-am întîlnit a doua zi în același hol al hotelului „Rossia". Era destins, jovial, bine dispus. Îmi povestește cum a fost la simpozion. Puțin stingherit de nepriceperea mea în problemele aeronauticii, îi mărturisesc cu o sinceritate incredibilă că „știu că sunteți un savant", am aflat ce înseamnă descoperirile dumneavoastră pentru știință. Eu sunt un nepriceput în orice tehnică, preocupările mele sunt altele.

— Am înțeles, ești un sensibil, vorbești în metafore, ești croit dintr-un alt aluat, vibrezi cînd vorbești despre literatură și artă. Ți-am urmărit comentariile documentate pe care le-ai făcut arătîndu-mi frumusețile orașului. Pentru vîrsta dumitale ești un atașat cultural instruit; de asemenea oameni avem nevoie în diplomație.

În ziua următoare, fără să-i spun ce vom vizita, auzindu-l vorbind despre arta rusă, mi-a mărturisit ca este îndrăgostit de arta religioasă

realizată de un Daniel Ciornîi, unUșakov, dar mai ales de Rubleov. Pe loc am hotărît. Azi mergem să vizităm o mînăstire veche din secolul al XVI-lea.

Cînd am pătruns în parcul secular, înconjurat de ziduri groase, în liniștea acelui cimitir unde dorm mulți eroi căzuți în războiul din 1812, am zărit printre platani o bisericuță albă, înconjurată de fostele chilii. Trecem în grabă prin muzeu; multe cărți ferecate, obiecte de cult, artă populară, copii după icoanele lui Rubleov. Intrăm în biserică. Vedem mulți vizitatori privind cu nesaț unicul fragment de frescă ce se păstrează și care a fost pictat de Rubleov. Henri Coandă se apropie, privește, se încruntă, își înalță ochii spre scena care reprezintă figurile unor apostoli. Contururi precise, siguranță, expresivitate, peste ele adăugate straturi de culoare roșie putredă. Coandă izbucnește:

— Vezi domnule, prin asta este mare Rubleov. Uite aici, pe bucățica asta, a înțeles cum să-si pună în pagină compozițiile. Există aici un mare simț al proporțiilor, o grijă pentru redarea chipurilor asemănătoare figurii umane. Este o artă și bizantină și slavă, se simte mîna unui artist care a trecut totul prin suflet.

Cînd am ieșit din catedrală, soarele își filtra razele prin frunzele platanilor seculari iar sulițele lor păreau niște ruguri aprinse peste vechile morminte și cruci, unele plecate pe-o rînă, gata să cadă. Henri Coandă privește cu tristețe în jur, din ochi i se desprinde o lacrimă și-mi zice:

— Vezi domnule, acum aproape 600 de ani acest meșter a lăsat pe perete un petec de lumină care continuă să lumineze și azi. Privim de pe aleea ce duce spre poartă, aproape de ieșire, un grup de copii, cu brațele pline de flori. Se pleacă pe lespedea unui mormînt și cu cîteva lumânări aprinse încep să murmure, cu evlavie, un cîntec. Ne-am oprit și noi să vedem ce erou este îngropat acolo. Am descifrat anul 1430, data cînd a fost îngropat aici acest titan al artei ruse, părintele picturii rusești, marele Rubleov. Lăsînd în urmă acest loc liniștit și plin de poezie, rememorînd cele văzute, Henri Coandă a ținut să-mi spună că l-a impresionat mult acest loc, că e fericit că a aprins o luminare pentru părinții săi, și a văzut cum un Rafael al rușilor, stă într-un panteon al naturii mai drept și mai solemn decît Rafael al Italiei din Panteonul de la Roma.

A doua zi am hotărît să mergem într-o scurtă excursie la Kolomenskoe, o fostă reședință de vară a țarilor, într-o zonă de păduri și mici ochiuri de apă, la numai 15 kilometri de Moscova. La

Kolomenskoe, pe un promontoriu nu prea înalt, se poate vedea ici, colo ceea ce a mai rămas din fosta reședință a țarilor; peste tot schele, procesul de restaurare este în toi. Între toate aceste mici construcții zvîcnește spre înălțimi turnul bisericii Ussenie, din secolul al XVI-lea, înconjurat de scări acoperite în exterior, cu colonade înguste, cu multe turnulețe și cu acele cupole sub formă de bulbi de ceapă juxtapuse, susținînd toată nava centrală.

— Ce stranie construcție, la prima vedere, dar cît de ingenioasă. Vezi vîrful turnului? Parcă ar fi o navă cosmică? Cîtă știință, domnule. Dar ce mă întreb, uitîndu-se spre turn ca și cînd i-ar urmări zborul, este că știu azi că un Leonardo da Vinci la vremea lui era preocupat de submarine, de zbor, de rachete. Da, de rachete. A înconjurat din nou acea navă care sta gata să-și ia zborul. Privită mai atent îți dai seama că, de fapt, construcția este gîndită ca să poată fi completată, fără să aibă un plan strict, dovadă adăugirile de la o epocă la alta. Parcă este un tort, care s-a tot mărit prin adăugiri, încît i-a stricat forma inițială.

Era soare și cald. Ne-am așezat pe iarbă, apoi am stat la umbra unui stejar secular. Am privit și celelalte clădiri, biserici din lemn, construcții vechi, izbe, aduse aici din diferite regiuni, cu intenția de a se crea un muzeu de arhitectură veche. De curînd se adusese și casa de lemn de la Arhanghelsc unde locuise Petru I. Alte construcții erau acoperite de schele. Henri Coandă se uită, se încruntă, zîmbea.

— Nu, nu, nu pot face comparație. Muzeul satului de la noi este și va rămîne unic. Acolo-i tot sufletul românesc, un tezaur pe care îl invidiază străinătatea.

L-am văzut apoi cum lua de la distanță dimensiunile turnului cu degetul mare. Dădea din cap. L-am lăsat în lumea lui, să socotească. Îmi era foame. Luasem la mine cîteva sandviciuri, dar nu aveam curajul să le scot. M-a văzut cotrobăind prin servietă. I-am spus jenat că soția mea mi-a dat ceva de mîncare dar…

— Ce mai stai, domnule, scoate-le, dă-mi și mie!

La întoarcere în Moscova, privea, cu interes cum defila prin fața ochilor peisajul de o tulburătoare frumusețe. Iată domnule mestecenii – acești miri falnici ai stelei rusești, pe care i-a cîntat în poeziile lui Esenin. Iată o frumusețe tulburătoare a pădurii vechii Rusii. Pe drum îmi face o destăinuire: și-a adus aminte de prima lui vizită în Rusia, însoțindu-l pe tatăl său. „Nu știu de ce, dar cînd privesc „această lume nouă“, mă gîndesc la Petrograd, imediat după revoluție; eram foarte tînăr. N-am uitat frumusețea acestei Veneții a

nordului și mai ales rusoaicele foarte frumoase pe care le-am admirat pe Nevski prospect".

Am încercat să aflu mai multe detalii despre acea vizită, dar n-a vrut să rupă taina amintirilor. O umbră ușoară de întristare îi trecuse pe față. Schimbă discuția și continuă.

— Ce m-a impresionat cel mai mult în această călătorie a fost natura. Întoarcerea la mama natură este sentimentul cel mai puternic, pe care îl încerc, acum, la această vîrstă. Am văzut atîtea păduri, atîta verdeață, atîta liniște, fără poluare. Dar peisaj atît de variat și odihnitor ca în România nu întâlnești nicăieri. Ăsta este și unul din motivele sentimentale pentru care m-am întors acasă.

— Bine, dar sunteți un savant de renume mondial, aveți niște realizări epocale!

— Ai zis adineauri un cuvînt mare. Nu sunt ceea ce se spune! Un savant de renume mondial, un mare inventator, un geniu, cum obișnuesc să mă mîngîie unii tineri. Dumneata ești tînăr, ai viitorul în față, și după cum văd ești un iubitor de artă, cine știe ce vei ajunge. Ești un sensibil, vorbești în metafore, ești croit dintr-un alt aluat, vibrezi cînd vorbești despre artă. Mie îmi apune steaua. Tocmai de asta m-am întors acasă.

Stă pe gînduri și deodată izbucnește, se întristează:

— Vezi, domnule Bucur. Moartea care se apropie este o trecere, o mutare, dintr-un loc în altul. Acasă îi treci pragul mai ușor, ești între ai tăi.

Apoi cu un sentiment de ușurare a adăugat:

— Să ții minte, domnule, mama cea adevărată este cea care te-a născut și de la care ai supt laptele, nu cea care te-a crescut.

A doua zi a plecat la București. Pragul despre care vorbise atunci la Moscova la trecut de mulți ani, iar întîlnirea proiectată de a ne vedea în țară, la terminarea misiunii mele la Ambasada României, a rămas o amintire duioasă de neuitat. Din păcate, în zilele noastre, cînd ies de pe strada Povernei, dau binețe clădirii în roșu, proprietatea savantului român, în care se află ambasada Bangladesh, cu o firmă pe un perete de la intrare care mă irită. Placa pe care este consemnat faptul că în ea a locuit unul din geniile acestei țări, eminentul savant, încet, dar sigur se șterge, timpul așa cum spunea Boilleau reduce totul în ruină. Poate generațiile viitoare vor ridica voalul de pe figura luminoasă a acestui savant și vor așeza lucrurile în matca adevărată a dăinuirii.

Zăbovesc în continuare asupra unor amintiri duioase din perioada moscovită, deoarece ele stăruie ca bătăile unui clopot la porțile marelui vis. Nu pot să uit niciodată succesul pe care la avut la Moscova în romanticul „Teatr Ermitaj" spectacolele pe care timp de o săptămînă le-a dat Teatrul de estradă „Constantin Tănase" cu spectacolul „Revista veselie", protagoniștii fiind Marica Munteanu, Aura Urziceanu, Alexandru Jula și Ionel Miron. De mulți ani moscoviții nu mai văzuseră un spectacol de estradă românesc atît de închegat cum a fost acesta în care a jucat Aura Urziceanu, cu vocea ei de „o Emma Sumac a României" așa cum consemna criticul muzical moscovit T. Martinov. Marea vedetă a estradei românești a fost însă prezența în spectacol a Doinei Badea care fusese capul de afiș care a asigurat succesul total și unic al estradei românești, impunînd o voce de neconfundat, de „privighetoare" așa cum a declarat compozitorul Aram Haciaturian. Melodia „Cînta un matelot" interpretată cu o voce caldă, cu modulații înalte, grave, a electrizat spectatorii, care în mod frecvent vin la Teatrul de operetă din marea metropolă. Atunci la recepția data de E. I. Vladîkin, adjunctul ministrului culturii al Rusiei în cinstea artiștilor români, au fost rostite toasturi de înaltă prețuire pentru vocea inegalabilă a artistei române, invitîndu-o pe Doina Badea să evolueze în spectacolul internațional „Melodiile prietenilor" care se ține anual la Moscova. „Sunt convins – a adăugat acesta – că la anul pe aripile doinei românești, veți aduce primăvara timpurie în inimile noastre încît cîntărețele noastre vor păli de gelozie ascultînd o privighetoare din România.". Cu ochii strălucitori, cu zîmbetul ei cald, Doina Badea ne-a asigurat că va cînta cît va putea mai bine. La începutul acelui aprilie geros din anul 1969 am primit un telefon care mi-a reamintit cît de repede trece timpul. Era Doina Badea, pe care am recunoscut-o cu greu, atît de schimbată îi era vocea. Îmi spunea că sosise în ajun la Moscova și că locuiește la hotelul „Iunosti" de lîngă stadionul Lujniki. Ceea ce era grav, era gripa însoțită de temperatură, pe care o contractase și mai ales, o punea în imposibilitatea participării în spectacolul internațional „Melodiile prietenilor". I-am spus să stea liniștită și că în maximum o oră, eu cu soția vom fi acolo. Am căutat să o liniștesc, să-i spun că mai sunt trei zile pînă la primul spectacol, că o gripă la Moscova cu medicamentele pe care le avem, se vindecă într-o singură zi. Tratamentul soției a fost într-adevăr miraculos. Avea totuși unele îndoieli dacă va avea succesul din vara anului trecut. Era totuși îngrijorată gîndindu-se că va trebui să evolueze alături de unele vedete de talie internațională. „Îi

știu și îi cunosc bine pe răsfățații acestui spectacol, pe bulgarii Emil Dimitrov, Lili Ivanova, dar și pe George Marianovici și Ianoș Koss. Și-apoi să nu uităm că în acest spectacol ani de-a rîndul a evoluat cu un succes strălucitor colegul meu, Dan Spătaru.".

A doua zi soția mea i-a dus alte medicamente și mîncare caldă. Tusea cedase, la fel și temperatura. Ochii Doinei Badea se limpeziseră, părea mai destinsă. Afară era un soare strălucitor, iar mercurul arăta numai 6 grade minus. I-am spus că „Privighetoarea din România a adus la Moscova, nu numai soarele, primele semne ale primăverii – am glumit eu așa – încît noi toți românii din Moscova, dar și mulți români din Republica Moldova vor aplauda pe vestitoarea acestui anotimp".

La spectacolul de gală, spectacolul Doinei Badea a fost un triumf. Vocea ei catifelată, deși puternică, cu modulații grave, a electrizat sala. Melodiile „Ploaia" de Vasile Vasilache, și „Cînta o mandolină" de Gheorghe Dendrino au stîrnit ropote de aplauze. Emoționată, artista a sărutat obrajii unei fetițe care-i oferise un buchet de garoafe roșii. Aplauzele au continuat îndelung însoțite de strigăte de bravo, bravo. Orchestra a dat tonul unei alte melodii, liniștea s-a așternut din nou iar Doina Badea, transfigurată, a început să cînte cunoscuta melodie „Mama" din repertoriul internațional. Vocea ei de aur învăluia sufletele, făcîndu-le o singură vioară pe care arcușul sensibilității și talentului ei. o făcea să vibreze.

În seara aceea, Doina Badea a fost magnifică. Așa cum mi-a spus dirijorul orchestrei simfonice din Habarovk, îndrăgostit de muzica românească, în tot spectacolul acela a fost o singură solistă vocală. Pe ea publicul a aplaudat-o în picioare, situație foarte rară, mai ales pentru publicul extrem de elevat al Moscovei.

În toamnă, cînd viața muzicală a metropolei reintra în toate drepturile, în magazinul „Muzica" de pe Noul Arbat, am găsit o nouă înregistrare din seria „Melodiile prietenilor" și un nume un disc – Doina Badea.

Iată cum se înscriu pe pînza vremii amintiri și iar amintiri, care îmi reamintesc că marele tăvălug al timpului nu le-a dat uitării, că ele revin mai ales acum cînd am fost atins de bruma toamnei, cînd încet dar sigur, cîte unul, cîte unul, ne ducem pe drumul fără întoarcere. Cînd mă gîndesc ce mare șansă am avut! Numai în 5 ani cît am lucrat la ambasada României la Moscova am venit în contact cu personalități din toate domeniile vieții culturale românești, pe care

timpul nu le-a dat uitării. Cum aș putea da uitării bucuriile pe care le-am trăit întîlnind în acea „Moscovă cîrciumăreasă", interpreți de muzică ușoară ca Doina Badea, Dan Spătaru, Dida Drăgan, Alexandru Jula dar și pe marii cîntăreți de operă ca Elena Cernei, Nicolae Herlea, Valentin Teodorian, Lucia Stănescu sau Ludovic Spiess, ori pe îndrăgiții soliști de muzică populară care au adus în lumea slavă a „bîlinelor", doina românească, cîntecul de jale sau muzica oltenească sau bănățeană. Pe unii din marii cîntăreți populari, printre care nu o pot uita pe Angela Moldovan care în turneul ansamblului „Ciocîrlia" la Moscova, Kiev și Petrograd, împreună cu conjudețeanul meu, Benone Sinulescu, prin interpretarea unor melodii originale, ridicau sălile în picioare; auzind „cîntec de bucium", „Și-aseară vîntul bătea", „Fata neichii, fată" care așa cum spunea sculptorul Lazăr Dubinovski din Republica Moldova, a ars inimile „sutelor de moldoveni, veniți special de la Chișinău să-și asculte frații din țară, să rîdă și să plîngă la auzul slovei mumei lor, România!". Îmi amintesc că, la apariția din nou pe scenă a artistei Angela Moldovan, ploaie de flori și zeci de bilețele, au inundat scena, sala ovaționa frenetic… Din acele bilețele trimise pe scenă, unele minuscule, scrise într-o limbă română, curată, pe care artista le-a reținut ca pe niște talismane de suflet și pe care le-a citit pe loc, Angela Moldovan cu lacrimi în ochi, a dat glas dorințelor fraților ei din Republica Moldova, interpretând „Ce e cu tine", „Mi-am făcut „bundiță nouă", „Cu tine rîd, cu tine plîng" sau „La oglindă", răscolind sufletele moldovenilor. Artista într-o evidentă stare de transă, pe acea „fetiță gingașă, cu ochii luminoși, strălucitori, cu cele două codițe poznașe, aduse în față, îmbrăcată într-o bundiță împodobită cu blăniță de jder, am văzut-o cum renaște ca o pasăre Phoenix, mușcîndu-și parcă buzele pentru a verifica încă o dată existența ei fizică și am auzit explozia strigătelor de „bravo, bravo" care nu mai conteneau și dintr-o dată o liniște totală. Angela Moldovan cînta cu ochii înlăcrimați, își astîmpăra emoțiile, se regăsește, răsplătind dorințele spectatorilor cu melodiile „Mi-am făcut bundiță nouă", „La oglindă" și „Leano, Leano". Artista româncă, care în 1957, la primul Festival de la Moscova, primise Marele premiu la soliști vocali de muzică populară și Medalia de aur, s-a impus încă o dată pe una din scenele cele mai mari din Rusia ca o „voce unică și inegalabilă, ca o voce de aur a cîntecului românesc" încît torentele de aplauze, de „bravo, bravo" numai conteneau, ceea ce demonstra că artista româncă s-a adresat tuturor spectatorilor, indiferent că erau ruși sau moldoveni. Înaintea plecării de la Kiev, am discutat de la suflet

la suflet cu Benone Sinulescu, acel mare rapsod al cîntecului de pe meleagurile mele buzoiene, ne-am amintit de comuna Siriu, de acea casă a copilăriei cîntărețului, de pe malul rîului Buzău, în care nu odată, în călătoriile mele am poposit și mi-am umplut sufletul de frumusețe și cîntec.

În clipele acestea, cînd reconstitui drumurile mele prin lume, mă podidesc lacrimile, cînd privesc la televizor o ceremonie de înmormîntare, cum n-am mai văzut de la impresionanta înmormîntare a cîntăreței Maria Tănase, cînd am privit de la geamul Universității din București, acel car tras de boi, urmat de o mulțime de oameni, și care conducea în lumea veșniciei pe regina cîntecului. De data aceasta am privit într-o încremenire totală, cum o mulțime de femei, bărbați tineri și tinere, oameni obișnuiți, însoțeau în spre cerul de dincolo, pe cîntărețul tinereții noastre, pe neîntrecutul solist de muzică ușoară, Dan Spătaru, de care mă leagă dragi și dulci amintiri. Am reconstituit figura luminoasă a acestui mare artist, care la Moscova devenise un răsfățat al tineretului; era un idol al frumuseții bărbătești, în urma căruia, cînd ieșea din spectacolul de estradă „Melodiile Prietenilor“ stătea zeci de persoane, mai ales fete, care își doreau de la Dan măcar o semnătură pe Programul de sală. Acestea săreau să-l sărute, să-i mîngîie sacoul de un alb imaculat, sau să-l mîngîie ca pe un copil răsfățat. Dan rămînea același: cu acel zîmbet jovial, prietenos, cald, strecurînd mici glume într-o rusească aproape perfectă. Într-un fel se bucura dar în limitele unui comportament decent. Mă uitam la el cînd ieșeam de la spectacol, cu un sentiment de invidie, deoarece eram mîndru că un cîntăreț român este cel mai iubit dintre ceilalți soliști străini prezenți în spectacol, printre aceștia figurînd un Karel Gott, Lili Ivanova, George Marianovici, Ianoș Koss, Emil Dimitrov și alte vedete internaționale. Nu pot să uit întîlnirile noastre pe platourile de la studioul Mosfilm, cînd împreună cu Ion Dichiseanu și Ștefan Bănică, făceam uneori glume deochiate, amuzîndu-i pe Francisc Munteanu și pe celoveci.

Rămîn memorabile întîlnirile cu Dan Spătaru la Ambasadă, în apartamentul nostru, cînd soția mea cunoscîndu-i gusturile culinare, ne răsfăța cu sarmale, saramură de pește și plăcintă cu brînză, însoțite de o gură de țuică de Văleni sau un vin din via de la Cotești a soției mele. Pe parcursul turnării coproducției româno-ruse „Cîntecele mării“ veneam adesea pe platoul de filmare, o priveam ca „o nălucă“ pe frumoasa actriță Natalia Fateeva, parteneră pe care cîntărețul o admira cu prudență știind cîte ceva despre gelozia soțului

acesteia, cosmonautul Egorov. La premiera filmului la cinematograful „Mir“ de pe Gogolevski bulevard, la care erau de față stelele de cinema și somitățile Moscovei, cei doi protagoniști, în ținute de gală, un adevărat triumf al frumuseții feminine și masculine, primeau cu satisfacție aplauzele și ovațiile repetate, mai ales la scenele pitorești pe litoralul Mării Negre, în care tinerețea și frumusețea învinsese toate prejudecățile. Era un fel de chemare, așa cum îmi mărturisea compozitorul Mark Fradkin, care realizase muzica împreună cu compozitorul Temistocle Popa și o invitație lansată spectatorilor să facă turism în stațiunile de pe litoralul românesc. Nu-l pot uita pe Dan Spătaru niciodată, cînd într-o altă împrejurare, așteptîndu-l pe el și partenera lui, Margareta Pîslaru, la aeroport, Dan a coborît din avion ca un conducător de oști, venind din Cuba, în spate ținînd drept pușcă un crocodil împăiat care era mai înalt decît el. Mă uit la el și rîd în hohote.

— Nu rîde, nene Bucur, este un crocodil faimos, deoarece reprezintă onorariul pe care l-am obținut pentru participarea mea la Festivalul de la Varadero din Cuba. De atunci, din 1971, l-am mai văzut pe Dan o singură dată, la Constanța. Ne-am reamintit de întîlnirile noastre, de la Moscova, cînd tinerețea ne îndemna la bune și la rele, dar niciodată depășind limitele bunei cuviințe. Ne-am complimentat reciproc, constatînd că trecuseră de la întîlnirile noastre peste 20 de ani, iar marele tăvălug al timpului ne prinsese în păr, ghioceii înțelepciunii. Iată, acum, același timp nemilos, ni l-a răpit să-și lase însemnele trecerii lui prin viață într-o altă viață de dincolo de neguri. Amintirile despre prietenia noastră într-o viață „scurtă ca un cîntec“ ne-a despărțit pentru totdeauna. Cîntecul lui drag „Trecea fanfara militară“ îl însoțește, poate, pe ultimul lui drum. În timp ce eu plîng astîmpărîndu-mi durerea cu cântecul „Să cîntăm, chitara mea“ și am sentimentul că mă aflu pe terasa hotelului „Ucraina“ cînd împreună ne podideau lacrimile de dorul de acasă, de țară, de cei dragi.

Iată o veste care mi-a adus un zvon de lumină și fericire, aflînd de la radio Moscova o veste care m-a blocat. Știam de multă vreme că „Goscontertul rus“ a făcut numeroase demersuri la București pentru a organiza un „spectacol festiv“ cu Carmen, în care rolul titular să-l dețină romînca Elena Cernei. Vestea că la Sala congreselor din Kremlin va juca „o Carmen de zile mari“ am primit-o de data aceasta de la același spiriduș, doamna Prokofiev“, care mă anunța mai mereu de evenimentele șoc din viața muzicală moscovită. Vestea

m-a mobilizat total, deoarece spre rușinea mea nu am văzut-o niciodată pînă la vîrsta aceea jucînd în vreo operă la București. Auzisem de la aceeași doamnă că la Moscova era prima dată cînd interpreta Carmen de Bizet și că Elena Cernei își avea fieful mai mult la Odesa, Riga și mai ales la Petrograd. Așa că preocuparea mea de a depune toate eforturile de a face din prezența acesteia „un adevărat eveniment muzical" m-a ambiționat peste măsură. Am mobilizat urgent toată românimea din Moscova, care prin relații au putut foarte greu să poată cumpăra bilete de intrare, deoarece la primele cereri organizatorii răspundeau prompt „numai sunt bilete, s-au vîndut". Am sunat de mai multe ori la Hotelul „Metropol" dar, așa cum avea să-mi spună Elena Cernei, a ținut telefonul închis, pentru a avea timp suficient să se odihnească. La Moscova era o vreme cîinoasă, cu ceață și vînt. Într-un tîrziu mi-a răspuns, îi spun cine sunt și mă invită a doua zi la sală: „mă port cu mine delicat, domnule Bucur ca și cu un ou, mi-e frică să ies, să nu-mi stric vocea". Întîlnirea a avut loc pe scena Palatului Kremlinului, unde artista repeta de zor, pentru marele examen din seara aceea. Cînd mă vede, parcă înflorise: era atît de veselă și bine dispusă, întrucît repetiția se desfășura impecabil. Am privit emoționat cîntăreața într-un costum spaniol, original, de o mare frumusețe, văzînd-o cum bătea pașii hotărîtă, cu nerv, repetînd aria Habanera din actul trei, într-un tam-tam șoptit. Fața îi era crispată, își înșuruba parcă piciorul pe scenă, dornică să o stăpînească, să-i simtă elasticitatea, eventualele trepidații. Eu îi ofer o garoafă albă și cu răsuflarea tăiată îi spun că în loja oficială se va afla și o personalitate politică din țară – dl. Mizil – care m-a rugat să-i transmit din partea sa un „cald salut și succes". „Voi fi la înălțime, știu că este un om care sprijină cultura". Îmi spune că are puțin trac și nu se împacă cu scena, i se părea „prea mare" iar faptul că nu făcuse decît o singură repetiție cu restul ansamblului, îi crea o anumită dificultate. I-am urat mult succes și ne-am despărțit primind din partea solistei un sărut fulger. Era ceva incredibil, cum să mă sărute o Carmen unicat, era prea mult! Pe după cortina scenei, directorul sălii, Piotr Abolimov, mi-a arătat cîteva femei îmbrăcate impecabil, care cu o evidentă discreție se uitau prin acele „locuri secrete" știute numai de ele, pentru a privi mai de-aproape figura impunătoare a Elenei Cernei și jocul ei alert, cu mișcări sigure și cu multă stăpînire de sine. Mă uit la ele puțin nedumerit. Piotr Abolimov mă liniștește spunîndu-mi: „Sînt Carmenele noastre, venite de la Alma-Ata, Novosibirsk, Taşkent și Odessa, dornice să o vadă, să o asculte și să-i urmărească

mai ales jocul de scenă. Demodova, una din cele mai bune Carmene moscovite, a venit nu numai să o salute, pe scenă, dar a ținut neapărat să-i vadă costumul, despre care aflase că este original din Spania. M-am despărțit de Piotr Abolimov în marele foaier, mulțumindu-i pentru amabilitate. Strîngîndu-i mîna acesta a adăugat: „Vom trăi o mare sărbătoare. Succesul Elenei va fi total".

De la prima intrare în scenă a artistei, sala a izbucnit în aplauze. Jocul degajat, vocea catifelată, cu modulații de o mare forță, prestanța pe care o degaja, uimirea evidentă, a celorlalți interpreți, ai ansamblului, surprinși de frumusețea românceI Elena Cernei, au însemnat componente care au asigurat unitatea și omogenitatea spectacolului.

În pauza primului act, în holul de onoare al sălii Congreselor am văzut fețele radioase și destinse ale acestor norocoși spectatori. Am sesizat prezența unor figuri cunoscute, care prin gesturi sau prin acele exclamații de „fantastic", „extraordinar" încercau să-și exprime satisfacția întîlnirii cu o mare interpretă a rolului Carmen din opera lui Bizet. Am fost fericit cînd privirile mi s-au întîlnit cu cele ale compozitorului Haciaturian, care s-a apropiat de mine spunîndu-mi: „Am văzut și eu azi o Carmen de excepție, o vedetă a operei românești, ce mai, o Carmen de zile mari!". Pe lîngă noi, în compania compozitorului Sviridov, a trecut cîntăreața de operă, o stea a Balșoiului, artista Levco. Am reținut ultimile cuvinte dintr-un dialog: „Desigur, o asemenea Carmen, noi nu avem". Luați de șuvoiul spectatorilor, ne-am trezit față în față cu soția marelui compozitor Prokofiev, care într-o formă bună, alături de compozitorul francez, Jorj Auric, cu verva ei caracteristică, m-a felicitat spunîndu-mi: „Am trăit să văd și eu în sfîrșit o adevărată Carmen".

La sfîrșitul spectacolului, aplauzele, ovațiile, chemările la scenă deschisă, strigătele de „bravo, bravo" nu mai conteneau.

Elena Cernei se impusese, succesul era un triumf. Întregul ansamblu, soliști, cor, orchestră, se alăturaseră publicului care ovaționau și scandau „bravo, bravo, Romania". Cele două, coșuri imense de flori și apariția încă odată a Elenei Cernei pe scena larg deschisă, a continuat minute în șir, ținînd publicul în picioare, încununînd cu o aureolă de nimb pe cea mai autentică Carmen. Ea a cîștigat inimile unui public exigent și elevat, demonstrînd calitățile inegalabile ale unei interpretări de excepție, într-o competiție unică în felul ei din cariera Elenei Cernei.

Pe scenele Balșoiului și Sălii congreselor din Kremlin, foarte rar ajung să fie distribuiți artiști din alte țări, din orgoliu. De data

această moscoviții au primit cu o mare dragoste și încîntare, pe o „Carmen de zile mari", pe reprezentanta de seamă a culturii românești, în patria lui Glinka, Musorski, Rimski, Korsakov și Ceaikovski.

Un alt eveniment muzical care a impus la Moscova numele unui alt interpret de operă de excepție, a avut loc la 28 martie 1970, cînd în spectacolul Traviata, în rolul principal va juca marele Nicolae Herlea. Mă grăbesc să ajung la timp la aeroport pentru a-l saluta pe marele cîntăreț.

Deși nu-l cunoșteam personal pe Nicolae Herlea, acesta a fost plăcut surprins de prezența mea la aeroport, mărturisindu-mi că așa ceva nu i s-a mai întîmplat de cînd umbla prin lume: „Un asemenea protocol oficial pentru un cîntăreț mi se pare prea mult.". Izbutim să legăm destul de ușor punțile sensibile ale inimii și să vibrăm atunci cînd am început să discutăm despre „marile probleme ale momentului" artă-creatori-interpreți. Încă odată mă conving că pe marii artiști pentru a-i cunoaște, pentru a le dezvălui calitățile mai ales umane, nu este greu, ei nu-ți ascund nimic din ceea ce sunt. Discuțiile au fost firești, deoarece Nicolae Herlea prin vocația sa, prin cultura sa cu mari deschideri din viață și artă, mi se dezvăluie ca un om avid de cunoaștere, dornic de nou. Mă uit la acest mare artist, cu o figură atletică, cu fața brăzdată de vreme, cu ochii adînciți în orbite, dar lucitori, cu un zîmbet permanent în colțul gurii și ascultîndu-l, cu acea voce caldă, domoală, parcă nu-mi vine să cred că este acela care poate dezlănțui cu vocea lui de bariton, tonalitățile acute și grave, atingînd expresia cea mai înaltă și pură. Mă surprinde firea lui calmă, cu care privește peisajul de iarnă rusească; sesizez căldura ochilor care te săgetează și deodată încerc să mi-l imaginez pe scena de la Balșoi Teatr. Visul se întrerupe deoarece mașina se oprește în fața hotelului Rossia unde a fost cazat.

A doua zi seara, în forfota mulțimii care își căuta locurile citind în programul de sală distribuția, am văzut că artistul român urma să evolueze alături de cunoscuta artistă a poporului G.V. Oleinicenko. Înaintea începerii spectacolului am văzut multe cunoștințe, prieteni apropiați țării noastre, artei românești, dornici să-l vadă pe unul din „marii baritoni europeni". Cea mai mare surpriză avea să mi-o facă același și mereu „tînărul" artist al poporului sculptorul Lazăr Dubinovski, venit special de la Chișinău să-l audă pe Nicolae Herlea. Bucuria revederii a fost mare. Mi-a povestit problemele cu care se confruntă la Chișinău, românii moldoveni, nemulțumirea lor că la Chișinău nu ajung cărți de literatură, nu sunt programate de la Moscova și

la Chișinău, unele teatre, soliști vocali și instrumentiști, scriitori, artiști plastici. Dialogul cu Republica Moldova este aproape inexistent. Firul discuției este întrerupt de începerea spectacolului și intrăm în lumea operei lui Giuseppe Verdi. Spectacolul a însemnat un mare succes, artistul român fiind primit cu multa căldură, cu ovații și aplauze chiar în timpul spectacolului, dovadă că la Moscova valorile mondiale ale Europei nu au nevoie de pașapoarte de liberă trecere. La sfîrșitul spectacolului, deci în plină iarnă – iar la Moscova într-un asemenea sezon florile sunt o raritate – noi, românii, toți cei care ne-am încălzit inimile în jarul inimii unui mare artist, i-am oferit un coș de flori, care adus în fața scenei, a produs o mare impresie publicului, aplaudînd cu frenezie și ovaționînd îndelung pe compatriotul nostru. A doua zi, cînd l-am căutat la hotel, pentru a continua un dialog pentru mine foarte util, Nicolae Herlea plecase deja la Odesa, unde urma să joace în „Trubadurul".

Am fost plăcut surprins cînd, după cîteva zile, de la Odesa primesc telegrama 26"9201, din 20 martie 1970; artistul avea să-și exprime lapidar, dar sincer, sentimentele față de cei care au fost alături de el la marele eveniment de la Balșoi, Ambasada României la Moscova, atașatului cultural Bucur: „Vă mulțumesc pentru prezență și flori" Herlea.

Era un gest unic, de fapt singurul pe care-l pot consemna în relațiile mele cu artiștii români veniți în turnee în Rusia. De aceea, cu atîta întîrziere, încerc să-mi exprim întreaga mea bucurie că atunci, într-o iarnă moscovită, Herlea mi-a întins o mînă prietenească și aș vrea să-l asigur că și azi îi păstrez o adîncă prețuire și admirație.

Aceste însăilări pe pînza vremii care încet dar sigur se vor destrăma în timp, am ținut să le destăinui prin micile mele spovedanii, ca niște însemne ale trecerii mele prin viață. Ele reprezintă momente înălțătoare de bucurie, sunt ca niște clopote care bat la porțile inimii, care îmi amintesc de anii tinereții în care curiozitatea, nevoia de îmbogățire spirituală, contactele cu lumea, cu viața, au fost adevărate izvoare care m-au ajutat în devenirea mea de azi.

Revenirea mea în țară, după 5 ani de absență, a însemnat o reîntoarcere la matcă, o reluare constantă a preocupărilor mele de cunoaștere a frumosului din viață și artă, apropierea tot mai mult de prietenii mei vechi, scriitori, pictori, de colegii mei profesori, către toți cu care și în prezent mențin flacăra vie a prieteniei, pe care o întrețin pînă într-o zi cînd voi încheia socotelile cu viața. Reîntoarcerea în cuibul solitar, în acea vilă din Militari, proprietatea soției mele,

Marieta, a început prin aranjarea interioarelor cu alt gust, mai rafinat, mai profesionist, în care tablourile, obiecte de artă, unele cumpărate în Rusia, și-au găsit locul potrivit. O asemenea muncă mi-a dat aripi noi și-am început să reiau vizitele prin ateliere, expoziții, galerii, cu aceiași dorință din totdeauna: cunoașterea fenomenului plastic contemporan, soldate uneori cu noi tablouri de artă. Acest hobby completa fericit sarcinile mele din Ministerul de Externe, primind misiunea ca, în cadrul Direcției culturale să mă ocup de centrele culturale ale României în străinătate. Pentru înzestrarea acestor Centre culturale, trimiteam frecvent foarte multe cărți, albume, discuri, filme, care ajutau la realizarea de către aceste centre a unor conferințe, întîlniri cu oameni de cultură din Roma, Veneția, Paris, New-York, Viena, Budapesta. La indicația și propunerea adjunctului ministrului afacerilor externe, domnul Vasile Gliga și după Revoluție a domnului Adrian Dohotaru și cu ajutorul Uniunii Artiștilor Plastici din România, am continuat trimiterea unor pictori români în străinătate împreună cu lucrările lor, pentru a deschide în cadrul acestor centre culturale expoziții personale. Desigur contactul direct cu unii artiștii plastici, care mă invitau uneori în atelierele lor, a fost benefic, ele ajutîndu-mă să mă familiarizez direct cu creațiile lor artistice, să apreciez valoarea picturii lor și să emit judecăți de valoare care nu totdeauna coincideau cu viziunea și părerile unor artiști. Cu mulți artiști, în atelierele cărora „intram ca la mine acasă“ mă prindea uneori seara tîrziu, cînd pe pereții atelierelor stăteau pe simeze zeci de tablouri, unul mai frumos decît celălalt, priveam atent fiecare lucrare și surprindeam de multe ori pe unii artiști, pe care îi iritam uneori, cu judecățile mele spontane, comentînd nu numai tematica, ci mai ales lumea culorilor în care erau realizate. Mi-am făcut o ucenicie intrînd mai ales în atelierul pictorului Constantin Piliuță, încă de pe vremea cînd avea un atelier în niște ateliere improvizate lîngă fostul muzeu Simu, cam pe locul unde astăzi se află magazinul Eva. Aici, marele artist își împărțea cu vizitatorii, nu numai „bucata de pîine cu brînză, dar și molanul roșu care ne înfierbînta și ni se dezlega limbile. Mai tîrziu, urcam la etajul 8 al unui bloc al străzii Berzei, plin mai totdeauna de amatori de artă. Aceștia intrau în templul lui „Pil“ numai însă după ce mai întîi lăsau „obolul“ în potcoava de la intrare în atelier. Uneori, cînd pictorul „rămînea în pană de bani“, îi recupera și-i dădea unuia dintre vizitatori și-l trimitea vizaviz, la o bodegă de cartier pentru a cumpăra o „pribovcă de molan“. Cînd îl invadau „clienții“ își înceta lucrul, și ne lăsa să-i admirăm peisajele

cu cai, florile pastelate cu irizări de verde și alb, o lume de cavalcade de cai albi, jucăuși pe cîmpia selenară, sorbind marginile cerului pîclos. De comentat nu comentam lucrările de pe pereți. Pictorul ne privea cu îngăduință, rar îl auzeai spunînd: „Îți place, nene Chiriță?". Atunci îmi revenea curajul, debitam în grabă un punct de vedere, și-apoi îmi spunea: „Dacă vrei să o cumperi – se… vinde".

Deși era un pictor mare, recunoscut ca unul dintre elevii cei mai buni ai maestrului Ciucurencu, cerea prețuri mici încît orice negociere îți lua piuitul, învoiala devenind de prisos. Te uitai în stînga, dreapta, ca și cînd te pîndea cineva și rușinat parcă, scoteai banii jenat și plecai sub subțiori cu o lucrare. Astfel am îmbogățit colecția mea, în timp, cu un tablou „Bețivul la o masă pe malul mării", cu un „nud" pe tonalități arămii și alb, un tablou cu faimoșii lui „Maci sîngerii" și cu o lucrare la care țin foarte mult „Dansatorii" un cuplu „femeie și bărbat", în vîrtejul dansului. Cu pictorul Piliuță am devenit prieteni pe viață, l-am iubit pătimaș, venea uneori la întîlnirile pe care le organizam în galeria mea de artă, iar uneori la aniversarea zilele mele de naștere – 1 mai – îmi oferea drept cadou cîte o lucrare. M-a emoționat pînă l-a lacrimi cînd mi-a adus cadou, în 1971, o lucrare pe care scria „lui Chiriță la 50", o dedicație cu semnătura lui inconfundabilă – în locul litere P era simbolicul țoi și apoi Piliuță. Era un darnic, cînd îi plăcea de cineva, fie femeie sau bărbat, nu ieșea din atelierul lui fără un desen sau pictură încît, simbolic scoteai o sumă foarte modestă pentru a-ți liniști gîndul că ai „primit o pomană așa de scumpă de la artist".

Tot în anii aceia, intram frecvent în atelierul pictorului Teodor Bogoi, care lucra într-o „hărăbaie de casă" unde deținea o biată cameră insalubră, cu încălzire cu lemne, întunecoasă și cu o sobă care iarna, în loc să încălzească scotea un fum de nu te vedeai om cu om. Și totuși, în acel atelier, pictorul meșteșugind la amestecul culorilor cu pigmenți din ouă, își vărsa ochii pe acele „lemne groase" pe care picta „Lumea Maramureșului", figuri de fete gingașe, îmbrăcate în costume viu colorate, cu acele fuste largi și bundițe maronii, adevărate figuri de madonă, de o frumusețe și gingășie care te uimeau. În atelierul lui de pe strada Traian, o fostă cîrciumă, atmosfera era permanent încălzită de figura acestui „sfînt", care cu o voce de bariton (inițial trebuia să se facă preot) îți încînta inima cu picturile lui specifice, aducînd aproape de noi imaginile de neconfundat ale maramureșeanului, a acelor figuri de daci liberi, parcă ar fi fost niște sfinți coborîți din picturile murale ale bisericilor din lemn.

Cu aceste tablouri de lemn, pictorul a ieșit în lumea largă. A avut expoziții în țară, dar mai ales la Viena, în Germania, America, portretele lui cu fete din Maramureș fiind ca niște icoane pe care colecționarii de artă le cumpărau pentru mîngîierea sufletelor lor. Viața a fost crudă cu el, culorile care îi inundau pînzele s-au răzbunat, atacîndu-i retina care tot mai mult își întinde întunericul. Acum pictorul se desparte încet, gama culorilor sclipitoare prin care realiza acele sinteze de peisaje împestrițate cu nuanțele curcubeului, lemnele pe care picta cu acele pensule fine portretele de copii, fete și bătrîni, așteaptă parcă un miracol să-și capete un rol, să le scoată din amorțire și să le dea din nou viață.

Printre vechii și statornicii prieteni ai unui împătimit de artă, a fost și pictorul Spiru Chintilă. În atelierul lui din strada Pangratti am fost de zeci de ori. Îi admiram cu un entuziasm total, acele lucrări de dimensiuni mici, reprezentînd peisaje din zona montană, dominate de verdele intens al copacilor, de griurile transparente, portocaliul cu luciu de metal, florile geometrice cu striațiuni sau pastă groasă, dar și peisajele realizate într-o manieră cubistă, care-mi dădeau liniște și mă îndemnau la meditație. Este printre artiștii cu care am avut cele mai mute discuții pe varii teme, uneori alunecam în tainele filozofiei sau în ale politicii, dar ne potoleam repede, pictura lui mă îndemna la meditație, la calm. Cînd îmi plăcea o lucrare și-l întrebam cam cît costă, mă potolea spunîndu-mi că „nu ai, domnule, bani să poți cumpăra vreun tablou de la mine“. Poate că ăsta a fost motivul că, în colecția mea nu am decît o singură lucrare a lui. În schimb, foarte mulți colegi diplomați, știindu-mi pasiunea mea pentru artă, mă rugau să le mijlocesc legătura cu „maestrul“ deoarece mulți se fereau, le era parcă frică să se apropie de un atelier, puțini erau văzuți prin expoziții sau galerii. Era o reținere poate firească, nu toți apreciau pictura, alții credeau că toți artiștii cer prețuri foarte mari, plecînd de la premiza că „diplomații au bani“. La o zi aniversară, la un eveniment din cadrul ministerului de externe, cînd se punea problema să i se ofere un cadou sărbătoritului, se strîngea de la fiecare cîte o sumă modestă, și cu ei izbuteam să le cumpărăm o lucrare de picturi. Fiindcă pictorul Chintilă făcea mai ales lucrări de dimensiuni mici, ajungeam în atelierul lor 2-3 reprezentanți, fiecare încercînd să-l înduioșeze, să-l facă să înțeleagă că și diplomații sunt săraci, n-au bani, fac eforturi să-și cumpere un tablou. Maestru cînd mă vedea, îmi reproșa rîzînd: „Bine, domnule, cînd vei veni în atelier să-mi spui că cel ce voia să-și cumpere o lucrare este un om

cu bani, că trebuie să-i cer mai mult, că are bani.". Și uite așa, azi cînd mă gîndesc că mulți, dintre colegii mei cu care mă întîlnesc pe stradă îmi mulțumesc că „datorită mie au în casele lor lucrări de pictură realizate de pictori talentați, cotați ca cei mai buni pictori contemporani".

Nu numai eu eram un pasionat pentru artă. Directorul meu, prozatorul Dumitru Trancă, un intelectual sensibil și elevat, prieten cu Pacea, Alin Gheorghiu, Piliuță, Margareta Sterian și mulți alții, în dorința de a trezi gustul diplomaților pentru artă și a le inocula ambiția de a înlocui chiciurile cu artă adevărată, mi-a propus și eu am acceptat ca, pe unul din holurile de la etajul III ale Ministerului de Externe, să improvizăm cu niște panouri un spațiu unde periodic să invităm să expună cîte 3-4 artiști, vîrfuri ale picturii contemporane românești. Agreată ideea și de conducerea ministerului, mai ales de ministrul George Macovescu și adjunctul cu cultura din același minister, domnul Vasile Gliga, timp de aproape 2 ani, am inaugurat unele expoziții, la care am invitat peste 30 de artiști, care și-au expus lucrările în acest spațiu. Ispita noastră a izbutit. Prezentările pe care le făceam despre artistul respectiv, erau repere prin care se realiza o legătură de suflet cu artiștii, „care erau oameni ca toți oamenii" iar colegii mei diplomați intrau în contact direct cu aceștia, achiziționînd tablouri la prețuri modeste. Teama că artiștii ar fi inabordabili a dispărut și casele multora s-au umplut de tablouri semnate de Margareta Sterian, Pacea, Michaela Eleutheriade, Brăduț Covaliu, Alin Gheorghiu, Georgeta Năpăruș, Nedel, Brădean, Iacob și Rodica Lazăr, Lucia Dem Bălăcescu, Ion Sălișteanu, Dan Hatmanu, Eugen Popa, Gheorghe Ciobanu etc. Această inițiativă a doi viitori colecționari, de a invita în minister unii dintre cei mai reprezentativi pictori ai școlii românești de artă contemporană, a rămas ca un act de cultură vie, educație a gustului pentru frumosul din artă, „a diplomaților, acuzați nu odată ca sunt străini de domeniile culturii și artei, că gustul pentru frumos se cultivă numai prin studii de specialitate". Se făcea în vremea aceea mult pentru instruire, cunoaștere, pentru îmbogățirea spirituală a diplomaților, a lărgirii orizontului lor de cunoaștere, mai ales pentru acei care se vor ocupa în ambasade de problematica relațiilor culturale bilaterale cu țările în care vor fi acreditați.

Adevărata lecție despre arta contemporană românească mi-a fost inoculată cu discreție și multă înțelepciune de consăteanca mea, buzoianca Margareta Sterian, devenită bucureșteancă prin căsătoria ei cu faimosul profesor universitar Paul Sterian.

Încă din timpul studenției, devenisem un frecvent musafir al apartamentului acesteia din strada Galați, în care, una din camere, cea mai mare, a fost transformată în atelier. Aici în tandem cu un ceramist de înaltă clasă, Constantin Bulat – care a stimulat imaginația pictoriței, cu care vizita locuri pitorești din țară, prilej cu care creionau peisaje, figuri umane, biserici și toate florile pămîntului, pe pictorița, rămasă singură, am ajutat-o de multe ori în rezolvarea unor probleme de viață, iar după căsătoria mea, soția, Marieta, îi devenise atît de aproape încît vizitele reciproce deveniseră un obicei obișnuit. Îi plăcea mai mult, la început, să se destindă, poposind la vila din Militari, cu parter și etaj, o oază cu mulți pomi fructiferi, cu plantația celor 60 de butuci de viță de vie, cu chioșcul îmbălsămat de mirosul trandafirilor și petuniilor îi dădea multă liniște, sănătate și poftă de lucru. Aici se simțea în lumea ei buzoiană, îi reamintea de faimosul Crîng și de Castelul de apă, pe care l-a evocat cu atîta duioșie în romanul cu același titlu. Discuțiile pe care le aveam cu artista, evocarea copilăriei noastre buzoiene, schițele pe care ni le arăta, erau momente de aduceri aminte pe care, așa cum spunea, „nu le vom uita niciodată". Cînd mergeam în vizită la ea acasă, cu pereții plini de tablouri, nu numai ale ei, ci și ale unor colegi de breaslă (vroia să constituie o colecție de artă care să rămînă statului", se entuziasma ascultîndu-mi părerile pe care le exprimam despre lucrările ei. Parcă o aud: „Bucure, mă tu ai crescut pe tărîmul cunoașterii artei, muzeul, părintele tău spiritual te-a ajutat să devii un cunoscător cu care mă mîndresc". În decursul anilor am cumpărat de la Margareta Sterian multe tablouri. Unele guașe le-am făcut daruri unor rude, la căsătoria unor nepoți, dar și unor prieteni la aniversarea zilei lor de naștere. În vremea aceea primeam uneori cadouri și dădeam la rîndul nostru cadouri cîte „o lucrărică".

Îmi amintesc, că după ce a avut un mic accident, pentru care a trebuit să stea imobilizată la pat, noul său protector, un tînăr mult mai mic decît mine, pe care pictorița la învățat să-și încerce penelul, avea grijă ca, înaintea plecării la serviciu, să-i pregătească pînzele, și pe un mic șevalet montat la marginea patului. Se apleca pe acele petice de pînză și, din imaginație, așternea o bogăție de flori, peisaje din jurul mînastirii Cernica, imagini din Circurile pe care le văzuse la Drăgaica din copilăria buzoiană. Ori de cîte ori ne vedeam o auzeam spunîndu-mi:

— Bucure, vreau să mai văd odată tabloul ăla mare „Măști la Brănești" pe care l-ai cumpărat pentru colecția ta, țin foarte mult

la el, e poate cel mai mare tablou pe care l-am făcut în viața mea, aș vrea chiar să fac o replică după el.

Eu o linișteam, spunîndu-i că poate veni oricînd, dar din cauză că acum se deplasa mai greu pe strada Povernei unde mă mutasem, folosind un cadru metalic, a renunțat la acest gînd, dar nu odată mi-a propus: „Îți dau în locul lui, două lucrări la alegerea ta sau să-l aduci la mine în atelier, aș vrea să-i mai fac unele retușuri, chiar să mai lucrez la el".

La deschiderea unor retrospective la Muzeul Național de artă al României, îmi cerea anumite picturi de-ale ei, care intraseră în colecția mea și pe care le considera reprezentative pentru a figura în expozițiile retrospective.

Margareta Sterian a fost pentru mine pictorița de la care am învățat tainele meseriei de artist, deslușind unele noțiuni și modalități de folosirea culorilor, de îmbinarea culorilor calde cu cele reci, artista rămînînd o adeptă a culorilor senine, de albastru crud, al verdelui transparent, al aurului, cu care își împodobea figurile luminoase ale personagiilor. Picturile Margaretei care întregesc panoplia colecției mele, cu luminile sufletului ei candid pe care îl turna în picturile sale atît de originale, de o mare delicatețe și candoare cînd le privesc, cu ochii inimii, am senzația că mă aflu într-un dialog perpetuu cu mulți dintre pictorii de la care am deprins frumosul din artă și viață. Margareta Sterian nu era o egoistă. De multe ori mă îndemna să intru în multe ateliere, îmi vorbea despre artiștii cei mai valoroși, mă îndemna să cumpăr tablouri de la ei deoarece „o colecție ca a ta – deja cunoscută – merită să-și aibă locul într-o casă care cîndva va deveni „un muzeu de artă contemporană".

N-am să uit îndemnul ei de a intra și în atelierele unor colegi de breaslă, spunînd că sunt valoroși artiștii din generația ei, fără să-i uite pe Ion Musceleanu, Lucia Dem. Bălăcescu, Micaela Eleutheriade, Ciucurencu, Corneliu Baba etc. Iată un îndemn de care am ținut cont, care m-a convins că artista, deși a suferit mult în trecut, că n-a fost primită ani de-a rîndul în expozițiile anuale, țesîndu-se în jurul ei un cerc de „inamici răzbunători" care, din invidie și egoism, doreau să ne îndepărteze de o artistă care a intrat în panteonul de aur al artei românești contemporane.

Datorită Margaretei Sterian, prietenă cu Maxi, Marcel Iancu, la recomandarea ei, am intrat și în alte ateliere, mi-a deschis ochii spre artiști din generația ei, îmi vorbea despre mulți artiști originali, care n-au cedat unor curente proletcultiste, care și-au păstrat

personalitatea și verticalitatea lor în pictură și nu au răspuns comenzilor tematice. Ei au rămas artiști cu personalitate, nesupunîndu-se „comenzii politice, așa zisa pictură tematică, realist socialiste". Așa că, deși erau rivale, între Margareta Sterian și Lucia Dem. Bălăcescu, Margareta mi-a vorbit cu multă căldură de cea care cocheta cu pictura impresionistă, spunînd că în pictura contemporană „numele Luciei Dem. Bălăcescu trebuie ridicat pe cel mai înalt piedestal, fiind o avangardistă care a făcut epocă". M-a uimit sinceritatea acesteia față de colegii de breaslă, evidențiind originalitatea creației lor, efortul acestora de a supraviețui.

Grației Margaretei Sterian, într-o după amiază am ajuns în apartamentul Doamnei Bălăcescu, situat pe o străduță care pleca de undeva din Piața Operetei, cu case vechi, împodobite cu stucaturi și colonade cu embleme care aveau un parfum de epocă. Cînd am bătut la ușă și mi-a deschis o femeie schilodoasă, cu o voce pițigăiată m-a făcut să mă opresc și să mă întreb dacă nu cumva am greșit adresa. Femeia a simțit reacția mea și mi-a spus: „Poftiți, doamna vă așteaptă!"

— Mi-a spus Margareta că o să veniți, dar – se uită cu ochii luminoși spre mine și-mi zice – Ptiu, să nu fii de deochi, dar ești foarte tînăr, adevărații colecționari sunt de obicei oameni în vîrstă, cu „bani și cu experiență."

M-a blocat. Elanul meu s-a risipit. Am încercat să-i spun ceva, dar observam că îmbolmăjam niște cuvinte, parcă scoase cu forcepsul. Probabil a observat nedumerirea mea și mi-a zis, cu vocea aceea ca de bărbat matur:

— Am auzit de dumneata, mi-au spus mai mulți colegi de breaslă că ești un iubitor de artă, un viitor colecționar. M-am hotărît să vînd și eu un tablou, două, dar nu mai multe!

Invitîndu-mă să bem o cafea, pe care ne-a adus-o femeia care o îngrijea, m-am liniștit, emoțiile au trecut, văzînd în acea femeie mică, cu fața albă, puțin lucitoare, cu părul tăiat scurt, o figură distinctă, un caracter puternic, știind ce valoare are, atît ca om de o inteligență rară, cît și ca artist. Îmi vorbește despre pictura ei, despre studiile făcute la Paris, despre primele ei expoziții în cadrul avangardei române, despre faptul că s-a înstrăinat de colegii de breaslă care „și-au vîndut sufletul, pictînd tablouri la comandă". Eu, domnule, am rămas consecventă școlii românești autentice, sunt mai aproape de un Luchian sau Tonița decît de unii dintre cei de azi, care pervertesc arta.

Ani rămas fără glas. Era de fapt spovedania unui învins. Trăia drama ei singură, mîndră, cu o personalitate care m-a uimit. Întrebîndu-mă ce pictori figurează în colecția mea, spunând cîteva nume de artiști, a dat din cap și a zis:

— Da, ai gust, te-ai orientat bine, ai selectat doar „crema" școlii românești de pictură.

S-a ridicat cu greu de pe o sofa veche, de culoare albă, spunîndu-mi că „este puțin beteagă, tîrăște un picior, dar sînt încă în forță", făcînd o scurtă piruetă. De după un paravan a scos un singur tablou, reprezentînd un nud înfășurat într-o blană de culoare albă și mi-l arată.

— Asta-i tabloul, singurul pe care îl vînd, nu știu dacă vă interesează, dar îți spun că sunt singura artistă care pictez nuduri!

Rămîn înmărmurit, tabloul era o capodoperă, degajînd un aer de clasicitate, realizat în tușe diafane, un univers de șoapte, o lume a penumbrei, expresie a unui romantism viu colorat. Ochii mi-au rămas împăienjeniți.

— Și altceva nu aveți, din lucrările pe care le expuneați la Căminul artei prin 1940-1944, în care dominau ocrurile și brunurile, sau tonurile violente în care parcă simți freamătul aripilor. „Ehei, îmi spune cu o privire vioaie care m-a intrigat, vremea aceea s-a dus de mult printre vitregiile timpului". Acel „nud", pe care l-am avut în colecția mea, a dispărut într-o întîmplare nefericită pentru un iubitor de artă.

Am convins-o totuși, ca, împreună cu Margareta Sterian și Micaela Eleutheriade să deschidă o expoziție în trei, întrucît, colegii mei diplomați cunosc foarte puțin despre pictura celor „trei grații ale picturii feministe". Dînd din cap, a acceptat propunerea mea, dar a spus că îi vine foarte greu să se vadă cu Margareta Sterian avînd o veche răfuială cu ea din timpul unei expoziții. Atunci, cînd într-o expoziție a „tinerimii române," Mihail Sadoveanu vorbind despre această puternică natură votivă a spus „Dacă Margareta se îneacă, o ia la deal, n-o ia la vale"; această apreciere a acestuia i-a produs o mare nedumerire care a dus la un protest vehement din partea unor artiști prezenți în expoziție. „Era prea mult, mai ales că, cu puțină vreme în urmă, în 1932, Zambaccian într-o scrisoare transmisă Margaretei o caracteriza pe aceasta „Impulsivă ca un vulcan, doresc să nu te stingi". Era o „ușoară invidie", care iată, după atîția ani, nu se stinsese încă. Cu toate acestea, menajîndu-i răbufnirea, a acceptat să aducă în expoziția de la MAE, 6 lucrări. Ceremonia de la minister a fost simplă. Fiecare dintre cele „3 grații" și-au prezentat singure lucrările. Parcă eram într-o sală de teatru, într-o scenă

din „Chiriţele“ lui Mușatescu, fiecare pe tonalităţi diferite, îşi susţineau tablourile, fără să uite din cînd „să arunce una celeilalte înţepături care ne amuza“. Nu ştiu nici pînă azi, dacă vreun diplomat a cumpărat vreo lucrare din expoziţie, deoarece pictoriţele au spus că, în ce priveşte vînzarea unor lucrări, acestea vor fi cumpărate numai din atelier.

În atelierul Micaelei Eleutheriade am intrat de două ori. Prima dată într-un imobil de pe strada Alexandru Sahia, care între timp s-a dărîmat, iar în 1980, într-un apartament din Piaţa Palatului, unde într-o cameră îşi amenajase atelierul. Lucrările le ţinea într-un balcon, închis cu geamuri pictate, de unde îmi arata cîte un tablou. Mi-au plăcut mai multe peisaje cu imagini din satele transilvănene, din Bucureşti, case vechi, străzi înguste din inima oraşului, imagini de pe lacul Herăstrău, desene fragile, dantelate, de mare graţie, cu o linie fluidă, nervoasă, realizate pe tonuri maronii, cu sclipiri de galben şi albastru siel. Am privit, m-am încălzit şi m-am bucurat de atîta frumuseţe. Am rămas la cîteva opţiuni de care mă bucur şi azi. Am cumpărat un autoportret al pictoriţei într-un costum maramureşan şi un peisaj de pe malurile lacului Florească în care sălciile păreau nişte mirese, în care domină verdele crud şi sclipirile de aur ale apei păreau să tremure valurile discrete, la adierea vîntului de toamnă aurie.

Zilele acestea răsfoind scrisorile primite din partea unor cunoştinţe, am găsit şi o scrisoare primită la Moscova de la artistă, prin care eram rugat să-i spun ce anume să viziteze, cu ocazia unei excursii în luna august 1969. Fusese înştiinţată de Uniunea Artiştilor Plastici că un tablou al acesteia fusese achiziţionat dintr-o expoziţie deschisă la Moscova, nu ştia ca valoare ce înseamnă cele 400 de ruble, sumă mare în vremea aceea, şi cum să-i folosească cît mai util. M-a surprins scrisoarea pictoriţei, era dovada că mă cunoaşte, că auzise că la Moscova se află un ataşat cultural prieten al pictorilor, îndrăgostit de artă. Această mărturisire m-a măgulit peste măsură, era o părere a unei pictoriţe prestigioase a României, pe care o stimam foarte mult. Întîlnirile mele cu unii pictori români la Moscova, cu sculptori, graficieni şi ilustratori de carte, mi-au schimbat opţiunile şi preocupările.

Întîrzierea scrierii unor cărţi de poezie, memorialistică, eseistică, proză scurtă, mă nemulţumeau, deoarece eram membru al Uniunii Scriitorilor. Faptul că continui să scriu îmi dă noi aripi cu care să duc mai departe darul cu care eram înzestrat de Dumnezeu, de

a mă fi născut cu dragostea de viață și cu darul de a vorbi și scrie frumos, „așa cum mi-a prezis cîndva mama mea".

Perioada anilor 1973-1979, au fost anii cei mai fertili în care preocupările mele de a colinda prin muzee, expoziții, atelierele artiștilor plastici, au adus un plus de cunoaștere de a învăța pe viu tainele artei, de a mă apropia de unii artiști de la care vroiam să cumpăr cîte o lucrare. Au fost în același timp și anii în care am avut multe necazuri și dureri care mi-au marcat existența. În 1977, buldozerele au distrus oaza de locuit din Militari, acel mic „paradis" făcut de mîna socrului meu pentru singura lui fiică, devenită soția mea. Deși era una dintre casele cele mai frumoase din strada Cheile Orzei nr. 10, în care veneau frecvent oameni de cultură și artă, să respire un aer curat, să se încălzească bînd un vin de Cotești sau o țuică de Buzău, printr-un act de iresponsabilitate, casa a fost demolată fără milă, oferindu-ne în schimb un apartament de 2 camere, obținut după mai multe milogeli, audiențe la primăria capitalei, memorii și intervenții din partea unor prieteni. A fost o mare cumpănă, am trăit zile apocaliptice, o panică de nedescris, mutarea mobilelor, a zecilor de tablouri dintr-o casă mare, într-un mic apartament de bloc lîngă Parcul tineretului din capitală, a fost cea mai mare lovitură care ne-a marcat existența. Din cauză că nu aveam unde să depozităm tablourile, covoarele vechi ,ceramica, icoanele pe lemn și sticlă, mobila în stil popular, care stăteau îngrămădite ca într-un depozit eram disperați, zecile de audiențe, memoriile la minister, la primărie sau la organele de partid, se soldau cu refuzuri, deoarece se motiva că „fiind doar două persoane – chiar dacă motivasem că avem o colecție de artă valoroasă, că în condițiile lipsei de spațiu de depozitare pot fi deteriorate, aceste justificări erau considerate ca „niște abuzuri, că facem caz că eu sînt diplomat, că dacă vreau să mă lăfăiesc într-un spațiu mare, să-mi cumpăr o altă casă sau să-mi construiesc una nouă". Dar cu ce bani, îl întrebam pe domnul primar al capitalei – pardon, tovarășul Gheorghe Dumitru – cînd eu am primit despăgubirii numai 28.000 de lei cu care nu puteam achita nici avansul pentru cumpărarea unei garsoniere! Trist, dar adevărat, argumentele noastre omenești, îi iritau pe mai mari zilei, nu odată soția mea era izgonită de pe sălile primăriei ca „o femeie obraznică" așa cum i-a strigat secretara primarului. Am umblat pe la diverse adrese pentru un schimb de locuință, să ofer diferență de preț, cadouri, aș fi renunțat chiar la un tablou, două, așa eram de exasperat. Mă uitam cu durere în suflet, cum valori inestimabile, sub ochii mei riscau

să se deterioreze, distrugînd munca mea de o viață. Trebuia cu orice preț să salvez lucrări de patrimoniu care trebuiau să rămînă acestei țări. În final, cu sprijinul ministrului George Macovescu, buzoian de-al meu, care îmi înțelegea durerile, s-a implicat și cu o vorbă pusă acolo unde trebuie, am obținut să fac schimb cu un apartament mai mare, cca. 120 m.p., spațiu locuit de o bătrînă de peste 80 de ani. Era o adevărată victorie. Cu calm, cu răbdare, după multe cheltuieli de amenajare a acestui spațiu generos, cu camere înalte, de 4 m, așa cum se construia pe vremuri, cu încetineala melcului, am început să aranjăm lucrurile. În această nouă ipostază am zis: „Există un Dumnezeu!". Într-o zi a bătut la ușa noastră, o prietenă veche și statornică, doamna Jeni Florescu, specialistă la Oficiul pentru organizarea expozițiilor, care văzînd harababura din casă, ne-a întrebat ce vrem să facem? Cu mîinile ei de aur, a luat lucrare după, lucrare, minunîndu-se, realizînd exact „ce bogății avem. Nu mi-am închipuit că pasiunea ta pentru artă este atît de mare, este unică pentru un colecționar atît de tînăr".

Aici, în strada Povernei nr. 15-17, treptat, treptat, am îmbogățit colecția noastră, nevoia de a adăuga alte lucrări de la alți artiști a devenit iar o preocupare constantă, timpul liber, mai ales duminicile, îl foloseam vizitînd alte și alte ateliere. Odată ce liniștea s-a instaurat în viața noastră, bucuria de a vedea din nou puse pe simeze lucrările, reînnodînd legăturile de prietenie cu vechi pictori, sculptori, scriitori, artiști care veneau frecvent în vila din Militari, ne-au redat un nou impuls, am simțit că am renăscut, că am prins aripi și zborul nostru spre atelierele de pictură din Pangrati, Eforie, Doamnei, Plevnei, și în atelierele improvizate în spațiile artiștilor la ei acasă, a fost o coordonată care ne-a vindecat sufletele atinse de necazurile prin care am trecut.

Așa că am început din nou să colindăm prin alte ateliere, prin colecțiile unor artiști, prin casele unor vechi cunoștințe iubitoare de frumosul din artă, adunînd pe retina ochilor imagini plastice care demonstrau cît de variate și specifice erau tendințele din arta plastică românească.

Într-o zi, am ajuns pe strada Bateriilor în atelierul sculptorului George Apostu, acel înțelept cu o figură serafică, blînd și fermecător, care ne-a cucerit prin simplitatea sa de fiu de țăran, care „cît-ai zice pește" s-a repezit spre cuptorul de ars piese mici din lut, unde, la flacăra pîlpîind, pe niște bețișoare, bucăți mari de pîine erau trecute cu dexteritate și ne pofti să le mîncăm deoarece este specialitatea

casei. Atelierul era mare, înalt, cu fel de fel de lucruri puse branbura, totuși dezordinea din jur îți făcea plăcere, erau fragmente de viață adevărată trăite de marele artist. Desenele lui erau împrăștiate peste tot. Portretele de bătrîni, faimoasele nuduri realizate dintr-o tușă groasă, dintr-o răsuflare, figurile de madone cu tentă religioasă, privindu-le am realizat că avem în față un continuator al marelui Brîncuși. Văzîndu-ne interesul cu care savuram desenele de dimensiuni mari, ne spune: „Alegeți-vă, am atît de multe încît cu unele aprind focul în sobă. Am ales 6 desene, pe care nu ne-a cerut nici un ban. „Vreau doar atît, cînd vin în strada Povernei, să-mi mai dai din vinul ăla de Cotești!" Ăsta era sculptorul George Apostu.

Altădată ne-a invitat să-i cunoaștem casa de la Băneasa, în a cărei curte mare erau implantate cîteva zeci de statui din lemn și piatră, un fel de străjeri care atîrnau de băierile cerului.

Ne uitam la acea pădure de statui, care păreau un dans de vestale, pe fondul unui ritual numai de el știut. În lumea de basm a statuilor, sub un umbrar, ne-a poftit să gustăm o „brînză autentică de oaie, saramură de pește, și un vin trăscău, făcut de mîna lui din strugurii casei". Am plecat de la Apostu ducînd cu noi amintirea unei zile de pomină. Cîțiva ani la rînd, pe cînd la Măgura Buzăului, într-o poiana la marginea unei păduri seculare își cioplea cu credință statuia „Tatăl și fiul", o aluzie discretă la părintele lui spiritual, Constantin Brîncuși, la care el, „fiul risipitor" se pleca cu sfială și credință. Printre statuile din Tabăra de sculptură am poposit de cîteva ori, odată însoțindu-l pe pictorul Brăduț Covaliu, care se îndrăgostise de peisajul buzoian, sau de secretarul cu propaganda, colegul meu din timpul cătăniei. La umbra unui stejar bătrîn, George Apostu ne-a povestit despre o tabără similară de sculptură în aer liber din lugoslavia, spunînd că „Tabăra de la Măgura, de lîngă Mînăstirea Ciolanu, este mai impresionantă, este situată într-o căldare din munții Buzăului, și se află sub ocrotirea lui Dumnezeu. Cînd s-a hotărît să plece din țară, cu cîteva zile înainte a venit în casă la noi, cu un cap de copil din piatră și o „lucrare" din bronz: „Astea să rămînă în colecția ta, ca amintire". Și dus a fost.

Pe Brăduț Covaliu îl știam din expoziții, vernisînd în calitatea lui de președinte al Uniunii Artiștilor plastici unele expoziții anuale sau bienale organizate în București. L-am cunoscut destul de bine, îi făceam vizite în casa din str. Pangrati, vecin cu sculptorul Ion Irimescu, care uneori poposea și el, cu dorința de-ai face un bust lui Covaliu, care să rămînă peste timp. Cele mai multe vizite, le făceam cu soția

la o cabană de vară, situată la Balotești pe marginea lacului. Era un loc de vis, artistul se simțea în lumea lui, unde picturile lui, trăiau în spații aerisite, culorile pînzelor sale căpătînd sclipiri de diamant combinate cu maroniurile frunzelor viței de vie care le vedea zilnic cum se topesc la atingerea timpurie a toamnei. Atelierul lui era plin de zeci de tablouri care abordau o tematică foarte variată. Ne încîntau „Cavalcadele lui de cai", „Peisajele de pe Valea Prahovei", „păsările cerului", „ochiuri de apă înconjurate de vegetații luxuriante, portrete de fete și bătrîni, naturi statice și compoziții, variate ca tematică, într-o largă gamă de soluții constructive, de efecte plastice, o abordare destul de originală realizate într-o stare sufletească tradusă într-un efluviu de culoare potolită de tonalități reci. Aici s-a născut ideea de a dona o parte din aceste lucrări Muzeului de istorie din Buzău, oraș de care s-a îndrăgostit și în final i-a dăruit peste 250 de picturi originale.

Spațiul de la Balotești, sfințit de numele său, azi uitat de mulți dintre colegii de breaslă, a rămas un loc de care mă leagă dulci amintiri. Mi-au rămas ca amintiri din acea prietenie frățească, 6 tablouri și 4 acuarele, pe care privindu-le îmi astîmpăr dorul de cel ce a plecat de mult dincolo de neguri. A plecat dintre noi cu aceiași discreție, onestitate, cinste și corectitudine față de colegi. Cît a fost președintele Uniunii, foarte rar își trimitea vreo lucrare în expoziții, de vîndut nu prea vinde, își dorea să nu fie bănuit că funcția lui îi dădea dreptul să facă nedreptăți.

Și totuși, călătoriile mele prin lumea frumosului, devenise un crez, întrebîndu-o pe soția mea „Azi unde mai mergem? Ce atelier mai vizităm, cam ce ne mai dorim?". Soția mă înțelegea dar, nu odată mă întreba, văzînd excesele mele:

— Bine dragă, numai și numai expoziții, ateliere dar... la un restaurant, la o grădină de vară, cînd mă duci?

Alte ori, cînd descopeream un nou pictor, mai dificil, greu de abordat, soția îmi spunea: „Dragă ajunge, nu te astîmperi, avem și alte probleme de rezolvat. Nu prea mai avem bani, am ajuns la fundul sacului!". Adevărata desfătare pe care am trăit-o din plin, erau evadările din cînd în cînd în atelierele din Strada Pangrati, unde lucrau în liniște și pace pictori care nu-și răsfățau vizitatorii cu băutură, care știau să-și prețuiască timpul, unii nepoftiți se resemnau, citind pe ușă acel „nu deranjați" sau „nu sunt în atelier". Nu-mi fac un merit că, devenind cît de cît, „un om de-al nostru" cum îmi spunea pictorul

Alin Gheorghiu, în atelierul lui și al altora, eram primit cu simpatie și prețuire.

Nu exagerez, dar în atelierele lui Alin Gheorghiu, Ion Pacea, Georgeta Năpăruș, Ion Musceleanu, Ion Sălișteanu, Sabin Bălașa, Ion Irimescu, Eugen Popa, Spiru Chintilă, Octav Grigorescu și mulți alții, eram un musafir discret, discutam puțin despre lucrările lor dar mulți mă lăsau singur să-mi astîmpăr setea de frumos. Uneori rămînîndu-mi inima asupra unui tablou, îl negociam nu ca un nabab, ci ca un om îndrăgostit de artă. În alte dăți cu sfială și grijă, la întrebarea artistului „Cît oferiți?", eu le răspundeam „acum am atîția lei la mine, rămîne să vă dau restul, luna viitoare". De multe ori artistul îmi spunea: „Bine, atît îmi dați". Plecam din atelierul pictorului de la care cumpăram o pictură atît de entuziasmat încît mă uitam înapoi, spunindu-mi în gînd „dacă se răzgîndește?".

Atunci nu realizam că știindu-mă un viitor colecționar lucrarea acestuia va fi văzută și de altă lume.

La pictorul Sabin Bălașa am ajuns mai greu. Tot timpul avea vreun musafir, devenise încă de tînăr o celebritate, tablourile lui se vindeau cel mai scump, avea o clientelă aleasă, încît la posibilitățile mele materiale, consideram că e prea „mare îndrăzneală" să pot achiziționa vreo lucrare, cît de mică ar fi. Intrînd în atelier, am rămas surprins de figura luminoasă, contrar părerilor unora. Era foarte amabil, civilizat, cultivat, fiu de preot. Avea o mare prestanță de intelectual rasat. Ce mai, era un om inteligent, cu o minte sclipitoare. Cu evidentă emoție i-am spus dorința mea, de a avea în colecție o pictură semnată Sabin Bălașa. Mă măsură ca pe un străin, mă întrebă unde lucrez. Dădu din cap și-mi spune cu o voce cîntată:

— Și ce te-ar interesa, o lucrare mai mare sau mai mică? Uite, aici am cîteva pînze din care să vă alegeți. Mă uit, rămîn mut. Mă înfricoșez gîndindu-mă la preț. Pictorul mă urmărește cu atenție. Îmi studiază reacțiile și dintr-o dată îmi spune „Ei, ce ziceți v-ați ales?"

Îi arăt cu degetul o lucrare. Era un tablou cu două nimfe, cu pletele despletite, cu sînii feciorelnici, purtînd pe piept o pasăre albă, iar din cerul albastru, cu irizări de alb, niște aripi de înger, își trimitea raze reci, plumburii. Tabloul era de dimensiuni mari 1x0,69. Se uită la mine, zice „Mda" și-mi spune prețul, 4000 de lei. Atît primeam eu salariul lunar în acea vreme. Apoi adaugă, vi-l dau ieftin, dar am o singură dorință, să-l văd personal unde va sta în colecția dumneavoastră. Tîrgul a fost făcut. La cîteva zile Sabin Bălașa a venit la mine acasă. Cînd a văzut zecile de tablouri de pe pereți, a rămas

surprins, n-ar fi crezut niciodată că un tînăr are asemenea preocupări de colecționar. S-a uitat pe peretele central al salonului de 60 m.p., apoi, ia tabloul și-l ridică în sus, găsindu-i locul, între un tablou de Ciucurencu și un portret de femeie de Vasile Grigore. Se uită și el, parcă descoperise prima dată tabloul și a exclamat:

— Uite, domule, îi stă bine, se încadrează perfect, este aceeași școală de pictură românească. Au trecut mulți ani de atunci. L-am întîlnit pe pictorul Sabin Bălașa la restaurantul Capșa la vernisajul unei expoziții a pictoriței Uță Chelaru. Mi-a spus cum mai stă lucrarea lui, își dorește pătimaș o fotografie după ea, este unicat și ar vrea să o reproducă într-un nou album. Cu un alt prilej, la sărbătorirea a 8 ani de la tipărirea primului număr din Revista „Lux" a Marianei Brăescu, i-am dat fotografia cerută și cineva ne-a fotografiat.

Ce mai, este un pictor făcut să lase posterității o operă desăvîrșită. De asta m-am convins cînd, ajungînd la Iași, la vechiul meu prieten, pictorul Dan Hatmanu, am stat o jumătate de zi în holul Universității și am văzut capodopera frescelor murale executate de marele Sabin Bălașa. Privind această lucrare de mari dimensiuni, am avut senzația că mă aflu în Capella Sixtină de la Vatican. Cîtă forță, cîtă imaginație, cîtă culoare și lumină, alb albastrurile lui de smarald filigranat, punerea în scenă a personajelor, păreau că se prăbușesc și am rămas mut de uimire. Pentru mine pictorul Sabin Bălașa rămîne un unicat, o apariție dumnezeiască pe cerul artei românești contemporane. De aceea îl urmăresc ori de cîte ori îl întîlnesc în expoziții sau la unele acțiuni protocolare, schimbăm cîte o voroavă, fiind convins că creațiile lui, atît în artă cît și în literatură, vor rămîne ca niște icoane ale neamului ce vor dăinui peste veacuri.

Mi-am notat într-un jurnal cu însemnările mele peste hotare din anul 1982, de o întîlnire de suflet cu o mare pictoriță, un nume de referință în pictura românească, Elena Uță Ckelaru, pe care nu o văzusem prin expoziții, nu i-am văzut nici vreo expoziție personală, știam numai că este în mare vogă prin Franța și Italia, că are „mare succes în lumea bună" din mediile intelectuale din Paris, Roma, Veneția, Modena, Napoli, unde picturile sale au pătruns în multe case onorabile.

Spre norocul meu, i-am văzut prima expoziție la Accademia di Romania din Roma, unde am ajuns, pentru a verifica inventarul Bibliotecii înființată încă de pe vremea lui Pîrvan. Aici am stat aproape 2 săptămîni, sub protecția unui prieten de-o viață, italienistul Alexandru Mircan. Artista era cazată într-o cameră, pe un culoar unde

eram găzduit și eu. Știindu-mi meteahna de iubitor de artă, profesorul Mircan mi-a făcut surpriza și invitația de a vizita o expoziție, deschisă în sălile Accademiei a unei pictorițe din România. Surpriza a fost enormă. Am descoperit o artistă care, prin lucrările expuse, complet diferite de pictura școlii românești, originală prin tematică, multe catedrale, peisaje venețiene, marine cu vapoare și bărci dormind pe ochiuri de apă, adăpostite de umbra unei vegetații luxuriante, toate zugrăvite în tonuri de un roșu aprins, și împestrițări de ape sinilii, cu ceruri pîcloase, de o mare frumusețe. Privindu-le am descoperit o lume inedită.

Pictorița auzind că sunt de la Ministerul de Externe, într-o dimineață m-a abordat pe culoar și, auzindu-i numele, mi-am exprimat „bucuria de a-i cunoaște opera, expusă chiar într-o Accademie românească în Italia. A fost surprinsă mărturisindu-mi că i-a fost foarte greu să ajungă în Italia, că mulți dintre colegii ei din țară erau invidioși pe ea că izbutise să expună în occident. Mi-a povestit apoi, într-o altă zi, necazurile pe care le-a avut în viață, problemele pe care le are cu mama sa, bolnavă, pe care trebuie să o ia cu dînsa în Italia, că se descurcă greu, că există totuși un Dumnezeu care o ajută. Deja a început să fie cunoscută în Italia, să înceapă să-și vîndă lucrările, să aibă cu ce trăi, iar receptarea picturii sale se reflectă în cronicile semnate de mari critici printre care Carlo Emmanuele Bugatti, Vincenzio Galizia, Nazario Boschini, Gabriella Ardiasone, Luciano Marziano și mulți alții. Întîlnirea cu această „singuratică“ într-o lume simandicoasă, unde un străin își face loc greu, a fost benefică pentru familia mea. În ani, relațiile noastre au devenit foarte strînse, ea devenind pentru noi o ambasadoare a culturii românești în Italia. Ei îi datorăm numeroasele vizite pe care le-am făcut în Italia, făcîndu-ne legătura cu familia tenorului Neldo Ferrari și a pictorului Romano Bufagni cu care am realizat adevărate prietenii și ne-am făcut vizite reciproce. Neldo Ferrari cu soția a venit de 3 ori în România, găzduindu-i în casa noastră. El a dat un concert la Biblioteca Italiană din București și un alt concert la Focșani, iar noi, datorită lor am vizitat Italia tot de două ori. Iată ce rol important a avut pictorița Uță Chelaru în desăvîrșirea cunoștințelor mele despre cultura și spiritualitatea italiene. Și azi corespondăm din cînd în cînd. De fiecare dată îmi mărturisesc că, datorită nouă, casele lor sunt pline de artizanat românesc, icoane, ceramică de Horezu, ștergare românești, ce mai, îmi spun, „la noi în casă s-a mutat România, prietenii noștri ne invidiază“.

În cei aproape 20 de ani de cînd o cunosc, am fost invitat la vernisajele avute la Apollo, Casa Armatei, Capșa, Casa Vernescu și mai ales am intrat în atelierul acesteia de zeci de ori, situat în Piața Amzei, în fosta casă Brătianu.

Aici, în timp ce îmi beam ceașca de cafea și cu o gustare frugală cu care își servea musafirii, intram în lumea culorilor și a noilor tablouri, elaborate cu credință, cu acea mulțumire sufletească pe care i-o dă fiecare pictură, sesizam faptul că artista a rămas tributară lumii mirifice, scăldată în lumină, în care mai răzbat elemente foviste sau impresioniste, mergînd pe aceiași tematică cu reprezentarea unor catedrale, portrete, scene istorice, flori, multe flori, nuduri, naturi statice, desene, seriografii care se disting prin felul original de a tălmăci timpul, robustețea chipului uman, și frumusețea sa morală prin care evidențiază o mare delicatețe și gingășie. Privindu-le cu ochii inimii, realizezi varietatea și dimensiunile unei artiste de înaltă clasă. Picturile sale, prin lirismul culorii, prin folosirea roșului sîngeriu, al galbenului putred, al albastrului sidefat, al tonalităților de verde crud, al maroniurilor și griurilor, te îndeamnă să le mîngîi, să le simți strălucirile interioare, care-ți dau adevărata liniște. Ce mai, atelierul pictoriței este ca un altar în care înfloresc gândurile sale într-o infinitate de nuanțe, simți cum prin ele țîșnește viața, candoarea, poezia vieții. Peisajele venețiene, ritmurile pariziene, autoportretele, portretele lui Eminescu și al Veronicăi Miclea, podurile peste Sena, Stîncile roșii, marinele, Chipurile de maramureșene, în costume specifice acestei zone, dau dimensiunile și varietatea tematică a acestei artiste înzestrată cu talent, har și bunătate omenească. Îmi amintesc cum, venind în galeria mea de artă, mi-a cerut un volum din poeziile din „Caii de fum“, că este ispitită să realizeze o lucrare cu o temă similară. Mi-a cerut și un volum din poeziile lui Marin Sorescu. Nu mică mi-a fost mirarea cînd peste vreo 6 luni, întorcîndu-se dintr-o călătorie de la Modena, mi-a adus cîteva exemplare din volumul „Caii de fum“ editat la Ancona în 1982, cu o prefață de criticul Carlo Emanuele Bugatti, traducerea în limba italiană fiind făcută de prof. Alexandru Mircan. După alte cîteva luni a apărut și un volum de poezii în limba italiană. Atît cartea mea cît și a lui Marin Sorescu au fost realizate și cu unele ilustrații – serigrafii – semnate de Elena Uță Chelaru.

Cînd în galeria mea privesc o lucrare de dimensiuni mari, intitulată „Notre-Dame“, celebra catedrală pariziană, care navighează pe un cer bucălat și alburiu, sau „Peisaj marin“, pe care dansează

o barcă singuratică, iar de pe luciul apei izbucnesc sulițele de aur diafane ale soarelui, sau cele 3 nuduri, de dimensiuni mari, mă cutremur la gîndul că iată, sunt un om fericit, că se adeverește ceea ce mi-a spus mama, că „sunt un om norocos". Într-adevăr, am întîlnit într-o vreme de mari privațiuni, decepții și dureri înăbușite și clipe de satsfacții care m-au apropiat de oameni de mare omenie, care mi-au întins o mînă prietenească, care au văzut în mine viitorul colecționar de mîine. Mîna aceasta, a pictoriței Elena Uță Chelaru i-o sărut ori de cîte ori o întîlnesc drept recunoștință pentru tot ce a făcut pentru familia mea.

Acum, cînd am pătruns definitiv în lumea frumosului din artă, încîntat și îmbătat de parfumul picturilor pe care le admiram și în fața cărora îmi descătușam sufletul, asimilînd izvoarele artei atît de diverse și pline de fantezie și poezie, în care vedeam curcubeele culorilor care mă fascinau și îmi dezvoltau dorința de a merge mai departe, de a intra în cît mai multe ateliere, să-mi astîmpăr curiozitățile și setea de cunoaștere, devenisem un împătimit mai ales de pictură. Îmi doream tot mai mult să cunosc izvoarele creației lor, să le admir tablourile, și mai ales să-mi cumpăr din cînd în cînd cîte o lucrare. Astfel, pînă în zilele noastre, cred că au rămas puțini dintre pictorii valoroși din București să nu le văd lucrările în expozițiile individuale sau de grup, sau să nu intru, cu ochii scăldați de lumină în atelierele lor. Unii mă primeau cu plăcere, îmi ascultau părerile, se întrebau totodată „ce hram port", cu ce mă ocup, de unde am bani să cumpăr cîte o lucrare, dacă nu cumva mă bănuiesc că preocuparea mea pentru artă „ar avea un scop mercantil" că sunt cumpărate pentru a le valorifica mai tîrziu, cînd arta va fi prețuită cu adevărat. Marea majoritate a acestora, mă primeau în atelierele lor cu plăcere, îmi arătau ultimile lucrări însăilate pe pereți sau pe șevalet. Discuțiile pe care le încropeam, uimirea unor pictori cînd îmi ascultau unele judecăți de valoare pe care le exprimam, pe unii dintre interlocutori îi punea pe gînduri. Mulți interlocutori se întrebau pe bună dreptate:

— Cine este tînărul care bîntuie expozițiile, atelierele, este cumva vreun cunoscător, critic de artă sau colecționar? De unde are bani să cumpere tablouri, ce „hram poartă" și se mirau că, în zilele acelea de mari privațiuni, mai sunt oameni, și mai ales tineri, să se intereseze de artă!

Pe pînza vremii, îmi amintesc de stările de exaltare și de satisfacții pe care le încercam vizitînd atelierele lui Grigore Vasile, Ion Murariu, Ion Gheorghiu, Ion Pacea, Georgeta Năpăruș, Iacob și Rodica Lazăr, Dan Hatmanu, Horia Cucerzan, Val Gheorghiu, Rodica Marinescu, Dimitrie Gavrilian, Cela și Costin Neamțu, Ion Grigore, Gheorghe Ciobanu, buzoianul meu, un fel de edec dar și prieten și coleg de liceu, care a devenit cunoscut nu numai în orașul copilăriei mele ci și în țară și străinătate. Pe toți acești artiști i-am stimat și prețuit.

De alți artiști m-am apropiat cu greutate. Unii erau susceptibili, spunînd că țin foarte mult la lucrările lor, că își doresc să rămînă în atelierele lor și nu le vînd. Alții erau bănuitori, sceptici, destul de reci, cu greu se încălzeau la un pahar de vin sau la o țuică de Buzău. Îmi amintesc că am intrat nu odată în atelierele lui Celmare Vasile, Dipșe Constantin, Iclozan Semproniu, Casargian Ioana, Val Munteanu, Ovidiu Maitec, Cantemir Clara, Geta Brătescu, Codiță Pavel, Virgil Almășan, Ovidiu Maitec, Minoiu Niculai, Octav Grigorescu, Spiridon Gheorghe, Schirliu Constantin, Gheorghe Răducanu, Ulmu Matilda, și mulți alții, de la care nu am putut cumpăra nici-o lucrare. Țineau atît de mult la lucrările lor încît posibilitatea de a cumpăra ceva, din start erau sortită eșecului. Le făcea însă plăcere să mai vin în atelierele lor, să facem schimb de păreri despre lucrările de pictură și sculptură din expozițiile retrospective de la Dalles, sau din expozițiile anuale în care se întîlneau tendințele la zi ale fenomenului plastic contemporan. Ceea ce este foarte important, rămîn acele popasuri de neuitat în atelierele din strada Pangrati și Eforie, în care eram primit cu adevărată dragoste și prietenie de pictori care au devenit astăzi vîrfuri de referință în arta plastică românească contemporană.

Mă întreb uneori cînd, unde, și cum i-am cunoscut pe cei ale căror lucrări populează colecția mea!

Îmi amintesc de tînărul visător, cu ochi sclipitori, cu sprîncele stufoase, cu o voce dulce și duioasă ale Pictorului Vasile Grigore, pe care l-am întîlnit prima oară atunci cînd, la librăria Crețulescu, în anul 1977, s-a lansat primul meu volum de poezie, „Aproape de copilăriei“, și, printre invitați, era pictorul, care a ținut să mă felicite și să se pozeze cu autorul. Atunci m-a invitat să-i vizitez casa din strada Cazavilan, în care am descoperit nu numai o parte din picturile lui, ci și o colecție impresionantă de lucrări ale unor colegi și pictori intrați deja în patrimoniul național. Iată îmi zic, un artist plastic deveni colecționar. Am fost împreună cu soția, care, entuziasmată

de ce vedea în casa unui pictor, s-a oprit mai ales în fața unui perete întreg dintr-o sufragerie mare, care împiestrițau o colecție unică cu farfurii realizate de olarul Colibaba. Rămași muți în fața acestui meșter care reînnoda filonul de aur al ceramicii de Cutti, am sărit ca arși și întrebarea noastră s-a auzit ca un cîntec:

— De unde, cînd și cum le-ați cumpărat, aceste unicate?

— Le-am cumpărat cu cîteva luni în urmă, de la Rădăuți, chiar din atelierul meșterului. Duceți-vă și cumpărați și voi, cît mai e în viață, este bătrîn și foarte bolnav!

Am plecat încîntați de gustul rafinat de specialist al pictorului, care împodobise apartamentul cu lucrări de Luchian, Tonița, Baba, Ciucurencu, Piliuță, Pacea, Alin Gheorghiu, cu sculpturi de Irimescu, Jalea, Han, Guguianu, Apostu, cu vase și emailuri din Japonia, China, vase franțuzești, icoane pe lemn din secolele XVI-XIX, icoane pe sticlă, desene și stampe japoneze, covoare de Buhara, oltenești, basarabene, ardelenești, ce mai, un adevărat muzeu.

Am plecat încîntați de ce văzusem în casa unui mare artist care ne-a încurajat să facem ceea ce a făcut și el de o viață, să strîngem cît mai multe valori, pictură, sculptură, grafică, artă populară, ceramică, icoane, deoarece în timp vor dispărea, multe vor lua calea străinătății. Cumpărați acum, cît se mai găsesc pe ici, pe colo, aceste valori de patrimoniu și nu veți regreta!

Acest îndemn, a fost de ajuns, iar a doua zi, luînd un tren de Rădăuți, am descins în casa meșterului Colibaba, înarmați cu două geamantane, sacoșe și sendviciuri, și întrebînd din om în om, unde stă olarul Colibaba ne-am trezit în strada în care, dăinuia de peste o sută de ani casa în care locuise acesta. Zic locuise deoarece acesta cu numai 2 luni în urmă, trecuse dincolo de neguri. Vestea ne-a transmis-o chiar soția acestuia, care auzindu-ne ce vrem ne-a spus că „din păcate au rămas de el, puține farfurii, la care ține foarte mult, și vrea să le păstreze ca amintire". Vestea a căzut ca un trăznet și ne-a întristat.

— Și cum, am venit degeaba ? Nu se poate, nu vrem să ne stingeți entuziasmul. Nu putem să ne întoarcem la București, fără cîteva farfurii sau cahle, vrem să avem și noi în colecția noastră o amintire cu care să ne mîndrim.

Văzîndu-ne atît de triști, cu ochii umeziți de lacrimi, rămași ca două stane de piatră de vestea ce ne-a dat, soția artistului, s-a înduioșat totuși și privindu-ne întristați și abătuți, o vedem că se duce

la o ladă mare de zestre, începe să scoată farfurii mari și mai mici, vreo 20 de cahle, parcă ar fi de Delft, le rînduește pe pat și spune:

— Să știți că mă despart foarte greu de astea, pe care le vedeți, vă dau totuși, vă văd oameni serioși, iubitori de frumos, ați făcut un drum lung, obositor de la București pînă la Rădăuți, vreau să nu plecați cu mîinile goale. Cît ne-a cerut pe ele, atît i-am dat, și pe deasupra ceva. Am plecat val-vîrtej, tot uitîndu-ne în urmă, ca nu cumva să se răzgîndească. Cînd am ajuns acasă, cînd ne-a văzut sora mea Marieta, și soțul ei, abia urcînd geamantanele care erau destul de grele și, cînd am început să le despachetăm și au văzut „minunățiile noastre", și-au făcut semnul crucii și au zis:

— Voi sînteți nebuni, buni de legat, n-aveți minte, v-ați chinuit cu asemenea greutăți, cu niște farfurii colorate!

Am rămas fără glas. N-am mai avut răbdare și l-am sunat pe Vasile Grigore. I-am povestit despre periplu nostru. S-a bucurat, ne-a spus că suntem niște norocoși. I-am mulțumit că datorită lui am salvat de la pieire „un adevărat tezaur".

Ani de-a rîndul, atelierul pictorului Vasile Grigore – fratele meu – cum mă obișnuisem să-i spun, a devenit pentru mine un loc în care trăiam adevărate descătușări sufletești, pictorul răsfățîndu-mă de fiecare dată, desfășurînd în fața mea, zeci și zeci de tablouri, de dimensiuni mari, o adevărată paradă a culorilor, de roșu, sîngeriu, de griuri și negru, de galben și portocaliu, alb și albastru, culori care ne fascinează sufletul, ne luminează gîndurile, exaltă simțurile, ne dezvăluie lumina frumuseții, sensibilitate și harul unui mare colorist de geniu. Tablourile lui cu nuduri, odalisce, flori, reprezentînd magnolii, figuri de arlechini, naturi moarte, trandafiri, marine, dar și desenele sale, profunde, toate dezvăluie energii misterioase, care tulbură, dar și liniștește, îți dă calm, trăiești sentimentul înălțării și al singurătății, toate aceste ipostaze ale realității imediate, îți încîntă ochiul, inima palpită, îți trezesc fiori și palpitații îți inoculează sentimente de visări și melancolie, euforie și extaz. Mă uit cu răsuflarea tăiată, trăirile sînt ca niște valuri liniștite sau furtuni ori izbucniri vulcanice, toate aceste ipostazele te duc cu gîndul la visare, la mirific, la lumina care îți arde sufletul de dor și înălțare. Sentimentele pe care le încercam pătrunzînd în lumea frumosului zămislit de mîna dumnezeiască a pictorului Grigore Vasile, mi-a întărit convingerea că mă aflu în fața unui talent unic și original, unul din marii coloriști ai zilelor noastre. Privind această lume reală, uneori fabuloasă, pe care artistul o întruchipează și în desene cu linii precise, trasate

dintr-o răsuflare, îl situează pe Grigore Vasile, printre marii desenatori ai secolului nostru, un semn distinct al unei personalități de excepție. De acest om minunat, cu un suflet cald și prietenos, cu o iubire de oameni fără egal, care a îmbinat cultura cu o viață exemplară trăită intens, cu un simț al responsabilității și datoriei, reprezintă un caz unic de adevărat cetățean al cetății, care iată, recent, toate acumulările lui de o viață, le-a rînduit într-un muzeu, care s-a inaugurat recent în inima capitalei, va dăinui și va rămîne un semn al trecerii lui prin viață. Scrierile lui, despre artă, care rămîn o biblie despre clasicii picturii noastre, un arc peste timp care adună gîndirea și înțelepciunea unui mare artist pe care timpul nu-l va da uitării niciodată. Cele 10 tablouri pe care mi le-a dăruit pentru colecție, rămîn mărturii ale unei trainice prietenii.

Acum cînd însăilez pe pînza vremii imaginea unor artiști plastici care cu numele și operele lor au marcat momente de vîrf ale școlii de pictură contemporană, iată că timpul s-a răzbunat și ni i-a răpit pentru ai trece dincolo de neguri în lumea umbrelor.

Îmi amintește cu durere în suflet de Georgeta Năpăruș, Alin Gheorghiu și Ion Pacea. Sînt trei destine pe care încerc să le evoc, cu sentimentul că mai sînt printre noi, lucrările lor din colecția mea rămîn ca niște pete de lumină, de strălucire diamantină, aureolate de nimbul pe care tot timpul îi va ridica pe cel mai înalt postament al nemuririi.

În atelierul Georgetei Năpăruș din Pangrati, am ajuns întîmplător. Numele ei l-am descoperit trecînd în goană pe lîngă ușa atelierului, pe care scria, pe un petec de hîrtie cu creionul, un nume pitoresc, pe care l-am descoperit mai întîi în cîteva lucrări expuse într-o expoziție anuală, ascunse parcă într-un colț din sala Dalles, în fața cărora mulți curioși, ca și mine, s-au oprit pentru o clipită sau mai mult pentru a admira o pictură ieșită parcă din comun, care nu se lasă citită, integrată în vreo școală, venită parcă dintr-o lume a imaginarului, dintr-un expresionism care se lasă totuși supus privirii, în care descoperi o lume fantastică, narativă, folclorică, cu o anumită autonomie anecdotică, în care culorile, un fel de mozaic viu, strălucitor, cu irizări de roșu, auriu, și albastru închis, sau galben putred sau violet, compun figuri de madone, o anecdotică și aglomerări de povestiri fantastice, pe care privindu-le ți se taie respirația. Culorile se suprapun, se întrepătrund, izbucnesc în razii sau linii paralele, figurile umane ieșind la iveală dintre norii bucălați și

alburii, pe care plutesc aripi și frunze putrede, sunt ca niște zboruri de vestale și îngeri.

Este o lume pe care numai imaginația unei creatoare de imagini fantastice, care narează, descoperă, pătrunde în substratul necunoscutului, neantului, și care din cioburi de culoare, ca niște petice de hîrtie colorată în toate nuanțele, știe ca un arhitect să le orînduiască și să le dea forme care se supun privirii. Cînd intru în atelier și privesc cu cîtă meticulozitate detașare și liniște „pigulește" culoarea și o așează cu măiestrie în pagină, cît suflet pune în fiecare petec de compoziție miniaturală pe care o așează pe pînză cu o aplecare sfîntă, și îi privești ochii aceia mari, adînciți în pînza albă, în încercarea de a-i împodobi suprafața cu culori numai de ea știute, puse cu meticulozitate și credință, te miri parcă își țese ochii pentru a da viață fiecărei imagini minuscule. Culorile, parcă dansează în jurul personajelor, se desfac în curcubee care iradiază lumină, în care ai senzația ca pictorița își țese niște pînze de păianjen care vibrează, se învîrtesc într-un cerc imaginar. Ce mai, Georgeta Năpăruș oficiază în templul său, în care nu pătrunde oricine din cauză că lîngă ea, se află un înger: păzitor, soțul său, graficianul Octav Grigorescu, care trăiește lumea lui singuratică în care foarte greu se destăinue. Se uită uneori la ea șăgalnic, la șevaletul pe care este prinsă o pînză, și cu discreție, fără a rosti vreo vorbă, tace, în jurul lui plutește o liniște de mister. Greu, foarte greu, la întrebările pe care i le puneam, asculta, medita și numai într-un tîrziu răspundea. Dacă de la Georgeta Năpăruș în cîțiva ani am putut cumpăra trei lucrări, „Un colindător pe un cal, înveșmîntat în odăjdii de epocă", un portret de femeie din Rucăr și „Un autoportret" cu o cunună de nimb pe cap, care stau cu cinste în colecția mea, de la Octav Grigorescu, nu am putut cumpăra nici un desen sau vreo compoziție colorată cu fulguiri de culoare discretă. „Ăsta e Omul meu, tăcut ca o stană de piatră, de o seriozitate care respinge pe orice privitor". Georgeta Năpăruș rămîne un nume în panoplia picturii românești, invidiată de colegi uneori, dar respectată și înconjurată de dragoste.

Într-un alt corp de ateliere, lipit de atelierul lui Baba, se afla cel al lui Ion Gheorghiu, un artist de o seriozitate exemplară, un om blînd, curat la suflet, un interlocutor plăcut, cu un dar de povestitor neegalat, pe care l-am cunoscut la Moscova, cînd a venit, în calitate de comisar al expoziției de artă românească deschisă în Muzeul Ermitajului din Petersburg. Conducerea Muzeului a făcut un act de excepție cedînd pentru prima dată un spațiu corespunzător într-o

latură a Palatului țarilor, transformat în așa zisul Ermitaj din Petrograd. Sosit la Moscova, a fost preluat direct de la aeroportul Seremetievo și transportat cu un tren de seară la Petersburg pentru a se ocupa de aranjarea expoziției. Expoziția urma să se deschidă într-o vineri, încît eu am putut să-mi termin obligațiile de serviciu la ambasadă și miercuri noaptea cu Crasnaia Zvezda (Steaua Roșie) să descind exact la ora 7 la Sankt Petersburg. Întîlnirea a fost emoționantă. Se simțea singur, stingher, translatoarea, Elena Azernicova, ea însăși o taciturnă, prețioasă la vorbă, la întrebările lui Alin Gheorghiu, răspundea scurt, la obiect.

Întîlnirea mea cu el, la hotelul central Baltiskaia, a adus o rază de lumină, pictorul exaltînd de fericire că, în sfîrșit are cu cine comunica. În aceeași zi am ajuns la Muzeul Ermitajului, unde, deja, lucrările începuseră să fie aranjate pe panouri, încadrîndu-se exact în acel spațiu, încărcat de stucaturi aurite, care, curios, se încadrau perfect într-o lume necunoscută. Era în anul 1970, într-o toamnă aurie, cu frunze arămii care cădeau pe trotoarele marelui Kresciatic și pe Cheiurile Nevei. În Ermitaj, numai cu un an în urmă se săvîrșise un eveniment unic. 51 de pînze ale marelui Ion Grigorescu au fost văzute de sute de oameni din patria lui Petru cel Mare. Directorul muzeului mi-a mărturisit că în ultimii ani la Ermitaj nu a mai fost un eveniment atît de important în viața culturală a orașului pînă atunci. Am asistat văzînd cum specialiștii muzeului, dirijați de ochiul competent al pictorului român, într-o mișcare ca acele ceasornicului, realizau o simeză de zile mari. Cînd au terminat lucrul, oamenii muzeului, au privit mirați cu cîtă strălucire Alin izbutise să pună în evidență lucrările unei adevărate școli de artă plastică românească contemporană. Atunci am văzut lucrările de pictură, unele pentru prima dată, semnate de Dumitru Ghiață, Marius Bunescu, Henri Catargi, Alexandru Ciucurencu, Aurel Ciupe, Corneliu Baba, Sveitzer Cumpăna, Brăduț Covaliu, Constantin Piliuță, Ligia Macovei, Ion Pacea, Ion Gheorghiu, Georgeta Năpăruș, Ion Musceleanu, Virgil Almășan, Popescu Negreni, Boris Caragea, Ion Jalea, Sabin Bălașa, Grigore Vasile, Viorel Mărginean, George Apostu, Ion Irimescu, Ion Vlasiu, Constantin Lucaci, Jeno Servatius. Era un adevărat muzeu românesc, răsărit peste noapte în lumea nordului. Atunci, la acel vernisaj, la care au fost invitați cei mai cunoscuți artiști plastici, critici de artă, profesori la Institutul de Artă și un numeros public, cuvîntul lui Alin Gheorghiu, comisarul expoziției, a adus un mesaj de lumină din România. El a prezentat celor de față opțiunile, stilurile și manierele diferite,

modalitățile specifice de expresie ale marii școli artistice românești, precum și elementele comune care definesc apartenența lor la același spațiu cultural. Mulți critici dintre cei prezenți au elogiat fără rezerve școala de pictură și sculptură românească, socotindu-o drept „una dintre cele mai importante și îndrăznețe din Europa".

A doua zi, cînd soarele nordului inunda cu lumină marele bulevard Kresciatic, împreună cu Alin Gheorghiu și cu ajutorul unui tînăr basarabean, student la arte, începem să descoperim acea Veneție a Nordului. Ne oprim în fața catedralei de mari dimensiuni, Petropavlosk și Turnul Amiralității, punctul central al orașului. Înaltă de 72 de metri, cînd este luminat seara, pare o navă cosmică gata să-și ia zborul. Alin se uită, îi admiră măreția și frumusețea.

— Da, este un simbol, nu întîmplător, marele Pușkin i-a închinat versuri celebre.

Îi arăt nu departe, Hotelul Baltiiskaia, cu arhitectura lui din timpul de glorie al țarilor ruși. Îi spun că aici și-a tăiat venele Esenin, cîntarețul neîntrecut al pădurilor de pe malurile Ocăi. Cînd intrăm în catedrală, privește pictura murală, dă din cap dar nu comentează.

— Da, domnule, am văzut în Ermitaj pînze semnate de Rafael, Tiziano, Rubens, Boticelli, Leonardo Davinci, Velasquez, Caravaggio, Murillo, Georgione, El Greco, Rembrandt reprezentanții renașterii, ce mai rușii au știut ce să aleagă. Mujicii ăia cu bărbi lungi, cu pelerine pe umeri, pe care erau încrustate pietre prețioase, i-au înțeles gestul lui Petru I îndemnîndu-i să-și mai taie din plete, și bărbi, să ia drumurile occidentului și să cumpere opere de artă. Boierii noștri, plecau la Paris să se destrăbăleze! Privim statuia celebră a lui Petru cel mare, opera sculptorului Falconet, ridicată în 1775 de Ecaterina a II-a. Ne oprim apoi în fața sfinxului; pare un paznic de veghe la liniștea orașului, și mai departe Sfinxul și Coloanele rostrale cu cele patru divinități. Totul aici este învăluit în legendă, în fața cărora se înfierbîntă imaginația chiar a moldoveanului. Voalul de mătase al serii se lasă ușor încît ne grăbim să ajungem la Filarmonică.

Gazdele noastre s-au îngrijit să ne obțină bilete la un concert simfonic, dirijat de marele Igor Mravinski, un precursor al lui Igor Stravinski. Locurile rezervate într-o lojă, ne-a permis să vedem și să ascultăm sub bagheta acestui virtuos dirijor, care ne-a purtat în aceiași lume a lui Beethoven, de data aceasta ascultînd Simfonia a IV-a în Si bemol major, și Simfonia a III-a în Mi bemol major. Însoțit de același carnețel în care făcea unele schițe prin locurile pe care le vizitam, am observat cum pictorul însăila cu linii sigure un personaj.

Era un cap al dirijorului, pe care la ieșirea din sală, mi l-a dăruit mie. A doua zi, Alin s-a trezit de dimineață să-și mai facă schițe, urmărind fluxul străzii, frumusețea barocă a unor case vechi din secolul 19. Cînd eu mă pregăteam să plec la Moscova, a venit în camera mea și mi-a oferit un mic tablou, reprezentînd un pod peste Neva, pe care a vărsat culorile brumării și un albastru pal, pe care mi-l dăruiește, spunînd că să-mi amintească, de vizita lui memorabilă de la Petrograd.

Prietenia cu Alin Gheorghiu, care a început acolo în lumea nordului, s-a adîncit odată cu revenirea mea în țară, cînd de foarte multe ori îi vizitam atelierul. Îi făcea plăcere întîlnirile cu mine. „Îmi place – îmi spunea – că te pasionează arta, că citești cu ochii inimii frumosul din artă, e o plăcere să discut cu dumneata, nu numai despre artă și chiar despre politică, doar ești un diplomat de profesie!". Îmi aruncam de fiecare ochii peste pădurea de „grădini suspendate", elaborări minuțioase, în care albastrul marin, negru dur, și galbenul creau un sincretism de culoare inconfundabil. Zeci și zeci de tablouri, elaborate de artist în liniștea aceia ca de catedrală, te îmbia la taifas. În atelierul lui Alin, băutura alcoolului era aproape interzisă. Se bea cîte o coca-cola sau o cafea turcească, făcută de mina lui. Încă din anii 1980, în atelierul în care coloritul tablourilor parcă se lipea de suflet, au început să fie secondate de sculpturi de dimensiuni mici, un fel de totemuri care ridicau capul, care își cereau dreptul la existență. Era noua lui preocupare, care în ultimii ani de viață, parcă se doreau să rămînă pietre de hotar și dăinuire. Ele se încadrau destul de bine în lumea grădinilor suspendate, părînd a fi niște vașnici portari ai veșniciei, parcă făcute anume să cimenteze cununia vieții prezente și viitoare. Nu știu dar, în ultimii ani devenise puțin nervos, îl frămîntau niște gînduri. Era supărat că prin mutarea maestrului Irimescu la Fălticeni, în muzeul ce-i poartă numele, a fost o mare ruptură ireparabilă. „S-a stricat echilibrul" îmi spunea. „Maestrul Irimescu pentru noi era ca un părinte care știa să-și ocrotească puii". De cînd a fost „aproape silit să părăsească cuibul său plin de pădurea de statui, acum atelierul este plin de persoane suspecte, o lume gălăgioasă, în care chefurile și zgomotul te scot din sărite! Mă nevrozează, domnule! S-a dus echilibrul nostru, s-a dus liniștea noastră". Într-adevăr, de cînd acel crescător de cai, „sculptorul Codre, a intrat forțat în lipsa maestrului în atelier, spărgînd lacătul de la intrare, atelierul s-a transformat în salon de destrăbălare".

Deși maestrul vroia să lase atelierul unui moldovean de-al său, tînărului, dar talentatului sculptor Ion Mîndrescu, care ar fi sfințit locul în continuare așa cum făcuse Irimescu, atelierul a ajuns în stăpînirea „unui așa zis sculptor". „Rușine, domnule Bucur, conducerea Uniunii noastre nu mai are autoritate, face jocul unor falși artiști". Spusele lui erau ca un „testament" pe care Alin Gheorghiu pecetluia un ultim gînd al său.

Moartea neașteptată a pictorului Alin Gheorghiu a venit ca un trăsnet. Îl văzusem cu cîteva luni în urmă. Își făcea ordine în atelier, parcă avea premoniția unei plecări pe un drum fără de întoarcere. Î-am văzut cripta de la Cimitirul Bellu, din parcela academicienilor țării, care m-a cutremurat. Deși nu trecuse prea mult timp de la trecerea lui în neființă, florile de pe mormînt, florile din „grădinile lui suspendate", parcă țîșneau din întuneric spre lumină. Am pus și eu cu o mînă tremurîndă, cîteva crizanteme maronii, la fel ca cele pe care le vedeam în atelierul lui unde a oficiat în liniște, lecția mare despre artă, o lecție din care m-am hrănit, și am învățat să prețuiesc frumosul din viață și din arta adevărată pe care ne-a lăsat-o acest artist plastic de excepție.

Cînd în Muzeul Național de artă, unde s-a deschis nu de mult o expoziție retrospectivă „Alin Gheorghiu", întîlnindu-l pe fostul ministru al Culturii, Pompiliu Macovei, colecționarul împătimit de artă, care a strîns alături de renumita pictoriță Ligia Macovei valori inestimabile, orînduite într-un muzeu memorial în propria lui casă, ne-am plimbat în lumea „grădinilor suspendate" pe care Alin Gheorghiu ni le-a lăsat ca semne distincte în viața scurtă ca un cîntec. I-am spus: iată cum timpul ne îndepărtează unul de altul. I-am reamintit de cînd nu ne-am mai văzut. Parcă mai ieri, împreună cu soția dv. cotrobăiam prin consignațiile din Petrograd, scotocindu-le pentru a descoperi lucruri vechi cu care să ne îmbogățim colecțiile. S-a uitat la mine, a dat din cap și ne-am continuat mersul printre statuile lui Alin. Iată cum trece timpul. Intrînd în lumea picturii lui Alin Gheorghiu, parcă mă văd urcînd scările care duceau la atelierul unui Mare domn al picturii românești contemporane, cu un nume inconfundabil: Ion Pacea. Acest „boier" și „împătimit" al culorii pulverizată pe întinderi mari de carton și pînză, cu figura lui atletică, dreaptă, cu părul de culoarea aurului, cu acel zîmbet din colțul gurii, privindu-mă de sus. În fața lui am roșit, ca o fată mare. Eram copleșit de această figură luminoasă, surîzătoare, cu ochii albaștri care iradiau liniște, aruncîndu-ți

numai acea privire de Vasilis, care dezvăluia însă un om bun, prietenos și cu o cultură plastică de invidiat.

M-a primit cu inima deschisă, neprotocolar, firesc și omenește, spunînd că mă cunoaște din discuțiile pe care le avusese nu de mult cu președintele UAP, Brăduț Covaliu, care s-a întors de la Moscova încîntat că acolo „avem un om apropiat pictorilor", un umanist de-al nostru. Mă invită la o masă, unde știind că vin în vizită, pregătise băutura tradițională: pepsi și un nescafe original. În cîteva cuvinte i-am spus despre preocupările mele, că printre altele sunt un iubitor de artă, că am început să încropesc o mică galerie de pictură, și că deja am colecționat peste 30 de lucrări de la diverși artiști. Se uită la mine cu o oarecare curiozitate, simțeam parcă o anumită îndoială; poate nu descoperise figura unui „mecena" cu care era obișnuit se vorovească, o lume a oamenilor cu bani, a diplomaților, Pacea fiind la vremea aceea unul dintre cei mai căutați artiștii plastici români. Dialogul s-a înfiripat greu, cu o evidentă stînjeneală din partea mea, deoarece pictorul mă domina cu figura lui puțin autoritară, cu care își privea uneori interlocutorii. Văzîndu-mi privirile căutătoare, îndreptate spre cîteva tablouri reprezentînd flori și cîteva marine, mă întreabă ce gen de pictură mă interesează. I-am spus că nu am preferințe, că școala de pictură românească este destul de unitară, dar am o preferință mai specială pentru studenții școalei lui Ciucurencu.

— Atunci ai nimerit bine, am pregătite mai multe lucrări care vor fi prezentate într-o expoziție de grup de la Galeria Dalles. Se ridică, și din teancul de tablouri orînduite pe lîngă peretele central al atelierului, așează unul lîngă altul zeci de tablouri, în special de portrete, flori, figuri de țărănci, păsări în zbor pe întinsul Bărăganului, naturi statice, mai toate, aureolate de un galben incandescent, cu irizări de auriu și roșu strident. Mă uit mai atent la florile geometrizante, marinele care se odihnesc la țărmuri imaginare, la figurile de țărănci, suave, cu fețele îmbujorate, cu straie viu colorate, o lume mirifică, figurativă, din care se distinge expresivitatea și psihologia personajelor. Pasta subțire, fulguriantă, în care simți ritmurile mișcării, dar și liniștea care domnește în cîmpul imaginii, dau particularitățile stilistice ale pînzelor sale. Păsările care străpung orizonturile îndepărtate, sentimentul de zbor și plutire lină, muzicalitatea ritmată a curcubeelor de culoare, sînt coordonate esențiale ale particularității limbajului plastic ce caracterizează pictura lui Ion Pacea. Mă uit cu privirea încremenită, ochii se opresc pe compozițiile din care irumpe culoarea

caldă, gălbuie, sau sinili, împiestrițate cu tușe groase de negru, par culori stabile în creația pictorului. Micilor mele divagații pe marginea tablourilor selectate de autor pentru expoziție, ca și entuziasmul meu în fața unor capodopere, îl incintă pe artist, care, din cînd în cînd îmi spune „ai gust, domnule, te pricepi".

Am mai intrat în atelierul lui și cu unii colegi din minister, care își doreau pătimaș să aibă în casă o lucrare de Ion Pacea. Atunci, mi-am permis să întreb cam cît ar costa o lucrare care îmi plăcea mult. Era o marină, un vapor singuratic pe întinsul de opal al apei. Colegul meu se oprise la o natură moartă.

— Nu vă speriați, știu că sunteți niște bieți funcționari, diplomația nu se plătește așa cum trebuie, dați și dumneavoastră cît vreți!

Era în 1992, salariile continuau să fie destul de mici, așa că, colegul meu fiind mai îndrăzneț, a avansat o sumă. Pictorul nu stă pe gînduri, și brusc spune: Îmi dați fiecare cîte 10000 de lei. Era o sumă modestă, încît nu ne-am codit și am plecat din atelier fiecare cu lucrarea lui. Plăcîndu-i foarte mult și soției, peste vreo cîteva luni am ajuns împreună în atelierul pictorului Pacea. În acea atmosferă de liniște ca de catedrală, unde tablourile erau înșiruite ca la paradă, ne-am plimbat ochii peste cîteva peisaje zugrăvite în culori albastre, transparente, cu fulguiri de galben pufos, care îți dă sentimentul de plutire. Oprindu-și privirea spre o vază cu macii roșii cu cîteva petale căzute, soția îmi face semn, înțelegînd prin gesturile pe care le făcea, că îi place, și să-l luăm. Prețul nu ni-l spune, dar îi oferim tot zece mii de lei cît îi dădusem și pe marină.

Pictorul Pacea, un om de omenie, care obișnuia să stea mai mult în atelier, o fire meticuloasă, un adevărat gospodar care știa să-si folosească timpul lucrînd în liniște, m-a impresionat profund. Vorbea puțin, nu-i plăceau exaltările sau elogiile exagerate despre pictura sa, încît modestia lui, comportamentul omenesc cu cei care îi vizitau atelierul, demonstrau calitățile unui spirit elevat, al unui intelectual rasat, cu un comportament pe care nu l-am întâlnit la prea mulți artiști. Ori de cîte ori îl vedeam, niciodată nu am bănuit că ducea cu el o boală care într-o bună zi l-a răpus. Moartea lui fulgerătoare, s-a produs parcă în aceiași liniște în care și-a desăvîrșit opera. A trecut dincolo de neguri pe nesimțite, timpul, încet dar sigur, a așternut voalul uitării peste tot ce a însemnat „fenomenul Pacea" pentru iubitorii de artă, pentru colecționarii îndrăgostiți de pictura sa, care azi, ca și mine se mîndresc că au avut marea șansă de a fi intuit valoarea creației sale, care iată, în timp a devenit tezaur în

marele muzee ale țări și în galeriile de artă a unor împătimiți colecționari.

Nu e de mirare faptul că în zilele noastre, cei trei discipoli ai lui Ciucurencu, Piliuță, Alin Gheorghiu și Ion Pacea sunt căutați de colecționari, cotele lor crescînd zi de zi, urcînd în ierarhia artiștilor care reprezintă o pată de culoare distinctă, care s-a impus în școala de pictură contemporană.

Un pictor de care m-am apropiat în ultimii 10 ani, pe care l-am cultivat, de a cărui operă m-am îndrăgostit, este pictorul Ion Murariu. Acest hîtru moldovean, cu rădăcinile implantate în lumea satului tradițional, din care își extrage filonul de aur al obîrșiilor sale curate și limpezi ca lacrimile, descoperit prea tîrziu prin prietenii lui de o viață, un Piliuță, Achitenie, sau Ion Grigore, m-a fascinat prin felul lui de a fi, și mai ales figura lui pitorească, autentică, originală, care prin vorbă, prin comportament, prin patriotismul său înflăcărat, pe care l-a transmis în fresce istorice , avînd în prim plan figuri de voievozi, revoluționari, luptători pentru libertate și dreptate, sunt embleme ale unei conștiințe civice și umaniste. În același timp, privindu-i întreaga operă din atelierul său din strada Berzei, distingi figura pitorească, boemă, o lume din care izbucnesc izvoarele nesecate ale românismului cu obiceiurile ei ancestrale, moștenite de la cronicari și povestitori anonimi, reînviind lumea satului cu tot cortegiul de datini, de elemente de viață autentică, scormonind prin negura timpului. Cînd intri în atelierul său, în care oficiază ca un singuratic sihastru rugăciunile sufletului, picturile lui irump din adevăratele izvoare ale eternității. Stînd pe un fotoliu comod, mă pregătesc să urmăresc lumea creată de acest împătimit de meserie, pe care artistul le scoate rînd pe rînd din spațiile în care sunt depozitate zeci de tablouri, o lume mirifică care se supune privirii. Opera acestui mare artist clasic, îți amintește parcă de legendele și doina străbună, cu peisaje luxuriante, cu sălcii pletoase care-și udă buzele în apele bălților pline de nuferi, cu grupuri de colindători înnotînd în troiene de zăpadă, cu peisaje reprezentînd procesiuni de înmormîntare, cu o multitudine de naturi statice, cu florile împiestrițate amintind de Andreescu, cu horele satului pline de pitoresc și autenticitate. O lume plămădită cu acribie de acest împătimit al culorii. În unele tablouri surprinzi tenta impresionistă, candoarea, descătușările sufletești de retrăire a timpului trecut, de readucere în actualitate a atmosferei satului tradițional de odinioară. Stau și mă minunez, văzînd această lume care încet dar sigur se duce, și deodată retrăiesc amintiri din copilăria

mea buzoiană. Sunt însemne lirice încărcate de patos, imagini ale continuității noastre pe aceste meleaguri, pe care din păcate unii pictori s-au îndepărtat de ele. Văzînd această lume care încă mai pulsează de viață, ipostazele unei lumi apuse, am realizat importanța unui pictor și rolul acestuia în păstrarea și conservarea filonului de aur al unei culturi naționale.

Nea Ionică Murariu, cum obișnuiesc să-i spunem toți acei îndrăgostiți de pictura maestrului, este și unul dintre cei mai mari acuarelişti, care degajă un lirism esențial, în care curcubeele de culoare, finețea miniaturală a peisajelor cu irizări de filigran, cu un regim al luminii care se schimbă de la un anotimp la altul, sunt semne ale unei maturități și experiențe care îl situiază printre cei mai subtili coloriști contemporani. Evocarea naturii paradisiace, exercițiul pictural din portretele soției sale, acel spiriduș care-i dă sănătate și putere de muncă, sunt definitorii în optimismul creator.

Întîlnirile mele cu Nea Ionică Mureriu, în expozițiile moldovenilor deschise la București, unde frecvent ia cuvîntul la unele vernisaje, unde evocă cu nostalgie locurile sfințite de Dumnezeu din care au pornit să străbată lumea artiști cunoscuți pe plan național, un Piliuță, Petre Achitenie, Ion Grigore, Costin Neamțu sau un Dan Hatmanu, sunt momente înălțătoare de patriotism. Atunci cînd se încălzește cu o gură de vin, așa cum face de multe ori în casa mea, chitara lui care-l însoțește atunci cînd se întîlnește cu prieteni, melodiile lui duioase, cu acorduri lirice, romanța și doine de evocare, dă un plus de tinerețe fără bătrînețe acestui mare om de omenie de care mă leagă o prietenie trainică și de nezdruncinat. Este omagiul pe care îl aduc acestui pictor care nu-și uită obîrșia moldovenească. El întreține o flacără vie printre moldoveni săi, un liant care m-a cuprins și pe mine, și de aceia îl iubesc și stimez. Picturile lui din casa mea sunt un balsam care îmi dau liniște.

Un alt moldovean de care mă leagă vechi și dulci amintiri, este ieșeanul artist plastic de notorietate, Dan Hatmanu.

Ne cunoaștem de peste 30 de ani. Lucram pe atunci la Ministerul culturii, și răspundeam printre altele de Editura Junimea din Iași, al cărui director era scriitorul și dramaturgul Andi Andries. În biroul acestuia, l-am cunoscut pe cel cu care m-am împrietenit spontan, artistul, din start simțind chemarea, mea spre cunoașterea frumosului din artă.

Împreună cu soția sa, Maricica, un muzeograf de excepție al Muzeului de artă din Palatul Culturii din Iași, ori de cîte ori veneam

la Iași eram instalat în atelierul lui Dan Hatmanu, într-o lume în care artistul făurise lumea sa inconfundabilă unde reconstituise cu o tenacitate și o dăruire totală, imaginea unui Iași patriarhal, cu străzile lui întortochiate, cu casele specifice înzăpezite, cu zecile de biserici pe care le imortaliza în pînze de dimensiuni mari, cu acele mici pălățele cu parfum de epocă, cu imagini din satul copilăriei, acel Scobinți de un pitoresc inedit, sau cu portretele soției, ale lui Tatae, sau cu autoportretele sale realizate în stil impresionist. Cu familia Hatmanu a fost benefică relația de suflet, încît pentru mine și soția mea era „o adevărată sărbătoare cînd poposeau la București și se cazau în casa noastră. Prietenia noastră s-a adîncit încît lor le datorez unele excursii prin țară, mașina lor, o Dacie veche, ne-a dus în multe locuri, care pentru noi însemna o noua descoperire. Nu vom uita descinderea noastră la Piatra Neamț, în atelierul de sub Petricica al artistei Lucia Hălăucescu, pictoriță de un lirism aparte, care excela în numeroase acuarele suave, cu imagini specifice zonei alpine.

Cele două ore petrecute în atelierul pictoriței, eu cu soția am răsfoit o mapă cu cele mai noi acuarele, cu multe flori suave de primăvară, cu peisaje pline de poezie surprinse în toate anotimpurile anului, viu colorate, cu un desen fin și rafinat, imagini autentice ale unui oraș care mai păstrează ca o amintire, imaginile unui tîrg de țară de odinioară, cu case acoperite cu șindrilă, cu porți sculptate, și acoperișuri în două ape, adevărate bijuterii de filigran. Artista era nespus de fericită, lucrările ei luînd ceva din pictura maestrului, pe care îl adora nu numai pentru că era Președintele U.A.P. pe Moldova ci ca om și artist stimat în această parte de țară. În semn de prețuire pentru maestru și încântată de prezența „unui diplomat român, ne-a dăruit cîte o acuarelă plămădită în grădina sa cu flori, din care a rupt și florile așternute pe pînză, pe care ni le-a dăruit cu căldură și prietenie.

Cu acest mare artist am fost într-un permanent contact, i-am vizitat expozițiile organizate de soția lui la Palatul culturii din Iași, în care am pătruns în peisajul picturii unui împătimit de locurile copilăriei și tinereții sale, expermentînd toate stilurile de la cele clasice la impresionism, desprinzînd acele elemente comune fenomenului plastic din toate timpurile, fiind totdeauna un avangardist, trecut prin sufletul unui artist autentic, care a izbutit uneori să substituie capodopere universale, la specificul artei românești îmbogățindu-o. Ciclul de substituiri, „drumurile lașului“, celelalte cicluri pe care numai artistul ieșean le-a zugrăvit cu candoare și lirism, reprezintă un reper,

de originalitate, ale unui împătimit profesor, care a lăsat însemnele duhului său neliniștit, în creațiile unor artiști talentați, care duc în prezent gîndurile și ideile mentorului lor, și care au devenit azi continuatori ai unei școli de artă care a crescut sub mîna ocrotitoare a pictorului Dan Hatmanu. În București expozițiile sale adunau în jurul lor cele mai distinse personalități ale culturii românești, mulți artiști, scriitori, compozitori, clerici, istorici cărora le-a creionat chipul; Expoziția de la Casa Centrală a Armatei, deschisă sub auspiciile „Fundației Culturale Marieta și Chiriac Bucur", este o dovadă a unei iubiri statornice între artiștii români și pictorul iesean Dan Hatmanu. Expozițiile lui de la Roma, Malta, Paris, New-York, deschise în anii din urmă, au intrat deja în circuitul de valori care împînzesc și colecțiile unor iubitori de artă din occident. Și în casa mea, peste 10 tablouri, de la „jocul de copil" la uliție în Iași, portrete, biserici, unele substituiri, cum sunt și portretele soției și ale mele, se odihnesc într-o lume, care poartă semnătura acestui mare pictor român.

O perioadă fertilă în preocupările mele de a lărgi aria de obiecte de colecție, a fost o serie de excursii organizate de prietenii mei, posesori de mașini, care mă ispiteau cu propuneri de a vizita unele mănăstiri, zone folclorice, o lume necunoscută nouă, orășenilor, a fost destul de benefică., îmbogățind printr-o serie de obiecte vechi, ceramică, cusături, icoane vechi și mai noi, adunate de prin cotloanele unor case vechi, toate de o valoare inestimabilă, mi-au trezit un mare interes pentru arta populară, îmbogățind colecția mea de arta plastică.

Pentru noi descoperirea Maramureșului, acel ținut de legendă, în care se păstrează, cu sfințenie limba neaoșă lăsată de străbuni, obiceiuri și tradiții ancestrale, în care mai vezi pe prispele caselor „autentice figuri de Daci liberi" și unde pîinea coaptă în țest își împrăștie mirosul ei, venit din altă lume, am descoperit „parcă o nouă Atlatidă", autentică, în care izvoarele românismului dăinuie de milenii. Aici am admirat faimoasele biserici de lemn, cu turnuri ascuțite de parcă spărgeau cerul, dar și troițele de lemn, sculptate de meșteri iscusiți, care așezate la răspîntia ulicioarelor, sînt semne ale credinței, la care, oamenii trecînd pe lîngă ele, îngenunchează și se închină la Atotputernicul. Este aici, în Țara Oașului, în lumea acesta curată în care obîrșia românismului nu a secătuit ba dimpotrivă a prins rădăcini adînci, lumea închipuită a unui mare cioplitor în lemn, din satul Săpînța, Creatorul STAN ION PATRAS, care a întors roata lumii, zugrăvind, în felul său, imaginea celeilalte lumi de dincolo de neguri, lumea

Cimitirului vesel din Săpînța. La Săpînța ne-a condus cu mașina, doctorul Valeriu Păltineanu, directorul Spitalului județean din Baia Mare, împreună cu soția, care spre norocul nostru erau buni prieteni cu sculptorul popular, care a izbutit să reconstituie pe zeci de cruci colorate și în epitafe înscrise pe ele, chintezența autentică a vieții lor cu petele de umbră și întuneric. O adevărată autobiografie a destinului uman al celor trecuți dincolo de cer. Sculptînd pe fiecare cruce, portretul decedatului, sau scene vesele sau amuzante dar și triste din viața fiecărui muritor, privindu-le chipul deslușești trăsăturile de caracter ale acestora; trecători grăbiți prin timpul nostru. Privind aceste cruci, epitafele scrise pe ele, toate la un loc vorbesc despre oamenii trecuți în lumea styhului ca și cînd ar fi vii.

Am ajuns în Maramureș, în acea lume autentică în care izvoarele românismului dăinuie de milenii, în care am admirat faimoasele biserici de lemn, cu turnuri înalte de parcă spărgeau cerul. Am ajuns și la Săpînța în faimosul „Cimitir vesel", în care crucile de pe morminte, cizelate în lemn de sculptorul popular Stan Ion Pătras, au rămas epitafe eterne, pe care meșterul pecetluise versuri care vorbesc de destinul uman al celor trecuți în lumea umbrelor. Meșterul ne povestește cum a izbutit să reconstituie prin intermediul crucilor, o adevărată filozofie populară înrădăcinată în această lume străveche. Eu îmi exprim dorința de a cumpăra o mică sculptură a meșterului și îmi arată un fel de tron sculptat, pe care, în culori vii, meșterul a pictat propriul său portret și al babei sale. Mustăcește, cînd vede că ne amuzăm. Îi devenim simpatici, ne conduce printre morminte, ne descifrează inscripțiile cu metaforele care reprezintă biografia specifică unui muritor de rînd. Sunt pe aceste cruci înalte cît un om, scene sculptate și pictate, care vorbesc despre oameni ca și cînd ar fi vii. Bine – îl întreb – dar cei care rămîn în urma defunctului, cum reacționează cînd citesc aceste epitafe în care surprindeți defectele oamenilor sau împrejurările morții lor, unii împușcați de ruși, alții prinși în patul ibovnicilor, unii otrăviți, alții striviți de un tractor, alții bînd pînă cad jos, copii morți de foame, sau iubăreți prinși de soții, toate aceste metafore înscrise pe cruci reprezintă scene adevărate, pe care familia le acceptă. Este o dovadă grăitoare că el, meșterul, ca un filozof al satului, a surprins viața așa cum era ea în realitate. Am rămas încîntat de frumusețea acelui scaun-tron, și pe loc ne-am învoit să-mi facă și mie patru tronuri. Ne-am învoit ca atunci cînd vor fi gata să-mi scrie și îi voi trimite imediat contravaloarea lor. Timpul a trecut, aproape că și uitasem că am comandat ferm aceste tronuri.

Într-o scrisoare, pe care o păstrez, scrisă în limba lui neaoșă maramureșeană, îmi transmite că tronurile sînt gata și că le voi primi cu coletăria rapidă în 4-5 zile. N-a uitat să-mi scrie că, aceste 4 tronuri, în țara românească are numai el, în muzeul pe care îl încropea atunci și subsemnatul. Și iată sunt un om fericit că, în colecția mea am 4 tronuri, reprezentînd pe speteaza lor ipostazele vieții: Cunoașterea, logodna, căsătoria și familia. Lucrătura lor de filigran, veștmintele personajelor, culorile stridente, chenarele în stilul cusăturilor ștergarelor, în romburi și flori stilizate, fac din aceste tronuri adevărate bijuterii pe care le admiră cei ce-mi vizitează galeria. Mulți mă ispitesc să le vînd, propunîndu-mi niște prețuri fabuloase, știind că sunt unicate. Cum oare să mă despart de asemenea bijuterii realizate de un meșter recunoscut și de lumea occidentală?

Din aceeași lume maramureșeană, din satul Certeze și Iza, am intrat în multe case și am cumpărat peste 30 de icoane pe sticlă, mai noi, pe care, curios, oamenii nu le mai agreau, și le înlocuiau cu icoane și mai noi dar din lemn, încît, surprinzător, se despărțeau ușor de cele vechi. Era o vreme în care gustul, opțiunile generației tinere se confrunta cu o nouă realitate. Și se despărțeau de ele fără strîngere de inimă, semn că noul se cuibărește încet, dar sigur și în lumea mirifică a Maramureșului.

După această excursie într-o lume de legendă și mit, într-o toamnă caldă în care pădurile erau înmiresmate de aurul putred, arămiu, am poposit într-o altă zonă cunoscută de mulți drept patrie a olarilor; unde pe o uliță de cîțiva kilometri, în case arătoase, cu prispe lungi pe care tronează o mare varietate de farfurii ale unor maeștri ale căror nume, au răsărit ca după ploaie, se întrec care mai de care să te invite să cumperi și de la ei, faimoasa ceramică de Horezu, plămădită aici din moși strămoși, de familiile vechi ale Vicșorenilor, care prin Victor și Eufrosina Vicșoreanu duc mai departe tradiția și coloritul specific ale farfuriilor stilizate cu faimosul cocoș de Horezu sau pînze de păianjen, spice de grîu, motive florale, ștergare împiestrițate cu maroniuri și alb maculat, iar mai recent cu capete umane prinse ca într-o horă țărănească. Ele îți dau senzația că ești într-o lume de frumuseți nebănuite. Am fost la Horezu de cîteva ori, de fiecare dată poposind în casa lui Victor Vicșoreanu, ca la mine acasă. De fiecare dată, ca doi rătăciți, eu și soția aduceam acasă, la București, zeci de farfurii. Cînd le-a văzut ministrul de externe, George Macovescu, atîrnate pe pereții casei din Povernei 15-17, mi-a mărturisit: „Domnule Bucur, ceramica lui Vicșoreanu

rivalizează cu cea de Delft. Pe loc a hotărît ca pentru oferirea ca daruri pentru străini, să cumpărăm o anumită cantitate, să le punem în cutii, căptușite cu pluș, și vor fi cadouri unicate pentru străini, adevărate bijuterii. I-am vizitat și pe alți ceramiști din Horezu, unii ca Iorga, Mischie, Petrea sau Zamfir, imitîndu-l pe meșteru Vicșoreanu, care după trecerea lui Victor în eternitate, ambițioși și dornici să-și întreacă consăteanul, sunt tot mai prezenți în expozițiile de ceramică care se deschid la Muzeul Satului sau Muzeul Țăranului român.

Continuînd periplul nostru prin alte sate din Moldova, am ajuns într-o primăvară timpurie într-o comună în care se păstrează multe obiceiuri de iarnă. În Tîrpești de Neamț, unde am poposit în casa unui gospodar pe nume Nicolae Popa, care și-a transformat casa într-un adevărat muzeu de artă populară. El a realizat o panoplie imensă de măști, de totemuri din piatră de rîu, de linguri mari sculptate cu figuri de zîne, moși, șerpi, pitici, trecute printr-o baie de ulei de in, care le dau o patină de culoare arămie, dar și de vechime. Am cumpărat de la Nicolae Popa, vestit în partea locului, 15 linguri, 6 măști populare, și două sculpturi din piatră de rîu. Ajuns acasă, am scris un articol apărut în revista de folclor pe care l-am trimis și muzeului acestuia. N-am plecat din zonă, fără încă 2 măști, confecționate de un alt meșter, un bătrîn cu o figură de dac, pe nume Pavel Tertiu, care alături de Nicolae Popa, și-au găsit locul în colecția mea.

Un artist de care m-am apropiat mai greu, este pictorul Ion Sălișteanu. Atelierul îl avea tot în strada Pangrati, în care într-un ritm alert, cu multă poftă de a picta, artistul își găsise o modalitate de a da o transfigurare și stilizare originală unor tablouri cu flori care puseseră stăpînire pe aproape tot atelierul. Deși îl cunoscusem la Moscova, alături de președintele Uniunii artiștilor plastici de atunci, și mai apoi ne văzusem în casa lui Brăduț Covaliu sau în reședința acestuia de la Balotești, contactele cu artistul erau destul de sporadice, strict protocolare. I-am făcut cîteva vizite la atelier, i-am admirat gama de tablouri cu flori stilizate, diafane, și viu colorate, realizate pe carton sau foaie de calc. Luciul pastei în care dominau culorile de alb, galben auriu, negru și verde, se așternea cu acea repeziciune cu care un artist ajuns la maturitate, își stăpînește cu rigoare și profesionalism opera.

Din seria acestui ciclu de lucrări am cumpărat 2 picturi, în care florile de toate felurile, flori de cîmp, flori de curte, sau flori de seră, se înfrățesc în buchete în care sesizezi acel echilibru în

care conviețuiesc elementele figurative cu cele abstracte, îmbrăcînd tonalitățile cenușii, aproape mate, cu culorile calde, și luminoase. De cîtva timp nu l-am mai văzut decît ocazional. Îl urmăresc uneori, la televizor, discutînd cu verva lui de profesor la Institutul de arte plastice din București, unele probleme teoretice și practice ale creației, comentînd totodată reușitele unor tabere de vară de pictură, în care același profesor îndrumă tinerii studenți, în cunoașterea tainelor artei, în desăvîrșirea propriei lor creații. Surprinzător, nu l-am mai auzit niciodată, ca în prelegerile sale la televizor, să-și reamintească de un bun și statornic prieten de odinioară, de pictorul Brăduț Covaliu, care și-a înscris semnele trecerii lui prin viață, în acea donație de peste 250 de picturi, făcută Muzeului regional din orașul copilăriei mele, Buzău, de care l-am apropiat și unde, așa cum îmi spunea, vrea să-și lase inima pentru totdeauna deoarece pe aici a trecut ca un făclier marele Andreescu. „M-ai convins, prietene, orașul tău natal este ca un magnet, de-asta vreau să las moștenire niște tablouri, poate cîndva, cînd vei constitui și dumneata colecția, pe care știu că vrei să o donezi orașului tău patriarhal, vom fi tot împreună așa cum am fost în viață. Tablourile de la Brăduț Covaliu, cumpărate din atelierul de la Balotești, peisaje, o cavalcadă de cai, păsări de curte cu penaje multicolore, un ciclu întreg de 4 ipostaze, îmi amintește de dragostea lui Brăduț pentru păsări și animale, pe care le-a surprins cu delicatețe și o finețe de giuvaer.

Printre artiștii care m-au încîntat și de care m-am apropiat deoarece prin pictura lor puțin diferită de mulți alți pictori , moldovenii Ion Grigore, Costin Neamțu și Cela Neamțu, mi-au devenit atît de dragi, încît în ultimii 5 ani vizitele lor în casa din strada Povernei, au căpătat trăinicia unei prietenii durabile și benefice pentru pătimașul colecționar de artă.

Pictorul Ion Grigore, cu acel „ușor dar al tăcerii“, cu vorba-i molcomă ca un cîntec doinit, un tip instruit și deștept, care vorbește puțin dar știe să reconstituie geometria spațială echilibrată a satului ancestral, cu petele de lumină și întuneric și care cu o rigoare matematică reconstituie acea lume primordială prin care dezleagă tainele și virtuțile omului simplu și frumos la suflet, folosind metafore lirice solare, mi-a dezvăluit miraculoasa și fabuloasa vatră a satului primordial, în picturile sale îți redă liniștea molcomă a colinelor și culoarea nebună a pădurilor de toamnă pe care, privindu-le îmi incendiază sufletul de culoare și lumină. Îmi amintesc că, prin anii 1975, descoperindu-i atelierul undeva, la cucurigul unui bloc din piața

Palatului, sus, pe o terasă scăldată de soare, își privea un tablou proaspăt luat de pe șevalet, încercînd să mai pună o pată de culoare peste tonurile închise, unele mai vii de galben și mușchi, înviorînd stogurile de fîn, peste care ploile își lăsase urmele de putred-maroniu. Era o lucrare destinată colegului meu de la Geneva, viitorul ministru al afacerilor externe, Teodor Meleșcanu, care compensa cei 100 de dolari pe care mi i-a dat la Geneva, pentru a putea continua excursia noastră în Spania. În ani, prinzînd gust pentru creația acestuia în stil poantilist, am cumpărat și eu unele peisaje și flori, care s-au întregit apoi cu unele daruri pe care mi le aducea de ziua mea onomastică, încît în timp creația lui a acoperit un perete întreg. Pictorul Ion Grigore are vocația prieteniei, cuvintele lui au mirosul pîinii scoase din țest, gustul nucilor verzi, al mustului ce tîșnește din butoaiele cu cep, iar vocea de om hîtru, de un calm dumnezeiesc, mă fascina. Într-o zi m-a invitat să văd o biserică din satul Bîldana, pe drumul vechi al Piteștiului, pictată în întregime de artist. Am fost impresionat de respectul pe care îl acorda temelor biblice, într-o manieră populară, în care sfinții erau niște țărani, îmbrăcați în sumane lungi, în cămăși de mire cu broderii la mîneci și gît, cu brîie viu colorate și cu opinci în picioare. Priveam aceste fresce, picturi în care sesizezi influențele bizantine, dar sfinții păreau niște figuri de daci, sau personaje din lumea mioritică, iar ctitorii niște boiernași de țară, proveniți din spițe voivodale. Într-un alt an, am fost la mînăstirea Dealu, lîngă Tîrgoviște și am intrat în Paraclisul acesteia, meșterit cu migală și dăruire tot de Ion Grigore. Cea mai mare revelație am avut-o însă la Suceava, unde artistul și-a țesut ochii într-o biserică din centrul orașului în care păstorea prietenul nostru, părintele protopop Ciubotaru. Aici, în această biserică, mare cît o catedrală, privindu-i pictura realizată de Ion Grigore, în peste 4 ani, am avut sentimentul că mă aflu în fața unei „Capele Sixtine românești" și am căzut în extaz de atîta frumusețe. Aici pictorul s-a întrecut pe sine, tușele aurii, albastre și negre, străluminate de lumina cerului și de ochii pictorului, reînvia cu sfială dar și sfințenie, lumea Dumnezeului atotputernic.

În prezent, soții Ion și Luci Grigore sunt secundați de fiica lor Celina Grigore, o sensibilă pictoriță, o coloristă de excepție cu multe expoziții deschise în țară și mai ales în străinătate, unde trăiește în prezent, întregește faima familiei și se impune cu talentul ei în arta culturii românești contemporane.

Drumurile și întîlnirile mele cu pictorul Ion Grigore s-au intersectat nu numai în țară ci și în străinătate. Îmi amintesc cînd cu mulți ani în urmă ne-am întîlnit la Roma, la Accademia din Roma, unde artistul venise să primească un premiu, oferit de o Fundație italiană de artă. Într-o sală – un fel de amfiteatru de facultate, în fața unui juriu se oficia premierea celor mai buni pictorii din Europa, pentru lucrări care surprind viața rurală, cu pitorescul și ineditul ei. Așteptam cu înfrigurare să auzim numele pictorului român și să simțim mîndria și bucuria pe care o arătau ceilalți pictori străini cînd își auzeau numele. Deodată este strigat un „Gion" un nume de familie rostit cu greutate. S-a făcut liniște, nimeni nu se ducea să primească premiul. Rumoare în sală. Se repetă numele mai tare. Sar în sus și-i spun lui Grigore: Vezi Ioane, du-te tu ești „un gioni italian" și îl împing de lîngă mine spre masa unde erau membrii juriului. Cu figura lui de dac, cu cușma pe-o ureche (era o lună de toamnă rece) un fel de Badea Cîrțan călcînd cu încetinitorul, derutat, se îndreaptă spre cel ce-i citise numele, strînge o mină zdravănă de țăran, ia în brațe trofeul – o amforă înaltă – și, solemn, urcă scările acelui amfiteatru, cu ochii sclipind de emoție, ca și cînd „primise premiul Nobel". Era un moment înălțător. Ajunși la Academie, în camera unde ne fierbeam ouăle și pregăteam „Piaza", Ion Grigore îmi spune „să botezam premiul". Și desfăcînd o sticlă de șampanie, o turnă în cupă și sorbim cu nesaț licoarea românească binefăcătoare. Într-un alt an, împreună cu soția, l-am întîlnit pe Ion Grigore chiar pe „Podul suspinelor" din Veneția, o coincidență fericită, care ne-a apropiat tot mai mult. A doua zi, cu un vapor de plăcere plecăm la Murano și Burano, admirînd vitrinile zecilor de bijutieri, care se întreceau în a da strălucirea de briliant acestor minunății. Cumpărăm și noi șiraguri de mărgele și brățări. Mergînd pe stradă, pictorul se oprește în fața unei bijuterii, el intră înăuntru. Iese cu un colier de Murano, fericit, pe care îl oferă soției mele „ca o mică amintire". Acesta era mărinimosul pictor Ion Grigore, care a rămas și azi, un om de omenie, căruia îi place să facă daruri. Multe din cele peste 10 lucrări din colecția mea, sunt daruri primite mai ales de ziua mea de naștere, „1 mai", cînd împreună cu soția sa, Lucia Grigore, vin primii la petrecere și pleacă ultimii, atît de bine se simt în casa noastră din strada Povernei 15-17. Picturile lui în casa noastră sunt ca niște glastre cu flori care s-au îmbogățit în ultimul timp și cu florile Luciei Grigore, ce îmbină cu multă migală toate culorile

în vase cu flori dar și în poezia unor versuri originale care ating corzile inimii.

Ion Grigore și Lucia Grigore, care de curînd și-a luat în serios meseria de pictoriță și poetă sunt argumente care dau dimensiunile unei prietenii pe care timpul o cimentează cu strășnicie. Aceeași prietenie, stimă și prețuire o nutrim pentru alți doi acum trei, pictori moldoveni, cu fețe blajine, cu ochi plini de lumină, este o familie de artiști adevărați, purtînd același nume, Costin Neamțu, Cela Neamțu și Lixandru Neamțu, o „Sfîntă Treime" cum rar se întîmplă în viață, cînd izvoarele nu seacă niciodată și se transmit din generație în generație. Pictorul Costin Neamțu, parcă predestinat de Dumnezeu să facă pictură, este un visător, un om care trăiește intens bucuriile unei copilării fericite, care a reținut pe retina ochiului imaginile reale ale satului moldovenesc, cu poezia peisajului de basm, în care se deslușesc vetrele de sate, cu locuri în care se strîng la taifas bătrînii satului, cu scrînciobul de odinioară în care tinerii, băieți și fete își hotărau destinele, cu muzica de fanfară și pocniturile de petarde, cu marionetele care exaltau mulțimea adunată la bîlci. Costin Neamțu n-a uitat această lume pestriță, de o bunătate ca și pîinea caldă, caractere puternice, cu fizionomii specifice de oameni dîrji și cu credință mare în Dumnezeu.

Am intrat nu odată în atelierul din Drumul Taberei, unde în acea liniște de catedrală, pictorul își desăvîrșește opera sa, redînd cu sfințenie lumea copilăriei din satul moldovenesc, Corni. În pînzele lui, Costin Neamțu, natura este redată în dimensiunile ei ancestrale, cu „Pomi singuratici", „Case de pe coline" păzite de stejari vechi, seculari, „figuri de bătrîni" cu cușma pe-o ureche, flori, multe flori culese cu sufletul din luncile și ochiurile de apă în care florile răsar ca ciupercile după ploaie. Este o tematică diversă, redată în culorile curcubeului, în care pasta de alb, roșu, și brunuri, capătă sclipiri care-ți trezesc amintiri de neuitat. Pictura lui Costin Neamțu privindu-o îți dă liniște, reînvie parcă momente din viața ta, te conduce prin drumurile întortochiate ale vieții, parcă ai călca cu pași moi de mătase care te duc în lumea de basm a copilăriei. Ce mai, pictura lui Costin Neamțu este o adevărata încîntare aducătoare de bucurii nu numai pentru ochi ci și pentru suflet. Lucrările lui destul de numeroase, care aproape în fiecare an de 1 mai, se adaugă panopliei cu lucrările lui originale, pentru cei care îmi calcă casa sunt momente de aduceri aminte, că exiști și nu ai trăit degeaba într-o lume pe care o simți că încă mai este bolnavă.

Costin Neamțu este un prieten adevărat. Deși îl cunosc de numai 10 ani, pictura lui m-a fascinat, o simt, parcă ar izbucni din propria mea viață, culorile pe care le folosește îmi încălzesc sufletul, îmi creează o stare de liniște și dorință de viață. Este de un optimism și o forță care-ți inoculează o permanentă apropiere de natura curată ca lacrima, la puritate și credință în cel Atotputernic. Soția pictorului Costin Neamțu este una dintre cele mai mari creatoare de tapiserii. Cela Neamțu fiind de o exigență și o inteligență sclipitoare, care a țesut pe pînza vremii, crîngurile cu păsări de legendă ale căror aripi plutesc pe o mare de opal și care te îndeamnă să le privești cu ochii deschiși care se umplu de lumină și culoare. Cela Neamțu s-a impus ca o ființă suavă, care ca nimeni altă creatoare contemporană, știe să lege și să se joace cu firele de lînă și le orînduiește în spații generoase, pline de tandrețe care-ți îmbogățesc imaginea, care seduc ochiul și-l îndreaptă spre esența zămislirii tapiseriilor sale, în acel labirint al artei în care propunerile proprii, inovațiile stilistice au dus în cele din urmă la creații originale, care se situează în prezent printre creațiile de vîrf ale artei decorative. Artista și-a găsit un drum propriu în domeniul tapiseriei, abordînd o tematică originală în care păsările, scenele istorice, ferestrele cu brîie care se încolăcesc pe stîlpii de la intrarea în catedrale, pe altare sfinte sau pe hrisoave sau în Florile cerului, toate la un loc sunt sinteze și etape pe care Cela Neamțu le-a parcurs cu sfială dar cu convingere că metaforele, realismul, figuratismul pe care îl practică, a dus la realizarea unor capodopere. Printre acestea nu poți să nu rămîi în extaz privind acele uriașe ferestre maronii, cu împletituri gingașe. Alte tapiserii cum ar fi „Vîrtejul de aripi, sau ferestrele speranței" și „Ferestre pentru Luceafăr", sau „Altar pentru părinții mei", toate aceste capodopere au necesitat muncă imensă, har, răbdare, perseverență multă credință, calități pe care le întîlnești la o creatoare de frumos care s-a impus în expozițiile din țară și peste hotare, performanțele ei întrecînd nume de referință ale tapiseriei românești. Expozițiile deschise la București, în sălile Kalinderu, Galeria Simeza, Sala Dalles, Orizont sau în orașe din Europa, precum Duseldorf, Lausane, Ierusalim, Lodz etc. sunt dovezi că în țara noastră tapiseriile au ajuns la cote înalte în artele decorative. Simbolica tapiserie de dimensiuni mici care se află în posesia colecției mele, acel taur înfrățit cu zodia fecioarei, conviețuiesc și rămîn ca însemne că Cela Neamțu este o mare Doamnă a tapiseriei românești.

Pentru a întregi frumusețea acestei „Sfinte treimi", Lisandru Neamțu, fiul acestei familii, vine din urmă cu calitățile și sufletul lui curat, aureolat de nimbul care încununează, sedimentează și reînnoadă o tradiție a continuității, în care edecul familiei vine cu elanul tinereții, inventiv și novator în pictură. Statutul lui, de cadru universitar, la o vîrstă în care visul inventează o lume modernă, și novatoare, duce mai departe filonul de aur în care talentul, seriozitatea și inocența dau roade în pictura originală pe care acesta o zămislește, nestingherit, într-un limbaj modern cu rezonanțe în pictura abstractă, cu irizări de impresionist și cu luciri de chihlimbar. Picturile lui Lisandru, formate din linii și curbe, din simboluri duse pînă la esență, incintă privitorul, îl îndeamnă să pătrundă în intimitatea conținutului, să gîndească formele de realizare practică. Pictura lui murală de pe pereții unei vechi biserici, împletirea elementelor laice sau bizantine, cu stilizări abstracte, sunt inovații care vădesc o depărtare a pictorului de moștenirea pe care a preluat-o de la părinți. Lisandru, cum îi place să semneze picturile sale în expoziția recentă deschisă la Galeriile Simeza din București, aparent schematică dar inovatoare, sunt dovezi că lectorul de azi experimentează noi modalități de realizare plastică, sădind în rîndul studenților săi dragoste și interes, sunt totodată semne că pictura sa este receptată cu interes de tineri, văzînd în mentorul lor, un deschizător de drumuri în peisajul plastic contemporan. El experimentează o tehnică și modalitate nouă în abordarea unor tendințe originale, ce-și face loc în arta modernă.

Am lăsat intenționat să exprim gîndurile mele despre un concitadin, coleg de liceu, provenit dintr-o familie cu mulți copii din Mizil, care mi-a rămas pînă. azi singura legătură de suflet din orașul copilăriei mele, Buzău. Este vorba de pictorul Gheorghe Ciobanu, rămas statornic om de cultură al orașului, care trudește din greu, singuratic, în atelierul său de pe bulevardul Crîngului, unde în liniște, cu credință în talentul său și în Dumnezeu, dă frîu liber gîndurilor și imaginației, încercînd să păstreze, dar și să ducă mai departe lecția de pictură pe care a dat-o cîndva Andreescu, trecător grăbit prin urbea Buzăului.

Am intrat de zeci de ori în atelierul artistului, l-am îndemnat la perseverență, ori de cîte ori trecea prin momente de cumpănă, încercînd să-l determin să continue „lupta", într-un oraș în care spiritele se confruntă, orgoliile se întețesc, valorile adevărate sunt răsturnate iar invidia atinge cote înalte. Pictorul, cu figura lui dîrză, fermă în opțiuni, nu a cedat unor resemnări trecătoare, și, de fiecare dată

a căutat filonul de originalitate al creației sale, pe care l-a găsit și l-a experimentat cu tenacitate,

Dacă vizitele mele de după anul 1980, erau mai rare, după 1990, ele s-au întețit, găsindu-l înconjurat de pînze, cartoane și culori, peste care se apleca cu sfială, cu seriozitate, încercînd să „gîndească pictura", să selecteze imaginile pe care le-a înregistrat pe pînza vremii, plecîndu-se mai ales spre natură, spre tematica vieții cotidiene, inovînd noi modalități de pictură care au culminat cu realizarea ciclurilor de ceracolor, care printr-o transfigurare personală, și-a croit drumul său propriu, elaborînd zeci de lucrări cu o tematică extrem de variată. Ciclurile lui de „Cai", case de prin părțile Nehoiului și Starchiojdului, cu sălciile pletoase de pe malurile rîului Buzăului, în care a fost înecat personajul biblic Sava Gotul, continuînd cu ciclul astrelor, suave și pline de gingășie, au inundat atelierul. Mă bucura cînd vedeam în atelierul lui atîtea tablouri, muncite pînă la extenuare, în care culorile curg ca rîurile de la munte, cînd luminoase, cu mult galben și albastru pal, cînd grave cu negrul vîrtos sau maroniuri ruginite.

Prezent în expozițiile din galeria Buzoiană, în București, Galați, Brăila, dar și la Viena, în Germania, Statele Unite ale Americii, Olanda, Elveția, Italia etc, au fost primite cu interes, urmate de cronici elogioase, și mai ales „ceracolorile" și ciclul „astrelor", o viziune cosmică asupra tainelor universului. În tot ceea ce lucrează, picturile lui, de la cea clasică, la cea experimentală se simte maturitatea artistului, care știe să folosească culorile, să folosească tonuri de culoare caldă, lirică, care să se adreseze nu numai ochiului ci și inimii. Tablourile lui Gheorghe Ciobanu, atît cele clasice, andreesciene cît și cele străluminate de modernism, stau bine alături de vîrfurile picturii românești contemporane, se întregesc dar și se diversifică ca componente ale școlii de pictură românească contemporană.

După Elena Uță Ckelaru, artistă ajunsă la vîrsta maturității, un alt pictor român, este vorba de Horia Cucerzan, care s-a impus în viață cu pași mici sau jumătăți de pas, îngîndurat cu o frunte de poet, meditativ și plin de elanuri juvenile, adăpîndu-se încet dar sigur la izvoarele adevăratei arte clasice, dar și sensibil față de izvoarele renașterii, el a preluat firicele de lumină și întuneric ale creațiilor marilor valori universale și le-a trecut prin sufletul lui de ardelean, cald și generos. Drumul lui în viață, sinuos și greu, presărat cu insatisfacții trecătoare, cu urcușuri și poticneli, l-a adus tot mai aproape de pictura italiană, care l-a fascinat și i-a îmbogățit imaginația, învățînd

de la renașterea italiană lecția cea mai severă a perceperii frumosului din viață și artă, pe care a învățat-o cu strășnicie.

Deși l-am cunoscut cu peste 30 de ani în urmă, locuind în același faimos cartier Militari, întîlnirile noastre ocazionale în chioșcul din curtea vilei noastre, în care despicam firul în patru, ca artist plastic, ca pictor l-am descoperit mai tîrziu. Plecările mele din țară, concediile prea mici, uneori delăsarea sau chiar uitarea, ne-au înstrăinat puțin, reînnodînd adevărata prietenie abia în ultimii ani. Nu bănuiam niciodată că tînărul de atunci, cu fața smeadă dar cu ochi pătrunzători și calzi, va evolua atît de spectaculos. Pictura sa, datorită legăturilor lui cu Italia, ridicînd ștacheta la standardele europene, azi rămîne poate unul dintre cei mai prolifici artiști plastici care se bucură de o cotă valorică impresionantă. Atunci, în anii aceia cînd tînărul diplomat se acomoda cu noua profesie, cînd preocupările îi erau altele decît acum, deși uneori invitat la el acasă, îmi arăta unele tablouri, nu am încercat niciodată să cumpăr vreo lucrare. În ultimii ani însă, văzîndu-i unele lucrări în expoziția de la galeria Teatrului Național și Casa Centrală a Armatei, m-am crucit citind în catalogul acestei expoziții palmaresul picturii sale și cît de cunoscut și recunoscut este acest artist înzestrat de Dumnezeu cu talent și iubire de oameni. A deschis pînă în prezent peste 15 expoziții personale în țară, peste 16 expoziții personale în străinătate (Italia, Austria, Franța), este trecut în Dicționarul Dorotheum de artă, edițiile 1986,1987, 1988, Dicționarul personalităților Men of Achievement 1990, în revista de artă Architectura din Milano și în alte albume și cataloage, cu cote înalte alături de un Matisse, Chagall, Picasso etc. A devenit în zilele noastre un pictor căutat de colecționari și muzee din America, Belgia, Canada, Austria, Franța, Germania, Grecia, Israel, Italia, Japonia, Olanda, Polonia, Suedia, Rusia intrînd în circuitul de valori universale. Reîntîlnirea noastră, după ani și ani, am privit cu alți ochi picturile sale care au devenit remarcabile prin acele pajiști unduitoare, cu amurguri cu strălumînări de soare, cu peisaje din lumea Balșului lui Eminescu, cu colinile cu pomi plini de roade, cu pajiști împestrițate cu florile care-și leagănă petalele ca joaca de copii mici, cu acele senzuale balerine împodobite cu voaluri filigranate, cu acele cavalcade de cai cu vibrații celeste, toate aceste imagini șlefuite de ochiul versat al unui îndrăgostit, rămîn componente ale unui artist ajuns la maturitate deplină. Mă bucur că în colecția mea au pătruns cu capul sus, cîteva picturi care poartă semnătura unui artist, care a

îmbinat ca nimeni altul figurativul cu nonfiguralivul, dîndu-i acea tentă de originalitate și modernitate.

Printre cei mai noi artiști din generația tînără, am descoperit într-o expoziție personală, o figură angelică, înaltă, cu ochii mari, visători, deschiși spre lume, care își trage seva din pămînturile dobrogene în care tălăngile mioarelor care coboară de pe coline, bat la porțile inimii pictorului Aurel Cogealac. Pornind de la folclor, de la obiceiuri străvechi, conținute într-o lume arhaică, el surprinde imaginea satului tradițional, în care viața pulsează și-i păstrează puritatea ancestrală peste care timpul încearcă să aștearnă voalul uitării. Este un tînăr viguros, de o curiozitate aparent de copil dar de o mare sensibilitate, care știe să deseneze, să pritocească culorile, să-și estompeze năvălirea culorilor translucide, să apeleze la culori potolite, îngemănate cu culori calde, care au menirea de sedimentare proprie a marilor pictori. Din expoziția pe care am vizitat-o la Muzeul Municipiului București, am cumpărat o lucrare de mari dimensiuni intitulată „Nostalgie", un fel de imn adus continuității vieții omului, supus unor transformări ale timpului și „Portretul unei femei" realizat în tușe de alb, negru și roșu, care au intrat în colecția mea. Femeia prin dîrzenia feței pare o statuie care stă înfiptă în pămînturile aride ale Dobrogei, în care eforturile unei munci istovitoare se preling în pămîntul secetos, parcă uitat de Dumnezeu. După expoziția recentă, deschisă la Centrul Cultural de la Budapesta, și care s-a bucurat de succes, mă simt îndreptățit să spun că pictorul Aurel Cogealac are toate șansele de a urca treptele unei deveniri spectaculoase, și să ajungă un pictor care va aduce în pictura românească o notă originală și modernă, îmbogățind-o.

Preocupările mele pentru cunoașterea sculpturii au început destul de tîrziu. Cumpărasem cîndva, încă din timpul studenției, un „Cap de fetiță" realizată în ipsos, al lui Oscar Han și am primit în dar, tot un „Cap de femeie", sculptură în lemn, semnat de Constantin Foamete, lucrări pe care le păstrez și azi. În aceeași vreme, frecventam atelierul sculptorului Schirliu, un tînăr talentat, un mare portretist, pe care din păcate, marele tăvălug al timpului mi l-a scos din amintiri. În schimb am rămas bun prieten cu George Apostu, evocat în aceste însemnări, de la care păstrez cîteva lucrări, în marmoră, lemn și desene, dar mai ales Lucrarea lui de diplomă, „Gornistul", pe care, la plecarea lui în Franța, m-a vizitat acasă și mi l-a dăruit spunîndu-mi:

— Asta e un dar pe care ți-l las ție. Este lucrarea mea de diplomă, țin mult la ea și vreau să rămînă în țară.

Gestul lui m-a impresionat. Era un „adio“ parcă presimțind că este ultima dată cînd ne mai vedem. Cu un oftat adînc, cu un sărut bărbătesc, ne-am despărțit fără măcar să guste un strop de vin cum făcea altădată. Eu am rămas în ușa grea, metalică, trist și cu mîna fluturînd în aer.

Pe sculptorul Marcel Guguianu l-am întîlnit întîmplător la Ministerul afacerilor Externe, cînd împreună cu adjunctul ministrului Adrian Dohotaru încercau să rezolve o problemă a unor statui existente în America și care urmau să fie returnate în țară. Atunci nu știam că pe bulevardul Ana Ipătescu nr. 44, la numai o aruncătură de băț, își avea atelierul, unul dintre cei mai mari sculptori ai României. Am intrat de mai multe ori în casa ca un palat, cu stucaturi la ferești, cu intrări de fer forjat, grele, pe care abia le deschideai. Pătrundeai într-o pădure de statui în care simțeai nevoia să le mîngîi și să le săruți.

De fiecare dată, privind trupurile zvelte ale Dalilelor, chipul desăvîrșit al Pietei, zborul solemn și drept al Ciocîrliei, ca și sumedenia de torsuri vaporoase care visează înălțarea mîinile stafidite de ani îmi tremură și se sfiiesc să le atingă. Liniștea din jur vibrează doar la auzul pașilor moi de mătase ai artistului, care în atmosfera ca de catedrală a atelierului parcă celebra zborul divin al esenței frumuseții feminine.

Privind acest dans al ritmurilor statuilor lui Marcel Guguianu, șlefuite pînă la esențe și fibre, simți cîntecul marmorei și bronzului și, deodată răsuflarea ți se taie și devii mut.

Eu însumi parcă devin o statuie, iar maestrul ca un Mefisto, cu ochii lui strălucitori, jucăuși, cu figura lui de efigie romană, cu vorba-i moldovenească, îmi potolește setea de cunoaștere și înțelegere a artei, spunîndu-mi în gînd doar atît „privește și cugetă“!

Privindu-i pădurea de statui, cu ochii inimii și minții, realizez că prin șlefuirea pînă la desăvîrșire a marmorei, bronzului și pietrei, Marcel Guguianu este și a rămas același Guguianu unic în felul său și inconfundabil. În lucrările lui de mari dimensiuni, descopăr nu numai ritm, echilibru, armonie și rigoare ci, încercînd să-i mîngîi Statuile, simți carnea albă a marmorei, observi transparența, suavitatea, și formele voluptoase ale eternului feminin.

Maestrul Marcel Guguianu este un poet al formelor, iar cu mîinile lui diafane, cu dalta sufletului, cioplește marmora, piatra, lemnul, știind să mîngîie lutul, care se lasă supus, mlădiindu-se, luînd formele ancestrale ale chipului uman. În fața lucrărilor de sculptură

ale maestrului Guguianu, ca și al desenelor realizate dintr-o singură răsuflare, spațiul din jurul tău se încarcă de liniște totală, încerci sentimentul de descătușare, de înălțare, sesizînd momentele divine prin care miracolul mîinilor acestuia a trudit și a șlefuit amintirile unor iubiri trecătoare.

Expozițiile sale deschise în Danemarca, San Marino, Franța, S.U.A. ca și participările la manifestări expoziționale cu caracter internațional din Iugoslavia, Italia, Franța, Grecia, Turcia, Belgia, Rusia, SUA, sunt tot atîtea dovezi grăitoare ale prestigiului de care se bucură arta sa și pe plan internațional.

Acum, cînd privesc în atelierul maestrului această lume fascinantă, cînd am privilegiul de a fi pătruns în acest sanctuar al artei, mă întreb în sinea mea:

— Cînd și cum l-am cunoscut pe marele sculptor Marcel Guguianu?

Și deodată tresar. Memoria nu mă înșeală. Revăd Muzeul de artă „Pușkin" din Moscova, unde, în 1970, se vernisa, după mulți ani de restriște, o expoziției de artă plastică contemporană românească. Printre invitați era și sculptorul de excepție, basarabean, Lazăr Dubinovski, coleg de generație cu Corneliu Baba, care, după ce văzuse lucrările de sculptură ale lui Corneliu Medrea, Max Constantinescu, Balogh Peter, Ioana Cassargian, m-a îndemnat să privesc un tors de marmoră, semnat de Marcel Guguianu. Arătîndu-mi cu degetul lucrarea, vorbele sale, ca un dangăt de clopot, le aud și azi ca un ecou întîrziat:

— Iată prietene, în România se face artă nu glumă. Se simte în această sculptură, ceva din arta adevărată a lui Brîncuși, dar „tînărul Guguianu" este tot atît de original, torsul lui sfidează cerul, devine un zbor, o întrupare a unui duh.

Cît a stat expoziția la Moscova, m-am dus încă de trei ori să mă conving despre cele spuse de un sculptor sătul de statuile megalitice ale unui Vucetici, Tomski sau Vera Muhina. Deci iată, acum peste 30 de ani am văzut pentru prima dată o sculptură a cărui autor era Marcel Guguianu. Aceeași expoziție itinerantă de artă plastică românească a fost deschisă și la Vilnius în Lituania. Fiind prezent la vernisaj, am rămas uimit cînd prietenul meu, marele poet lituanian Eduard Mejelaitis, îndrăgostit de România, cunoscut colecționar de artă, se oprește în fața aceluiași „Tors" și îmi spune în șoaptă: „Mi-aș dori să am în colecția mea o asemenea piesă.". Apoi, mîinile lui mari mîngîie Torsul și adaugă:

— Atingînd marmora am simțit fiorul pe care ți-l dă formele unei purități feminine desăvîrșite.

De atunci, dar de la reîntoarecerea mea în țară, am cunoscu pe marele sculptor, și sunt bucuros că am fost în atelierul său de multe ori și mă plimb în voie prin Pădurea de statui a maestrului. Cînd atelierul acestuia este inundat de o lumină diafană, mă uit la maestru și privesc cu dragoste frățească, cum cuțitele neiertătoare ale timpului s-au înfipt în fața serafică a acestuia, care a rămas frumoasă, ca a unei statui. La ziua mea onomastică, maestrul a venit de multe ori, în calitate de vecin și prieten, în semn de prețuire eu i-am oferit cărțile mele, el a intrat în casa mea, avînd întotdeauna o lucrare – desene creionate cu forță, însoțite de o dedicație și un bronz mic, reprezentînd un „Tors", pe care îl mîngîi uneori, deoarece pe artist nu l-am mai văzut de peste un an, de cînd casa mi-a fost dărîmată și m-am mutat într-un apartament de bloc. Sunt fericit de cînd am aflat că maestrul își va muta la Bîrlad colecția sa, o adevărată Pădure de statui care se va împămînteni într-o clădire construită special și destinată artistului, să viețuiască în orașul său natal, în Muzeul de Artă din Bîrlad.

Un intelectual rasat, pe care Dumnezeu l-a înzestrat cu toate calitățile și cu un talent deosebit, este nu numai poet de o mare sensibilitate, ci și pictor, sculptor, un iscusit grafician și gravor, ilustrator de carte dar și printre singurii care realizează o galvanoplastie unicat. Intelectualul de descendență nobilă, care a suferit în trecut nedreptăți care i-au potolit setea de înălțare și elanul tinereții, a supraviețuit unei epoci de tristă amintire, renăscînd în el pofta de viață și de dăruire artei. Acesta este pictorul Dragoș Morărescu, un om de mare omenie cu o verticalitate de invidiat.

L-am cunoscut încă din timpul cînd lucram la Muzeul Regional de Istorie din Ploiești. Venea uneori și propunea Comisiei de achiziții a muzeului obiecte de cult sau covoare orientale sau românești, icoane vechi sau documente originale. Era o apariție puțin stranie, nu era comunicativ, venea, aducea obiectele și imediat dispărea. Parcă avea frică de oameni. Se uita tot timpul în urma lui, i se părea că este urmărit de cineva. De abia cînd eu m-am mutat la București, întîlnindu-l pe stradă, s-a legat între noi o simpatie firească. După anul 1980 ne-am mai văzut, am schimbat cîteva vorbe și atît. Mai tîrziu m-a invitat să-i văd colecția, un adevărat muzeu situat în strada Sfîntul Constantin. Cînd am intrat în apartament nu-mi venea să cred ce-mi vedeau ochii. O bogăție de tablouri de epocă, mobile vechi

în stil Rococo, Bildenmaier, lăzi de zestre transilvănene, icoane vechi pe lemn și sticlă, mai ales de Făgăraș, covoare de Buhara, basarabene și din alte zone etnografice, obiecte religioase, sfeșnice, pocaluri, cruci încrustate cu sidef și pietre prețioase. Ce mai, o colecție de mare valoare, așa ceva nu mai văzusem pînă atunci. Îi port un respect deosebit, deoarece ține cu dinții la aceste valori, dar și pentru că picturile sale, gravurile, lucrările de sculptură, cele bătute în metal, exlibrisurile, ilustrațiile de carte, multe de ordinul zecilor și sutelor, toate privite în intimitatea artistului, sunt dovezi ale unei munci exemplare. Lucrările proprii de pictură, o multitudine de peisaje, portrete, flori, care cu parfum de epocă te cheamă să le privești cu ochii larg deschiși. Pictorul folosește pasta în straturi groase, în special culorile galben, verde, roșu și albastru, dau strălucire peisajelor și portretelor, parcă ar fi în relief, parcă te obosesc tot privindu-le. De aceea am avut ezitări în achiziționarea lor.

În colecția mea am totuși o pictură în ulei reprezentînd o balerină, cîteva gravuri și un exlibris personal, reprezentând simbolic un vultur, un ecou tîrziu al imaginii faimosului vultur Ilie pe care l-am zugrăvit în volumul „Ultimul Zăgan" apărut la editura Ion Creangă, titlu sugerat de poetul Marin Sorescu, după ce a făcut lectura acestui amplu poem în versuri, care auzise că în munții Buzăului trăise un ultim zăgan din această specie, acum dispărută. Acest vultur real, din copilăria mea buzoiană cu care ne jucam pe „maidanul Saturn" îl îmblînzise un mare negustor Petre Zangopol, care-i făcuse un cuib special pentru el pe o moară înaltă, proprietatea lui, și pe care îl îngrijea ca pe propriul copil. Din această carte, a mea, singurul specialist în exlibrisuri, pictorul Dragoș Morărescu, s-a inspirat și a realizat acest exlibris pe care mi l-a dăruit și pe care îl consideră printre cele mai reușite exlibrisuri.

În 1995, cînd eu terminasem manuscrisul unui nou volum de versuri la împlinirea vîrstei de 70 de ani, Dragoș Morărescu, generos ca întotdeauna, a făcut ilustrația cărții mele, cu vignete originale dovedind că este un adevărat iubitor de poezie și un prieten sincer.

Apropierea noastră sufletească s-a cimentat și adîncit, invitîndu-l în orașul Nehoiu, unde sub patronajul meu și al oamenilor de mare omenie, inginerii Marius și Elena Vintilă, organizam în fiecare an comemorarea Poetului Marin Sorescu, loc în care, cu soțiile noastre poposeam în verile fierbinți. Ne întîlneam frecvent la vernisajele unor expoziții la galeriile din București, dar și în fiecare zi de 1 mai,

ziua mea de naștere, la care participau scriitori, pictori, diplomați, doctori, profesori, colegi de facultate, unde schimbam păreri, dansam și ne ospătam cu bunătățile pregătite de soția mea.

De la primele contacte cu acest împătimit pentru artă, și mai ales pentru a-și îmbogăți colecția, ne-am regăsit pe același drum, dornici de a ne îmbogăți patrimoniul cultural, de a face schimb de păreri, tot ce am văzut în casa lui, în acest muzeu cunoscut de puțină lume în afara unor prieteni, m-a stimulat să continui activitatea mea de colecționar. În el văd un pictor adevărat, un om de omenie, de o discreție totală, jovial, politicos, dornic să ajute oamenii, să-i sfătuiască, ceea ce pentru mine a însemnat foarte mult. Avem aceleași năzuințe și preocupări și de aceea ne respectăm reciproc.

În ultimii 10 ani, în afara prietenilor evocați mai sus, m-am apropiat în împrejurări fericite pentru mine de doi sculptori la extremele vîrstelor: unul tînăr, un moldovean neaoș, care nu-și dezminte obîrșia lui țărănească, și altul la vîrsta matusalemică, „un patriarh" al sculpturii românești contemporane, care la cei peste o sută de ani, rămîne ca o statuie înfiptă în pămîntul românesc, al cărui nume a intrat în legendă: ION IRIMESCU.

Pe sculptorul Ion Mîndrescu, l-am cunoscut întîmplător într-un atelier dintr-o casă veche din fostul bulevard Gheorghe Dimitrov avînd ca vecin un alt artist, de data asta un pictor, de care mă leagă o prietenie de peste 35 de ani. Este vorba de Teodor Bogoi, omul venit din lumea curată a Bărăganului ca și Fănuș Neagu. În atelierul lui Titi Bogoi, pînzele stăteau una peste alta, spațiul mic și întunecos, lumea aceia a Maramureșului și a cîmpiei, în atmosfera aceea sumbră, în care pictorul trudea scrîșnind din dinți, așternîndu-și ochii pe pînzele mari, gata de zbor, am avut impresia că intru într-un infern. Ce soarta îmi zic: Omul ăsta foarte talentat nu a avut parte de un atelier luminos, cu mult spațiu și aer unde să respire lumea din picturile sale, a avut parte numai de ateliere improvizate, insalubre, fără căldura, chinuindu-se cu lemne la sobă, cu o lumină chioară, cu instalații de apă improvizate, cum Doamne, așa chinuit, mai poate aduce la lumină portretele suave, acele fecioare de o frumusețe rară, mai ales tablourile pictate pe lemn?

Îmi exprim nemulțumirea, cum oare este posibil să muncească în asemenea condiții?

Mă liniștește vecinul lui, sculptorul Ion Mîndrescu care îmi spune să văd și atelierul lui. Intrînd în acea încăpere, zis atelier, privesc sculpturile mai mici sau mai mari, înghesuite pe un culoar întunecat,

ca și piesele multiplicate din ciclul „Omul, timpul și Spațiul“ și mă crucesc. Iată condițiile de lucru ale unui sculptor român? Îmi vine să-mi dau palme. Este o crimă, îmi zic, nu se poate, asemenea sculpturi îndrăznețe, cu o tematică modernă, în care citești niște idei novatoare ca și în lumea occidentală, zac unele peste altele în așteptarea cui? Mă uit tot mai atent. Pe un culoar stau atîrnate unele lucrări cu caracter istoric în gips, așteptînd o viitoare turnare în bronz. Văd scene din basorelieful „Prima Unire“, un fel de metopă a istoriei, bine structurată, realizată cu dragoste pentru permanența și cinstirea adevăraților luptători pentru dreptate și adevăr, pentru redarea luptei și istoriei neamului românesc.

Am senzația că am intrat într-un depozit unde se strîng toate deșeurile, toate lucrurile care ne prisosesc și vrem să scăpăm de ele și totuși, făcîndu-mi loc printre aceste statui și statuete, îmi dau seama că mă aflu în fața unui sculptor care cu tot dinadinsul vrea să lase posterității însemnele trecerii sale printr-o lume „crudă și nedreaptă“. Cînd l-am privit mai atent pe acest sculptor, cu față de om inteligent, un gînditor profund, exprimînd unele idei novatoare în ce privește sculptura mă uimește cum acest artist, de statură mărunțică, dar vioi și cu mușchi vînjoși, de o calmitate care îmi dă fiori, poate supraviețui în acest „atelier-magazie“ și cum izbutește să realizeze aceste statui ecvestre, totemurile, busturile unor oameni de seamă, în vesmintele albe de ghips, care „zac“ în dezordine în această lume „a întunericului și care își cer dreptul la viață, în așteptarea bronzului care să le strălumineze? Sculptorul se uită la mine, nu-i o noutate ce-i spun, dar, am văzut în acest „bărbat adevărat“, o mare durere, care se lăsase pe fața lui ca niște umbre, schimbîndu-i înfățișarea aceea senină specifică oamenilor buni. Mă privește atent și deodată izbucnește:

— Și cînd te gîndești că toate aceste lucrări pe care le iubesc ca pe niște copii ai mei, vor dispărea în curînd!

Cum, îl întreb, vor ajunge în străinătate, sau vor fi cumpărate de vreun om cu bani?

— Nu, îmi spune, casa a fost revendicată de un moștenitor, un ins pe care nu l-am văzut niciodată, dar ne amenință cu scrisori că în curînd să ne mutăm, casa va fi demolată, prețurile aici în centrul Bucureștiului sunt mari, iar insistențele lui ne terorizează, încît în curînd va trebui să părăsim acest „așa zis atelier“. Uite, dacă vreți vă pot da gratis cîteva lucrări de sculptură mai mari, pe care să le includeți în colecția dumneavoastră. N-am unde să le depozitez!

La început am crezut că este o glumă, dar așa cum îmi spusese și prietenul meu Teodor Bogoi, soarta lor era pecetluită. Trebuia să se mute cît mai urgent. Deci nu e de glumit. Peste cîteva zile, cu un vecin de cartier care avea o mașină mare cu prelată, am ajuns la atelierul sculptorului Ion Mîndrescu și am ridicat lucrarea „Studiu", o statuie reprezentînd un luptător pe un cal, înfruntînd dușmanul și o „Structură deschisă", o interpretare originală a unor componente ale corpului uman.

Aceste lucruri sunt piese de rezistență în galeria mea urmînd să găsesc mijloacele materiale pentru a le turna în bronz.

De la acea întîmplare cînd atît pictorul Teodor Bogoi cît și sculptorul Ion Mîndrescu au trebuit să părăsească acele așa zise ateliere, au trecut peste 3 ani. În anii din urmă am rămas în continuare în relații cu Ion Mîndrescu care în prezent, într-un spațiu dintr-o curte de pe bulevardul Pache Protopopescu și-a improvizat un modest atelier, în care, renăscut ca o „Pasăre Phoenus", uitînd parcă trecutul, își face în continuare meseria, creînd noi opere din ciclul „Omul, timpul și Spațiul" care dă o nouă perspectivă unor viziuni celeste, în care mișcarea în spațiu prin care Omul, Cristul, este stâpîn atotputernic, ne transmite nouă continuarea vieții dincolo de moarte. Din cînd în cînd, artistul se desparte destul de greu de unele sculpturi, vînzîndu-le din lipsă de bani. Deși sunt niște capodopere, unele ajunse și la Paris care au fost văzute într-o expoziție la Centrul Cultural al României, și în prezent înfrumusețează curtea interioară a Ambasadei, sînt dovezi ale circulației în spațiul european ale unui sculptor care, prin deschiderea lui în lumea modernă, și prin creațiile lui originale, de o valoare deosebită, se impune în „peisajul sculpturii românești ca un continuator al adevăratei școli de artă care încet, dar sigur, se vor impune pe plan mondial.

Pe maestrul Ion Irimescu l-am văzut cu mulți ani în urmă, la diverse vernisaje de expoziții, la Galeriile Uniunii Artiștilor Plastici și mai ales la Sala Dalles, unde aveau loc marile retrospective. Venea de fiecare dată cu acea aparentă sfială, de unul singur, impunînd respect prin ținuta sa ireproșabilă, cu acel costum înspicat, cu cravata roșie de in, neobișnuit de lată, cu fața surîzătoare, cu ochii jucăuși, iscoditori. Se uita uneori, minute în șir în fața unui tablou, mai ales în fața unor nuduri, în care sculptorul descifra tușa sigură a desenului, proporțiile echilibrate, unele îngroșări ale liniilor torsurilor, simplificarea pînă la esențializare a capetelor umane. Îl urmăream nu odată în mutenia lui de înțelept, privindu-i fața transfigurată

atunci cînd descoperea amănunte de mare sensibilitate, ochii se luminau de plăcere. L-am văzut apoi la alte vernisaje, comentînd operele unor artiști, emițînd judecăți de valoare, relevînd calitățile artistice ale unor lucrări, nu numai de sculptură ci și de pictură, pătrunzînd la esențe, la modalitățile stilistice specifice unui creator, sesizîndu-i particularitățile, originalitatea. Era ascultat cu religiozitate de cei prezenți, celebrînd cu vocea-i domoală, actul de cultură. M-am apropiat nu odată de dînsul, gata să intru în discuție, dar timiditatea, sfiala că mă aflu în fața unuia dintre cei mai mari sculptori contemporani, mă opreau la timp, admirîndu-i încetineala pașilor, citindu-i pe față trăirile pe care încerca în fața frumosului din artă. L-am întîlnit apoi la unele recepții, întruniri, mai mult singur, cufundat în lumea lui intimă, privind cu insistență la unele personaje care pentru un sculptor prezentau unele particularități, cărora le-ar fi modelat chipul.

De cunoscut, l-am cunoscut în casa pictorului Brăduț Covaliu, în anul 1991, la 1 aprilie, cînd pictorul își serba ziua de naștere avîndu-l ca invitat pe sculptor cu soția și pe mine cu soția. Abia atunci, ciocnind o șampanie, i-am mărturisit că în 1987, într-o toamnă de aur, însoțit de pictorul Dan Hatmanu, am descoperit în „Casa Muzeu Ion Irimescu" de la Fălticeni, un edificiu unic, în care cele mai valoroase lucrări de sculptură, grafică, desene, îți dezvăluiau lumea mirifică, inconfundabilă a unui creator, care în viață fiind, și-a lăsat însemnele creației, în brațele timpului. S-a bucurat cînd i-am spus că, în călătoriile mele am văzut multe case-muzeu, case memoriale, văzusem muzeul memorial „Matisse" de la Nisa, Muzeul „Clee" la Berna, Muzeul „Marcel Iancu" de la Ashod din Israel, etc., dar ce am văzut în Muzeul de la Fălticeni, întrece orice așteptare. S-a bucurat, dar aflînd de la Brăduț Covaliu, pasiunea mea pentru artă, achizițiile pe care le-am făcut, mi-a replicat:

— Știu că dumneata ești un colecționar de artă, că ai strîns opere aparținînd celor mai mari artiști plastici, te-am mirosit văzîndu-vă mereu prin expoziții, așa că te îndemn să continui să colecționezi, azi picturile se cumpără la prețuri scăzute. Continuă, vei vedea că în final strădaniile pasiunii dumitale se vor materializa într-o colecție, care sunt sigur vor aduce o pată de lumină în peisajul bucureștean.

De atunci, ori de cîte ori am avut ocazia, am fost în preajma maestrului, i-am făcut vizite la atelierul din Pangrati, i-am ascultat reflecțiile lui despre artă, travaliul muncii lui la unele statui, dorința de a îmbogăți în continuare muzeul de la Fălticeni. I-am sesizat nu odată și îngrijorarea față de lăcașul de cultură de la Fălticeni, teama

ca, în noile condiții, clădirea care adăpostește operele sale să nu fie retrocedată prefecturii locale. „Am acolo însă, un destoinic „bărbat, un director cinstit, pe domnul Dăscălescu, care știe să lupte, care prin competență, prin manifestările pe care le organizează în muzeu, menține prestigiul acestei instituții și asta îmi dă o mare liniște. Tocmai de aceea tot ce vedeți în atelier, și tot ce voi mai crea în continuare, își vor găsi loc tot în muzeul meu".

În anul 1966, făcîndu-i o vizită în atelierul din Pangrati, i-am vorbit despre intenția unor intelectuali români în frunte cu poetul Marin Sorescu, ca pornind de la existența colecției mele de artă, avînd o casă corespunzătoare, să creez o Fundație Culturală cu caracter educativ. Mi-a mărturisit că „este o idee foarte bună, unică în felul ei pentru zilele noastre" adăugînd că „ar fi fericit dacă printre membrii fondatori s-ar număra și dînsul". Pe loc a semnat adeziunea și mi-a oferit 3 albume de mari dimensiuni cu dedicație, și un desen original în sepia, spunîndu-mi că în colecția mea „trebuie să existe și desenele mele și chiar o lucrare, un „ipsos". La puțină vreme, înarmat cu două sticle de Wiski printre altele, i-am exprimat maestrului gîndul că aș vrea să cumpăr o lucrare care să înnobileze colecția mea. Se uită prin imensul atelier, și se oprește asupra unui ipsos, de circa 1 metru înălțime, figura unui tînăr înalt, cu părul creț, semănînd cu un african, pe care mi-l dăruiește. Mă înspăimînt, mă uluiește generozitatea maestrului și îi spun că nu-l pot primi, ci numai dacă îmi spune cît costă. Nu, îmi spune, este un dar, și rîzînd: „Este plata cotizației, mele pentru că am devenit membru al Fundației dumitale. Vreau să fiu și eu prezent cu o lucrare în colecția dumitale!". Gestul său m-a impresionat și am rămas parcă o statuie, am încremenit.

Înaintea plecării din atelier cu lucrarea, într-un moment de neatenție i-am pus maestrului pe masă, un plic cu niște bani. M-a văzut, dar insistînd că este un gest simbolic mi-a replicat:

— Bine, pe criza asta mare, cînd nu te mai poți mișca fără bani, accept, dar, sper că în colecția dumitale să figurez și cu o lucrare originală, un bronz!

De fiecare dată cînd ajungeam în atelierul maestrului, discuțiile se concentrau asupra colecției și colecționarilor, spunîndu-mi că este tare curios să vadă colecția mea, că se vorbește foarte frumos despre ea, mai ales că este făcută de un om tînăr.

I-am mai spus maestrului că intenționez ca această colecție să o donez orașului Buzău, în care mi-am petrecut copilăria și adolescența.

Într-una din zilele lui august 1977, am trecut din nou prin atelierul maestrului. I-am spus că am venit să-l iau la mine acasă, să vadă colecția. S-a scuzat dar a fost programat la orele 11.00 la doctor, la dentist cu soția, dar a doua zi va da curs invitației cu multă plăcere.

A doua zi ne urcăm în mașină, comentînd pe drum escaladarea prețurilor care o iau razna, cazurile de jaf, exprimîndu-și un sentiment de teamă că în ultimul timp sînt omorîți oameni în plină stradă, jefuiți de bunuri și valori, că asistam la o degradare a calității umane. „Mi-e frică domnule să mai ies și pe stradă". Trecem prin fața unei clădiri de pe strada Pangrati, lipită de casa lui Cunescu. Îmi spune că, aici, într-o casă cu fațadele lăsate în culoare roșie, zilnic sunt 30-40 de muncitori, care cară materiale, scot stive de calorifere ruginite, giurgiuvele sunt înlocuite cu altele noi. Într-o bună zi, a îndrăznit și a întrebat cui i se pregătește locuința? I s-a răspuns „e pentru domnul președinte Constantinescu, șeful ăl mare". Halal, comentează sculptorul, „în timp ce unii oameni mor de foame, alții își bat joc de banii poporului!"

Însoțit de prietenul lui constant – bastonul – cînd coborîm din mașină se uită insistent la mine, dar și la o casă, vizaviz de casa mea, casă boierească. de pe timpuri, unde la intrare în clădire, pe prima treaptă se află un bust înalt, de peste 1 metru. Se apropie de poartă și mă întreabă:

— Al cui este bustul?

— Nu știu, dar aici a trăit sculptorul Jiga Ion.

— A da, era un mare artist, iar lucrarea este bine echilibrată. Regret, îi spun, am fost vecini, dar nu l-am cunoscut. Doamna Jiga m-a invitat de mai multe ori să-i văd cîteva tablouri ale unor pictori consacrați, dar iată maestre, n-avem timp pentru a ne vindeca sufletul, iar mai tîrziu regretăm!

Îi arăt casa pe-afară, casă veche de început de secol, cu o arhitectură exterioară specifică zonei. Stă sprijinit în baston, refuză să-l țin de braț. Privește, măsoară cu ochii dimensiunea clădirii, îmi arată brîul de stucaturi care brăzdează fațada celor 6 geamuri.

— Da, este o casă specifică sfîrșitului de secol 19, are o personalitate care îți încîntă ochiul!

Intrăm în casa noastră. Încercarea de a-l sprijini la trecerea pragului se lovește de mîna osoasă, mare, care spune un NU, mulțumesc. Se așează pe un scaun și privește mirat peretele din dreapta, plin de icoane pe lemn și sticlă.

— Mda, un adevărat tezaur, printre ele, cea de sus, este de mare valoare, aparține școlii lui Rubleov. O privește și spontan exclamă: „Da, se vede mîna unui meșter de mare valoare!"

Îi vorbesc despre cele 4 exemplare de tronuri executate de sculptorul țăran, Stan Ion Pătras din Săpînța. Îi spun că sunt un om fericit, deoarece în țara românească sunt doar 4 exemplare similare, reprezentînd scene de familie, „Cunoașterea, Logodna, Căsătoria și familia", iar eu sunt un norocos că eu și artistul, în casa sa din Săpînța, care va deveni muzeu, avem asemenea tronuri. Maestrul se apropie, le cercetează, mîinile lui alunecă pe vopseaua lucioasă, a scenelor pictate, dă din cap și spune:

— Da, se cunoaște mîna unui rapsod popular, care știe mîngîia fibra lemnului, șlefuind suflete, așa cum a făcut pe fiecare cruce de pe mormintele consătenilor lui din Săpînța. Am văzut și eu Cimitirul vesel din Săpînța, m-am amuzat citind acele epitafe despre viața oamenilor, care dovedesc o cunoaștere exactă a calităților și defectelor omenești, el este un fel de filozof al satului.

Ne oprim în fața altor sculpturi. Recunoaște „Lapona" lui George Apostu, și exclamă: „Da, a fost un mare artist. Păcat că opera lui se risipește, că a rămas în Franța, parcă e un făcut, ca marii noștri artiști să-și sfîrșească zilele departe de țară, de pămîntul din care au fost zămisliți". Admiră un cap de copil din marmoră alba, neșlefuit, tot de Apostu, „Capul de bărbat" al sculptorului Constantin Foamete, și lucrurile lui Ion Mîndrescu. „Amîndoi sunt talentați, foarte muncitori, dar tînărul Mîndrescu va avea un cuvînt greu de spus în sculptura noastră".

Stă și privește îndelung ceramica meșterului olar Victor Vicșoreanu din Horezu și în fața măștilor lui Nicolae Popa din Tîrpești, și mai ales ceramica unică a lui Colibaba, spune: „Vezi, domnule, aici, în picturile de pe ceramica lui Victor Vicșoreanu, reînvie ceramica de Oboga, cu motive florale, cu faimosul cocoș de Horezu, pe cînd la Colibaba, se invocă motivele ceramicii de Cutti, cu scene biblice, religioase, cu figuri de sfinți, sunt unicate, nu le găsești la alte popoare!"

Trecem în salonul mare, de peste 40 metri pătrați, foarte înalt, cu uși mari, sculptate, cu geamuri originale de cristal, care parcă

este un interior de pălățel medieval. Se așează pe un fotoliu și își oprește ochii pe peretele central. Stă, meditează, fața i se luminează, recunoaște multe lucrări, enumera numele artiștilor, se amuza sau dă din cap, murmură pentru sine ceva. Eu îi urmăresc gesturile, apoi se destăinue:

— E o lucrare dintre cele mai bune a lui Ciucurencu, e dintr-o perioadă de vîrf, cu pastă multă, în care se joacă doar cu două culori. Astă era Ciucurencu. Picta folosind cu zgîrcenie culorile, dar le combina cu multă știință, tablourile lui, în special cîmpiile înverzite, pomii singuratici, ca niște năluci care dansează pe pînza vremii, sînt inconfundabile. Se uită cu interes spre o altă lucrare, este un Brăduț Covaliu. Apoi comentează:

— E un artist care și-a desăvîrșit opera cu o discreție care de multe ori m-a contrariat. Mi-a fost un bun prieten. I-am făcut un bust, la care am ținut foarte mult. Nu știu pe ce mîni a ajuns după moartea lui neașteptată. Păcat, avea în casă multe lucrări, zeci dacă nu sute, sute de picturi, dar și un Luchian, niște flori superbe, cîțiva Baba, și un Ciucurencu. Am auzit că s-a împrăștiat totul, nepoata doamnei Covaliu care trăiește în Germania a subestimat valoarea tablourilor lui Brăduț, făcând însă gălăgie că Brăduț a donat Muzeului de Istorie din orașul matale – Buzău, peste 200 de lucrări, dintre cele mai valoroase. Se așează pe un alt fotoliu, privind peretele unde sunt expuse tablourile lui Dan Hatmanu, cu care este vechi prieten, se încălzește parcă și comentează:

— Vezi domnule Bucur, Dan Hatmanu a fost la începuturile sale „un babist", l-a iubit pe mentorul său, l-a imitat uneori, dar iată-l, cum treptat și sigur pe talentul său, s-a îndepărtat de el, inovînd, experimentînd, individualizîndu-se, devenind cea mai proeminentă personalitate artistică a Moldovei. Este un mare portretist, mă onorează faptul că mi-a făcut un excelent portret, care figurează în Muzeul de la Fălticeni. Un portret foarte frumos i-a făcut și lui Corneliu Baba. Faptul că ți-a făcut dumitale și doamnei portrete, înseamnă că vă apreciază foarte mult, a văzut în dumneata un om cu alese calități, vă apreciază ca și mine, poezia pe care o scrieți, în care a găsit gingășie și frumusețea copilăriei sale.

Se ridică de pe fotoliu, se uită cu o curiozitate crescîndă, și zice:

— Da, și Margareta Sterian este prezentă în colecție cu lucruri dintre cele mai bune. Este o mare pictoriță. Un punct de referință

al picturii feministe de azi, care parcă a înflorit în creația sa, deși înainte de război a avut mult de suferit din cauza originii sale.

Privește una din picturile cele mai mari ale artistei, reprezentînd „Scene cu măști de la Brănești", o pictură cu multe personagii, parcă este o freacă medievală din timpul renașterii. „Știu că a suferit mult în tinerețe, dar la cei 94 de ani cînd s-a prăpădit a lăsat un patrimoniu valoros, sute de pînze, pe care moștenitorul ei, tînărul Mircea Barzuca, încearcă să-i îndeplinească dorința, de a crea o fundație care să-i poarte numele".

Ca un astronom care-și îndreaptă luneta spre cele patru zări, maestrul își schimbă locul, stînd de data această pe un studiou de unde analizează cele 10 picturi ale lui Vasile Grigore.

— Da, este un mare artist, poate cel mai reprezentativ și productiv al generației sale. Un pictor extrem de prodicios, muncitor exigent, un virtuos și îndrăgostit de culoare, inconfundabil și foarte original. Îl iubesc și mă bucur de prietenia lui.

Trecem apoi în celălalt salon. Se interesează de pictorii ardeleni. Îi place Ciupe, Abrudan, Horia Pop, dar se încălzește în fața lucrărilor lui Ion Musceleanu, Alin Gheorghiu, considerîndu-i „artiști de talie europeană" Ne reîntoarcem din nou în salonul mare. Repereză două lucrări de Ion Pacea.

— Pacea a ajuns la o adevărată sinteză a picturii, este inconfundabil prin culoare, prin naturile lui moarte, prin marinele care i-au reușit de minune.

Admiră, totodată, consecvența și originalitatea picturilor lui Ion Grigore, mereu același, dar fără să se repete, cu pictura lui în maniera puantilistă, rămîne tributar unei tehnici și maniere pe care nimeni nu a încercat să-l imite.

Bem în tihnă o cafea, sorbindu-i aroma și continuînd dialogul, îmi spune că nu-și imagina o asemenea colecție, unică în felul ei în peisajul bucureștean. „Puțini oameni sînt astăzi ca dumneata, care să investească bani în opere de artă, nu cu scop mercantil, ci în dorința de a lăsa în urma lor ceva. Te felicit sincer, am descoperit în dumneata un om, un îndrăgostit de frumos, un poet extrem de sensibil. Iată calități pe care puțini din generația dumitale le întruchipează atît de fericit".

Surprinzînd încă odată portretul meu realizat prin substituire de pictorul Dan Hatmanu, spunînd că este o lucrare de un mare rafinament, realizată în manieră clasică, dar învesmîntate în odăjdii de epocă, îmi promite că, după ce trece luna septembrie, destul

de aglomerată pentru el, speră să mă vadă în atelierul său, și în 2-3 ședințe să-mi realizeze un bust. Vestea m-a bucurat, i-am spus că sunt gata să fac orice efort financiar. Dar bronzul… de unde bronz?

— Nu te speria, găsim noi soluții, matale meriți să ai în colecție un bust care să poarte semnătura mea.

L-am condus pe maestru pînă acasă cu mașina și era fericit că a văzut, la mine acasă, materializarea unei pasiuni de o viață, o colecție de artă de mare valoare în inima Bucureștiului. „Sunt fericit că mă număr printre membrii fondatori ai Fundației dv".

După acea întîlnire de pomină, maestrul a fost nevoit să se stabilească definitiv la Fălticeni, în urma decesului soției sale. Pentru rezolvarea unor probleme legate de părăsirea atelierului din str. Pangrati, existența încă a unor lucrări în atelier, unele discuții legate de „soarta atelierului" luat cu hapșa de sculptorul Codre, a venit frecvent la București, directorul Muzeului Irimescu, domnul Dăscălescu, care se caza în casa noastră, prilej de a afla vești despre maestru, care urma în 2001 să împlinească vîrsta de 98 de ani de la naștere. Eram fericit cînd auzeam că maestrul este sănătos, este coerent în vorbire, de o luciditate și o vigoare care-i dădea putere de a mai face schițe, desene, crochiuri foarte căutate de admiratori. Într-o zi de februarie 2001, am primit de la Muzeul Irimescu, o invitație pentru a participa la a 98-a aniversare a zilei de naștere a sculptorului. Bucuria și mai mare a fost cînd citind textul invitației, din partea „Omului deplin al creației plastice românești contemporane" și care urma să fie prezentat de Valentin Ciucă, critic de artă, Bucur Chiriac, scriitor, Grigore Ilisei, scriitor și Gh. A. M. Ciobanu, profesor, m-au podidit lacrimile.

Împreună cu pictorii Ion Grigore, Cella și Costin Neamțu, am ajuns la Fălticeni emoționați de eveniment. În Sala bronzurilor din muzeu, în fața oficialităților locale și a unui reprezentant al Guvernului, dl. consilier Victor Opaschi, maestrul în aceiași ținută sobră, demnă, în vervă și înțelept ca un patriarh, se spovedea în fața publicului, dezvăluind crîmpeie din viața și activitatea lui spunîndu-ne „lucrez cu aceeași pasiune ce m-a subjugat pe parcursul întregului fir al vieții mele". Sala a izbucnit în aplauze prelungite.

A doua zi după manifestare, ne-am întîlnit, cei veniți de la București la o pribovcă de cafea, ascultîndu-l pe maestru, deșirînd pe pînza vremii alte aspecte din activitatea sa, mai ales din perioada studiilor la Paris unde își desăvîrșește pregătirea la faimoasa „Academie de Grande Chaumiere" și despre munca de la catedra de

sculptură a Academiei de artă din Iași, avîndu-i ca elevi pe: Dan Hatmanu, Naum Georgescu, Octav Iliescu, Iftimie Bîrleanu, Vasile Condurache, Gabriela Adoc, Dan Covătaru și mulți alții.

Cînd vorbea, cu acea voce înceată, ca un dangăt de clopot, parcă, oficia într-o catedrală imensă. Totul părea o muzică divină venind din adîncul inimii. Ne-a invitat, în acea zi de iarnă blîndă să venim și la aniversarea vîrstei de 100 de ani. Da, da, la 100 de ani. Atunci cineva a surprins momentul realizînd o fotografie de zile mari, pe care o păstrez cu sfințenie.

Într-adevăr, la 100 de ani, în Aula Academiei Române, în prezența președintelui țării, sculptorul nepereche, cu spatele puțin încovoiat, își clama dreptul de a ne mai întîlni cu dînsul și în anii următori, asigurîndu-ne că în zilele noastre se mai întîmpla și minuni. Acest gînd era un testament de viață, pe care patriarhul sculpturii românești, îl adresa celor ce vor veni după noi.

O descoperire tîrzie, întîmplătoare, a unui om de omenie, a unui intelectual rasat, plin de har, scriitor de notorietate și pictor de vocație, este Alecu Ivan Ghilia, care m-a cucerit nu numai ca scriitor căruia i-am citit cărțile și m-au marcat în tinerețe, ci și ca pictor care și a schimbat pensula cu condeiul ci și invers, mi-a devenit prieten în ultimul timp.

Pe Alecu Ivan Ghilia ca scriitor l-am cunoscut cu vreo 35 de ani în urmă, la Moscova, venit în calitate de scriitor pe linia celor două uniuni, împreună cu prozatorul Vasile Rebreanu de la Cluj. În acea iarnă geroasă, cu multă zăpada, înotînd prin nămeți, încercam să ajungem la periferia orașului pentru a descoperi Cimitirul Săracilor din Vagangovskoe unde își doarme somnul de veci marele Serghei Esenin. Mormîntul în acea iarnă geroasă era acoperit de zăpadă și de cioburile unor sticluțe de votcă lăsate ca amintire de fanii poetului de pe rîul Oka. L-am găsit cu greu și am dat zăpada de pe crucea metalică și am descoperit medalionul cu efigia acestui cîntăreț al nesfîrșitei cîmpii rusești și al pădurilor de mesteceni și brazi.

De atunci, drumurile noastre s-au intersectat uneori întîmplător și mai ales în ultimii 7 ani. Auzisem printre pictori spunînd că, fără să și lase din mînă condeiul (a tipărit recent un impresionant roman de peste 1200 de pagini „Bastardul“ cu un evident caracter autobiografic, în care evocă cu căldură figuri de seamă ale picturii românești contemporane, dar mai nou s-a apropiat cu o mare putere și pasiune de dragostea dintîi, pictura.

Elev al lui Baba, prieten de generație cu Dan Hatmanu, Constantin Baciu, Sabin Bălașa, dar și cu poetul pictor, Marin Sorescu, pe care îl venera. Deși viața i-a rezervat uneori multe neplăceri, mutîndu-și „cuibul" dintr-un apartament de bloc, cu un atelier improvizat într-o cameră de 20 de metri pătrați în altul, unde el a oficiat alături de pînze, cartoane și culori, rugăciunea de taină a artei, chemîndu-și inspirația care venea de undeva de sus, a creat zeci de tablouri și sculpturi, realizate în forme și limbaj propriu. Lucrînd în aceste „mici catedrale" ca un sihastru, își arăta foarte rar străduniile muncii sale, și tot atît de rar îi puteai vedea picturile sale pe simeza unor expoziții personale sau de grup. l-am văzut cu ani în urmă, în apartamentul din blocul Perla mai multe lucrări și mai apoi într-o expoziție la sediul uniunii Scriitorilor și o alta la Casa Centrală a Armatei alături de prietenul său de o viață, pictorul Dan Hatmanu de la Iași. Atunci am realizat ce impact a avut la public, la vernisaje fiind prezenți pictori, artiști de teatru și mulți tineri. L-am vizitat anul trecut în noul domiciliu de la Otopeni, într-o casă mult mai mare, dar fără încălzire, fără canalizare, ceea ce m a îndurerat. În schimb am rămas mut. Abia atunci, văzînd zecile de picturi și sculpturi atît de originale, unice într-un fel, am realizat că aici, în această liniște de la țară, artistul s-a întrecut pe sine însuși. Tematica modernă a lucrărilor de pictură și sculptură mică, variată ca tematică, dar în același timp unitară de la temă la temă, de la gen la gen, privindu le cu ochii inimii, constați că arta are o funcție terapeutică pentru suflet. În pictura lui descoperi o lume fabuloasă, fantastică, în care sfinți părinți, madone, îngeri și arhangheli, figuri umane, peisaje și naturi statice, împestrițate cu culori vii, le-a transmis suflete din sufletul lui mare de artist, privindu le cu ochii inimii te înduioșează, simți că artistul a pus în aceste tablouri nu numai credință, iubire și multă sfială ci și lumină Dumnezeiască și har. Nu întîmplătoare a fost legătura permanentă dintre artist și marele său duhovnic, ocrotitorul său de suflet, părintele Galeriu.

Alecu Ivan Ghilia nu este nici tradiționalist nici impresionist, dar păstrează ceva din filonul de aur al „Școlii Babiste", folosind tonuri de culoare închisă, cu irizări de galben și alb, aducînd în prim plan un fel de „demoni". Scobind în trunchiuri de răchită uscată figuri de cristi, madone, sfinți părinți ai impresia că te miști în lumea lor mirifică de mit și legendă. În toate lucrările artistului se simte sensibilitatea, trăirile și frămîntările omului de artă, și mai ales tensiunea din „avatarurile vieții cotidiene" așa cum spunea inegalabilul critic Ion

Frunzeti. Picturile artistului de mari dimensiuni prea elaborate, cu scene biblice, nu-și găsesc totdeauna locuri de expunere în expoziții sau în colecții particulare. Cînd realizează lucrări mici, portrete, naturi statice, peisaje, parcă vin dintr-o altă lume, au o aură care își descarcă culorile în firele curcubeelor care se prefac în șuroaie de lacrimi. În pînzele lui se simte mîna divină iar izvoarele frumuseții nu au secat. De aceea receptarea artei sale se face încet, dar sigur.

Deși nu i-am văzut decît tangențial lucrările pictorului, lucrînd aproape într-un anonimat, nu disperă și crede în pictura sa originală și de o valoare deosebită, iar colecționarii îl caută și îl prețuiesc, bucurîndu se că în case au intrat tablouri semnate de un artist al cetății. Pictorul dar și scriitorul cu aceeași discreție, fără să facă zgomot, cu aceeași sfială și credință, avînd multe greutăți și neajutorat de nimeni, are unele satisfacții că a lăsat însemnele trecerii lui prin viață într-o serie de expoziții în țară și străinătate, deschise la Cluj, Iași, București dar și la New York, Varșovia, Veneția, Bruxelles, Las Vegas etc. ceea ce dovedește că opera lui circulă în cercuri largi de oameni iubitori de frumos. Sunt convins că pictura acestui „patriarh" al înțelepciunii, străluminată de lumină și culoare în care tematica religioasă va continua să se desăvîrșească, va cîștiga inimile iubitorilor de frumos, printre aceștia numărîndu mă și eu. Sunt convins că în viitorul apropiat cărțile scriitorului și pictorului Alecu Ivan Ghilia vor ajunge din nou la inimile cititorilor și colecționarilor, care vor descoperi tainele unui suflet mîngîiat de harul Dumnezeiesc, pe care scriitorul și pictorul Alecu Ivan Ghilia și le a însușit ca o iluminare.

Un artist care mi-a marcat tinerețea, pe care l-am descoperit întîmplător, în casa profesorului universitar Ion Rotaru, este pictorul Ștefan Rîmniceanu pe care nu l-am mai văzut de mulți ani. Pentru mine rămîne o enigmă. Trăiește acum la Paris, bucurîndu se de mare succes, fiind căutat de mulți colecționari. Este un răsfățat atît de românii care ajung în Franța, dar mai ales de muzee și galerii de artă. Mă bucur de succesele lui și mai ales că nu și-a uitat țara, că vine frecvent acasă, la Ploiești, că este la curent cu tot ceea ce realizează colegii lui de breaslă, că a rămas legat de fenomenul plastic contemporan și că este un patriot care își iubește patria. Regret însă faptul că venind în București, nu m-a căutat.

Deși timpul a așternut peste noi voalul uitării, pentru mine pictorul a rămas același artist: înalt, frumos, cu părul negru și ondulat, cu sprîncene mari, arcuite, cu o prestanță de june prim, dintr-o

operetă de Lehar. Ștefan Rîmniceanu a rămas ca o amintire în colecția mea, două lucrări de pictură pe pînză, un portret de femeie dintr-o lume apusă și o metaforă religioasă: o Biblie pe o masă și o căldărușă cu un smoc de busuioc. Cu ele vorbesc ori de cîte ori mi e dor de Ștefan.

În vremurile acelea, acum peste 20 de ani, era un act de curaj să te prezinți marelui public cu o lucrare religioasă, mai ales că atelierul lui era situat în turnul vilei Mociornița, unde azi funcționează Institutul român pentru relațiile cu străinătatea, loc frecventat de o „anumită lume". Intram foarte des în această cămăruță întunecoasă, unde generosul poet al culorii, întindea o masă frugală, formată din pîine neagră, slănină albă și mai rar specialitatea săracului, parizer sau pate de ficat. Aici, în acea liniște de catedrală, voroveam cu glas stins despre realitățile cotidiene, despre faptul că, deși avea multe lucrări nu găsea cumpărători. Eu încercam să-l ajut. Cine să cumpere portrete, realizate în tonalități închise, sau peisaje mohorîte? L-am convins pe colegul meu de minister, Dorin Nistor, să-i cumpere 2 portrete de femei. Era foarte fericit. I-am asigurat masa pe o lună cu banii luați, inclusiv costul chiriei. O ducea greu, costul culorilor, cartoanelor, pînzei erau foarte scumpe. Mă impresiona cînd îl vedeam trist, muncea totuși, nu se văita, nu-și invidia confrații care cîștigau și o duceau bine. Tăcea și vorbea cu el însuși. Era drept și cinstit. Avea personalitate. Nu l-am auzit niciodată bîrfindu-și colegii de breaslă, deoarece nu era un ranchiunos, era în schimb un tînăr cu frică de Dumnezeu. Prin firea lui de om evlavios, cumpătat în toate, nu făcea excese. Îi plăceau în schimb liniștea, fetele frumoase, iubitorii de artă și diviniza natura. Era de o mare omenie, discreție și extrem de politicos, știa să și aleagă prietenii. Era un intelectual cultivat, un vizitator frecvent al expozițiilor care se vernisau în București. Se pregătea la vremea aceea să-și deschidă o expoziție personală. Îl ispitea Curtea veche din inima Bucureștiului, unde își găsea izvorul creației sale și unde visa să deschidă o expoziție unicat în felul ei. În ciuda greutăților și problemelor pe care le avea, se lupta cu sine însuși să-și facă cunoscută pictura sa, să iasă în lume să și facă cunoscută opera, să-și demonstreze calitățile umane și talentul său. În nici o împrejurare nu l-am auzit că ar vrea să părăsească țara. După revoluție, am auzit într-un tîrziu că a plecat cu o bursă în Franța și nu s-a mai întors. În 1992, fiind la Paris într-o delegație, am întrebat colegii mei de la ambasadă dacă știu ceva despre ei. Nimeni nu știa nimic. Îmi era dor de el, vroiam să-l mai văd, să i văd lucrările

noi, să i spun că lucrările lui rezistă cu brio în confruntarea cu alți artiști români, unii dintre ei ajunși vîrfuri ale picturii contemporane și onorează cu cinste galeria mea de artă plastică. Zilele acestea am avut o mare satisfacție cînd la o emisiune de televiziune la realitatea T.V. domnul Vlad Nistor, într-un reportaj de la Paris, despre pictorii români din Franța, l-am văzut alături de Ștefan Rîmniceanu plimbîndu se pe o străduță cu parfum de epocă din jurul Montmartre-ului. La m auzit pe acest „prinț al picturii" cum se destăinuia cu același simț al măsurii, fără emfază, vorbind despre travaliul devenirii lui în templul picturii mondiale. Am fost atît de emoționat, încît, am lăsat să curgă cîteva lacrimi și să refac cîteva amintiri despre prietenia noastră. Am aflat că este un pictor împlinit, realizînd acolo departe de țară, lucrări de mare valoare artistică, împlinit material, cu familie întregită, căutat și iubit de colecționari, picturile lui Ștefan pătrunzînd în casele unor oameni cu bani. Privindu-l și auzindu-l vorbind, mi s-a părut tot atît de frumos și curat la suflet, cum se încălzea vorbind despre destinul artei românești, despre statutul artistului într-o țară democratică. Văzîndu-l cît de demn călca pe caldarîmul străzii vorbind despre arta sa, pariziană, despre împlinirile sale, am plîns de emoție, dar și m-am bucurat și în gînd mi-am zis: Vino acasă, Ștefane, locul tău este aici unde trebuie să ți desăvîrșești opera!

Printre ultimii pictori care m au făcut să regîndesc paleta atît de diversificată a școlii românești de pictură, este profesorul Institutului de arte plastice, Petre Achițenie, acest pătimaș ctitor de pictură bisericească, care se trage din aceeași stîrpe moldovenească de unde au venit și alți pictori valoroși ca Piliuță, Murariu, Ion Grigore, Costin Neamțu, Alecu Ivan Ghilia etc. pictorul Achițenie, ca și Ion Grigore, apropiat de pictura religioasă, de sorginte bizantină, căreia i-a dat o tentă umană încît figurile de sfinți, scenele biblice despre facerea lumii, îngerii, arhanghelii par desprinse de pe faimoasele picturi interioare din bisericile și mînăstirile voevodale moldovenești, capodopere de o mare frumusețe și valoare artistică. Inovațiile lui Petre Achițenie, în materie de pictură religioasă, par desprinse din viața cotidiană, a satului etern, în care figurile sfinților și îmbrăcămintea lor par a fi de sorginte dacică, cu fețe luminoase, care parcă ți vorbesc. Scenele pictate în multe biserici românești din Basarabia, dar și din unele țări din orientul apropiat unde și-a lăsat însemnele sînt mărturii ale modului cum artiștii contemporani izbutesc să valorifice tradiția veche, s o îmbogățească să o aducă aproape de contemporaneitate. Pictura laică, de început, reprezintă unele

portrete, peisaje, naturi statice, pline de lumină și culoare, îți încîntă ochii, sunt meșteșugite cu talent și de un realism zguduitor. În același timp, în compozițiile mai recente, realizate în București, dar și în provincie, picturile lui par niște totemuri, simboluri moderne, un fel de altare, cruci și pietre de hotar, compuse din cercuri aureolate de soarele ceresc, de trunchiuri piramidale răsturnate, în stilul Coloanei infinite ale lui Brâncuși, colorate intens cu marouri și foi de aur pur sunt ca niște suflete care sparg cerul. Expozițiile pe care le a deschis în București, la galeriile Ministerului de interne, la Simeza sau la Cercul Militar ori Biblioteca Universitară ne a prezentat o suită de lucrări complet deosebite de perioada de început a picturii sale, care te face să meditezi la existența ta, la simbolurile vieții. În ele descoperi frămîntările lăuntrice, te cheamă să vezi dincolo de neguri, o continuitate a credinței unui artist evlavios cu frică de Dumnezeu. Este o pictură modernă, uneori abstractă, reprezentînd o gîndire plastică profundă ancestrală, sfințită de harul unui artist, bîntuit de chemarea sacră a divinității. Cele 3 lucrări pe care pictorul mi le a dăruit pentru a figura în colecția mea, și care se încadrează perfect în tendințele actuale din plastica românească contemporană mă face să cred că prietenia noastră s-a cimentat cu binecuvîntare dumnezeiască. Stau și mă gîndesc uneori, de unde, cum și care au fost drumurile și călătoriile care m-au dus spre descoperirea acelor enigme și frumuseți ale lumii, care m-au îndemnat să-mi îndrept pașii spre descoperirea noului, spre lumea de vise care o savuram din lecturile mele din cartea lui Daniel Defoe, despre Robinson Crusoe, din cărțile de aventuri, sau faimoasele cărți din seria „Doxuri“ pe care le citeam pe sub mînă în sălile de clasă. Copilul de atunci visa, fabula, se vedea cum cu pași moi de mătase vizita țări străine, muzee, Catedrale și se entuziasma sau se întrista știind că niciodată nu le va putea vizita aievea, să-și poată încărca sufletul cu frumuseți create de om și Dumnezeu. Nu a gîndit niciodată că în viață, datorită „norocului“ hărăzit de mama, îi va fi dat să vadă țări străine, să călătorească mult, să rețină pe retina ochilor, pe răbojul timpului, imagini ale unor orașe medievale, să vadă cu ochii inimii atîtea mari muzee europene și nu numai ci și din Africa și Orientul apropiat. Nici nu mă gîndeam că vreodată în viața mea voi vedea cetăți, castele, palate, catedrale, dar mai ales capodopere de artă unice, care să-mi îmbogățească cunoștințele, sufletul setos de nou, care să-i umple golurile săpate în inimă de copilăria tristă și uneori dureroasă. Amintirile mele despre această vîrstă au rămas undeva în trecut, peste care iată, colbul

uitării se așterne încet dar sigur. De aceea călătoriile mele peste zări și țări, au fost dorințe arzătoare, care m-au obsedat, m-a pasionat și totodată m-au maturizat. Vroiam să văd totul, să cunosc, să mă bucur, să trăiesc intens în descoperirea frumosului din viață și artă. Toate acestea au rămas ca niște clopote care bat la porțile inimii, care mi-au întreținut dorința permanentă de a călători. Pînă la vîrsta de 12 ani, nu plecasem nicăieri din orașul copilăriei, nu văzusem un muzeu, o bibliotecă, nu petrecusem nici o vacanță undeva la munte, la mare sau la țară, nici pînă azi nu am cunoscut casa bunicilor mei din comuna Costești, nici pe a tatălui meu din Rășinari. Ce-mi amintesc este o excursie făcută fără să știe părinții, în comuna Petroasele cînd aveam doar 13 ani. La școală, învățătorul Benone ne povestise despre descoperirea Cloșcei cu puii de aur de la Pietroasele. Povestea era fascinantă plină de mister, încît în vacanța de vară, împreună cu un coleg de cartier am hotărît să mergem acolo, în prima noastră călătorie dincolo de granițele orașului Buzău. Îmbrăcați în pantaloni scurți, cu tîrlici în picioare, cu o bască ruptă pe cap, într-o toamnă de aur, urcam spre dealul Istriței, mîngîiați de frunzele ruginite ale viței de vie, am ajuns la primele case ale Petroasei. Pe la porțile mari sculptate, cu prispe largi, oamenii ieșiți pe la porți, se uitau chiorîși la cele două mogîldețe, străini de satul lor și se întrebau în sinea lor: cine suntem și încotro ne ducem? Noi ne opream uneori din mers și întrebam? Unde-i Cloșca cu puii de aur? Unii dădeau din umeri, alții că nu știu, iar alții că e undeva mai sus sub poalele pădurii. La ora aceea de după amiază, din cînd în cînd se auzea un clopot, bătut într-o limbă, semn că murise cineva. Noi ne închinam și ziceam Dumnezeu să-l ierte! Sătenii se uitau la noi ca la rătăciți, iar la întrebările noastre unde-i Cloșca cu puii de aur, se uitau la noi cruciți și rîdeau. Ne opream din cînd în cînd să cerem o cană de apă. O femeie întîlnită în cale, care ducea pe o cobiliță 2 găleți cu apă ne a răspuns: copii, apa la noi în munte este puțină, în sat sunt doar 3 fîntîni și se află la adîncime! Înghițeam în sec și plecam mai departe. Drumul devenea anevoios și la întrebările noastre, primeam în continuare același răspuns: „E tot mai sus!".

Tot urcînd vedeam cu frică cum soarele cobora peste deal, simțind voalul rece al înserării. Ne uitam unul la altul și ne întrebam: Încotro o luăm? Casele au devenit tot mai rare. De pe Istrița începuseră să coboare turmele de oi în sat, vacile se opreau la porțile gospodarilor, iar clopotul acela care bătea într-o limbă, ne strecura

în suflet neliniște și frică, era un semn că trebuie să ne oprim din drum. Ne uităm prin livezile curților, pline de plantații de pruni, care dăduseră în pîrg. Ne oprim la un moment dat. Ne uităm disperați la stînga și în dreapta. Ce facem? Zăbrelele serii se lăsau încet, ca niște nori vineții și simțeam în nări mirosul bălegarului. Parcă vedeam secvențe din poezia „Seara pe deal" a lui George Coșbuc. La ultima casă din sat, ne oprim, ne uităm în jur și vorbind încet, luăm o hotărîre. Escaladăm gardul de nuiele al unei case și ne aciuim sub un nuc bătrîn. Mîncăm din merindele luate de-acasă, ne strîngem unul în altul și adormim. Din cînd în cînd auzeam vocea unui bărbat care trebăluia prin curte. Cînd ne-am trezit spre dimineață, sărim gardul grădinii și cu ochii pleoștiți, cu pași grăbiți, uitîndu-ne în urma noastră, coborîm spre inima satului și apoi cu primul tren spre Buzău, ajungem acasă. Prima noastră excursie a fost un eșec. Eu m-am ales cu o chelfăneală zdravănă, spunîndu-i mamei de aventura noastră. A fost prima mea experiență din viața de „excursionist"! O călătorie care mi-a marcat copilăria, dar care m-a ambiționat.

Au urmat și alte călătorii și excursii în împrejurimile orașului. Deși eram cel mai mic din șleahta de copii care urcam dealul Măgurei de ziua Sfintei Marii, la Mînăstirea Ciolanu, mă alăturam și eu celor mai mari, care, cu făclii și lumînări groase în mîini, intram în pădurea deasă și întunecoasă fără frică de haiduci sau lighioane de tot felul, hărmălaia cetei de copii alunga toate spiritele, încît aveam sentimentul că zbor. Pînă la ziuă, ne aciuiam în spatele chiliilor sau în grajdurile animalelor și în grădinile de meri și pruni, unde chicoteam și ațipeam cîteva ore. Dimineața, la rînd ca la moară, intram în biserică pentru a asculta slujba. În biserică eram cuminți și sfioși. Eu stăteam într-o strană și de aici priveam pictura de pe pereți mai ales figurile evlavioase ale sfinților aureolați de nimb, care iradia în sufletul meu multă credință, parcă voroveam cu ei. Cînd se termina slujba și ieșeam în curtea mare, ca un stadion și vedeam mesele întinse cu bucate, ne hîrjoneam între noi și mîncam cîte 2-3 străchini de ciorbă din castraveți acri al cărei gust îl simt parcă și astăzi. Eu mîncam foarte repede și mă întorceam din nou în biserică, mă închinam, spuneam o rugăciune și-mi petreceam ochii spre iconostas, în care, în cercuri aurite erau zugrăvite figuri de sfinți. Rămîneam încremenit mai ales în fața celor două icoane mari ale lui Hristos și Maica Domnului, care auzisem că sunt pictate de un zugrav renumit, care se numea Tatarăscu. Tot aici, într-un alt an, am spus de unul singur, în fața altarului Tatăl nostru. Acest curaj al meu m-a

costat. La ieșire din biserică, unul dintre cei cu care venisem, m-a pocnit cu un pumn în gură de m a podidit sîngele pe nas. N-am înțeles ce a fost, dar fratele meu mai mare, Mitică, m a răzbunat. Îl văzuse pe autor. Era Andrei, „gură bețivă" pe care l-a chelfănit bine, ca altădată să nu mai facă. Acest episod din viața mea m-a convins că în mine s-a păstrat ceva din vremea cînd umblam cu căldelnița și căldărușa, însoțindu-l pe părintele Chiru cu botezul, în cartierul meu buzoian.

Adevărate călătorii și drumuri spre alte meleaguri și mai ales în țări streine le-am făcut mult mai tîrziu. Eram în anul III la Facultatea de filologie din București, cînd am fost selecționat să plec într-o tabără de odihnă la Zacopane, în Polonia. Drumul pînă acolo m-a încîntat. Eram în al noulea cer. Mi-am amintit din nou de mama pe care o simt ca o călăuză și-mi zic: Da mamă sunt un om norocos așa cum mi-ai spus cîndva și îți mulțumesc!

Ajunși la Zacopane, această perlă montană ca și Sinaia noastră, cu multe vile ale bogătașilor, cu cazinouri luxoase, cu multe cabane și locuri de agrement, cu baruri de noapte și pîrtii moderne de schi, m-am trezit ca din vis, văzînd o altă cultură și civilizație, un oraș plin de lume bună și tineret, de o eleganță și extravaganță incomparabilă cu ce vedeam la noi. Atunci am simțit ceva ce mirosea a occident. M-a impresionat curățenia străzilor, cu zeci de chioșcuri unde se vînd toate bunătățile pămîntului, cu multe magazine, cu vitrine mari, luminoase și cu reclame și firme colorate care îți luau piuitul, care te amețeau cu frumusețea lor. Totul respiră în jurul tău mai multă ordine și civilizație decît la noi, un comportament al oamenilor de pe stradă decent, binevoitor și politicos cu străinii. Seara orașul este luminat ca ziua. Tineretul care iese din micile baruri, din cazinouri, din discoteci, nu fac zgomot ca la noi, muzica în restaurante este discretă, bătrînii se plimbă pe bulevarde pînă tîrziu în noapte de mînă cu nepoții. Ghida noastră, o poloneză care în timpul războiului fusese refugiată în țara noastră, care vorbește într-o limbă curat românească, este o povestitoare înnăscută, o simți cum se încălzește cînd vorbește despre România, despre orașele unde cu cele trei surori și-au petrecut o parte din adolescență. În același timp se înflăcărează cînd ne vorbește despre ororile din timpul războiului, despre orașele distruse, despre foametea îndurată de o populației condamnată la pieire, sau de locuri triste, de lagărele de concentrate unde au murit sute de mii de polonezi nevinovați. Ne-a propus să ne ducă să vedem cîte ceva pentru ca noi să înțelegem cît a suferit acest popor condamnat

de fasciști la pieire. Așa că, într-o zi, doamna Maria Sofia Barniak, traducătoarea noastră ne-a invitat să facem prima noastră vizită în fosta capitală a Poloniei, în orașul legendar Cracovia. Bucuria a fost imensă. Doamna ne-a dus mai întîi să vizităm zona veche a orașului, Ratoșul, cu faimoasa catedrală „Mareţkaia“ construită între anii 1447 1533. Cele două turnuri, care sparg cerul, par niște coloși care te înfioară, parcă ar cădea peste tine. Era ora 10 dimineața și sute de credincioși intrau în catedrală ca la teatru, într-o ținută elegantă, mai ales femeile, care, îmi spunea doamna Sofia, vin aici mai mult „să și etaleze toaletele fără să creadă în dumnezeu. Intrînd în această catedrală catolică am primit primul botez, ascultînd 30 de minute messa de dimineață. În acordurile orgii, altarul central, ca o carte imensă, împodobit cu statui și scene biblice, s-a desfăcut în trei părți reprezentînd scene din facerea lumii și-am simțit un fior care mi-a dat sentimentul că se prăvălește peste mine. Am avut senzația că inima mea se umple de evlavie și credință, că mă înalț la ceruri, iar deasupra capului simțeam mîna ocrotitoare a lui Dumnezeu. Cînd muzica de orgă și vocile celor prezenți la slujbă s-au împreunat într-un imn, m au podidit lacrimile și-am ieșit din catedrală cu sufletul ușurat ca în vremea copilăriei cînd la bisericuța din cartierul buzoian, spuneam în fața altarului cu glas tare Crezul, înălțat către bunul Dumnezeu.

De la catedrală la numai 10 minute de mers, translatoarea ne oprește și ne arată în fața noastră o clădire masivă, cu ziduri ca de cetate, cu o poartă înaltă, din lemn de stejar sculptată pe sub care grăbiți intrau mulți tineri. Erau studenți poloneză. Ne îndeamnă să intrăm pentru o clipită. Privim curtea clădirii, cu multe coridoare, balcoane și logii, care semăna cu Hanul lui Manuc din București. Ne spune doar atît: aceasta estre Universitatea Iagelonski, cea mai veche și celebră din Polonia, construită în secolul al XVII lea, unde a învățat Copernic. Presați de timp nu stăm să privim această bijuterie, deoarece doamna Barniac, mai grăbită, ne îndeamnă să urcăm o mică colină care duce la renumitul castel Wawel, reședința de vară a panilor polonezi care adăpostește cea mai mare colecție de covoare și goblenuri din Europa. Spunînd că suntem studenți străini, directoarea care fusese avertizată că venim, ne a invitat să intrăm și s-a bucurat că suntem români. Zecile de tapiserii, de dimensiuni mari, cu reprezentări din viața de la curtea regilor pani polonezi, realizate de cei mai vestiți maeștri polonezi și străini, m-a fascinat și mi-a încîntat ochii și inima și mi-am zis: „Doamne, cîtă bogăție,

cîtă grijă și înțelepciune poate avea un popor, care a suferit jaful și umilința, ororile fascismului, închisorile și lagărele de concentrare, și cum în asemenea situații, cu ajutorul lui Dumnezeu a putut salva de la pieire aceste bijuterii de mare preț. Simpla trecere prin acest muzeu, mi-a umplut sufletul de lumină și frumusețe, mi-a trezit gustul pentru artă, pentru adevăratele valori pe care le a creat omenirea. Poate atunci, văzînd aceste comori, s-a născut acea dorință de a face un efort ca în viață să pot cunoaște o parte din muzeele lumii.

Pe o asemenea stare de euforie, de mulțumire și bucurie fără margini, vizita următoare în lagărul de exterminare de la Auschwitz în acel infern al morții m a înspăimîntat. Nu mi-am imaginat niciodată că, pe frontispiciul de la intrare pe care era scrie „Prin muncă îți vei cîștiga libertatea" voi vedea în cuptoarele morții cenușa celor un milion și jumătate de bărbați, femei, tineri, copii mici proveniți din rîndul țăranilor, intelectualilor, profesorilor, studenților ofițerilor și soldaților care aici în acest lagăr, deveniseră „un număr". Am văzut cuptoarele de ardere, camerele de gazare, mormanele de obiecte, de la biberoane, îmbrăcăminte, proteze, păr uman, periuțe de dinți, căciuli, cutii de cremă „Gladis" din România, jucării de copii, păpuși, care au fost folosite de oameni transformați în cenușă. Am văzut iadul pe pămînt, ororile înfăptuite de călăii nemți, și m am îngrozit. Acești oameni condamnați la muncă silnică pe viață, pentru faptul că au „opus rezistență" este o minciună și o justificare a unor călăi.

Trecînd pe sub „Poarta iadului" privim încă odată barăcile și sîrma ghimpată care înconjura lagărul morții, respirînd aerul de afară mi-am făcut cruce și m au podidit lacrimile. Realizam abia acum cîte suferințe, bătaie, schingiuiri, umilințe, violuri și alte fărădelegi le-a fost dat să îndure acești oameni nevinovați, printre ei copii, tineri, bătrîni, au fost schingiuiți, împușcați, maltratați și apoi duși în cuptoarele morții și arși de vii. „Doamne, cît îi e dat omului să îndure în viață pentru a-și cîștiga „așa zisa libertate scurtă ca un bocet".

În anul 1963 am terminat Facultatea de Filologie din București și am fost repartizat la Ministerul de externe, iar la 1 mai, ziua mea de naștere, m am căsătorit. După un stagiu de un an de pregătire, am fost trimis la primul meu post în diplomație, la ambasada României din Moscova, ca atașat cultural. Iată, îmi zic, cum „norocul" pe care mi l a prorocit mama, se adeverește. l-am purtat și îi mai port și azi o pioasă recunoștință, dar și tatălui care, deși mai avea încă nouă copii a spus un „NU" moașei Anica Buturugioaei, care o sfătuia pe biată mama „să mi facă de petrecanie".

La Moscova am ajuns într-o iarnă pe un ger de crăpau pietrele. Cele trei cale pe care le a primit soția mea în gară, la București de la bunul meu prieten Titi Enache și care au stat proaspete pînă la Moscova, la coborîrea din tren, deși acoperite sub palton, într-o secundă au murit. Afară erau minus 30 de grade. Pe o asemenea vreme ne a primit Moscova Cîrciumărească, unde am petrecut aproape 6 ani de zile. În acești ani am cunoscut nu numai personalitățile sus puse, în lumea scriitorilor, artiștilor de teatru, de film, muzicienilor, artiștilor plastici, dar mai ales am vizitat mai toate muzeele și casele memoriale din Moscova, unde împreună cu soția am intrat de zeci de ori și am însoțit mai toate personalitățile românești venite la documentare pe linia uniunilor de creație, dar și diverse delegații, în cadrul schimburilor culturale și științifice. Acest contact direct cu oamenii, cu realitatea rusească, și mai ales cu marile muzee din fostele republici unionale, m a ajutat să înțeleg arta și să învăț din mers lecția despre frumosul din viață și artă. Am fost și sunt un om norocos. Pasiunea mea pentru artă s-a îmbogățit vizitînd mai ales muzeele Cremlinului, Galeriile Tretakov, Muzeul de artă „Pușkin", colecțiile particulare sau casele memoriale ale unor artiști plastici. În Muzeul Kremlinului am poposit nu odată. Tezaurele acumulate aici de ordinul zecilor de mii, începînd cu coroanele de aur ale țărilor, costume de epocă, caleși, obiecte de aur, seturi de vase emailate, săbii, iatagane, arme încrustate cu aur și sidef, coifuri, potire, icoane, tablouri înfățișînd portrete ale țarilor, scene de bătălii, colecții de monezi, bijuterii și podoabe, privindu le te ametește, ți se pare că duci cu tine povara lor, și simți în gură cocleala tonelor de aur care defilează prin fața ochilor. Atîta bogăție acumulată în sute de ani, valori de artă unicată, primite multe din ele ca daruri din partea unor țări, împărați, califi, regi, prelați, bogătași și președinți de state, toate te cheamă să le vezi, să le mîngîi frumusețea și strălucirea lor. Cînd ieși din Palatul Kremlinului te întrebi, cînd și cum au fost adunate aceste valori, iar eu ca român îmi ziceam în sinea mea: „Dar obiectele de artă românească dăruite de voevozii români, cărțile vechi de cult și mai ales piesele Tezaurului de la Pietroasele trimise spre păstrare în timpul primului război mondial, care unde sunt, nu au gură să strige? Cei pe care îi întrebam, tăceau. Și astăzi tac și vor mai tace.

Un alt muzeu de talie mondială este Muzeul Pușkin din Moscova. Aici și au dat mîna corifeii epocii renașterii, marii titani ai școlilor italiene, spaniole, franceze, germane, olandeze, ale căror lucrări le vedeam pentru prima dată. Niciodată nu am visat că voi avea șansa

de a vedea în original picturi semnate de Boticelli, Perugino, Veronese, Rembrandt, Murilo, Pussain, David, Matisse, Toulouse Lautrec și alții care m-au pus în fața unor capodopere, care dau valoare și importanță acestui templu al culturii din inima Moscovei. Vizitînd muzeul Pușkin în anul 1976, conducîndu-l pe maestrul Alexandru Ciucurencu, uimit de ce valori dispune muzeul, s-a oprit în fața picturilor lui Toulouse Lautrec și mi a spus: Uite domnule cîți Toulouse Lautrec au aici, sunt mai mulți decît în Franța! Bravo lor, și au dat seama la timp de valoarea celor mai reprezentativi pictori impresioniști.

În Muzeul Tretiakov, un fel de panteon al picturii ruse din toate timpurile, am tresărit și m am închinat în fața icoanei „Sfintei Treimi" pictată cu sute de ani în urmă de marele Rubleov. El este părintele picturii ruse care, alături de Ușavov și Daniel Ciornîi au pictat faimoasa catedrală de la Zagorsk. În această galerie, stau orînduite ca la paradă, marii pictori clasici, de la Repin, Levitan, Rubo, Vrubel și pînă la Veresceaghin, Sîșkin, Aivazovski. Tot aici mi au încălzit inima marii corifei impresioniști ruși în frunte cu Chagal, Malevici, Kandinski și Petrov Votkin. Acești mari coloriști ruși, martori ai realității ruse, trecută prin sufletul lor candid, de o curățenie sfîntă, dau măsura unei școli de artă reprezentative ale Rusiei pravoslavnice. În muzeul Tretiakov simți adevăratul suflet rusesc, zugrăvit pe puzderia de fresce din bisericile și catedralele din incinta Kremlinului.

Dorința de a vizita cît mai multe muzee s-a transformat în timp în ambiție, iar prin căsătorie într-o pasiune care ne-a marcat devenind o preocupare constantă și care ne-a marcat toată viața. Da, am călătorit, am parcurs multe drumuri europene, am văzut poate cele mai mari valori spirituale din peste 30 de țări, încît pot spune că m-am îmbogățit, iar prorocirea mamei mele „că sunt un om norocos" a fost ca o pavăză care mi-a vegheat toate călătoriile în lumea frumosului din viață și artă.

La început a fost destul de greu. Bani erau puțini. Plecările în excursii în străinătate erau foarte grele, statutul meu de diplomat era pus la mare încercare, aprobările de plecare erau dificile, mulți te bănuiau, neavînd copii, că vrei să rămîi în străinătate. Și totuși, prin felul meu de a fi, mulți văzînd preocupările și pasiunea mea pentru artă, dorința de a vedea cu ochii inimii comorile artei universale, în marile muzee europene, au manifestat înțelegere și îmi dădeau aprobările necesare plecării în asemenea călătorii. După ce văzusem în Rusia marile muzee din Moscova, Kremlinul cu comorile lui de artă în care am descoperit și cîteva obiecte de artă

românească, Muzeul Pușkin și Galeriile Tretiakov, am continuat să văd muzeele din Kiev, Vilnius, Riga, Tallin, Kaunas, Odesa, Tbilisi, Erevan, în care eu singur, uneori cu soția, ne-am încărcat sufletele de atîta frumusețe, rămîneam împietriți de emoție descoperind unul dintre cele mai mari muzee ale lumii, faimosul Muzeu al Ermitajului din Petrograd. Ermitajul este unicul muzeu pe care l-am vizitat cu ghidul în mînă de peste 10 ori. Cred că am intrat în toate cele peste 300 de săli, m-am oprit în fața celor peste 16.000 de pînze din școlile flamandă, olandeză, italiană, spaniolă, germană, pe care privindu-le simți curcubeele de lumină și umbre, cenușiul și bogăția, înălțarea și decăderea marilor împărați și curți imperiale, belșugul și sărăcia, ipostaze ale unei lumi care au marcat istoria omenirii. În toate aceste săli ale Ermitajului am visat cu ochii deschiși privind pînze semnate de Rembrandt, Tițian, Rubens, Velasquez, Rafael, Caravagio, Giorgione, Murillo, Tintoretto, Boticelli, Goia, Durrer, Maiol, Van Dayk, Batto, Leonardo da Vinci, Veronese, Perugino, Poussain, David. Pentru mine a fost o mare descoperire a acestor corifei ai picturii universale. Vedeam pentru prima dată în viața mea capodopere unice, un adevărat tezaur al omenirii. Ele mi-au șlefuit sufletul, m au făcut să gîndesc altfel arta, să descopăr unele taine ale picturii, să învăț și să știu să prețuiesc adevăratele valori ale artei universale. Nu odată plecam din acest panteon al artelor cu sufletul încărcat de tristețe că din România, acest muzeu – ca un arc peste timp al artelor, nu era reprezentată decît de o mică lucrare, într-o sălită, semnată de Nicolae Grigorescu. Eram mîhnit că, din faimosul tezaur românesc, ajuns cîndva în Rusia, nu și-a găsit locul decît o singură lucrare și mă întrebam „Unde sunt bogățiile tezaurului românesc și de ce pînă azi nu ni s-a restituit. Nici pînă azi!

— Am călătorit de mai multe ori în Italia, uneori oficial, alteori cu soția mea. Cele mai multe călătorii le-am făcut în mod oficial la Roma și Milano. Altele le-am făcut împreună cu soția, într-o vreme cînd puteam calatori cu trenul luînd un bilet clasa II-a pe distanța București-Napoli și retur cu posibilitatea de a putea întrerupe trenul, în orice oraș pe traseul acestei călătorii.

La Roma am fost de multe ori ca persoană oficială, cu prilejul semnării unor documente bilaterale privind încheierea unui acord de colaborare culturală sau științifică și mai ales vizitînd Accademia di Romania din Roma în perioada cînd era directoare Acad. prof. Zoe Dumitrescu Bușulenga și mai ales prietenul meu, lectorul

universitar Alexandru Mircan, un italienist de marca, care mi-a tradus în italiană unele poezii din volumul „Cavali di fumoe“ (Caii de fum).

De fiecare dată la Roma vizitam Muzeul Vaticanului, în care am descoperit valorile artistice ale renașterii italiene. Aici stăteam ore întrebi în faimoasa Capelă Sixtină, privind tavanul acestei capodopere, scene din cutremurătoarea judecată de apoi sau crucificarea Sf. Petru care reconstituie lumea divină gîndită de cel mai mare artist al renașterii, Michelangelo, în fața căruia realizam parcă un dialog dumnezeiesc, simțind o adevărată descătușare sufletească, pătrunzînd parcă în lumea de dincolo, frumoasă, luminoasă, în care armonia, liniștea, figurile sfinților, scenele biblice de un realism zguduitor te învăluie în meditație și mister. Am privit apoi pe culoarele muzeului zeci și sute de statui, basoreliefuri, figuri de Papi, împărați, himere, dar pentru mine rămîne acele capete de marmoră a unor figuri de Daci. De fapt în toate muzeele pe care le vizitam eram preocupat să descopăr acele opere care dovedeau prezența și existența noastră ca neam și popor.

Cea mai mare bucurie însă am avut-o cu ocazia primei vizite, împreună cu soția, la Petrograd, această Veneție a Nordului, un oraș-muzeu, care adăpostește cele mai multe palate, biserici și catedrale, clădiri vechi cu arhitectura barocă și eclectică în stil rusesc, multe statui, monumente megalitice, dar și o bijuterie unică, renumitul muzeu al Ermitajului. Palatul (fostă reședință a țarilor) cu arhitectura lui occidentală, maestuos în stil baroc, cu multe coloane și capiteluri cu zeci de ferestre din marmoră adusă din Finlanda, cu uși metalice grele, aurite și cu motive florale și arabescuri, construit de arhitecții Rastrelli și Rossy, reprezintă podoaba cea mai valoroasă a orașului. Pentru a parcurge măcar în fugă cele 353 de săli, care totalizează peste 45.000 de metri pătrați, pentru a privi numai zecile de mii de tablouri, sutele de vitrine cu obiecte arheologice de valoare unică, sau pentru a trăi miracolul descoperirii unor colecții de feronerie, miniaturi, obiecte din aur, faianță și porțelanuri, de o finețe și un rafinament desăvîrșit, ai nevoie de zeci de săptămîni. Deși l-am vizitat de peste 10 ori acest grandios muzeu, nu pot să spun că am văzut totul. Eu am avut mai ales o singură țintă, să mă satur privind măcar pentru o clipită sălile de artă, în care ochii se umezesc de frumusețe privind tablourile semnate de marii pictori ai renașterii printre care Boticelli, Tițian, Rubens, Tintoreto, Velasquez, Giorgione, Murillo, Goya, Durer, Michelangelo, Van Daik, Leonardo Da Vinci, Poussain, David. Am fost la Petrograd și singur, de multe ori.

De fiecare dată îmi făceam timp să ajung la Ermitaj măcar cîteva ore, să-mi încarc ochii de lumină și culoare. Pentru mine a fost o descoperire unică, ca la vîrsta de 38 de ani ,să văd operele acestor corifei ai picturi universale. Vedeam pentru prima dată în viața mea, capodopere care făceau parte din marele tezaur al omenirii. Toate aceste valori unice, mi-au șlefuit sufletul, m-au făcut să gîndesc altfel arta, să-i descopăr unele taine, miracolul actului de creație și să deslușesc semnificația lor artistică. Încet, dar sigur, cîte puțin cîte puțin, simțeam că mi se lărgește orizontul cunoașterii, că pot, la început mai timid, să emit unele judecăți de apreciere a valorii unei opere de artă. De fiecare dată, cînd ieșeam din muzeu mă frămîntam și mă gîndeam: Oare ce pot face eu, ca în acest muzeu să fie expuse mai multe lucrări de pictori români, nu numai un mic tablou semnat de Grigorescu și expus într-un colț al muzeului într-o cămăruță întunecată! Permanent, pe unde am fost în străinătate, am căutat cu înfrigurare să descopăr un obiect sau vreun tablou de artă care să aibă semnătura unui român. Foarte rar, am fost pus în situația de a constata inexistența acestora și să le semnalez în țară. Am văzut în timpul cît am lucrat la ambasada din Moscova și alte muzee din orașele Odesa, Kiev, Minsk, Tallin, Riga, Vilnius, Kaunas, Tbilisi, Erevan, Suzdal, Vladimir, Trakai, Salaspils. Toate aceste muzee de artă, de istorie, de etnografie, erau mici tezaure care, prin arta specifică a fiecărei republici expuneau lucrări de artă dintre cele mai reprezentative de pictură, sculptură, grafică, artă populară, care reliefau dorința de a păstra valorile locale, gradul de cultură și civilizație pe care aveau datoria morală să le conserve și să le continue. Dintre toate m a impresionat cel mai mult vizita la Muzeul dracilor de la Kaunas, unic în felul lui, realizat de un pasionat colecționar împătimit de reprezentarea figurii dracului nu numai în zona Rusiei ci și pe alte continente. Colecționarul, profesor de matematică, Anastas Jmuidzinavicius, artist al poporului, s-a dedicat unei singure pasiuni; colecționarea unor figuri ale dracilor din toate colțurile lumii. Totul a pornit de la data nașterii sale, 13 iunie 1906, cînd de la scriitorul clasic letonian Tumas Boijgantos, prieten apropiat al profesorului, i-a dăruit, spre marea bucurie, un drac cioplit din lemn. Înmînîndu-i acest cadou neobișnuit el a parafrazat un vechi blestem letonian și a spus: „Îți urez Antanas să ai parte numai de draci toată viața.“ De atunci a început un dialog imaginar cu acest nou oaspete al colecției sale. Dracul „acceptîndu-i prietenia“ i-a urat profesorului „viață îndelungată și bogății, cu condiția ca dracii să aibă un lăcaș

al lor și să se poată arăta oamenilor". Sub impulsul acestui „tîrg avantajos" Antanas și-a propus mai întîi să colecționeze 13 draci, să aibă ceva mai mult de o duzină. Dar dialogul imaginar nu s-a oprit aici, deoarece, cum a povestit el, un drac „Sucit" aflîndu-i intenția de a aduce și alți confrați, i-a spus cu șiretenie: Dacă vei colecționa 20 de duzini de draci, vei fi cel mai fericit om din țara chihlimbarului. Mai tîrziu, peste ani, cînd „împărăția dracilor se instalase de-a binelea în casa lui, cînd Antanas își serba 60 de ani, a spus prietenilor săi: „Am colecționat 20 de duzini de draci, am fost fericit și sănătos toată viața, astfel că dracul și a ținut promisiunea". Am vizitat Muzeul Dracilor de la Kaunas, unic în lume, și am privit în zecile de vitrine această paradă de simboluri ale dracilor imaginați atît de pictori, cît și de ceramiști, sculptori, bijutieri, sticlari. Ei au folosit lutul, aurul, marmora, cîrpele, lemnul, osul, porțelanul, argintul dar și papura, pielea, fildeșul, blana și au creat toată gama de draci; de la minusculul drăcușor american din aur, pînă la dracul lituanian cu înfățișare mefistofelică. Urmărindu-i în aceste ipostaze, uneori hazlii, încerci sentimentul că te afli la un grandios spectacol de marionete pe care îl oferă zilnic acest „rege al rîsului" pentru sutele de turiști ce-i trec pragul casei. Întîrziind în acest muzeu, timp de peste 3 ore, împreună cu soția și cu criticul de artă Măciucă Balcica, cu care am deschis o expoziție de artă plastică românească, am rîs cu lacrimi privind figurile contorsionate sau drepte, simpatice sau odioase, lingușitoare sau îngâmfate, cuminți sau arțăgoase, odioase sau venale, vesele sau triste. Am urmărit ipostazele unei lumi imaginare, care-și dezvăluie toate calitățile și defectele, în cadrul acestui muzeu unde conviețuiesc într-o totală armonie și înțelegere. Biografiile acestor draci, pentru care Antanas-a întocmit „fișe de cadre" obiective sau subiective, poartă pecetea modului în care au fost descrise de donatori, artiști și creatori din Rusia, dar și din Japonia, Bulgaria, Franța, Anglia, Ghana, China, Ungaria, Italia, Polonia, S.U.A., India, Coreea, Brazilia sau Filipine. Îi privim în acest muzeu unic, înfățișîndu se vizitatorilor în fel și fel de ipostaze: de la regi și împărați nebuni, pînă la muzicanți, îngeri, cerșetori, sfinți, pisici, țapi, călăreți, filozofi, șerpi, copii, beți, preoți, gata oricînd să facă „un tîrg" viclean cu omul. Creatori și donatori de pretutindeni au ținut să îmbogățească Muzeul dracilor din Kaunas, trimițîndu-i asemenea daruri lui Antanas, în așa fel să ajungă la destinație în zilele de 13 ale lunii. Și astfel, timp de zece ani, atît în timpul vieții cît și după moartea colecționarului, seturi de farfurii, pahare, scrumiere, medalii, măști, felinare, sticle, pipe,

flacoane de parfum, care poartă blazon imaginea unui drac, sosesc la aceiași adresă „Muzeul Dracilor". Cînd privești în vitrine și în camerele pe care le vizitezi, peste această lume uluitoare, plutește parcă rîsul lui Antanas trecut de mult în împărăția de dincolo de neguri. Îl vezi aievea, cum este înfățișat într-o mare fotografie la intrare: un Sarsailă, cu părul vîlvoi, cu barbă lungă și ascuțită, cu ochii jucăuși, care rîde amuzat știind că își conduce cu un baston magic vizitatorii prin „infernul" casei sale. Înaintea plecării, muzeografa ne-a invitat la o cafea. Tocmai se întorsese dintr-o vacanță pe litoralul românesc. Am întrebat-o dacă nu a găsit la mare un asemenea drac, zămislit din lutul de la Pontul Euxin. Mi-a răspuns zîmbind, că a văzut mulți draci mai mici sau mai mari undeva pe plaja de la Techirghiol, dar că din păcate, nici unul nu s-a învoit să părăsească sezonul estival, pentru a ajunge în „infernul" și frigul de la marginea pămîntului.

La plecare, am primit în dar un mic cadou cu efigia unui drac, purtînd o ștampilă seacă, semn că mai marele împeliților a rămas convins că mi-a cumpărat sufletul, declarîndu-mă cetățean de onoare al orașului, avînd liberă trecere prin orașul lor, în care marii poeți naționali, Maioroneș și Salomeea Neris-au creat epopeea poporului letonian, iar pictorul și compozitorul M.K. Ciurlionos a zămislit c foarte originală și minunată lume, care se află chiar în muzeul de alături, în Casa muzeu care-i poartă numele.

M.K. Ciurlionos este considerat de letonieni, părintele picturii clasice al Letoniei și este venerat în țara sa. Aici, în această casă de epocă, am întîlnit acea lume mirifică a nordului unde lucrările pictorului, de dimensiuni mari surprind nostalgia depărtărilor albe peste care plutește puful de păpădie și zborul frunzelor uscate. El evocă singurătatea unei lumi blînde și ireală, care se mișcă în unduiri cu irizări de verde crud și vineții. Într-una din sălile centrale, am tresărit în fața unei compoziții care prin tematică și mod de tratare mi-a amintit de „Vîrful cu dor" a lui Mirea. Numai că aici artistul letonian interpreta într-un mod personal curgerea timpului, un glob imens care se rostogolea undeva, într-o lume misterioasă și tăcută, peste cîmpiile sub care se află „împărăția chihlimbarului". Într-o altă sală am privit îndelung un celebru tablou, „Facerea lumii", o interpretare originală a zămislirii vieții prin intermediul naturii și a doi sori, care își trimit undele concentrice învăluite într-o nebulozitate de galben-verzui, dar sub care se zăresc germenii ființei umane. Sînt și alte tablouri cu figuri umane care parcă plutesc sub un cer bucălat și

argintiu. Sunt și lucrări în fața cărora, privindu-le, ți se taie răsuflarea. Ciurlionis este părintele picturii lituaniene, un simbol al unei lumi pe care a creat-o pentru a vorbi generațiilor viitoare despre o artă originală, cu un parfum specific național.

În alte împrejurări într-o vizită oficială în Armenia la întrebarea gazdelor ce aș vrea să vizitez la Erevan, i-am răspuns dintr-o suflare: muzeul de artă, Ecimiadzinul, reședința patriarhului Vazghen I, fostul preot al bisericii armenești din București. După ce am văzut orașul Erevan, cu monumentele sale legendare, ne-am oprit la Muzeul Matendaram, o construcție nouă din tuf și marmoră, cu o cupolă înaltă, luminoasă, care îmbină armonios elementele vechi ale arhitecturii cu cea nouă. În acest muzeu sunt păstrate peste 10.000 de manuscrise și cărți, datînd din secoleleVI-XVIII era noastră. Vechimea acestei țări, care a suferit cel mai mult din cauza prigonirii din partea imperiului otoman, a păstrat cu mari sacrificii valorile lor materiale și spirituale. Am văzut în vitrine manuscrise de valoare inestimabile, printre care „Evanghelia Academiei Lazareană", din anul 887, „Istoria Armeniei" de Novses Horenț, din secolul V, „Filozofia" lui David Neînvinsul, din secolul V, „Cosmogonia și calandografia" lui Anania Sirakat, din secolul VII, „Cartea tragediei" a lui Grigor Harekat, din secolul IX, și altor învățați armeni. Valoarea comorilor Matendaramului este dată și de existența unei impresionante colecții de miniaturi, semnate de maeștri renumiți printre care Vard, Kagiatur, Thoros, Simeon, Sarchis și Pitale Momic. Ghidul îmi arată o carte veche, spunîndu-mi că în ea este scrisă și o pagină despre țara noastră, despre luptele cu turcii.

Plec din muzeu cu bucuria că aici sunt și unele izvoare din care istoricii noștri ar putea lua multe date și elemente despre istoria noastră.

De aici, cu aceeași grabă, însoțit de data aceasta de pictorul Ghevorg Gregorian (Djotto) intrăm în Muzeul de Artă al orașului. Aici sunt multe lucrări de pictură ale localnicilor, peisaje și portrete, detașîndu-se zecile de tablouri semnate de Martiros Sarian, patriarhul picturii armene, pe care l-am cunoscut în expoziția sa personală la București, la Galeriile de artă „Orizont" în anul 1966. În sălile muzeului am văzut picturi de artiști plastici din Armenia semnate de Martiros Sarian, Minas, Tatovesian, Gregorian Gioto, dar și pictori ruși, printre care Briulov, Sîșkin, Aivazovski, Perov, Veresceaghin, Repin, Levitan, Serov, Malevici etc. Cel mai mult m-au impresionat lucrările pictorilor străini, printre care „Madona cu pruncul", de

Garafaldo, „Personaje mitologice“ de Tintoretto, Guardi, Rubens, Iordanes, Fragonard, Tisso, Dias de la Pepna, Courbe și alții. Am văzut și cîteva lucrări de pictură donate de marele colecționar român, Zambaccian, un Paladdi, un Tonița și un „Peisaj de toamnă“ de C. Petrașcu.

A doua zi, prietenul meu Micaelian venind la Hotel mi-a spus că îmi va face o mare surpriză. Vom merge la Ecimiadzin, locul sfînt al armenilor, situat la poalele Araratului, de unde poți privi faimosul vîrf Masis, cu cei 5156 de metri înălțime. Pe măsură ce ne apropiam de Ecimiadzin, conul lui înconjurat de un inel de fum era incendiat de soare. Cînd am ajuns în fața palatului patriarhal, privindu-i arcadele albe, ferestrele mari, luminoase, prietenul meu m-a invitat să intru, spunîndu-mi că “ avem o „zi norocoasă“ deoarece Vazghen I, patriarhul suprem, catolicosul tuturor armenilor, ne așteaptă.

"Știam că sunteți aici, ca un sol al poporului în care m-am născut și am crescut și sînt fericit să mă întîlnesc cu dumneavoastră“. Mă uitam la acest prelat, înalt, frumos, cu trăsături fine, ochi galeși, cu o voce caldă și prietenoasă. Îl văzusem cîndva, în 1966, la București, la vernisajul expoziției lui Martiros Sarian, făcîndu-o pe gazda, înconjurîndu-l cu o mare grijă și caldă prietenie pe patriarhul spiritual al armenilor care, spontan, ca și cînd ne cunoșteam de cînd lumea, îmi dă binecuvîntarea. Fără nimic protocolar și oficial, ca și cînd eram în familie, a înnodat vechi și dulci amintiri despre „cei de acasă“ spunîndu-mi că este bucuros despre veștile bune din țară, că urmărește cu interes viața culturală și spirituală a României și se bucură sincer că foștii lui colegi, printre care Virgil Cîndea și Dan Zamfirescu au devenit personalități de prestigiu ale culturii române. „Deși trăiesc acum în Armenia, mă consider român“. Apoi cu aceiași voce caldă, reînvie într-o limbă colorată, curgătoare, momente din viața și activitatea pe care o desfășoară în acest colț de lume. Atmosfera intimă, caldă, dialogul viu, cu întrebări și răspunsuri sincere, prietenești, invitația de a mai veni în Armenia, încălzite de ceaiul pe care îl sorbim ca pe o licoare care îți dă sănătate, au dat acestei întîlniri farmec, trezind nostalgii, dar și sentimentul plăcerii de a vorbi în limba ta, departe de țară, m-a impresionat, și am privit în ochii patriarhului ca într-un ocean al liniștii și bunătății. Am vizitat apoi catedrala, și am ascultat o mică slujbă după care am privit cu interes resturile „care au rămas în urma potopului lui Noe, care s-a izbit cu corabia sa de vîrful Araratului“. Tot ce vedeam în jur, albul incintei cu palatul patriarhal, zidurile de împrejmuire, albe din bazalt, liniștea

care m-a învăluit, totul se cufundase în închipuirea mea într-o legendă din „1001 de nopți“ care aș fi vrut să dureze mai mult.

Pe drum, la întoarcere, ochii continuau să scruteze depărtările, să urmărească siluetele cochete ale caselor cu cerdacuri și galerii pline de flori împodobite cu șiraguri de brîie traforate și vopsite în culori vii. Prin văi adînci, cu culmi abrupte, pe tîmpe pe care se vedeau turme de oi, culorile toamnei ruginite, aruncau peisajului o lumină greu de definit, dar plină de farmec care îți încîntă ochiul și inima. Atunci, privind frumusețea locurilor, casele care defilau prin fața noastră, turnurile unor vechi cetăți de la Garni, Ani și Antamar, seara luminate a giorno, dar și casele specifice care defilau prin fața noastră, pădurile care luaseră lumini din culorile curcubeelor, am realizat de ce pictorul american Rakuel Kent, după ce a vizitat Armenia, în fața peisajului atît de fascinant al acestei țări milenare, avea să spună „Dacă aș fi întrebat care țară este mai frumoasă de pe planeta noastră, aș cita mai înainte Armenia“. De aceea nu întîmplător, marele scriitor american de origine armeană, William Saroyan, laureat al Premiului Nobel , a lăsat în testamentul său, ca după trecerea dincolo de neguri, o parte din ființa lui să se odihnească în Panteonul nemuririi de la Erevan, deoarece credea, ca și alți concetățeni, că Armenia este locul în care focul viu și cîntecele străbunilor sînt o permanență care simbolizează veșnicia. Era un gînd, un semn al unei descătușări sufletești pe care îl rostește orice trecător care vizitează aceste locuri de o mare frumusețe și pitoresc, învăluite în legendă și mit.

La reîntoarcerea în oraș, mi-am amintit că aici trebuie să trăiască pictorul Martiros Sarian, pe care l-am cunoscut în București, la expoziția sa deschisă la galeriile „Orizont“. Brusc, prietenul meu îmi spune „bine, hai să intrăm în atelierul său, locuiește într-o casă pe strada Moskovskaia, nr. 4, din drumul nostru. Am sărit ca ars de bucurie. Cum? Este în Erevan, îl putem vizita? Sigur îmi răspunde, chiar l-am avertizat și mi-a spus că îi face chiar plăcere, ne așteaptă. Am ajuns în atelierul acestuia copleșit de emoție. Stătea în fața șevaletului. Mic de statură, cu fața brăzdată de cute și adînciturі săpate de vreme, cu sprîncene stufoase și ochi strălucitori și blînzi, Martiros Sarian mi se înfățișa ca un veritabil patriarh al artei, creatorul unei opere care a intrat de mult în circuitul universal al marilor valori.

Atelierul pictorului era plin de tablouri. Multe peisaje cu imagini de pe colinele înzăpezite al munților Gherganului și Aragațului,

sau imagini ce păstrează urme ale străvechii culturi Urartu cu vestigii din civilizația milenară de la Garni, Ani, Antamar, cu temple cățărate pe colțuri de stînci, cu portrete ale unor rapsozi populari, printre care Mesop și Sasun, Saiat și Comitas, Cearenț și Aram Haciaturian sau Ana Ahmatova personalități armene, care a întins vizibile punți între popoare. Am privit cu încîntare peisajele selenare ale unui artist care visează o lume a viitorului, concretizată în simboluri și metafore specifice armenești. Unele tablouri redau scene și evenimente din lupta poporului armean cu hoardele turcești, împotriva unui popor pașnic, figuri de eroi, dar și naturi moarte, multe flori și biserici seculare. Mă uitam la aceste pînze realizate de artist cu forță și înțelepciune, cu pasiune și mult talent. I-am privit cu atenție gesturile domoale, mișcarea buzelor și a sprîncenelor, lumina ochilor și am încercat să-mi imaginez drumul omului care mai bine de 60 de ani a revenit în fiecare primăvară în cîmpiile Araratului și în inima pădurilor de liliac și iasomie, adunînd pe paletă puritatea și strălucirea culorilor care iradiau lumina incendiară a soarelui. Uitîndu-se cu ochii galeși spre mine, dă din cap și spune: „Nici nu știți cît de mult mă bucur. În timp ce dumneavoastră îmi urmăreați traiectoria muncii mele de-o viață, eu treceam prin suflet imaginile frumuseții României și mai ales ale oamenilor cu care m-am întîlnit în expoziția mea de la București și la sediul Bisericii armenești în frumoasa capitală a României". Făcînd o pauză, probabil ducîndu-și gîndurile mai departe, ca și cînd ar fi citit de pe o carte, adaugă: Pentru popoarele mici, care au suferit de pe urma străinilor, al amestecului din afară, menținerea limbii, a obiceiurilor și a portului, tradiției, au fost adevărate permanențe care ne-au unit, ne-au făcut mai buni la suflet, ne-am menținut ființa națională și credința, de aceea de-a lungul istoriei, la bine și la rău, armenii și românii s-au respectat și au fost ca niște frați. Mi-a povestit cîte ceva din viața lui, de bucuria că deschisese pînă atunci expoziții la „New York, Birmingam, Los Angeles, Paris, Drezda, Viena, Stockholm, Bruxelles, Varșovia și mai ales din București. Sunt dovezi că nu am trăit degeaba".

Cînd am părăsit atelierul lui Martiros Sarian, ducînd cu mine albumul său, pe care maestrul desenase silueta Araratului dar și al Armeniei de azi pe care a scris „Gînduri pentru un prieten român", soarele se pregătea să apună. Sufletul mi-era cuprins de o blîndă și luminoasă încîntare. Îl întîlnisem pe Martiros Sarian și la el acasă, în Armenia, cumpătat și înțelept, așa cum îl cunoscusem la București. Acum evocînd această frumoasă amintire, care mi-a adus un plus

de cunoștințe despre arta străină, m-a convins încă odată că, pentru educația în domeniul artelor plastice nu se poate face decît vizitînd marele muzee ale lumii, așa că, de atunci și pînă astăzi, mi-am clătit ochii în lumea frumosului din artă și m-am îmbogățit cu o mare lecție pe care continui să mi-o însușesc și să o perfecționez, vizitînd singur sau cu soția, marile comori artistice care fac cinste patrimoniului mondial.

Într-un alt an, într-o vară prin 1978, spre seară am ajuns la Roma, la Accademia de Romania unde prietenul nostru, Alexandru Mircan ne-a invitat la o masă împărătească, stropită cu vin de Cotnari. Înainte de culcare, împreună cu dl. Mircan, am străbătut parcul Borghezi de lîngă Accademie, luminat a giorno și am ajuns pe Corso, inima fierbinte a Romei. Aici am salutat cu respectul cuvenit figura dăltuită în piatră reprezentînd un dac, cu cușma pe o ureche; acum ne-am amintit că aici, la Roma, Columna lui Traian de lîngă Monumentul lui Victor Emanuel al II lea, pe care citim Istoria Daciei, au devenit peceți care dovedesc existența poporului nostru din totdeauna. De aici am plecat spre fîntîna de Trevi în care soția mea, cunoscînd obiceiul locului, a aruncat în apă o monedă cu rugămintea de a mai veni în Italia. Într adevăr, la Roma am revenit de încă două ori, datorită unui prieten buzoian, doctorul Lazăr Anghelovici, om cu sufletul de mecena, cabinetele stomatologice ale acestuia din Roma și Tivoli, erau o adevărată oază pentru români, mai toți găsind la el un loc de dormit sau bani. Ne gîndim să i facem o vizită la Tivoli. Dăm un telefon. Ne răspunde chiar el și fără un alt comentariu îmi spune: Mîine dimineață, cu primul autobuz veniți la Tivoli; voi fi acolo!

Ne-am amintit că în 1978, venit la București să-și vadă neamurile, făcîndu-ne o vizită, i-am dat cadou 2 lucrări. Era ziua lui de naștere, am ciocnit o cupă de șampanie, ne am informat reciproc despre reușitele noastre, spunîndu-mi că este impresionat de ce vede pe pereții camerelor, că și el este un mare amator de artă, că are 2 tablouri și 3 lucrări de grafică, aduse de familie cînd au părăsit România. Am deschis și problema unei viitoare excursii în Italia cu soția, acceptată imediat de el, spunîndu-mi că toate condițiile de dorit, masă și cheltuieli de deplasare, în alte orașe, bani pentru intrarea la muzee vor fi suportate de el. Propunerea era ispititoare. I-am spus că vom veni în Italia în 1980, prin luna octombrie, cînd se mai potolește afluxul turismului în Italia, atunci într-un entuziasm total,

am scos din depozit două tablouri de dimensiuni mici, semnate de pictorul Teodor Bogoi și i le am oferit cu ocazia zilei sale de naștere. S-a bucurat de primirea acestui dar neașteptat și ne-a asigurat că vom fi bine primiți în cabinetele dentare de la Tivoli, împreună cu cei 5 colaboratori ai săi, tineri români care l ajută, mai ales la operații mai dificile. Abia cînd mi-a dat aceste detalii, am realizat că ne aflam în fața unui om bogat. Ajungînd la Tivoli, în noiembrie 1982, văzînd clădirea în care ne-a primit, cele 6 cabinete personale care aveau aparatură de ultimă oră, ne a convins că este un om făcut.

În timp ce la Roma, în acel început de decembrie era soare, pe drum, ne-a întîmpinat o ploaie măruntă, încît autobuzul înaintează încet pe șoseaua care, ca un șarpe și face loc prin șoselele înfipte pe dealuri împădurite, cu case parcă ar fi niște cuiburi de rîndunici. Ajunși în Piața din Tivoli, Lazăr Angelovici, însoțit de un tînăr din părțile Sucevei, ne întîmpină ca pe niște prieteni dragi. La numai 5 minute de mers pe jos de la autogară, se afla clădirea cu 2 etaje în care am descins și trecând prin fiecare cabinet, ne-am oprit într-un mic apartament destinat nouă. Am discutat despre multe probleme din țară, savurînd aromele unei cafele și priveam la figurile acelor tineri români, rămași încremeniți de ceea ce auzeau, iar din cînd în cînd eram asaltat cu întrebări. După ce facem un duș, dl. dr. Angelovici ne invită să luăm masa la un restaurant pe vîrful muntelui. Distanța este mică, încît ajunși în centrul orașului vedem cum trece pe lîngă noi un om slab, cu părul vîlvoi, care își făcea loc printre trecători, ducînd ca pe un trofeu un leu ținut în lesă cu strășnicie. Lazăr ne atenționează: „Ăsta-i cîntărețul ALDO SOLIN, un artist care a cucerit Bucureștiul în timpul războiului cu cîntecele sale. Îmi este prieten. Locuiește puțin mai sus de mine. Îl salută și-i spune că are musafiri din România. Ne face cu mâna semn de bun venit.

A doua zi vizităm orașul, intrăm în cîteva magazine, luăm cîteva amintiri și vederi și ne îndreptăm spre faimoasa Villa D'Este, o reședință de vară a foștilor regi. Palatul privit de sus, pare a fi un glob imens de sticlă, cu zeci de statui în jur, cu un aranjament floral multicolor, cu zeci de fîntîni arteziene, cu cîteva bazine cu mici ermitaje, din care țîșnește apa. Susurul apei parcă cîntă frumusețea acestui paradis, vechi, dar reînnoit prin restaurările făcute de edilii orașului. Am stat cu ochii deschiși privind acest joc al luminii și umbrelor de pe zidurile peste care iedera își întinde tentaculele. Totul este un miraj, în jurul tău parcă dansează statuile mici și mai mari, un adevărat spectacol în care totul a prins viață. Deși este iarnă,

pomii sînt încă verzi, trandafirii își trimit parfumul lor în aer, liniștea este ca de mormînt, doar păsările cerului și în special turturele, turuie și se gudură pe lîngă noi. Lazăr ne cumpără un pachețel de grîu și ne îndeamnă să-l dăm turturelelor, semn că ne așteaptă să mai venim la Tivoli. Spre seară, am plecat la Roma, nu înainte de a primi din partea lui Angelovici un plic pe care trebuia să-l transmitem cuiva la Buzău. Cînd am ajuns la Accademia di Romania în camera de la etajul trei și am lăsat plicul pe masă era scris „se va deschide de voi". În plic erau 400 de dolari și un bilețel pe care era scris: „un mic dar din partea noastră. Soției i a plăcut foarte mult cadoul pe care l-am primit de la voi de ziua mea de naștere". Sigur, am fost mișcat de gestul lui, dar în același timp ne-am bucurat că am putut continua călătoria noastră, oprindu-ne la Florența, Milano, Bologna, Modena și Verona.

Am plecat din Roma convinși că ne vom mai clăti ochii și în alt an, pentru a întregi imaginea capitalei italiene, care pentru a-i vizita toate comorile arhitecturale, muzeele, monumentele, bisericile și catedralele, cimitirele și faimoasele catacombe ale lui Callist pentru care îți trebuie zeci de zile.

Orașul Florența ne-a primit cu un soare blînd, care ne mîngîia fețele cu razele calde primăvăratice. Cînd ne plimbăm prin Piazza Signoriei, dominată de Palatul Vecchio, înconjurată de numeroase statui, aveam sentimentul că am aterizat dintr-o altă lume. Totul era mirific, fascinant. Palatul Signoriei cu un turn înalt cu un orologiu de epocă, și întregul palat din cărămidă roșie și cu creneluri ca de cetate, domină întreaga piață, stîrnind curiozitatea și dorința de a-l vizita. În interior multe statui romane, figuri de gladiatori, busturi ale unor împărați, figuri de frumuseți feminine, animale înaripate, zeități antice, parcă te îndeamnă să le mîngîi trăsăturile fine, suplețea, șlefuirea pînă la desăvîrșire, ca și modul de expunere într-un spațiu generos, îți dau sentimentul măreției sculpturii romane, realizată de mari maeștri ai șlefuirii pietrei și marmurei. Presați de timp, avem sentimentul că alergăm și noi prin sălile muzeului, oprindu-ne să admirăm formele sculpturale, în fața cărora, privindu-le ți se oprește respirația. Deși la ora aceea sălile nu aveau prea mulți vizitatori, privim cum trece pe lîngă noi ca o nălucă, o femeie subțire și înaltă, ca o stafie, care desculță, cu pantofii în mînă, alerga oprindu-se din cînd în cînd în fața unei statui pentru a i citi eticheta și în aceeași fugă pornea mai departe. Era o turistă americană în vîrstă, care se desprinsese de grup, care urmărea cu respect pentru ghid

explicațiile fiecărui exponat. De cîte ori am fost la Florența, parcă vedeam în fața ochilor figura acelei stafii care va povesti prietenilor din america că a văzut muzeul „Palazzo Vechio“ din Florența. Noi ne continuăm călătoria prin oraș, ne uimesc arhitectura clădirilor, frontoanele, capitelurile și mai ales arhitectura balcoanelor, pline cu ghivece de flori de toate culorile care îți fac cu ochiul să le privești, deoarece ele fac parte din specificul de neuitat al Florenței.

După ce privim de la înălțimea grădinii di Boboli panorama orașului în care se văd în depărtare dealurile pe care au înflorit ca niște flori albe sute de pălățele și vile albe pe verdele crud al pădurii, ne întoarcem în inima orașului și intrăm în Galeria de artă Uffizi, un adevărat tezaur de artă renascentistă, unde lucrări de Michelangelo, Botticelli, Fra Angelico, Piero di Cosimo, Carlo Dolci și alți maeștri italieni din secolele XV-XVIII, își dispută întîietatea alături de Angelo Bronzino, Andreea del Sarto, Bacchiocca, Giorgione și mulți alții, îți dezvăluie lumea trăită de ei și la curțile celor mai înfloritoare din familiile De Medici din Florența și alte orașe italiene.

Intrăm în Galeria Uffizzi. Privim tablourile mari, cu picturi de Michelangelo, care a știut ca nimeni altul să creeze figuri de Madone, spiritualizate dolofane, mișcîndu-se într-un paradis exotic, cu o vegetație luxuriantă. Rămîn cu ochii încremeniți privind tabloul intitulat „Sfînta familie“ a marelui renascentist, în care figura madonei cu o față feciorelnică privește dansul solemn al vestalelor care-și ondulează corpurile în ritmurile unei muzici divine, spre care bărbatul cu copilul în brațe, își ocrotește familia emanînd dragoste și înțelepciune. Tabloul reprezintă chintesența iubirii eterne. Această pictură reprezintă o culme a creației marelui Michelangelo, care a surprins viața în ipostazele ei desăvîrșite. Alături de acest tablou în fața căruia ai sentimentul că te rogi cu mare credință, am rămas mut privind tabloul lui Rafaello Sanzio, faimoasa madonă de la Seggiola exprimă puritatea maternă a madonei în lumea divină, privirile celor doi prunci, candide, luminoase, exprimă siguranță ocrotitoare, simt mîinile ocrotitoare ale figurii angelice, plină de grijă pentru mlădițele care simt căldura de mamă. Contrastele de culoare roșiatică, de o luminozitate discretă, le strălumineză fețele. Parcă te afli în fața unei icoane, și simți să te apleci în genunchi ca pentru o rugă de seară. Același sentiment de pietate îl încercăm admirînd tot o madonă a lui Raphael cu pruncul în brațe vegheat de îngerii care în adorație se închină Preacuratei. Parcă ar fi o înălțare spre cerurile înalte, un fel de imn adus marelui creator. Ne uităm cu ochii galeși la un tablou, semnat

de Tizian, „Portretul unei femei în alb“ de o frumusețe copleșitoare, cu ochi mari, migdalați, cu o față de sfîntă, visătoare în ipostaza unui extaz total. Sunt expuse alte zeci de picturi semnate de alți artiști al căror nume nu îl reținem. Se derulează totul prin fața noastră încît simți fără să vrei că îți obosesc ochiul care este veșnic în căutare de frumos.

La Milano, orașul cel mai nordic al Italiei, despre care știam că este cel mai puternic centru industrial, comercial și financiar al provinciei Lombardia, ne-a întîmpinat cu un cer cenușiu, cu clădiri vechi, înnegrite de poluarea zonei industriale, ne-a dezvăluit frumusețe arhitecturale pe care nu le poți uita. Mai întîi, încă din gară, cu cele 25 de peroane, unde din 15 în 15 minute intră un tren, ești copleșit de arhitectura barocă a sălilor de așteptare, de zecile de buticuri și pițerii, cu standuri de cărți, ziare, vederi, pliante, care-ți oferă o bogată documentare a orașului, încît luat de fluxul călătorilor, luăm în goană un ghid turistic și ne aventurăm în necunoscut. Urmăm și noi grupurile de turiști care se îndreaptă spre faimosul Dom, catedrala cea mai mare a Italiei. Cînd ajungem în piața centrală și te uiți înmărmurit spre acest colos, înalt de 108 metri și numeri statuile care împrejmuiesc Domul, în total de 2245, simți că se prăbușesc peste noi. Parcă toți sfinții, în mărime naturală ne privesc de sus, pe care îi simțim ca pe niște ocrotitori. Excursioniștii care la acea oră matinală au umplut piața, privesc cu uimire această bijuterie de o frumusețe unică, realizezi că ai în față un simbol al triumfului geniului, ridicat de marii arhitecți italieni. Deși este construită în 1386, patina vremii și-a lăsat pe acoperișul Domului, acea pulbere albă, străluminată de soarele matinal, încît ai impresia că a luat foc. Îmbătați de purificarea pe care o simțim în suflet, intrăm în catedrală și aruncînd ochii în sus și ne strecurăm printre cele 58 de coloane ca niște lumînări cerești, și admirăm vitraliile cu figuri de sfinți, cu scene biblice realizate pe culori de alb, albastru și galben, și senzația că zecile de sculpturi laterale oficiază pentru noi aceleași rugăciuni pe care în genunchi le rostim și noi în gînd. Deși în nava centrală sunt sute de turiști de religii diferite, liniștea și ecourile orgii parcă sunt niște clopote care bat la porțile inimii. Credința și rugăciunea pe care o rostesc sutele de turiști, fiecare în limba lui, îți învăluie sufletul și simți că pentru o clipită se urcă spre ceruri. Aici, în acest Dom în care impresia că au lucrat la înălțarea ei nu numai cei mai desăvîrșiți meșteri și artiști desăvîrșiți, dar și totodată părerea că a pus mîna însuși Dumnezeu.

Cu această imagine am ieșit în piața în care mii de porumbei se răsfățau la soare și se intersectau cu mii de turiști care cu pași moi de mătase se rînduesc pentru a intra în casa lui Dumnezeu. Înainte de a pleca din piața Domului privim din nou silueta acestei minuni înfăptuită de mîna lui Dumnezeu pe care zecile de turnuri par niște lumînări care ard și purifică trecătorii grăbiți care au intrat pentru o clipită să se purifice în această casă muzeu a lui Dumnezeu pe pămînt; numai celor cu suflete curate, ne este dat să o vedem.

De aici ne îndreptăm pașii spre o altă mică bijuterie Chiesa di S. Maria della Crasia, în care și-a lăsat însemnele geniului marele Michelangelo, pictînd renumita „Cina cea de taină" chiar numai pentru ea merită să vizitezi Milano. Am văzut interpretări diferite, în alte biserici, inclusiv la Ierusalim, dar cea din Milano, este desăvîrșită. Atmosfera, felul cum pictorul a surprins fizionomia lui Isus, calmă, încrezătoare în credința ucenicilor lui, dar și crisparea, teama, înfricoșarea, sentimentul trădării, plutește parcă în aer. Fundalul picturii, pe care se profilează cele trei ferestre prin care se văd dealurile din spate și cerul de un albastru deschis și figura Mîntuitorului senină, evlavioasă, deși știa că „unul dintre voi mă va vinde" calmitatea, pioșenia și liniștea sufletească părea un triumf al vieții veșnice.

Cînd am ieșit din biserică, deși era cald, era ziua de 24 noiembrie 1990, ne propusesem să ajungem la Scala din Milano, poate o să mai găsim un bilet la cucurigu, la balcon. Am ajuns la timp dar bilete nu se mai găseau. Am întrebat cît costă un bilet la balcon. Răspunsul de 60 de dolari ne-a zăpăcit. Necăjiți am ieșit în spatele Scalei și am așteptat în liniște mașina. Stînd și privind luminile care incendiau clădirile cu parfum de epocă pe via Victor Emanuel, în fața noastră s-a oprit un motociclist și fără să scoată o vorbă, îi smulge de pe cap căciula de blană a soției și demarează. Am rămas muți. Italienii nu-și dezmint îndeletnicirile cotidiene. Deci intenția de a vedea o operă la Scala din Milano am plătit o pe bani românești. Ne cazăm lîngă gară, un locarno cu numai 2000 de lire, foarte ieftin.

A doua zi, mai aveam o țintă pe care o plănuiam încă din Roma. Neapărat, ne a spus pictorul român Drăgușescu, care în apartamentul cochet din via latină ne-a sfătuit ca neapărat să vizităm la Milano Cimitirul Monumentale, unic în toată Europa. Avusesem acasă un ghid, tipărit în 1930 la Milano, dar cu mutările noastre dintr-o casă în alta, l-am pierdut. Așa că, uitîndu ne pe ghid, ajungem în 40 de minute la acest cimitir monument în care intrăm ca într-un muzeu de sculptură unic, în Italia. Aici, pe sutele de morminte, nu

există vreo cruce de lemn, ci numai de marmură albă, cu trotuare numai de marmură, cu construcții monumentale, reprezentînd fiecare mormînt o adevărată operă de artă. Am umblat pe toate aleile, am privit fiecare mormînt care prin ceea ce reprezenta ca construcție simboliza un crîmpei din viața pămînteană a celui decedat.

Cimitirul monumental din Milano este considerat cel mai mare muzeu al sculpturii din Europa. Aici fiecare capelă, fiecare cruce sau monument, reconstituie viața celui decedat, un fragment din viața lui pămînteană, cu scene de dragoste, fericire, tristeți, dureri, urcușuri și coborîșuri din viață, scene de gelozii și trădare, simboluri specifice de beți̦vi, bolnavi, orbi, aviatori, savanți, scriitori, muzicieni, artiști, pictori, dar și portrete de nobili, negustori, fabricanți, conți și contese, prelați, capete încoronate, bogătași, așa zisa „lume bună“ a unui oraș industrial, care prin monumente somptuoase, realizate numai în marmoră de cei mai vestiți sculptori italieni, te face să meditezi și să te gîndești că viața este trecătoare, că destinele oamenilor sfîrșesc în fel și fel, încît pentru eternitate ei își lasă însemnele trecerii lor prin viață în aceste monumente care impresionează. M-am oprit în fața unui cavou, din marmoră și cu uși de fier aurite, și am privit cum în fața ușii, o femeie care păcătuise în viață, ciocănea la ușa soțului decedat dorind să o primească la el, deși era însoțită de un copil. Mortul a crăpat puțin ușa fără să o lase să intre. Pe un alt mormînt am privit o statuie, reprezentînd un bărbat, cu capul plecat pe o sapă de lemn, simbol al sărăciei și decăderii din cauza unor vicii. Am intrat într-o mică capelă, unde un preot, cu o carte deschisă alături de o femeie îndoliată, de o frumusețe angelică, citea o rugăciune. În sicriul deschis, era așezat corpul neînsuflețit al unei bătrîne, avînd la căpătâi femeia tînără pe fața căreia am văzut picurîndu-i cîteva lacrimi. A venit apoi un om cu o minusculă mașină pe care a așezat sicriul și împreună cu preotul conducea moarta spre groapă urmată de fiica ei. Am privit această scenă de un tragism zguduitor, deoarece pe ultimul drum, moarta era condusă de singurul membru al familiei. Cu această imagine, privind spre acest sanctuar al celor mai bogați oameni din Milano, în care viața de dincolo dăinuie prin existența acestor statui și monumente care simbolizează nemurirea, am ieșit din acest labirint încărcați de tristețe.

În periplul meu din Italia, singur sau cu soția, am vizitat și alte orașe faimoase. Gîndul meu nemărturisit era acela de a ajunge și la Palermo, mînat de dorința de a afla mormîntul lui Nicolae Bălcescu. Știam că este zadarnică, urmele lui, în afară de casa unde locuise

aici, n-am găsit decît o impozantă catedrală chiar în inima orașului, în care am intrat bănuind că aici, cîndva va fi ascultat o slujbă și marele nostru patriot, și am aprins pentru el o lumînare pentru a i lumina în continuare drumul în veșnicie. Am vizitat orașul, vechi de secole, cu multe biserici și parcuri, cu clădiri vestite, împodobite cu tronsoane și embleme vechi care, unele din Evul mediu, cu fîntîni de secole, cu bulevarde lungi, străjuite de arbori seculari. Ajunși aici, mi-am permis ca să i cumpăr soției un șireag de mărgele și să cumpăr cîte o înghețată napolitană din Palermo.

Din spatele gării centrale, la îndemnul unui localnic, am luat un autobuz care urca printre dealuri cu plantații de mandarini, cu o destinație unică, orășelul Montereale, să vizităm vestita catedrală, un unicat în sudul Italiei. Cînd am intrat în catedrală privind spre Pantocrator am rămas ca împietriți văzând pe fundalul altarului figura gigant a Mîntuitorului, realizat din mozaic, atît de mare, încît, numai mîna acestuia era de înălțimea unui om. Privind figura lui Isus, am simțit deasupra capului figura lui cum își lăsa mîna asupra capetelor noastre dornice de mîntuire. A fost ca un miracol, încît ochii noștri au cuprins dintr-o privire imensitatea catedralei la care s-au folosit peste 10.000 de metri pătrați de mozaic, încă de pe vremea lui Henric al II-lea. Mi s-a spus că ar fi unica catedrală, din Europa, realizată din mozaic multicolor, în care scenele biblice de pe pereți, pe care tronează figura lui Henric al II-lea realizată de meșteri greci, tot din mozaic. Am privit nedumeriți scenele biblice din vechiul și noul Testament, realizate de aceeași meșteri greci în peste 10 ani de trudă și smerenie, privindu-le parcă ne-am mîntuit. Am ieșit din catedrală parcă zburam, parcă împrumutasem de la îngerii care împiestrițau cupola mare a catedralei, ceva din zborul lor dumnezeiesc. N-am regretat vizita la Palermo și apoi la Montereale, deși scurtă de numai o zi, ea ne a apropiat de Dumnezeu și am văzut pe pereți o scenă unică: scena din raiul în care sufletele aleargă prin Nirvana și scenele de groază ale iadului în care sufletele oamenilor se zbat în focul în care păcatele sunt mistuite de flăcările necredinței.

La cumpăna înserării, cînd orașul a fost inundat de luminile neonului, ne-am odihnit într-o pizzerie, unde am servit un fel de mititei, care ne-au amintit de Bucureștiul nostru. Vecinii noștri de la masă se uitau la noi, încercînd să înțeleagă felul mîncării pe care noi o serveam cu o poftă nebună. Cum se numeau acești „mititei" în limba italiană nu am reținut, dar am văzut că vecinii noștri au chemat chelnerul și au cerut cîte o porție din ceea ce mîncam noi. Cînd le-au

adus farfuriile s-au uitat la noi și au întrebat: „Cum se numește?". Le-am spus că sunt mititei. Privind firma micului bistrou pe care scria „La românul" am realizat că patronul era un român, venit cu mulți ani în urmă în Italia. La plecarea noastră, am schimbat cîteva fraze cu patronul, care a rămas plăcut impresionat că am reușit „în vremurile astea foarte grele" din țara noastră să putem ajunge în Italia. De ce nu rămîneți în Italia? Nu răspundem la provocări, i-am răspuns. Ne-am ridicat și spunînd scurt la revedere, am plecat spre gară. Cînd ne-am urcat în trenul de noapte care aluneca ca un besmetic șerpuind pe lîngă malul mării, orașul Palermo parcă luase foc, clădirile înalte, bisericile și catedralele păreau ca niște ruguri care se stingeau în urma noastră. Imaginea acelui Palermo, peste care cerul de un albastru pur pe care licăreau puzderie de stele s-a risipit. După 5 ore de călătorie, cînd am ajuns pe peronul gării din Neapole am răsuflat ușurați. Am găsit cu greu un locarno în spatele gării și ne-am cazat într-o cameră sărăcăcioasă, cu pereții goi. Am adormit totuși imediat. Oboseala unei nopți cu trenul ne a făcut să uităm de noi, încît patroana pe la orele 13.00 a bătut la ușă cerîndu-și scuze, dar a crezut, neauzind nici o mișcare, că ne este rău sau s-a întîmplat ceva cu noi. Ne-am îmbrăcat repede, am gustat ceva, și în grabă am ieșit pe bulevardul Castelnuevo și ne am oprit în parcul din fața Teatrului Garibaldi. Aici, am făcut un număr de telefon și, la celălalt capăt, am auzit vocea domoală a marelui arheolog prof. Adamești-teanu căruia i-am transmis un mesaj din partea prof. N. I. Simache, directorul Muzeului Regional din Ploiești. Ne-a dat întîlnire în piața Garibaldi, iar peste o jumătate de oră în mașina lui minusculă, am străbătut zeci de străduțe din partea veche a orașului pentru a ajunge la Muzeul de artă Capodimonte, situat pe o culme de munte. Aici ne-am întîlnit cu aceiași pictori ai renașterii, cu lucrări de Tizian, Veronesse, Tintoreto, multe lucrări de Rafael, alte fețe ale unor compoziții de mari dimensiuni. Am parcurs în aproape 3 ore acest muzeu care întregește imaginea picturii renașterii italiene, atît de bogată din muzeele pe care le-am vizitat. Aici, în acest muzeu am realizat cît de mult am acumulat din pictura italiană, cîtă iluminare și cunoștințe am căpătat despre marii titani ai renașterii, am simțit din plin îmbogățirea spirituală, înțelegerea unor secole de artă medievală, valorile și capodoperele de ieri și din totdeauna ale unei țări care a dat omenirii marii titani ai renașterii. Plecăm din muzeu cu sentimentul că ieșim dintr-o lume a frumosului, dintr-o lume din care am învățat să iubim arta și să ne bucurăm că ne-a ajutat Dumnezeu

să călătorim și să ne îmbogățim cunoștințele despre artă. Am luat apoi un tramvai și am coborît spre inima veche a marelui oraș. Era la cumpăna înserării. Brusc orașul s-a înveștmîntat într-o lumină orbitoare, cu sute de magazine, cu vitrine luminoase, cu reclame în toate culorile pămîntului, cu străzi înguste de numai 2 metri late, cu clădiri înalte de 5 6 etaje, cu balcoane și cu sute de ghivece cu flori de toate culorile, parcă erau niște grădini suspendate. Parcă vizionam un film documentar, iar rufele întinse de a curmezișul acestor străzi, păreau niște steaguri colorate, care se mișcau ca niște aripi de păsări dintr-o altă lume. Spațiul atît de îngust, căldura de peste zi care te sufocă, hărmălaia pe care o fac vînzătorii și mai ales copiii străzii care fac reclamă unor produse, deși te obosesc, aceste spații colorate, de un pitoresc deosebit, te îndeamnă să continui plimbarea în orașul vechi, te îndeamnă să intri în aceste buticuri și magazine care te ispitesc să cumperi unele nimicuri. Pe măsură ce înaintezi pe aceste străduțe, observi cum încet, încet, se lasă înserarea, luminile încep să scadă, unele magazine își trag obloanele, călătorii se răresc, țipetele copiilor abia dacă se mai aud și te trezești că străzile au devenit pustii. Înotăm cu greu printre sticlele de plastic aruncate pe trotoare, ne împiedicăm de cartoane, hîrtii, resturi menajere, lucruri vechi și mobilă stricată lăsate la întîmplare, încît ai impresia că e „sfîrșitul lumii". Ordinea și curățenia care erau semne distincte de civilizație, parcă prea brusc a fost înlocuită cu liniștea și mormanele de gunoaie. Frica îți pătrunde în suflet, te sfiești că la colțul de stradă te pîndește cineva, că poți fi agresat, încît mărim pasul și ne grăbim să ajungem la hotel. Seara, în intimitatea acelei mici camere, ne uităm la televizor și ne gîndim la călătoria pe care o vom face cu vaporul la acel colț de rai, numit Capri. Ne sculăm de dimineață și cu primul vapor care alunecă pe valurile spumoase ale mării, privim de pe ponton cum din apă se ridică solemn smocul de raze aurii ale soarelui, pe care le simțim ca niște mîini ale celui de sus. La orizont se văd ca niște lebede albe și negre insulițele verzi, iar în spate panorama mirifică a orașului trezit, căruia îi șterge ochii sulițele soarelui. Cînd ajungem pe insulă, vegetația luxuriantă și mirosul plantațiilor de trandafiri și lămîi, te înviorează și ți dă noi puteri să pătrunzi în acest colț de rai al Italiei. De la ponton, ne urcăm într-un teleferic care plutește peste pădurea de mandarini, atît de aproape de noi, încît unii pasageri își întind mîinile și rup din pomi cîte un fruct aromat. Cînd ajungem pe micul platou, un fel de centru al acestui orășel, vilele marilor bogătași parcă sunt niște cuiburi

de berze care se ascund în umbra verdelui crud. Mergem pe străduțe minuscule, privim prin curțile vilelor marilor bogătași, înconjurate de flori de toate culorile și mirosurile, parfumurile pe care le fabrică în instalații sofisticate. Ne oprim ici, colo, în dreptul acestor „făbricuțe" de parfumuri și ne îmbătăm de mirosurile care se răsfrîng în valuri. Într-un tîrziu, îmbătați de frumusețile insulei, de farmecul grotelor care străbat ca un labirint inima insulei, ne așezăm la o masă pe o mică terasă și savurînd de data aceasta mirosul unei cafele aburinde, privim priveliștea magnifică a mării de un albastru sidefiu și ascultăm într-o liniște totală murmurul apei ca un cîntec dintr-o altă lume. Aici, în acest colț de lume, parcă Dumnezeu a lăsat spre bucuria oamenilor, un mic colț de rai, o grădină a Semiramidei, unde ai sentimentul de plutire. Tot ce vedeam părea un vis, un colț de rai pămîntesc de care nu ne mai săturam să-l privim cu ochii inimii. Visul s-a destrămat brusc cînd pentru cele 2 cești de cafea, mici ca un degetar, a trebuit să plătim 6000 de lire, cît am fi plătit o noapte de dormit la un hotel. Ne-am uitat unul la altul și coborînd spre funicular am zis: Dai un ban, dar face!

A doua zi, tot cu un tren personal ne oprim într-un orășel și cu un mic autobuz pornim spre Pompei. În depărtare se vedea conul întunecat al vulcanului care cu peste 2000 de ani în urmă a transformat un oraș de toată frumusețea în ruine și scrum. Vizitatorii erau puțini, deoarece cu un an în urmă, în timpul unui cutremur se interzisese vizitarea Pompeiului. Ruine, ruine și numai ruine. O imagine apocaliptică, o lume dispărută în neant, numai ruine. Pe una din străzile principale, pavate cu plăci de piatră mari, șlefuite de timp, de vînturi și ploi, stau posomorîte zidurile înnegrite ale caselor, fără ferestre, fără uși, prin care vîntul șuieră ca niște fiori ai morții. Ne este frică să pătrundem în această lume a neantului, în care liniștea ca de mormînt este stăpînitoare. Picturile de pe pereții încăperilor, înfățișînd figuri de femei frumoase, de bărbați cu mușchii ca de gladiatori, scene erotice, pardosite de mozaicuri înfățișînd scene sexuale, siluete de păsări exotice, pești, animale sălbatice, cedri la umbra cărora se văd cupluri de tineri surprinși în timpul actului sexual, sînt dovezi care vorbesc de gradul de civilizație și bogăția celor ce locuiau în aceste case. Urmele băilor publice, ale forului roman, închisorile în care lava vulcanului au pietrificat figuri de sclavi, fresce din templele antice, toate devin dovezi autentice a unei vieți trăite intens, urmele unei civilizații și semne distincte de abundență și prosperitate ale locuitorilor unui oraș civilizat care a intrat în istorie. Mergînd

cu pași mari sau mici pe străzile Pompeiului, reconstituind în gînd ce a însemnat Pompeiul pentru istoria Italiei, te întristezi și nu poți să nu lăcrimezi. Furia valurilor de lavă care a măturat în cale urmele unei civilizații și culturi înfloritoare, care a distrus un oraș devenit legendă, privind ce a mai rămas din el, ne-a înspăimîntat încît ne țineam de mîini și ne rugam în gînd să ne ajute Dumnezeu să ieșim întregi din acest iad. Gîndul că călcam pe acele pietre mari de bazalt, pe care odinioară se plimba lumea bună a orașului, dar și nevolnicii sclavi, te îndeamnă să meditezi și să te gîndești la numeroasele cataclisme din zilele noastre. Timp de cîteva ore am fost parcă în infern. La lumina soarelui zecile de capiteluri, urmele unor părți din statuile care împodobeau orașul, ruinele templelor, ale forului și stadionului, încerci să ștergi praful și pulberea care le a acoperit, sunt semne și dovezi ale timpului care nu le a dat uitării și te îndeamnă la meditații. În jurul lor au apărut noi blocuri și vile, livezi de mandarini și portocali, biserici și catedrale, ceea ce înseamnă că viața continuă, iar vîrful conic al Vezuviului care i-a dovedit puterea de a distruge, de a reduce totul în ruină, ne-a rămas ca un simbol, o amintire privindu-i silueta conică, măreață, ne iertătoare peste care s-a așternut voalul uitării ca o flacără a unei lumi devenite legende. Am plecat din Pompei cu sufletul atins de bruma lui noiembrie care ne-a strecurat în inimă durere și ne-a făcut să lăcrimăm.

Iată că se realizează și un alt vis, devenit realitate. Jocul întâmplării, al hazardului, și mai ales al norocului uneori îți joacă festa și, ceea ce cîndva era un vis, o dorință, care știam că nu se va realiza niciodată, s-a realizat.

Eram la tratament la Covasna, la băi, împreună cu o soră a noastră, unde cu sfințenie respectam prescripțiunile medicului care ne întocmise fișe cu procedurile pe care urma să le facem zilnic.

Înaintea băilor, în sala de așteptare, alături de alți bolnavi, priveam zilnic cum prin fața noastră trecea ca o nălucă, o femeie înaltă, frumoasă, într-o ținută elegantă, purtînd un halat din pluș, colorat viu, care ne lua ochii. O admiram cu o oarecare invidie. Parcă era o căprioară, călcînd cu iuțeală pe holul împiestrițat cu bucăți de mozaic, care-i dădea un plus de strălucire acestei figuri enigmatice. De fiecare dată, văzîndu-o cum își etala halatele pe care le schimba la cîteva zile, faptul că nu era însoțită de nimeni, lăsînd în urmă ei mirosul unui parfum care-ți lua nasul, ne-am dat seama că era

o străină. Știam că la Covasna, în fiecare an venea la tratament multă lume din Israel.

Într-o zi de sîmbătă, cînd nu se făcea tratament, ne-am hotărît să plecăm la Sfîntul Gheorghe să vizităm orașul și să ne clătim ochii în parcul Central, unde la o terasă, în fața unei înghețate aromate, priveam defilarea perechilor de tineri îndrăgostiți și foarte veseli, reînviind momente din propria noastră tinerețe. În același autobuz a urcat și acea doamnă cu figura de statuie romană, de o eleganță turburătoare care te punea în situația să te întrebi: „Cine-i doamna, care iată, tot singură, de o eleganță țipătoare își făcuse program de vizite în împrejurimi."

La un moment dat, cineva strigă, și-i spune șoferului să oprească, spunînd că unei doamne „i s-a făcut rău". Este dată jos din autobuz și lumea, care mai de care încerca să-i facă mișcări de respirație, întrebînd în stingă și dreapta dacă nu cumva în mașină se află vreun medic. Am coborît și noi, iar soția, cu priceperea ei în ale medicinii, se apropie de ea, îi dă o pastilă și încearcă să-i vorbească. Doamna privea cu ochii mari deschiși spre lumea din jur, care în limbile română și maghiară încerca să-i vorbească. Doamna, pe care eu am recunoscut-o ca fiind „o străină" încep să-i spun cîteva cuvinte în franceză. Ea îmi răspunde: „la ruscaia". Se liniștise, privea neputincioasă spre înaltul cerului. Încep să discut cu ea în rusește.

Pasagerii mașinii au intrat în panică și au rugat pe șofer să continue drumul, mulți avînd de rezolvat unele probleme urgente la Sf. Gheorghe. Doamna spuse în limba rusă că preferă să se întoarcă în stațiune. Atunci eu și soția am hotârît că nu mai mergem la Sf. Gheorghe și să așteptăm o mașină de ocazie pentru a ajunge la Covasna. Am stat în sosea doar 5 minute că am și oprit o mașină de București. Îi explicăm despre ce era vorba și ajungem în stațiune. Am dormit în după amiaza aceea cu imaginea acelei femei și ne-am sculat la orele opt seara, cînd trebuia să mergem la masă. După o jumătate de oră auzim că cineva bate la ușă. Era doamna Liza, așa o chema, care venise să ne mulțumească că i-am salvat viața, că nu va uita gestul nostru de a întrerupe călătoria la Sf. Gheorghe și am adus-o la stațiune. „Nu voi uita nici-o dată gestul dv. Vă sunt recunoscătoare că mi-ați salvat viața". A scos din buzunar un lănțișor și o cruciuliță și i le dă soției, mulțumindu-i pentru ce a făcut pentru ea. După 2 zile noi am terminat tratamentul și urma să plecăm. În ziua plecării a venit la camera noastră și ne face cîteva mărturisirii.

Ne spune că este văduvă, că are un fiu căsătorit la Haifa. Ne întreabă dacă atunci cînd vine în București am fi de acord să ne facă o vizită. Îi dăm numărul de telefon și adresa. Peste 5 zile primim un telefon. Venise în București, urmînd ca a doua zi să se întoarcă cu avionul la Tel-Aviv. Acasă la noi, am vorbit mai mult, am aflat lucruri noi, detalii despre suferințele ei de la Auschwitz, că are un număr din lagăr pe mîna dreaptă și că primește din partea Germaniei o indemnizație lunară de 500 dolari spunîndu-ne că trăiește bine și este fericită. Ne-a invitat insistent să vizităm Israelul „aveți ce vedea, mai ales că sunteți un iubitor de artă". Dar vreau să știți că și casa mea e plină de tablouri, multe făcute de mine".

După cîteva săptămîni primim o scrisoare lungă de la Liza. Era scrisă de o prietenă de a ei, o bulgăroaică din Ruse, care știa românește și care ne comunica că prietena ei, Liza Strauch, ne invită pentru 3 săptămîni în Israel, pe contul ei, că ne asigură masă, casă și bani pentru a vizita locurile sfinte. Ăsta da noroc! Ne-am frămîntat foarte mult, ne-am informat în stînga și-n dreapta ce formalități să facem și ne întrebam dacă este cazul să dăm curs invitației și mai ales dacă vom primi aprobarea. I-am răspuns că nu suntem decișii. După 2 săptămîni am primit de data asta o invitație oficială, cu toate datele necesare. Am fost la serviciul de cadre al Ministerului Culturii și-am povestit despre întîlnirea cu doamna Liza și i-am arătat invitația. Doamna Suzana Gîdea, după ce s-a interesat la partid, a scris pe cererea mea „De acord".

Bucuria a fost imensă, dar și temătoare. Ne întrebam de unde să luăm valută, cît ne va costa avionul, și dacă acolo nu vom avea unde sta, ce vom face? Soția îmi spune „vom vedea la fața locului, vom sta o zi, două și ne întoarcem, cum ne va fi norocul".

În avionul de noapte care pleca spre Tel-Aviv, cu emoții și frică, pentru că în Israel siguranța persoanei este supusă unor rigori și restricții, ne făceam fel de fel de gînduri. Cînd avionul survola peste Marea Mediterană, la un moment dat privim pe hubloul avionului și vedem sub noi o puzderie de lumini, ca niște drumuri selenare un fel de făclii care aprindeau cerul, încît siluetele blocurilor înalte parcă dansau. După ce aterizează, așteptăm să ne vină bagajele, cu răsuflarea înecată și fata plină de transpirație, zărim la capătul unui culoar, figura Lizei făcîndu-ne cu mîna. Ne îmbrățișăm iar Marieta abia putu să strîngă în brațe un buchet mare de flori. Lîngă ea era un personaj bine făcut, înalt, cu sprîncene groase, pe care Lisa îl recomandă ca fiind prietenul ei. Cu mașina acestuia străbatem o autostradă

luminată „a giorno", flancată de palmieri. Nici nu știm cînd ajungem și intrăm în inima orașului, unde pe o străduță laterală era blocul de numai 2 etaje unde locuia Liza. Am crezut că ne aflăm într-o altă lume. Apartamentul de 4 camere era ticsit de mobilă, multe tablouri, bibelouri, covoare, sfeșnice din bronz, ceramică pe pereți, ce mai un lux care ne-a uluit. Deci, nu eram în casa unei sărăntoace, a unei refugiate, ci într-o casă de oameni înstăriți. Ne arată camera în care vom dormi, ne lăsăm bagajele și ne invită la bucătărie unde era aranjată o masă pe care erau toate bunătățile: de la icre negre, somon, fripturi mari, sticle de șampanie și farfurii cu fructe de toate felurile, am realizat că Liza nu era orișicine, ci o doamnă adevărată, cu o situație de excepție. Ne-am luminat la față, gîndurile negre s-au destrămat, bunătățile de pe masă ne-a făcut ca pentru o clipită să rămînem muți. Coniacul Carmel și vinurile din pivnițele de pe muntele Carmel ne-au dezlegat limbile și tot mîncînd și povestind ne-am trezit că se făcuse ceasul ora 3 noaptea.

A doua zi, Liza ne-a spus că trebuie să meargă la magazin, că are mulți clienți care o așteaptă. Am aflat că are un mic magazin, la doi pași de casă, spunînd că este cea mai bună specialistă din Tel Aviv care realizează proteze pentru femei care au cancer la sîn.

Atunci am realizat că Liza nu este un om sărac, că are o situație bună, frigiderul imens fiind plin cu toate bunătățile, mai ales fructe, mandarine, portocale, banane, căpșuni, iaurturi și sucuri naturale. Ne arată totul. Începînd cu felul cum trebuie folosită aparatura electrică, ialele sofisticate de la ușile de la intrare, cum se deschid șifonierele, luminile și telefoanele. Ce mai, ne punea la dispoziție întreaga casă inclusiv locul unde ținea banii. Am admis totul, dar cînd a fost vorba de bani, i-am replicat „nu vrem, acel loc rămîne pentru noi un tabu, nu vrem să știm unde ține banii". „Atunci, uite pentru azi, cînd ieșiți în oraș, vă las aici, pe masă, niște bani, urmînd ca pentru mîine să vă dau bani pentru a începe călătoriile prin Israel; mai întîi trebuie vizitat Ierusalimul". Eram atît de copleșiți de programul vizitelor, auzind că vom merge singuri și uneori însoțiți de ea, prin toată țara. Ne îndeamnă să cunoaștem cît mai mult, să vedem tot ce este mai frumos în Israel „Pentru faptul că datorită dv. astăzi trăiesc, și mă bucur că vă pot răsplăti pentru tot ce ați făcut pentru mine, vă pun la dispoziție totul, chiar și inima mea".

În prima zi ne-a însoțit prin oraș Tina – bulgăroaica – care ne-a arătat pe bul. Istigal un mic muzeu și am intrat să vedem obiecte meșteșugărești vechi. Apoi am intrat într-o singură biserică, netencuită

care va fi inaugurată peste 6 luni. La înapoiere ne invită să-i vedem magazinul lui Liza. Intrăm și ne mirăm cum într-un spațiu de numai 9 m.p. unde am zărit o mașină de cusut și cîteva tipare, această femeie dinamică, întreprinzătoare cîștiga atîția șecheli, încît zilnic depunea la banca de vizavi de magazin cîte 600-700 de șecheli. Aici am realizat cum se cîștigă banul în Israel, cu ce trudă, dar mai ales în ce condiții se lucrează. În acest spațiu mic, ajutată de o altă femeie stătea zilnic 8 ore fix, deoarece „clienții trebuie să fie mulțumiți și vin să-și ridice comenzile la data și ora convenită cu patroana".

A doua zi am început marea aventură israeliană. Cu un autobuz de lux, plecăm spre Ierusalim. Drumul este magnific. Peste tot multă verdeața, mulți brazi, plantații de portocali și mandarini, vii pe spalier învăluite cu plase metalice pentru ca păsările cerului să nu le atingă. Case și iar case, albe strălucitoare, soarele care încinge asfaltul, încît respiri greu aerul gudronat care te sufocă. Deci, deocamdată, nu am văzut pustiul. Nici cămile, nici beduini, ci numai cimitire, mînăstiri, preoți și turiști cu aparatele de fotografiat în mînă și mai presus de orice, soarele torid. De la stația de autobuze, luăm o mașină care ne duce spre biserica ortodoxă română unde ne vom caza pentru cîteva zile.

Se făcuse deja ora prînzului, iar liniștea din curtea bisericii și pomii de un verde închis, cu turla bisericii care ieșea spre înalt dintr-un bloc sub forma unui pătrat, parcă ardea în văpaia soarelui iradiind de pe acoperiș niște sulițe argintii care se împrăștiau peste niște arbori seculari. Un călugăr ne întîmpină cu bunăvoință și ne cazează într-o garsonieră. Abia spre seară, cînd clopotul bătea de vecernie, l-am întîlnit pe preotul paroh, fiind bucuros de oaspeți din țară. Prin el am primit unele sfaturi și indicații cum și ce să vizităm, cum ajungem în cetatea Ierusalimului, care este foarte aproape și cîteva particularități ale orașului. Ne spune că biserica organizează unele excursii pentru turiștii români cu un microbuz care dispune și de un ghid.

A doua zi ieșim în strada cu case solide, un fel de cetăți legate între ele cu arcade și porticuri și ajungem în 10' la Poarta Damascului. Aici mare aglomerație, lume și iar lume. Pe zidurile groase, înalte, privim cum stau ca niște vulturi, soldații israelieni cu puștile în poziție de tragere. Cu ochii lor de vulturi, privesc mișcările miilor de turiști, de toate națiile, în special palestinieni, cu turbane albe pe cap, figuri de femei în veșminte lungi, viu colorate, preoți îmbrăcați în haine negre și albe lungi, înaintînd prin forfota de oameni gălăgioși, înscriindu-se în șuvoaiele de pelerini, care se înghesuiesc pe

străduțele înguste pe care vocile țipătoare ale micilor negustori, ale copiilor fac reclamă și te prind de mînă, invitînd turiștii într-un fel de hrube în care zac într-o dezordine care te înfricoșează, fel de fel de lucruri, vechi și noi, îndemnîndu-te să cumperi ceva. Coloritul reclamelor din pînză colorată, care defilează pe deasupra capetelor, mirosurile cafelei proaspăt rîșnită, ale smirnei și tămîiei, ale unor parfumuri tari care te sufocă, îți face destul de greoi mersul, simțind oboseala și, mai ales, nevoia de a te așeza la o masă pentru a servi o citronadă sau o înghețată. Înaintăm pe aceste coridoare înguste cu greu, mulțimea de oameni te înghesuie, te sufoci, dar mergi înainte, vrei să ajungi la locul cel mai sfînt din cetate, la mormântul lui Isus Hristos, ținta oricărui pelerin mai ales străin, care vrea să se închine în marele templu peste care plutește mult mister și în care simți aripa ocrotitoare a lui Dumnezeu. Abia după o oră de mers, cu multe poticneli, ajungi la poarta din piatră sculptată de mîini maestre, spre care ațintindu-ți ochii, vezi marea minune: fisura dintr-un stîlp de unde, de Paști, la învierea domnului izbucnește la 12 noaptea, „lumina din lumină“ de la care creștinii în toate limbile rostesc „Hristos a înviat“. Intrînd în marea biserică simți că ești luat în brațe de Maica Domnului, că plutești spre înalt, străluminat de zecile de candele din fața grotei în care intri la mormîntul lui Isus, cu inima strînsă de emoție și trăire unică. Privești mormîntul din marmoră albă, simplu, vegheat de o candelă care pîlpîie ca o inimă vie, te închini și simți o ușurare care-ti învăluie sufletul și te rogi lui Hristos să te mîntuie de toate păcatele. Soția mea plînge, pune pe mormînt o batistă, așa cum fac toți credincioșii, își șterge lacrimile și se ridică, închinîndu-se. Este momentul suprem, al înălțării. Am venit aici, în acest loc sfînt 6 zile la rînd, am sărutat și ne-am rugat la piatra pe care a fost așezat corpul mîntuitorului și spălat de mironosițe și am simțit o mare ușurare. Parcă am atins cu mîna corpul lui Hristos și ne-au dat lacrimile. O lacrimă pentru eternitate. În alte zile am reconstituit drumul Golgotei, intrînd prin cele 12 opriri ale mîntuitorului, transformate azi în mici altare de închinăciune. Am pornit de la Palatul lui Irod, am coborît scările în Catacombele în care a fost închis Mîntuitorul, am privit cu uimire semnele tălpilor lăsate aici de Hristos, și am simțit durerea și umilința îndurată de el. Drumul Crucii pe care îl străbatem cu pioșenie și sfială, cu credință în Dumnezeu, parcă ne întărește picioarele obosite de urcușul în pantă spre Golgota. Ne uităm înapoia noastră și parcă vedem pe Hristos ducînd crucea grea, pe umăr, urmat de o mulțime de oameni, femei, copii, bătrîni, ostași,

preoți, petrecîndu-și păstorul la locul răstignirii. Această cohortă de oameni imaginară, rămîne pe pînza timpului momentul cel mai înălțător al vizitei în peregrinările noastre din Israel. Intrăm din nou în Biserica mare. Pătrundem în capelele îngerului, Paraclisul Golgotei, Altarul Sfintei Cruci, Altarul Cămășii Domnului, Altarul Agoniei Maicii Domnului, Altarul lui Adam, Paraclisul patriarhal „Sf. împărați Constantin și Elena", Biserica Sf. Ioan Evanghelistul. Peștera Tăinuirii Maicii Domnului, în care ne închinăm în fața unor icoane, admirăm pictura din capelele armeană, catolică, coptă, care întregesc planul Bisericii Sfîntului mormînt în care aripi nevăzute împrospătează aerul din aceste lăcașuri de cult, unde sufletul se descătușează și simți mîngîierea sfinților zugrăviți în taină de meșteri care și-au zidit ochii în culorile curcubeului. Mirosul tămîiei îți umple nările cu acel balsam dumnezeiesc. Cînd am ieșit din aceste altare, am simțit cum sufletul s-a încărcat de credință și înțelepciune.

Timp de aproape a 3 zile am străbătut cetatea Ierusalimului descoperind în fiecare zi comorile de preț al acestui pămînt pe care în cei peste 2000 de ani au curs rîuri de sînge. De fiecare dată am intrat pe una din cele 7 porți, Poarta de aur a Damascului, Jaffa, a Leului, poarta sfîntului Etienne, Poarta lui Irod sau Poarta Florilor. Străduțele înguste, cu zeci de dughene improvizate, te îndeamnă să le privești, să descoperi antichități, multe covoare vechi, țesături, ceramică pictată, îmbrăcăminte arăbească, produse de patiserie specifice, ceaiuri și mirodenii. Este un amalgam de produse care te îmbie să le cunoști aromele. Noi nu ne pripim, nu ne ispitesc aceste curiozități, deoarece mai mult ne interesează să pătrundem în bisericile și moscheele acestei lumi de peste 400.000 de locuitori evrei, creștini și musulmani. O lume pestriță care defilează prin acest colț de rai, fiecare cu credința și obiceiurile lor, cu portul specific pe care îi vedem ca pe „niște frați" care aparent își duc viața împreună vegheați de ochii vigilenți ai soldaților evrei, care stau sus pe zidurile înalte ale cetății cu pușile ațintite în jos, gata să preîntîmpine orice act necugetat. Avînd în mînă o hartă a cetății Ierusalimului, descoperim cele mai valoroase locuri și edificii care fac din acesta locul cel mai sfînt din tot Israelul. Impresionează zidurile înalte cu metereze care parcă ar fi niște demoni care apără cetatea, și care încing într-un tot cartierele iudaic, armean, musulman, fiecare avînd arhitectura lor specifică. Vizităm biserica Tuturor Națiunilor, de pe muntele Ghetsimani. Înfiptă pe niște stînci, cu colonade și frontoane romane, cu o pictură nouă, înconjurată de grădina Ghetsimani, unde măslinii

din timpul vieții Mîntuitorului par ca niște Cristi care își întind brațele obosite de sutele de ani, și care încă mai rodesc măslinele plăpînde dar verzi.

Alături se află Metocul Ghetsimani. Aici este mormîntul Maicii Domnului, unde cu sufletele încărcate ne închinăm cu sfială și mare credință. Pe muntele Sionului, într-o imensă catedrală se află cripta – un fel de cavou boltit, învelit în catifea neagră în care doarme somnul de veci proorocul David, întemeietorul Ierusalimului, scriitorul Sfintei Psaltiri, biruitorul lui Goliat, permanent supravegheat de doi rabini care privesc și mîngîie în același timp pelerinii care vin să se închine. Ne plecăm și noi fruntea și urmărim cum în liniște și cu sfială credincioșii aduc lumînări și untdelemn și primesc binecuvîntarea rabinilor. În cupola înaltă a bisericii simțim parcă fîlfiirile de aripi ale îngerilor care cîntă pe marele prooroc David! Părăsim în tăcere acest loc, cel mai sfînt loc din Ierusalim, cîntat în psalmii lui David care în închipuirea multora, și azi, laudă pe marele ziditor al cerului și pămîntului.

Într-o altă zi ne oprim la Zidul Plîngerii, unde privim înmărmuriți la zecile de credincioși cu plete în spirale, care desfăcîndu-și brațele a implorare, ating peretele sfînt, și silabisesc rugăciuni, implorînd, cerînd mîntuire, adresînd prin bilețele scrise, și care sînt înfipte în crăpăturile zidului imens, rugăminți și dorințe și iertarea păcatelor lor lumești. Privești aici un ceremonial unic, un mod de a-și biciui neputințele și păcatele, un mod de descătușare și împăcare cu Dumnezeu. Este un spectacol la care miile de turiști își clătesc ochii și care vrînd, nevrînd, trăiesc reveria unei credințe și un ritual pe care încearcă să-l înțeleagă. De aici printr-o poartă deschisă printr-un zid înalt, strecurîndu-ne cu frică, și sfială, ferindu-ne de privirile încruntate ale musulmanilor, cu fețele acoperite cu un fel de ștergare vărgate, din care observi numai ochii jucăuși, ajungem într-o curte imensă, în mijlocul căreia tronează faimoasa Moschee a lui Omar, de formă octogonală, de 39 de metri înălțime și 45 de metri în diametru, considerată una dintre cele mai moderne construcții musulmane. Această capodoperă arhitecturală avînd în centru o cupolă imensă aurită, înconjurată de alte edificii, cu un brîu lat de arabescuri viu colorate, te impresionează prin grandoarea și finețea mozaicurilor care-ți iau ochii; în interiorul acestei cupole rotunde, cu mozaicuri murale, unde nu vezi decît motive geometrice, unde figurile umane nu ornamentează pereții, ci numai arabescuri și motive florale, te înfioară. Piatra imensă, de culoare roșie, situată jos, sub cupolă reprezintă un fel de

tron, un loc sacru în care a fost sacrificat Abraham. Se spune că sub piatra de o dimensiune imensă, se află o grotă care se deschide o dată pe an, în a 27-a zi din Ramadan. Această grotă este considerată Centrul pământului, locul cel mai sfînt al Ierusalimului. Numai cupola are o greutate de 200 tone de bronz, aluminiu învelită cu o foită groasă de aur. Fiind o zi destinată doar străinilor, am savurat frumusețea acestei capodopere, călcînd cu pași moi de mătase pe covoarele arăbești, de mari dimensiuni, și am privit chelimurile viu colorate de pe pereții templului, care îți relevă gustul pentru frumos al musulmanilor, care au făcut din moscheia lui Omar una din capodoperele Orașului Sfînt.

Mergînd în partea de sud a Ierusalimului, la umbra zidului înalt, ca niște statui ale eternității se înșiră mii de pietre funerare. Cimitirul în care și-au găsit locul de veci marile personalități ale orașului, marii magnați și bogătași ai pămîntului sfînt, aici se spune că va veni din nou Mîntuitorul pentru a-i învia din morți. Cînd privești de pe șosea această necropolă, ai sentimentul că fiecare mormînt, din plăci de marmură albă, sînt ingeri care veghează acest rai pămîntesc. Urcăm o mică pantă, spre Grădina Ghetsimani, unde cîndva, se afla piatra originală și locul prinderii lui Isus Hristos. Aici s-a înălțat în secolul nostru o biserică, ca o catedrală, cu 12 calote, cu concursul a 12 țări, Biserica națiunilor. În acest loc mirific, în Grădina Ghetsimani am privit înmărmuriți de uimire cei 8 măslini, uriași, milenari, de circa 2 metri în diametru, care au crescut din tulpina măslinilor ce au fost martori la patimile Domnului. În biserică abia putem pătrunde deoarece pelerini din toată lumea asistă la slujba de duminică. Pe acest loc începe „cea mai grozavă dramă care s-a petrecut vreodată pe pămînt, unde oamenii răi, au declarat război lui Dumnezeu". Intrăm și noi în biserică și ne apropiem de piatra sfîntă și ne rugăm pentru sănătate, mulțumindu-i lui Dumnezeu că ne-a ajutat să ajungem pe muntele sfînt al măslinilor.

Ieșim din biserică, privim peisajul de o frumusețe rară, respirînd aerul curat, îmbălsămat de mirosul florilor de iasomie. De aici ajungem la Mînăstirea Tatăl Nostru, unde privind cu încîntare colonadele de la intrare în biserică, citim pe plăcile încrustate ale culoarului „Tatăl nostru" și în limba romană. Cu această rugăciune pe buze, ne îndreptăm spre biserica rusească, care se ridică pe o coamă de deal, chemați de turlele specifice, sub formă de bulbi de ceapă care se ridică dintre brazi și molizi, spre cerul înalt. Cînd ajungem în fata porților de intrare, un anunț scris în limba rusă ne atenționează cum

că " astăzi" biserica este închisă. Ne întristăm că nu ne putem bucura să admirăm pictura interioară a bisericii, zugrăvită în secolul trecut de faimoșii meșteri din Suzdal și Vladimir, dar ne bucurăm că un indicator ne îndreaptă spre o biserică a Sfîntului Apostol și Arhidiacon Ștefan, sfințită în anul 1972 care aparține Bisericii grecești. Intrăm în ea, deși are pictura noua cu brîie, de sfinți zugrăviți în culori suave, un albastru siniliu și maroniuri transparente, admirația noastră se îndreaptă spre catapeteasmă, sculptată în lemn de chiparos, realizată de un călugăr talentat din insula Creta. În interior nu există nimeni, doar o măicuță care ne-a deschis ușa să vedem locul unde a fost ucis cu pietre Sfîntul Ștefan. Este o piatră colțuroasă, neregulată, pe care a fost jertfit, primul martir al Bisericii lui Hristos.

În Ierusalim sunt zeci și zeci de biserici, temple, capele de închinăciune, pe care să le vizitezi îți trebuiesc tot atîtea zeci de zile. Ne hotărîm să vedem totuși principalele orașe, mergind pe urmele lui Hristos. După atîta mers, urcînd și coborînd pe străduțele ticsite de lume, spre seară, cînd peste Ierusalim se filtrează prin acele culoare lungi acoperite cu sticlă groasă, soarele care continuă să dogorească și să ne provoace transpirația. Ne oprim la o mică terasă aproape de biserica romană, mîncăm o plăcintă „cît un car", bem cîte un suc natural de portocale și ne îndreptăm spre casă. Iată încă o zi, în care ne-am încărcat sufletul cu frumuseți nebănuite. În jurnalul în care îmi notez impresiile de călătorie, consemnez în grabă tot ce am văzut cu ochii inimii, și ne culcăm.

A doua zi, cu un autobuz plecăm spre Bethleem. Drumul ne încîntă ochii, plantațiile de portocali, mandarini, măslini și ananas, de un verde crud, parcă defilează străluminate de soare. Micile așezări, cu vile albe, cu verande împodobite cu ghivece de flori multicolore, par niște lebede albe care duc pe aripi o lumină ireală. Totul pare un vis, iar liniștea și parfumul trandafirilor, îți dă sentimentul că te afli într-un parc mediteranean. Nu vezi ținuturi aride, dealuri sterpe, uscate, aici apa, adusă pe canale din apele rîului Iordan, care țîșnește din aspersoare invizibile, fac din pămîntul Israelului un sol roditor, o abundență de fructe și legume. Se vede de la distanță că oamenii Israelului, oameni vrednici, muncitori și perseverenți au transformat un pustiu arid într-o grădină înfloritoare. Nici nu știm cînd a trecut timpul și în zare se văd dealurile Bethleemului cu siluetele clădirilor în care conviețuiesc evreii cu arabii și musulmanii. Cînd ne apropiem de oraș, în fața noastră, un ins înalt, uscățiv, cu plete lungi și mustață înspicată, îmi atrage atenția prin ținuta lui îngrijită, cu

un anteriu de culoare gri. Am tot observat că se uită spre noi. Ne-a auzit probabil vorbind într-o franceză impecabil ne întreabă „Vous etez francais". Pufnesc în rîs și-i răspund că sîntem români. Ne dă cîteva informații utile despre locul de naștere al lui Isus și ne spune că poate ne vom mai întîlni. La coborîre ne întinde mîna, ne salutăm și ne arată foarte aproape, intrarea în biserica unde s-a născut Isus. Noi ne îndreptăm spre un birou de turism și obținem un pliant al orașului. Apropiindu-se ora mesei, ne facem curaj, urcăm o pantă, ne mirăm de lumea arabă înveșmântată cu haine specifice, și deodată ne aflăm în fața unei bariere, străjuită de 2 militari cu arma la picior. Ne uităm, nu înțelegem de ce, dar la ezitările noastre, ostașii ne ridică bariera și ne poftește să trecem.

Uitasem că părintele nostru de la biserica românească din Ierusalim ne sfătuise că la Bethleem să fim atenți, orașul este stăpînit mai mult de arabi, și că sunt amabili cu turiștii străini. Noi trecem pe sub barieră și ne oprim, privim atenți în stînga și dreapta și intrăm într-o mică piață de fructe și legume. Ne cumpăram niște portocale, câteva banane și ne întoarcem în piațeta din fața imensei biserici, unde pe o canapea, sub un molid umbros, ne astîmpărăm foamea. Intrăm în biserică printr-o poartă scundă din lemn gros de sute de ani, și apăsînd cu greu o clanță medievală, pătrundem în interiorul bisericii care semăna cu un hangar lung și înalt. Vechimea acestuia era dată de plăcile de piatră albă, mari, pe care timpul își lăsase amprenta, fiind măcinate pe porțiuni mari. La capătul acestei părți a bisericii, pe sub un portal înalt, intrăm în biserica propriu zisă. Tocmai începuse slujba de la prînz. Ne uităm în toate părțile, puțină lume. Ne atrage atenția catapeteasma bisericii, luminată de zeci de candele. Pe o scară în spirală, coborîm cîteva scări. Începuse slujba. Preoții cîntau troparele. Noi privim curioși. Unde-i ieslea unde s-a născut Hristos? Parcă înțelegîndu-ne nedumerirea, un preot, ne face semn și ne arată o deschidere a unui loc de închinăciune, și ne zîmbește. Era persoana pe care o văzusem, care ne-a dat primele informații. Acesta era preot și alături de ceilalți efectua Sfînta slujbă. Intrăm în grotă, strecurîndu-ne, cu capetele plecate să nu atingem pereții de piatră colțuroși, și ne oprim în fața unui altar în mijlocul căruia se află o rotondă de piatră roșiatică, avînd în mijloc o stea cu multe colțuri luminată de 12 candele de argint. Aici fusese cîndva ieslea în care se născuse pruncul Isus. Imaginea ieslei pe care ne-o imaginasem rămăsese doar un simbol, dar care păstra acea suflare dumnezeiască a ieslei, încălzită de răsuflarea vitelor

și sufletele magilor care au venit să se închine pruncului Isus. Deși privim cu sfială acest loc sfînt, în care ne închinăm cu credință, imaginea ieslei unde se născuse Isus, pe care o știam din cărțile de religie, ne obseda și stăruia în închipuirea noastră. Cu această stare de mulțumire sufletească ieșim din grotă, auzind glasul de trăznet al preotului, care văzîndu-ne cu ochii umeziți de fericire, dădu din cap, poate încîntat că ne fusese duhovnicul care ne-a călăuzit pașii în lumea dumnezeiască a lui Hristos. Ieșind afară, străbătînd imensitatea navei bisericii, intrăm într-una din laturile ei și ne oprim în fața unui altar, în care credincioșii catolici reconstituiseră lumea grotei cu ieslea și figurile din ipsos ale magilor veniți să se închine lui Hristos.

Ne gîndim că, venind să ne închinăm la Peștera Mîntuitorului nu i-am adus acestuia nici aur, nici smirnă, nici tămîie, nici alte daruri de preț, i-am adus în schimb sufletele noastre curate, dragostea și credința neamului nostru, rugăciunea și nădejdea în mîntuirea noastră. Eram atît de mulțumiți și fericiți încît parcă zburam, sufletul nostru se simțea descătușat și ne ziceam în sinea noastră: iată cum același noroc prezis de mama în copilărie, s-a împlinit. Oare ce ne este dat să mai vedem în această țară sfîntă, unică pe pămînt!

Din curtea largă a bisericii centrale, intrăm într-o altă incintă mai mică, unde se află o peșteră adîncă numită „peștera celor 14.000 de prunci uciși de Irod cel mare și ale unor călugări martirizați de perși în anul 614". Ceea ce vedem, ni se face părul măciucă. Ieșim din această lume a întunericului la lumină, căutăm un mic hotel unde plătind cîțiva zeci de șecheli, adormim cu gîndul că a doua zi vom pleca spre Hebron. Dimineață ne sculăm cu o bună dispoziție de călătorie.

De la Bethleem la Hebron sunt numai 29 de km. Suntem însoțiți de un călugăr român care organizează excursii regulate cu turiștii veniți din țară. Ne atașăm și noi unui grup gălăgios, care ne strică buna dispoziție. Drumul trece printr-o regiune deluroasă, bogată în livezi de smochini, viță de vie, arbori de piper pe care îi vedem pentru prima dată și mulți eucalipți. Ca să pătrundem în orașul foarte vechi, așezat pe o colină, călugărul, care știe capcanele autorităților care au împînzit toate intrările în oraș cu soldați înarmați, o luăm pe un drum ocolit, cam desfundat și ne strecurăm cu băgare de seamă printr-o ulicioară, cu case arabe din chirpici, ajungem în apropierea unei cetăți-bastion, unde arabii „sunt la ei acasă". Arătînd o legitimație ostașilor de la intrare, privim un monument straniu și intrăm în acest imens mausoleu, unde sub acoperișul peșterii Makpela

sunt mormintele patriarhilor. Cetatea este zidită de Irod cel Mare, înainte de Hristos, din blocuri de piatră, mari de 6-7 metri. Construcția sălii de deasupra mormintelor pare o hală, lungă de peste 60 de metri, care odinioară, pînă în secolul al VII-lea era în stăpînirea evreilor. Acest oraș, rîvnit de populațiile din jur, spre sfîrșitul secolului VII a intrat în posesia musulmanilor care îl stăpînesc și azi ca pe ceva sfînt. Mormintele lui Avraam, Isaac și Iacov sînt stranii. Lîngă mormîntul lui Avraam se află într-un fel de „casă" dreptunghiulară, mormîntul soției Saara, acoperit de un voal de culoare mov-cenușiu ca și ale celorlalți patriarhi. Aceste acoperăminte păstrează un obicei vechi. Tot aici este mormîntul patriarhului Isaac și al soției sale Rebeca dar și al soției lui Iacov, faimoasa Lia. Privim această lume prin niște geamuri, accesul la morminte fiind interzis vizitatorilor.

Alte detalii rămân necunoscute. Este un mister în jurul acestor morminte, pe care palestinienii le păzesc cu strășnicie.

Pe tot parcursul vizitei, ca niște umbre diabolice, pășesc în spatele nostru militari cu puștile în spate, parcă ducînd la locul de execuție niște răzvrătiți. Liniștea din jurul nostru, aerul din jur pe care îl simți ca niște fîlfîiri de aripi negre, te înfioară, încît simți nevoia să ieși cît mai repede la lumină. Ieșim din „acest mic infern" cu sufletul încărcat de nedumerire. Tot ce am văzut s-a petrecut sub amenințarea puștilor mitraliere, încît ieșirea afară, la aer, ne potolește frica pe care am trăit-o în acest infern al neantului. Aici în acest oraș, am simțit apăsarea nesiguranței, sentimentul că sîntem pe un teritoriu străin, deși aici vin să se închine nu numai mahomedani ci și evrei, creștini pelerini și turiști străini. Deși în jurul moscheei sunt zeci de dughene cu fel de fel de obiecte de artizanat specifice locului, în care mișună o mulțime pestriță, nu zăbovim, sentimentul de frică continuă să ne domine, încît ajunși la microbuz, ne-am strecurat pe un alt drum pietros, cu o vegetație aridă, unde întîlnim pentru prima dată așezări mici ale beduinilor, cu zeci de corturi din pînză neagră, cu mulți copii care se zbenguiesc la mașina care merge încet, ocolind cămilele care stau chiciure la umbra unor pomi schilodiți de arșița soarelui. Aici, în plin pustiu, cu drumuri neasfaltate, cu o vegetație aridă, rămînem uluiți văzînd în plină zi stîlpii pe care, în vîrful lor, atîrnă becuri cu lumină și ne uimește că în acest pustiu, luminează zi și noapte sărăcia lucie a băștinașilor care își cer dreptul la emancipare și civilizație. În acest pustiu al Iudeii, însemnele emancipării și ale voinței băștinașilor se văd ici și colo, ca niște oaze ale speranței, viața continuă după legile ei ancestrale. Ajungem

la Mînăstirea Sfîntul Sava care este o minune a minunilor. Cățărată pe niște stînci aride, supraetajată, cu turnuri și stîlpi de rezistență, cînd privești de sus firul de apă care parcă plînge sub chingile strimte ale pereților muntelui, te cuprinde amețeala și te cutremuri. Suntem primiți în Arhondaric. Aici, în această mînăstire pot intra numai bărbații, femeile avînd acces pe un mic promontoriu, de unde privesc cu nostalgie contururile mînăstirii. Ne bucurăm că întîlnim un tînăr călugăr din România, care ne vorbește despre viața monahală, despre moaștele sfinților care se păstrează în hrube, despre faimoasa bibliotecă și despre legăturile cu biserica română. Aici au păstorit de-a lungul timpului cîțiva monahi români. În afară de moaștele Sf. Sava, aici se păstrează moaștele sfîntului Ioan Damaschin, părintele muzicii psaltice.

În această mînăstire, cu multe grote, unde odihnesc zeci de moaște, așezate în cutii filigranate, pe care le sărutăm, sînt vegheate de candele care ard zi și noapte, încît trecând prin labirinturile hrubelor și coborînd zeci de scări, întunecate, parcă pătrunzi în tenebrele infernului. Simți în aerul stătut, cu un miros nemaiîntîlnit în alte grote, ceva apăsător încît nevoia de lumină te obsedează, și-ti dorești să părăsești această lume Dantească. Ajunși în biserica cea mare, unde se săvîrșea o mică liturghie în prezența celor 12 călugări ai mînăstirii, inima îți bate din nou cu aceiași intensitate și simți cum fiorul vieții și liniștea credinței te cuprinde și te simți ocrotit de mîna Dumnezeiască. Cînd ieșim din acest labirint, cînd privești în urma ta clădirile înșirate pe stîncă ca niște cuiburi de rîndunici, realizezi că numai printr-o minune s-a putut construi această mînăstire în care cei 12 călugări, printre care și un tînăr român, își mîntuiesc sufletul cu ochii pironiți spre firul de argint al pîrîului Cedrilor care izvorăște din Grădina Ghetsimani.

Ne întoarcem la cumpăna înserării la Ierusalim. Cerul înstelat, în plin amurg, ne călăuzește drumul de vis, pe care îl străbatem cu bucuria de a fi văzut un loc sfînt, unde ne-am simțit sufletele încărcate de credință.

A doua zi ne pregătim pentru o altă escapadă, deoarece, prin bunăvoința preotului bisericii românești din Ierusalim, a organizat o călătorie unică într-un fel, deoarece preotul tînăr care ne însoțește ne spune că vom străbate cel mai mare pustiu cu adînciturі de hăuri în care nu vezi nici un fel de vegetație, total lipsit de viață. Drumul este asfaltat deoarece duce în cel mai vechi oraș din Israel, faimosul pămînt roditor al Ierihonului. Ici, colo am întîlnit cîte 5-6 corturi,

în plin pustiu ale beduinilor, toropiți de soarele torid, care-ți încinge sufletul și nevoia de a sorbi o gură de apă. Deși pustiu, pustiu, lumina electrică a pătruns și aici și te minunezi deoarece nu vezi decît cîțiva stîlpi cu becurile aprinse în plină zi. Pe un platou, vedem cîțiva beduini pe lîngă cămilele lor, însoțind o turmă de oi care-și caută firicele plăpînde de iarbă ieșite din crăpăturile pămîntului arid. Ne oprim pentru o scurtă odihnă, pentru a admira acest pămînt sfînt, pe unde ni se spune, Isus Hristos și-a lăsat urmele, în drumurile sale spre Ierusalim. Peisajul este mirific, selenar. Stînd la umbra microbuzului, privesc depărtările colțuroase ale munților, care par niște vulturi imenși care veghează țara sfîntă.

Nici n-am observat cînd în spatele mașinii au apărut ca din pămînt două mașini din care au coborît cîțiva militari israelieni cu puști care stau ațintite spre noi. Părintele îi spune că vrem să coborîm pentru cîteva ore la mînăstirea Sfîntul Ion Hovezitul, să ducem un covor pentru sfîntul altar și să ne închinăm la moaștele sfîntului „Ioan cel Nou Românul". Aceștia nu se miră, deoarece în acest loc vin tot mai des turiști din România. „Duceți-vă cu grijă, noi vom sta aici pe platou să păzim mașina dv., știți că în aceste locuri pustii dau tîrcoale niște oameni răi".

Drumul pînă în fundul prăpăstiei, sub nivelul mării, este săpat într-o despicătură de munte colțuros, care privindu-l de sus te înspăimîntă. Tot coborînd, părintele în față cu o măicuță, iar eu cu soția în spate, cu frica în sîn, abia ne tîrîm picioarele, iar ochii ni-i petrecem privind firul subțire al pîrîului Horat, fără pic de apă, ne este ca o călăuză, deoarece el duce la mînăstirea care începe să se vadă, cățărată în peretele muntelui, cu o clopotniță în care se aude o toacă, al cărui ecou parcă ne pătrunde la inimă. După o jumătate de oră, ajungem la porțile mînăstirii grecești. În dreapta, este cimitirul vegheat de cîțiva măslini ciuruiți și cei 12 călugări care ne oferă apă rece și dulceață de smochine și mai ales cu o cafea fără zahăr. În biserică este o curățenie și liniște ca de mormînt. Unul dintre călugări, după ce se întinde covorul adus din țară în fața altarului, ca un cîntec adus dintr-o altă lume, ne prezintă istoricul mînăstirii și ne vorbește despre ispitele la care a fost supus Mîntuitorul Isus Hristos, care în rugăciune, fără hrană, cu credință și evlavie, nu s-a lăsat ispitit de diavol și s-a mîntuit. La dreapta altarului ne arată moaștele marelui sihastru moldovean Ioan cel Nou Românul, care într-o raclă, corpul neputrezit al acestuia parcă ar vrea să ne vorbească. Aici, în această mînăstire fiecare și-a făcut în felul său

o rugăciune. Mă uit în ochii soției, îi curg lacrimile, aud cuvintele rugăciunii, prin care cere lui Dumnezeu sănătate, îi mulțumește că ne-a ocrotit de necazuri, că ne-a călăuzit pașii în periplul prin Țara Sfîntă, că am izbutit să vedem locuri pe care nici în vis nu ne-am închipuit că le vom călca vreodată. Ieșim din biserică, privim peisajul din jur, grotele de pe pereții muntelui, scările minuscule care se ridică spre ele, sau scripeții prin care pustnicii primeau hrana cea de toate zilele. Totul pare învăluit în mister. Scările de lemn, care amenință să se rupă cînd urcă vreun călugăr în grotele agățate ca niște cuiburi de vulturi, parcă ar fi niște mîini rășchirate care susțin aceste lăcașuri ale sihastrilor. Este o vedere unică prin care minunile dumnezeiești rezistă timpului, deși astăzi au rămas simple efigii ale unei spiritualități peste care secolele și-au așternut voalul uitării. Ne uităm de jur împrejur și simțim cum soarele atît de strălucitor coboară încet în hăul care se cască în fața noastră. E timpul să ne pregătim de plecare. Hotărîrea este luată, dar cei cu care am venit continuă să discute, sorbind de data aceasta o licoare făcută de călugări din plante specifice zonei. Eu cu soția ieșim din biserică și privim cerul peste care se lasă o pîclă albăstruie. Sunt semnele înserării. Privim drumeagul care urcă ca un fir de ață, pe care mașinile nu încap și ne gîndim cum îl vom urca. Îi spunem măicuței că noi începem să asaltăm pieptișul muntelui și ne asigură că vor veni imediat după noi. Cînd pornim la drum, pe măsură ce înaintam, parcă prinsesem aripi, parcă zburam, iar cerul se lumina, parcă o putere dumnezeiască ne întărea picioarele neputincioase, drumul greu străluminat de acea lumină venită din cer, ne înzeceau puterile, parcă zburam. Din cînd în cînd priveam înapoia noastră, se auzeau clopotele înserării și ecoul vocilor părintelui și măicuței care continuau să vorovească probabil despre ajutorul pe care trebuia să-l dea acestei mînăstiri în iarna care urma. Tot urcînd muntele, cu o ușurare și mulțumire de cele văzute în biserica mînăstirii, aveam credința că această vizită, într-un loc divin ne-a ajutat să ajungem sus pe platoul unde aștepta microbuzul vegheat de soldații israelieni care își făcuseră datoria. Mîinile ce sau strîns atunci, în care părintele le-a mulțumit militarilor evrei, era un semn de prietenie față de poporul român. De aici, plecăm spre Ierihon, cel mai vechi oraș al creștinismului pe unde curge în liniște rîul Iordan, unde fiul părintelui Argatu de la Mînăstirea Cernica, cu un grup de meșteri, aduși din țară, au pus temelia unei catedrale ortodoxe românești în acest pămînt sacru.

Într-o curte cu zeci de portocali, în care trona o clădire în stil românesc, gazdele ne-au servit cu portocale și mandarine și am asistat la discuțiile despre stadiul construcției catedralei. Am fost surprins de hotărîrea constructorilor români de a finaliza acest lăcaș de cult cît mai repede, fiind mulțumiți de ajutoarele primite din țară și de condițiile de cazare și masă. Mulți dintre meșterii români de aici, muncesc la ridicarea catedralei fără să fie remunerați. Ei sunt fericiți că vor construi Catedrala neamului în pâmîntul făgăduinței.

Ajunși în noapte la Ierusalim, urcînd în mica garsonieră din complexul Bisericii românești, ne întîlnim cu părintele paroh, cu o figură ca de sfînt, care se interesează ce am vizitat și care-i părerea unui scriitor din România.

I-am spus că nu-mi imaginam ca vreodată să văd cu ochii inimii aceste locuri sfinte din pustiul Hozeva și că se păstrează atîtea odoare sfinte din timpurile cele mai vechi, printre care și moaștele celui mai nou slujitor al lui Dumnezeu, „Cuviosul Ioan cel Nou Românul“ care a devenit „cel mai recent sfînt din toată lumea creștină“. A fost cea mai frumoasă zi din viața noastră, în care „sufletele și spiritul s-au aflat aproape de Dumnezeu“.

A doua zi ne plimbăm pe marile „bulevarde moderne ale Ierusalimului, căutînd singuri însemnele Noului Ierusalim în acest loc în care oazele de verdeață și grădini roditoare sfidează clădirile monumentale, sinagogile răsărite ca ciupercile după ploaie, muzeele, clădirile guvernamentale, locurile de joacă și agrement ale orașului. La un colț de stradă admirînd o clădire nouă, monumentală, și comentînd cu voce tare arhitectura originală cu multe arabescuri viu colorate, în dreptul nostru se oprește un personaj înalt, în vîrstă, care uitîndu-se curios la noi ne întreabă: „Sunteți din România? N-am auzit de mult o limbă atît de curată pe străzile Ierusalimului“. Se oferă imediat să ne însoțească să vizităm împreună Marea Sinagogă, mîndria Statului Israel.

Într-adevăr, acest colos din piatră și sticlă, cu vitralii înalte, viu colorate, cu multe însemne și simboluri ale credinței, „ne lasă reci“. Ca la un semnal dat de „o figură mefistofelică“ se luminează cu zeci și sute de becuri din cupola rotondă a unui candelabru imens, dar și de pe pereți laterali, îți umple ochii de lumină și rămînem înmărmuriți. „Este lumina luminilor“ ne spune interlocutorul. În rest multă liniște, turiștii străini cumpără amulete și cărți despre Holocaust, reproduceri de pe picturile-vitralii realizate de Chagal la spitalul Hadassa, insigne și eșarfe. Pe pupitre din marmoră sunt înșirate

multe cărți religioase, talmuduri pe care unii vizitatori le răsfoiesc cu sfială. Sunt cărțile de căpătîi ale evreilor. Ochii noștri sunt ațintiți spre originalele balcoane ca un fel de separeuri ale marilor teatre de operă ale lumii. Totul este o încîntare, încît îi mulțumim interlocutorului care politicos ne invită, dacă timpul ne permite să-i facem o vizită, acasă, spunînd că îi vom face o mare bucurie soției.

Ne hotărîm pe loc să dăm curs invitației făcută de dna Geta Pascal, fosta muzeografă la Muzeul de Artă din Iași, colegă cu soția lui Dan Hatmanu care ne-a dat adresa acesteia și cu care am stabilit să ne vedem în fața Muzeului de artă, unde lucrează tot ca muzeograf. Ne orientăm foarte repede, acest mare complex muzeistic fiind într-un parc, lîngă Kneset. Ajungem la timp, iar în fata porții de intrare ne aștepta Geta. Se bucură că îi aducem vești din tară, și pe loc ne face programul. „Mergem mai întîi să servim ceva la bufetul muzeului, și imediat ne va conduce o îndrumătoare prin muzeu, o clădire lungă, albă, care de fapt este formată din mai multe clădiri dreptunghiulare, adăpostind valori inestimabile, mai ales obiecte din toată Africa și Europa în care intrăm cu sfială, ca într-o catedrală. Aici vin puțini excursioniști din România, îi sperie prețul de 6 dolari de la intrare. Bucuria mea de a vedea noi lucrări de pictură, sculptură, grafică, obiecte de etnografie, instrumente muzicale vechi, dar mai ales arta israeliană, este imensă. Începem prin a vedea cîteva săli de pictură contemporană israeliană. Numele acestor artiști importanți desigur, nu-i reținem. Ne oprim totuși în fața unor pînze mari, semnate de Igael Tunaskin, dar și de Ariel Arachi, românul Marcel Iancu, Samuel Lamm, mai ales cu seamă cu caracter războinic, triumfalist. Rămînem cantonați la pictura impresionistă, unde admirăm zeci de lucrări semnate de Renoir, Pissaro, Cezane, Monet, Susley, Gauguin, Leger, Picasso, Clee, Van Gogh, Miro, Dali, Kokoșko. Intrăm apoi într-un labirint, în sălile cu artă veche precolumbiană, cu obiecte de sculptură, amulete, măști, din Peru, Mexic, Columbia, Mali, Guatemala, dar și artă africană din Ghana, Zair, Camerun, Nigeria. Într-o altă sală ne întîlnim cu artă din India, Indonezia, Australia și Oceania. Privim mii de obiecte lucrate în ceramică, fildeș, bronz, lemn, dar și obiecte din sticlă, jad, argint, și bijuterii din aur. În alte vitrine sînt zeci de obiecte de îmbrăcăminte, țesături, costume naționale și vestimentație din orient, inclusiv din Gruzia, Armenia și curios, costume macedonene. Din România, deși trăiesc în Israel mulți evreii veniți din orașele mari ale țării, lipseau cu desăvărșire. Parcurgem cîteva săli în care admirăm zeci de vitrine cu monezi, de la cele

romane, bizantine și pînă la monede de schimb dintre țările din orientul apropiat. Intrăm apoi în alte cîteva săli, cu multe obiecte descoperite cu ocazia săpăturilor arheologice din Israel, Egipt, Siria, Liban, toate dînd o imagine extrem de valoroasă a unor culturi care impresionează și azi prin măiestria și specifitatea lor. Admirăm amfore romane și grecești gigantice, sarcofage din piatră, similare cu cele văzute la Cairo, dar și sicrie metalice care au supraviețuit timpului. În vitrine stau mii de obiecte, podoabe, opaițe, sticle farmaceutice, fragmente de ceramică, statuete. Pentru a reda cît mai convingător locul descoperirii, alături de obiecte sunt fotografii mari, color, pentru a da mai multă veridicitate exponatelor. Privindu-le nu poți să nu-ți imaginezi existența altor zeci și sute de obiecte în solul arid al Israelului care își așteaptă arheologii să le dezvăluie voalul cu care timpul le-a acoperit. Ieșim în marele parc-muzeu de sculptură adăpostită printre molizi, pini, leandri, pomi cu roșcove coapte, sau cu ciorchini de piper, pe care îi admirăm pentru prima dată în viață. Nu rezistăm, culegem câteva roșcove pe care le rontăim în grabă, de frică să nu ne vadă vreun paznic. Simțim sub pădurea de roșcove căzute pe jos pe care le călcăm cu grijă ca pe niște vestigii ale trecutului și ne-am amintit de copilăria noastră, cînd, părinții noștri ne dezmierdau cu aceste „fructe“ pe care nu le-am mai văzut de zeci de ani. Era o realitate, pe care o trăiam intens, într-o lume în care au răsărit ca după ploaie, o pădure de statui printre tufele de flori de toate culorile care le înconjoară ca pe niște ființe dragi. Parcă am fi într-un cimitir și încercăm să deslușim numele unor artiști celebri, care au dorit să-și lase însemnele lor în acest mare muzeu al omenirii. Tematica în general a sculpturilor este cea a rezistenței, a luptei, a figurii omului biruitor, a femeii care-si apără cu pieptul puii care-și iau zborul spre înalt. De la „Vertebrele“ lui H. Moore, simbolizând „durerea lumii“ la faimosul „Moise învingătorul“ de I. Mestrovici, realizat în marmoră albă, la portretul „Anitei“ a lui Etienne Hajdu tot din marmoră albă, la celelalte lucrări care se înșiruie pe aleile parcului, realizate din aluminiu, beton, fier, piatră care poartă semnăturile lui Bourdel, A. Maillot, A. Roden, A. Arkipenko, J. Epștain, Giacomo Manzu, Arman Born, David, Polombo, Otto Freundhich, Schmit, dar la cea care poartă semnătura românului E. Hajdu, ne dăm seama cît de puternic este sentimentul patriotic al acestor artiști celebri pe planul mondial, care au dorit să contribuie la îmbogățirea acestui tezaur de artă, al unei țări care își reclamă dreptul la viață. Ne minunăm și rămînem muți atunci cînd în apropiere intrăm într-un

„labirint al morții“ unde sub o cupolă, cu cer înstelat, pîlpîie milioane de stele, iar vizitatorii prin întuneric, escaladînd niște punți întortochiate, cutremurați de o muzică funebră, auzim vocile și numele unor mii de copii, care de acolo din cerul înstelat își rostesc nemurirea. Am privit cu ochii înlăcrimați strigătul sfîșietor al acestor copii a căror viață s-a stins în vîlvătaia timpului care a strivit sufletele lor nevinovate. Grupurile de copii vizitatori care intrau în acest templu al morții și care se scurgeau pe lîngă noi, parcă se ivise din lumea cerească, ca să dovedească că sufletele lor nevinovate sunt vii și că duc mai departe nemurirea statului evreiesc. Am văzut această mare lecție de istorie a unui popor care în luptă cu greutățile a învins. Ieșim de aici cu sufletul, sugrumat de durere, încît soarele strălucitor de afară ne luminează palid fețele care mai păstrează broboane de lacrimi care vor rămîne amintiri ale unor realități pe care timpul nu le va da uitării. Am stat cîteva minute la umbra unor cedri și ne bucurăm că inhalăm aerul răcoros și ne îmbătăm de mirosul florilor crescute parcă din piatră, ca un triumf al vieții. La numai cîțiva zeci de metri se află construcția unui alt templu al culturii, o realizare arhitectonică sub forma unui con, de un alb imaculat, care adăpostește faimoasele manuscrise, unice în lume, descoperite de un tînăr cioban care își păstorea turma în zona Mării Moarte. Auzisem multe legenda despre acea descoperire a acestor manuscrise vechi de mii de ani. Se spunea că de pe marginea unui hău ametitor ciobanul auzea behăitul unei oi care parcă cerea ajutor. Pătrunzînd ciobanul în acea grotă a descoperit faimoasele manuscrise, care se păstrează astăzi în acest clopot imens. Intrăm în el cu sufletul încărcat de emoție. Ne plecăm ochii și privim cu uimire și vedem, în vitrine special construite, acele suluri cu scrieri, mult mai vechi decît Biblia și care atestă o cultură milenară, gradul de civilizație descris în ele, adevărate izvoare și dovezi, ale unei culturi milenare prin care acești locuitori de azi își revendică solemn dreptul la existență. Cînd ieșim din acest panteon al civilizației israeliene, privim în jur pădurile de pini și molizi din jurul Knesetului și turnurile marilor hoteluri ca și vilele din zona rezidențială ale Ierusalimului; nu poți să nu exprimi satisfacția că un popor legendar, prin sacrificii umane, prin voință și eroism a adăugat zeci și sute de mărturii la istoria milenară a unui popor care și-a regăsit patria după mii de ani de peregrinări, decimări și sacrificii. Azi aceștia trăiesc din plin sentimentul unor mari împliniri biblice. Ajungem la cumpăna înserării la locuința familiei Pascal care ne-a asigurat cazarea pentru o noapte. Într-o casă

cu parfum de epocă, în grădina căruia gazdele ne răsfață cu mîncăruri românești, cu mici, fripturi, sarmale și cu șampanie românească, ne simțim ca la noi acasă și sporovoim pînă la o oră tîrzie din noapte. A doua zi, pe 29 octombrie 1987, Mihai Pascal ne-a dat o veste care ne-a umplut sufletul de bucurie. Își luase o zi liberă de la servici pentru a fi ghidul nostru prin vechea cetate, dezvăluindu-ne locuri și edificii pe lîngă care trecusem, fără să le descifrăm valoarea lor importantă în istoria milenară a Ierusalimului. Într-o mașină Mercedes, ne oprim în fata porții Iaffo, lăsăm într-o parcare mașina și ascultăm și vedem locuri unde n-am fi putut ajunge niciodată. Domnul Mihai Pascal, deși inginer de meserie, cu un entuziasm și o competență de specialist ne duce prin centrul vechi al orașului, cu străzi miniaturale, prin faimosul „Cardo" din timpul romanilor, stradă excavată în 1976 și care are o vechime și ziduri din perioada primului templu. Ne oprim în fața unei hărți vechi a Ierusalimului și admirăm finețea unor coloane și ale unor tuburi de canalizare și galerii subterane în care acum au fost deschise magazine ultraluxoase, unde numai americanii au „mînă liberă" și o scutire de 20% asupra acestor valori care îți iau ochii: blănuri, bijuterii, tablouri. Urcăm cîteva scări și ieșim în zona cartierului armenesc, cu case restaurate și multe ziduri și arcade, cu băi publice în care erau aduși tinerii de 13 ani pentru a fi îmbăiați înainte de majorat. Este un bazin din piatră, în care prin apeduct era adusă apa în care erau aruncate bucăți de piatră arse în foc pentru încălzirea apei. Străbatem acest cartier cu locuințe tipice, foarte joase, frumoase și funcționale, cu curți interioare, unde au crescut din piatră arbuști, leandri, mandarini și trandafiri japonezi. Ici, colo, vezi magazine, mese în plină stradă, turiști și iar turiști, iar de aici printr-o străduță îngustă ajungi într-un loc unic în față avînd Muntele Măslinilor, plin de biserici, dincolo de care se pot vedea Munții Iordaniei și Marea Moartă. Privim și ascultăm de la difuzoare cuvintelemuezinului rostite ca un cîntec vechi din templul regelui David. Cînd ajungem pe un parapet și privim în jos, prietenul nostru ne spune: Iată Zidul Plîngerii! locul cel mai sfînt. De aici poți asista la un ritual: cum se face separația sexelor: femeile în dreapta și bărbații în stînga. Cînd ne apropiem de ei, ni se face frică, gesturile lor de adorare, lacrimile care curg pe obraji, tremuratul și implorarea dumnezeirii, ne cutremură. Este un ritual desăvîșit în liniște și credință. Acestor credincioși li se alătură sute de turiști, care cu sfială se apropie de zid și cu sfială introduc în zidul Plîngerii fisurat ici, colo, biletele cu texte scrise în toate limbile pămîntului și prin care cer iertarea

păcatelor. De aici vedem bazinele și canalele de aducțiune încă din timpul împăratului Hadrian. Ne întoarcem din nou pe o străduță în biserica cea mare, acolo unde este mormîntul domnului Isus. Marieta îngenunchează pentru nu știu a cîta oară în fața unei plăci din marmoră, se roagă și o sărută. Este placa pe care a fost spălat de mironosița trupul lui Isus. Urcăm apoi pe niște scări ce duc în vîrful Golgotei și descoperim un altar sculptat și poleit cu foiță de aur, dăruit cîndva de țarul Nicolae al Rusiei. Este un colț de piatră al vîrfului muntelui Golgota. Simți că ți se oprește respirația, încît ne facem semnul crucii, rostim Tatăl nostru și coborîm. Din cetate ieșim prin aceeași poartă a Iaffei pentru a vedea cartierul nou, evreiesc, construit lîngă rîpa sultanului. Clădirile în pantă, ca niște bulgări de zăpadă, mici dar cochete, cu flori multe în curte și ne oprim în fața unui complex alimentar lîngă care străjuiește o imensă Moară de vînt. Totul este fantastic, unic, de un farmec care încîntă ochii și inima, trăind pentru o clipită o atmosferă de vis, o lume a nibelungilor. Ne oprim apoi în fața Bisericii Crucii, locul de unde a fost luat lemnul din care a fost făcută crucea pe care a dus-o în. spate Isus pînă pe Gologota. Intrăm în biserică și admirăm un altar poleit cu figuri de sfinți pictați pe lemn și apoi încrustați în rame rotunde aurite. Aprindem lumînări, ne închinăm și ieșim în curtea străjuită de molizi seculari. În cîteva clădiri laterale Mihai ne arată locul unde cunoscuți copiști, printre care și marele Sota Rustavelli al armenilor și-a făcut ucenicia. Fiind o biserică ortodoxă, aici vin să se închine mulți turiști romani, deoarece intrarea în această biserică este fără plată. Ajungem de aici la locuința familiei Pascal, mîncăm în grabă cîteva fructe. Ca să ne obosească și mai mult, Mihai, uitîndu-se la ceas ne spune: Hai să mai vedem ceva, pînă se întunecă. Urcăm în mașină din nou și pe un drum în serpentine, printre livezi de portocali și avocado, ajungem pe un platou unde vedem o construcție bizară: un trunchi de pom uriaș, săgetat în plină creștere la mijloc. Cele 52 de rădăcini, simbolizînd statele americane, înfipte adînc în piatră, la acea oră a înserării parcă vibrează, parcă din adînc auzim izvoarele cum curg, ca un cîntec care îți răscolește sufletul. Mihai se uită la noi, ne vede fețele transfigurate de emoție și ne spune: Acest memorial închinat lui Kennedi, reprezintă recunoștința poporului evreu pentru cinstirea unui mare președinte al Americii, pentru tot ce a făcut pentru Israel. La întoarcere, Ierusalimul era scăldat într-o lumină orbitoare iar clădirile înalte păreau niște lebede albe care dansau pe muzica din „Lacul lebedelor“ a lui Ceaikovski.

Se făcuse orele 7.00. Acasă la Mihai ne aștepta soția cu masa pusă. N-avem timp, deoarece la orele 20,00 trebuia să ajungem la autogară pentru a lua mașina spre Tel-Aviv. Dna Pascal este derutată, nu știa că noi trebuia să ajungem seara să ne întîlnim cu Liza, încît în grabă ne trezim cu un mic pachet cu mîncare, ne luăm rămas bun cu rugămintea gazdelor de a mai veni în Ierusalim, chiar pentru mai multe zile.

La Tel-Aviv prietena noastră, Liza, intrase în panică, se făcuse tîrziu. Am înfulecat ceva în grabă, i-am povestit ce am văzut în Ierusalim, fiind încîntată dar și îngrijorată, bănuind că nu ne-au ajuns banii de excursie. Era fericită, de bucurie i-au dat lacrimile și ne-a îmbrățișat. Ne spune că a doua zi de dimineață vom pleca la Haifa, al doilea oraș ca mărime la Marea Mediterană. Am avut un somn liniștit.

Era o dimineață de octombrie frumoasă. Gustăm ceva, ieșim în stradă și din fața Primăriei luăm autobuzul 22 care ne lasă în fața gării Centrale. La intrare în gară suntem controlați de militari înarmați deoarece Liza ne avertizase că aproape zilnic au loc unele atentate. De la Tel-Aviv la Haifa trenul face aproape 2 ore. Privim cum prin fața ochilor defilează mici orășele scăldate în verdeață, iar pe tipsia cîmpiei defilau plantații de banane, portocali, lămîi și mai ales mari plantații de vii cu rod bogat. Liza dornică de conversație intră în vorbă cu vecinul de lîngă ea, un bărbat de peste 50 de ani, înalt, cu părul grizonat, cu o figură luminoasă, care ne zîmbea cînd ne auzea vorbind rusește. O întreabă pe Liza de unde suntem, cînd îi spune că suntem români se destinde și ne mărturisește că are afaceri bune cu România. Înainte de a coborî la Haifa, scoate o carte de vizită și-i spune Lizei că dacă ne rezervăm o zi, el este dispus să ne prezinte tot litoralul pînă la Acco și Rose Icra, el fiind președintele unui sindicat dintr-un oraș de lîngă Haifa. Îi mulțumim și coborîm. În spatele gării, Aric, fiul doamnei Liza, un gealat înalt, cu o forță fizică care ne copleșește, ne întîmpină cu un zîmbet cald și binevoitor. Ne urcăm în mașină care ia pieptiș panta muntelui. Se oprește la prima cotitură și de aici admirăm panorama orașului, cu blocuri cu multe etaje, turlele unei biserici sub forma unui panteon, iar mai sus de noi construcția din beton și sticlă a Universității în care a studiat Aric. De aici Marea Mediterană pare un ecran pe care soare iradiază sulițe argintii care incendiază valurile spumoase ale mării. Siluetele macaralelor din port, cu gîturile lor negre, par niște giganți care înfruntă depărtările. Ajungem sus pe Muntele Carmel, străbătînd zona comercială cea mai veche, cu zeci de magazine dar și multe

bănci, instituții, clădiri impozante, moderne, numai din beton și sticlă. În stînga ne arată parcul persan, în mijlocul căruia tronează faimoasa biserică Bahai, înconjurată de arbori pitici și terase pline cu flori de toate culorile. De aici, panorama orașului este unică. Undeva în dreapta crestele munților parcă se înfig în mare, acoperind micul orășel Acco și cetatea de peste 1000 de ani. Dincolo de acești munți cenușii este granița cu Libanul. La o aruncătură de băț, ne oprim în fața unui bloc unde locuiește Aric cu soția și cu un copil, febleţea Lizei, care mă chinuise în scrisorile pe care mi le trimitea, amintindu-mi de fiecare dată să-i aducem „gufioți" pentru unicul ei nepot. În țară, întrebam pe toți ce sunt gufioții? Abia cu puțin timp înainte de plecare în Israel am aflat că era vorba de „chiloți" pentru copii. Aici luăm o mică gustare, sorbim o cafea caldă și cu aceeași mașină urcăm și mai sus, printre pîlcuri de vile cochete, pentru a ajunge la Rina, prietena Lizei din copilărie, care ne va asigura cazarea timp de 2 zile. Este o vilă frumoasă, înconjurată de palmieri și de trandafiri agățători care urcă pînă la acoperișul clădirii. Într-un hol de 60 m.p. pereții sunt plini cu zeci de tablouri cu peisagii și portrete. Sunt lucrări ale cumnatului ei, unul dintre cei mai mari pictori contemporani, clasicul Samuel Lamm. La masă, discutăm despre trecutul acestei familii de arhitecți polonezi, veniți cu peste 40 de ani în Israel. Povestea vieții ei este foarte dureroasă. Doamna Rina, în vîrstă de peste 80 de ani, cu 4 copii și mulți nepoți a rămas singură într-un apartament cu 5 camere. Copii și nepoții sînt arhitecți, profesori, ingineri și sunt fericiți. Stăm la taifas, depănînd amintiri, iar doamna Rina aducînd cîteva cutii cu fotografii de epocă, ne povestește file de viață trăită în Polonia, la Cracovia și în Israel. A doua zi, împreună cu Aric plecăm la Acco și Rosa Icra. Drumul îl facem spre nord, pe marginea Mării Mediterane. Fiind Sabat, la Acco, unde există un faimos Bazar, pare părăsit. Străzile par pustii, ici, colo, vezi cîte un arab, în costume specifice albe, tăcuți, moțăind la umbra unor platani sau copertine care oprește văpaia soarelui. Pe chei, lîngă zidul cetății, mulți pescari amatori ne îndeamnă să cumpărăm pește. Orășelul Acco, cu o cetate care este în renovare, o admirăm de la distanță. Urcăm în mașină și o luăm spre nord, spre acel pinten de munte unde apele mării au săpat în munte tuneluri în care apa pătrunde cu forță și se întoarce înapoi în valuri spumegînde. Coborîm jos cu un teleferic și apoi printr-un tunel vedem jocul inimaginabil pe care apa îl face aici, lăsînd clocotul apei să-și facă jocul luînd forme curioase care se implantează în stîncă. La ieșire din

această lume mirifică, privim marea liniștită, cu irizări argintii care primește în pîntecul ei plămada valurilor care au hălăduit în aceste scobituri printre stînci. Totul este de o frumusețe magnifică. Privim în sus spinarea munților. Vedem valuri de sîrmă ghimpată și drumul asfaltat care leagă cele două țări, Libanul și Israelul. Ne odihnim pe o terasă bînd sucuri de portocală care ne astîmpără setea și ne revigorează. La înapoiere, mașina lui Aric se oprește în poarta casei lui Rina. Intrăm pentru a bea o cafea și cu un taxi ajungem într-o zonă centrală, acolo unde se află vila sorei Rinei, căsătorită cu pictorul Lamm. Urcăm 4 etaje cu liftul. Suntem primiți cu multă căldură. Liza o face în continuare pe translatoarea. Pictorul Lamm, înalt, cu ochii mici, cu fața smeadă ne zîmbește binevoitor și privește cu o mare curiozitatea figurile celor doi musafiri care își îndreaptă cu insistență privirile spre tablourile care umpleau pereții sufrageriei. Pictorul mă urmărește cum stînd în fața unui tablou, emit cîteva judecăți de valoare despre pictura artistului. Liza traduce. Îi vorbesc despre maniera de lucru, despre asemănările cu pictura anilor 1937, 1939, care se făcea la noi, de Balcic de mulți artiști români în special peisagii și marine. Lamm stă pe un fotoliu, ascultă, se miră și mă pune în fața unui tir de întrebări. Cu acea înflăcărare cu care fac unele judecăți pe marginea picturii, artistului îi trezesc un anumit interes, simt că îi plac argumentele mele, și mai ales judecățile de valoare care îl derutează pe artist. O întreabă pe Liza: Nu cumva domnul este un critic de artă? Traducerea lui Liza care-i spune că sunt poet, îl derutează dar și îl entuziasmează, încît brusc se ridică și mă invită să-i văd atelierul situat la etaj, într-o mansardă. Rînd pe rînd ne prezintă multe lucrări, multe peisaje, marine, portrete de bătrîni, copii, portrete de artiști, toate pe tonalități de roșu, sîngeriu, încît asemănarea cu pictura lui Musceleanu mă derutează. Comentez unele pînze cu imagini din Ierusalimul vechi. Arătîndu-mi Cartea de aur cu impresii ale unor critici străini despre arta sa, mă roagă să scriu și eu cîteva rînduri, făcînd unele asociații cu maniera de lucru a lui Petrașcu, Ghiață, Eleutheriade, Ressu. Cînd Liza traduce textul, Lamm rămîne perplex. Îmi spune: Părerile dumneavoastră despre arta mea, coincid cu multe păreri exprimate de unii critici în ziarele din Franța și America unde am deschis unele expoziții personale. La plecare îmi oferă cîteva reproduceri cu semnătură și un pliant, exprimîndu-și bucuria de a cunoaște un român, „un specialist“ ceea ce m-a bucurat. În timp ce doamna Liza iradia de fericire că l-am dat gata pe marele pictor, că are și ea un prieten român cu care

„se mîndrește". Plecăm încîntați de această vizită, bucuroși că am cunoscut un pictor de mare notorietate în Israel, căruia îi văzusem cîteva pînze în Muzeul de artă din Ierusalim. Continuînd comentariile în casa lui Rina, care era entuziasmată de faptul că a cunoscut niște „români adevărați", sorbim cu nesaț un pahar de suc natural de portocale, ne retragem în camera, în care visăm la periplul nostru în continuare prin locurile inedite din Țara Sfîntă. A doua zi de dimineață, la gara Terminus, înaintea reîntoarcerii la Tel-Aviv, Liza ne dă cîteva informații despre plecarea noastră spre Nazaret, îmi strecoară cîteva sute de șecheli în buzunar și ne despărțim. La orele 10,00 ne urcăm în autobuz străbătînd un teritoriu arid, cu munți golași, dar și cu pîlcuri de măslini pitici. După o jumătate de oră încep să apară cîmpii roditoare, plantații de mandarini și portocali ale căror crengi încărcate de fructe ating pămîntul. Și aici Omul a sfințit pămîntul. Roadele se văd la tot pasul. Urcăm în serpentină, pe autostrada tăiată în munte. Deodată, pe culmi de deal se văd construcții, cuiburi cu vile albe, scăldate de umbrele unor falnici cedri. Intrăm în Nazaret. Este duminică, 1 noiembrie. Puțină lume pe străzi, unele magazine sunt tot închise. Intrăm în marea biserică, cu vitralii și picturi murale, cu puțină lume, și deodată, auzim ecourile unui cor de copii care ne îndeamnă să ne oprim și să-l ascultăm. Este ceva solemn, o muzică corală divină, care ne înfioară. Este slujba unor preoți cehi, însoțită de ecourile unei orgi puternice. Coborîm cîteva scări și ajungem într-o sală imensă, în fundul căreia se afla o pînză pe care era pictată o scenă biblică înfățișînd figura lui Hristos înconjurat de apostoli. La un altar, un grup de preoți, îmbrăcați în alb oficiază slujba. Pe pereții laterali, peste 300 de mozaicuri cu scene biblice, daruri făcute acestui lăcaș de către toate țările capitaliste europene, dar și din America de Nord, Canada și Australia. Fiecare mozaic, realizat din plăci colorate, porțelan, ceramică și faianță, întruchipează fie pe Maria, fie pe Isus Hristos, în ipostaze diferite. Ieșim în curtea interioară a bisericii, ne scoatem senvișurile și sub un palmier, pe o canapea ne luăm masa de prînz. Ne odihnim aproape o oră, admirînd orașul care se ridică în trepte pînă la poalele pădurii care trimite spre noi răcoarea și aerul ozonat al molizilor și brazilor. Ne ridicăm și la numai 100 de metri ne oprim în fața Bisericii construită pe locul casei în care se născuse fecioara Maria. Cumpărăm cîteva vederi, facem o fotografie și plecăm spre autobuzul care pleca spre Tel-Aviv la orele 17.00. Căldura ne-a moleșit, picioarele ni s-au îngreunat, încît cînd urcăm în autobuz,

care avea instalații de aer condiționat, ne înviorăm și savurăm peisajul și noile așezări răsărite ca ciupercile după o zi ploioasă. Ajunși acasă, la Tel-Aviv, Liza ne anunță că a doua zi, însoțiți de Jeni, soția lui Sebastian Costin, fostul meu coleg de facultate, vom vizita faimoasele grote de la Mahseya, despre care se spune că, cine nu le-a vizitat, nu a văzut Israelul.

Am fost convinși și iată, că de dimineață mașina lui Sebi, împreună cu frumoasa lui soție, sună la ușa casei lui Liza. Urcăm în mașină și pornim în viteză pe autostrada ce duce spre Ierusalim. La kilometrul 25, un drum face spre dreapta care duce spre munții Galileei, unde, în luna mai 1968, s-a descoperit unul din miracolele pe care natura le-a plămădit în milioane de ani sub pământ. În această peșteră, descoperită prin același joc al întîmplării ajungem pe o căldură de 30 de grade. Înainte de a intra în peșteră ne odihnim pe platforma din fața unui bufet, savurăm o cafea neagră și intrăm într-o sală, în care ghidul ne prezintă istoricul descoperirii peșterii în numai 10 minute apoi, printr-un tunel întunecat, stînd pe niște pietre, privim unele forme curioase ale tavanului și ascultăm explicațiile ghidului cum s-au sedimentat în lumea întunericului stalagmitele și stalactitele. Apoi ca prin miracol se aprind mii de luminițe din tavan și de jos, dezvăluindu-ne o lume de vis. Totul este fantastic. În fața ochilor apar formele cele mai curioase pe care natura le-a imaginat. O lume selenară, cu zeci de fantome create de natură, pe care privindu-le ți se oprește respirația. Poți imagina aici, de la altare solemne din catedrale cu figuri de sfinți, de la pitici jucăuși, pînă la gigantice păsări, de la scene ale răstignirii lui Isus pînă la turnuri care străpung cerul. Mergem pe niște podețe suspendate, de unde privim cum de la un amvon imens o formă omenească parcă ne vorbește. Într-o altă parte se întîlnesc două personaje îmbrățișate într-un sărut divin. Sub luminile reflectoarelor stalacmitele și stalactitele capătă un colorit de marouri de toate nuanțele, de la albastrul sidefiu la portocaliul cu irizării de aur pur, iar de la griuri la sclipiri de argint. Stăm în loc și privind ne imaginăm scene incredibile dintr-o „mie și una de nopți“. Ne privim uneori în ochiurile de apă de o mare puritate, parcă ar fi niște oglinzi, în care chipurile noastre devin ființe megalitice. Simțim că aerul nu ne mai ajunge, că ne sufocăm. Ghidul măsoară temperatură. A fost un mare vis, o trăire unică în viață pe care nu o vom uita niciodată.

De aici prietenii noștri glumind ne spun că, după ce am văzut acea lume a întunericului, să mergem într-o lume a luminii, în satul Ein Hod, o localitate arăbească situată la numai 30 de kilometri de

Haifa, situată pe o înălțime cu o vegetație sărăcăcioasă, localitate părăsită de localnicii disperați că pămîntul era sterp, nu creștea nimic pe el. Din 1939, satul a reînviat datorită ideii lui Marcel Iancu care, statornicindu-se aici, a hotărît refacerea caselor și transformarea lor în ateliere de lucru, pentru artiștii plastici care au venit din Polonia, Rusia, România, Germania, Bulgaria, și care și-au găsit în Israel a doua patrie. Însoțiți de românul Tuvia, sculptor care este un fel de Staroste al locului, defilăm prin centrul satului, și ne oprim în fața unei clădiri înecată în flori și verdeață, unde se află „Muzeul Dada" al pictorului român Marcel Iancu. Aici pictorul s-a stins din viață în anul 1982. În muzeu sunt peste 100 de picturi, desene, grafică, tapiserie și unele reproduceri după afișe, tăieturi din ziare, fotografii ale artistului român. Este un muzeu memorial care adăpostește lucrări începînd din 1919 pînă în prezent. Multe sunt lucrări tematice, antirăzboinice, naturi statice abstracte sau scene de familie. Este un muzeu în care vibrăm, care ne emoționează profund. Mă gîndesc cîți romani au avut curiozitatea să viziteze această casă memorială care păstrează spiritul marelui dispărut. Sculptorul român, Tuvia, un fel de staroste al satului, bate pe la porțile unor artiști, pictori, graficieni, ceramiști, sticlari, giuvaergii, care fac glume. Cîțiva ne invită" să-i vizităm. Intrăm în atelierul unui sticlar, care ne arată taina făuririi unor amulete, figuri de personaje împestrițate în culori vii. Ne arată cîteva sticle speciale pentru parfumuri, dar și mărgele și podoabe pentru femei. Intrăm și în atelierul unui pictor polonez. Îi vedem pînzele, multe peisaje, naturi statice, cu o evidentă tentă impresionistă, realizate în culori calde, luminoase. Trecem prin fața unui mic amfiteatru în aer liber, unde, spune Tuvia, se dau concerte și spectacole de sunet și lumină. Aici au susținut spectacole mari violoniști ai lumii, printre care și marele Ehudi Menuhin. Tot privind casele, curțile, grădinile pline de arbori fructiferi, în special portocali și mandarini ajungem la marginea satului, într-o oază, unde sculptorul Tuvia, izolat, și-a construit pe un teren cît vezi cu ochii, un cuib cu multe camere, în care întunericul pare să ascundă sculpturile de factură mică ale artistului singuratic, dar visător care pare un adevărat templu în care visează și creează acest mare român. Tibi și Jeni îi mîngîie barba stufoasă, albă, de patriarh. Se amuză, discută cu voce tare, întreabă ce fac colegii lui din țară, în special ce mai lucrează sculptorul George Apostu, dar maeștrii Irimescu sau Marcel Guguianu? Tot realiști au rămas? Ne plimbă prin toate cele 6 camere, un adevărat labirint în care lucrările din lemn și piatră parcă defilează.

Ieșim în curtea largă, unde pe mici alei sunt implantate lucrările lui abstracte, abracabrante, dar expresive care se supun privirii. O adevărată lume mirifică, închid ochii și parcă mă văd în curtea plină de arbori bătrîni a lui George Apostu de la Băneasa, unde statuile lui cioplite în piatră și lemn te privesc de la înălțime, sfidînd cerul. În acest muzeu de la Ein Hod din Israel, statuile lui Tuvia puțin îngîndurate sfidează parcă timpul prevestitor de vremuri tulburi. Îl aud parcă tunînd și fulgerînd: „Avem de toate, multă libertate în creație, dar nu avem domnilor liniște. Ne pîndește permanent războiul. Ați văzut, adresîndu-ne mie și soției, cum ostașii evrei înarmați, stau de veghe, gata să înfrunte dușmanul". Cîteva lacrimi se preling pe fața lui smeadă, plină de zbîrcituri. Se apropie de un semn, o piatră ascuțită, înaltă, înfiptă într-un mic postament și jos, săpate două mîini, un fel de căuș cu care primea banii pentru munca sa și o altă mînă obosită, cu urme și adîncituri săpate de tăvălugul timpului. „Acest simbol, ne spune artistul, va fi piatra funerară de pe mormîntul meu". Se întristează, dar brusc devine din nou jovial, optimist și ne invită la un grătar și cîteva sticle de bere.

Casa lui Tuvia, românul Tuvia, este un petec de lumini și umbre, care te face să te simți ca acasă. Opera lui nu poate fi despărțită de rădăcinile care i-au dat viață și de aceea este atît de românească. Plecăm din acest sat al artei, fericiți că aici am găsit un mare om de omenie, care a devenit o gazdă, pe care uneori, o vizitează prieteni care-i încălzește sufletul, dar mereu și mereu rămîne ca o pasăre singuratică, simți cum țipă după locul cuibului pe care l-a lăsat acasă, în România.

La Tel-Aviv, Liza ne așteaptă cu aceiași bucurie, dornică să-i împărtășim impresiile din călătorie. La masă, de față fiind și prietenul ei, ne spune că a doua zi vom vizita un „chibuț". Zîmbim, dar seriozitatea omului de față ne asigură că nu vom regreta. Vom vizita gospodăria colectivă „Naaria", la graniță cu Libanul. A doua zi la orele 7,00 ne aștepta în fața Mercedesului care strălucea de curățenie. Trecem prin vestita stațiune La Marea Mediterană, Natania, un fel de Nisa a Israelului unde locuiesc mulți milionari. La Hidera și Acco nu ne mai oprim, iar drumul asfaltat din față, care urcă cîțiva kilometri, se sfîrșește exact în fața „gospodăriei colective Naaria". Aici ne așteaptă o mare surpriză, suntem întîmpinați la poarta chibuțului de fiul lui Isar, care este un fel de conducător al acestui chibuț, așezat chiar la granița cu Libanul. Se văd numai la circa 200 de metri, țevile tunurilor libaneze și la cîțiva metri gardul de sîrmă

ghimpată a graniței, care ne înspăimîntă. Intrăm în incinta chibuțului ca într-o cetate împrejmuită de valuri de sîrmă ghimpată, cu sisteme de alarmă puse la punct, cu adăposturi subterane. Chibuțul este un fel de „muzeu“ cu case tip, de culoare albă, cu străduțe înguste, cu garduri de trandafiri japonezi, mov și galbeni. Intrăm în apartamentul lui Gall David, fiul lui Isar, unde soția, o femeie plinuță, roșie la față, cu ochi de păpușă ne spune „bine ați venit“. Aflăm că tatăl ei fusese român, dar nu a vorbit românește decît în copilărie. Acum a uitat totul. Ne servește cu un ceai, biscuiți, fructe și cafea. Are 4 copii, 3 băieți mari și un băiețel numai de 1 an. Atmosfera în familie este intimă. Cel mic se răsfață prin cameră, rîde tot timpul. Apoi întinde mîinile și ia după masă biscuiți, banane, mere, mandarine, ciocolată și apoi spre uimirea noastre, bea 2 sticluțe de lapte. Deși erau orele 12.00 sesizăm că nu ne invită să mîncăm. În schimb ne invită să vizităm chibuțul. Pe alei asfaltate, pe o parte și alta peste tot numai flori, verdeață, tufe de iasomnie și trandafiri parfumați, și curios, nu vedem nici țipenie de om sau copii. Ne conduce mai întîi prin încăperile grădiniței. Peste tot ușile erau deschise, în fiecare cameră cîte două paturi și cu televizor. Ni se explică că în fiecare locuință există o instalație specială ca un ecran, prin care părinții urmăresc jocul copiilor, somnul lor pe timp de noapte, sesisînd dacă comportamentul acestora este normal, dacă plîng sau reclamă dureri, părinții din casă sesizează pe supraveghetoare care intervine. Este în această grădiniță atîta ordine, curățenie, disciplină încît nici nu simțim prezența copiilor care ne înconjoară, unii improvizează jocuri, se bucură de prezența vizitatorilor. Au un comportament „de oameni mari“ privindu-i cum se așează fiecare la masă, exact în locurile lor, știind care-i prosopul lui, încît cînd îi vezi mîncînd săvîrșesc în liniște un adevărat ritual. În dulapuri joase sunt stive de cărți de colorat, sute de jucării, coșulețe cu fructe. Nu am văzut copii certîndu-se, îmbrîncindu-se sau plîngînd. Este și asta un miracol. Vizităm apoi sălile de clasă ale copiilor care sunt în clasele 1-4. Peste tot ordine, curățenie, mult material didactic. Microscoape, instalații sofisticate. Ne arată apoi sala de croitorie, sala de spălătorie, încît tot ce era de reparat, spălat, erau puse în dulapuri ale fiecărei familii, care le ridicau la anumite ore, conform repartiției. În sala de sport, în bazine pentru toate vîrstele, copii se scăldau, jucau tenis, volei, făceau gimnastică în compartimente separate fără să se deranjeze unii pe alții. Ne minunăm văzînd toate aceste dotări, organizarea programelor de activitate pe discipline, totul merge în acest chibuț ca și ceasornicul.

Intrăm în sala de mese, care arată ca un restaurant, cu multe aranjamente florale, cu pereții plini de desene viu colorate. Pe fiecare masă cutii cu sucuri, fructe exotice, pepsi, prăjituri de mai multe feluri. La un bar lung, într-o vitrină, stau așezate ca la paradă, în tăvi inoxidabile, peste 10 feluri de mîncare. Îți ei cît vrei, nu se oferă porții, totul este fără restricții. După masă, continuăm să vizităm alte locuri, mai ales atelierele care produc jucării, obiecte de artizanat, păpuși, pălării, sculpturi și bijuterii din lemn, fildeș, os, pai, răchită, lucrate cu măiestrie și migală de femei și bărbați în vîrstă. Diviziunea muncii funcționează aici impecabil. Toate aceste bunuri sunt valorificate prin magazinele din orașe, mai ales pentru negustorii din Ierusalim, Haifa și Tel-Aviv. Ni se spune că ei nu primesc salarii, toți banii pe care îi încasează sînt depuși în bănci, tot ce își doresc, de la îmbrăcăminte obiecte casnice, pînă la aparatură, le pot lua pe bază de bonuri speciale din magazinul chibuțului. Modul de organizare al chibuțului, despre modul cum se face retribuția bănească a muncii, ni se explică, dar nu înțelegem nimic. Important este că au de toate, nu se vaită, în casele lor muncesc foarte puțin, nu gătesc mîncare, în afară de cafea și fructe pe care le au din belșug, alte griji nu au. Și totuși. mi s-a spus că de două ori pe an primesc niște sume de bani frumușei. Am vizitat mai tot chibuțul, inclusiv micile ateliere, turnătorii, crescătoriile de păsări care ouă de două ori pe zi cu noapte, serele de flori, dar și adăposturile subterane, amenajate în așa fel, încît, într-un minut, la declanșarea unei alarme, cu lifturi existente în fiecare locuință, coboară în camere climatizate, unde au tot confortul. Cînd ne-am întors la locuința lor, apăsînd pe un buton, a apărut pe un ecran hala de turnătorie, pe care domnul David urmărea procesul de fabricație și dădea instrucțiuni muncitorilor. Totul era sub control. Tot ce am văzut ne-a impresionat, am văzut cu ochii inimii un mod de organizare a muncii și aspecte de viețuire curioase, multe aspecte neînțelese dar modelul evreiesc de colectivitate și armonie nu se uită.

Și totuși, vizitînd acest chibuț, în care am avut impresia că sunt pe un picior de rai, în care organizarea, ordinea, curățenia, condiția de viață, dar mai ales disciplina exemplară, mi-au întărit convingerea că aici, la Adamit, m-a impresionat cel mai mult faptul că într-un loc uitat de lume și de nume, am văzut o lume egală în fața legii și a lui Dumnezeu.

Cînd căldura s-a mai ostoit, ne-am întors la Tel-Aviv, „acasă" unde Liza ne-a răsfățat din nou cu o masă copioasă stropită cu

șampanie autohtonă, și cu înghețată pregătită de ea. Programul pentru a doua zi ni se spune de către prietenul lui Liza „este strict secret". Este iar o surpriză. Abia cînd ne sculăm, pe la ora 9, cînd intrăm în bucătărie să luăm micul dejun, ne arată 2 bilete cu care „să dăm o fugă în Egipt". Sărim în sus de bucurie, Marieta o ia de gît pe Liza și o sărută de cîteva ori. Nu, asta nu se poate, este prea de tot, costă foarte mult, și noi nu vrem „să te sărăcim". Liza ne spune că această călătorie o facem numai noi doi deoarece are multe obligații la Tel-Aviv. Da, dar Liza, cu cheltuielile astea o să-ți devalizăm avutul rapid. Rîde în hohote. Este plăcerea mea. În România, dacă nu erați voi azi nu aș mai avut șansa să vă răsplătesc!

La ora 8,30 suntem pe bulevardul Ibn Gviron nr. 15, de unde vom lua autobusul. Ne însoțește Liza și Isar. Autobuzul era pe jumătate gol. Mulți evrei n-au curajul să plece în Egipt. Frica de teroriștii palestinieni, căldura sufocantă, pustiul cît vezi cu ochii, și faptul că în Egipt este o epidemie o îngrijorează pe Liza, care grijulie, ne-a procurat conserve, sucuri, apă minerală, cafea pentru o săptămînă. La plecarea autobuzului Liza și Isar, făcîndu-ne cu mîna, izbucnesc în plîns. „Fuga în Egipt" deși va fi frumoasă este în același timp periculoasă. Noi ne bucurăm că avem șansa de a ajunge în țara Piramidelor. Pe autostrada pe care se așternuse încă de la ultimul oraș, Beer Sheva la graniță cu Egiptul o pulbere de nisip, se simte aerul încins și se mai văd ruinele caselor evreiești, dărîmate la retragerea trupelor străine din războiul de 6 zile cu egiptenii. În stînga și dreapta șoselei se mai văd gardurile de sîrmă ghimpată. Formalitățile la graniță nu ne pun probleme, trebuie doar să schimbăm 10 dolari cu lire egiptene. Chiar în incinta clădirii trecem pe lîngă o mică casă de rugăciuni, unde bărbați și femei, îmbrăcați cu anterii lungi cu turbane și saluri pe cap, îngenunchiați se roagă lui Alah. În spatele clădirii trecem printr-o plantație de cactuși uriași iar dintr-o lizieră ies 2 mașini, cu stegulețe care ne însoțesc pînă la CAIRO.

Autostrada, pe măsură ce lăsăm în urmă localități răzlețe, mici oaze de corturi în jurul cărora vezi cîte o femeie în negru înconjurată de cîte o oaie sau capră, ori cîte o cămilă schilodoasă pe cocoașa căreia se leagănă încărcături cu cereale și canistre de apă, realizezi specificul dureros al pustiului în care își duc viața în lumea nisipurilor care se luptă cu vitregiile deșertului pe care nisipul fin ca o pulbere, capătă străluciri de argint care sclipesc sub razele soarelui necruțător. Pe traseu, din 50 în 50 de kilometri, sînt puse niște bariere, soldații egipteni dau roată în jurul autobuzului, controlează

actele șoferului, și ne dau liberă trecere. Ajungem la Canalul de Suez pe lățimea celor 300 de metri se scurg cîteva vapoare încărcate cu turiști. Pe lîngă noi alunecă spre mare, vaporul Endeaur, după care, autobuzul se așează pe debarcaderul care ne trece dincolo de canal. Privim o săgeată, pe care era scris „Spre Port Said". Noi observăm că autobuzul o ia la stînga. Suntem opriți din nou la o barieră. Se verifică actele șoferului. Militarii sunt foarte binevoitori, ne zîmbesc, ne fac cu mîna. Asfaltul autostrăzii este acoperit de un strat mai gros de nisip, cerul devine mai întunecat, dar ici colo se mai vede cîte un arbust pitic, la umbra căruia vezi cîte o femeie stînd chircită, la gura sobei. S-a lăsat un fel de ceață și în depărtate se văd niște dealuri aride, fără vegetație. Cînd ajungem în dreptul lor realizăm că de fapt sînt dune de nisip, cît vezi cu ochii. După orele 17,00 cînd soarele se vede ca un glob roșietic, simți umbrele înserării. Ne aflăm la periferiile capitalei egiptene. Peisajul se schimbă. Apar oaze de verdeață, mulți palmieri, căsuțe cochete ca niște păsări albe, dar și o puzderie de turnuri ale unor geamii care hălăduiesc în lumina unor reflectoare. La stația terminus suntem înconjurați de mulți ostași, ne controlează pașapoartele și cu același autobuz ajungem la Hotelul „Faraon" pe malul Nilului. Suntem cazați la etajul 4, iar cînd ieșim la balcon orașul Cairo, cea mai mare metropolă de pe continentul african, cu cele 16 milioane de locuitori, te îndeamnă la vis. Orașul pare un vulcan în erupție, luminile lui revărsîndu-se în cascade, cu sute de moschei ale căror turnuri par ca niște lumînări care străpung cerul. Este o imagine apocaliptică, care ne face să lăcrimăm. Nu, nu, nu se poate, un oraș atît de magnific într-o Africă situată în inima deșertului, este de neimaginat. Ce putere mirifică poate avea darul Nilului cu apa lui dătătoare de viață. Ne prinde ora 2 noaptea îmbrățișați cu ochii umezi de-atîta fericire. Adormim ca în visul unei mari iubiri. La ora 7 dimineața cînd ieșim pe balcon, pe terasa unui bloc cu 7 etaje vedem o scenă incredibilă; un cîrd de rațe leșești, cîteva găini, un cocoș falnic care își etalează semnalul deșteptării și behăitul unei oi, ne trezește la realitate. Realizăm abia acum că suntem în lumea contrastelor africane. Pe o terasă a altui bloc zărim mormane de zdrențe, cutii mari, scînduri, butoaie, maldăre de ziare, saltele, paie, care ne dau alte dimensiuni ale metropolei egiptene. De altfel în cele 2 zile cît vom sta la Cairo, contrastele, de la frumos și eleganța magazinelor, cu clădiri. cu fațade albe și firme luminoase, la cocioabe în care în plină zi vezi oameni care-și aduc cămilele și caii la potcovit, la mizeria de pe unele

străduțe laterale, la curățenia unor bulevarde, sunt tot atîtea contraste pe care nu le mai sesizezi, te obișnuiești repede cu ele, și reții mai mult înalta cultura milenară și valorile spirituale care îți rămîn din vizita temerară din Cairo. Cu ajutorul unui chelner al hotelului care vorbea franțuzește, ne conduce la un taxi care ne va duce la piramide. Se tocmește cu conducătorul auto și aflăm că de la 40 de lire cît a cerut ajunge la 15 lire. Tîrgul este făcut, spiritul negustoresc de a te tocmi și aici în Africa își menține ștacheta. Drumul piramidelor, este un bulevard care trece pe lîngă Grădina zoologică și de aici începe să urce o pantă lină. Este o mare aglomerație de mașini, autobuze, printre care mișună o lume pestriță dar și zeci de copii care vînd ziare proaspete, alții vînd pahare cu ceai, gogoși sau lipii, într-o hărmălaie care te năucește. Noi rezistăm eroic acestor ispite, ascultăm sfaturile date de Liza. Nu mîncăm nimic de la Cairo, nici apă, este o mare epidemie în Egipt și ne ținem de cuvînt. Mîncasem bine în hotel din ceea ce adusesem de la Tel-Aviv, frigiderul din cameră era încă destul de plin. Cînd ajungem pe platou, în fața noastră, printre oglinzile verzi ale copacilor se vede cupola ascuțită a piramidei lui Keops. Convenim cu șoferul ca să ne aștepte 2 ore cît timp vom vizita piramidele. Aici pe platou, forfota turiștilor și a cămilelor împodobite ca la paradă, ne strecurăm și noi, pînă la intrarea în piramida lui Keops. Nici nu apucăm să ne dumirim că un beduin ne invită să facem o poză urcați pe cămilă. Marieta refuză să facă poze, eu ezit, fotograful insistă, spunînd că este „non money“ și ca un erou prind curaj, cămila îngenunchează și mă urc pe cocoașă.

Cînd cămila se ridică și mă văd atît de sus mă cuprinde frica dar sunt fotografiat. Marieta mă încurajează și apucînd și ea de o curea, cămila se supune și începe să meargă. Tangajul cocoașei mă înfricoșează, dar îmi fac curaj, eram la mîna ei și a fotografului. După cîțiva metri, mă rog să oprească, vreau să mă dau jos. După unele gesturi făcute de patronul cămilei, aceasta se lasă în genunchi, iar eu îmi fac semnul crucii. Iată o experiență unică și o amintire pe care nu o voi uita. Privim piramida lui Cheops. Dar patronul cămilei se ține după noi să-i dăm 10 lire. N-avem încotro doar ne permitem, avem bani, suntem chiar așteptați de taxi timp de 2 ore. Ne grăbim să urmăm cîțiva turiști francezi, să urcăm în interiorul piramidei. Ne înscriem într-un șir indian și începem să escaladăm scările. Lumina era obscură, parcă urcam „Vîrful Everest“ simțind că ne sufocăm, nu aveam aer. Marieta se oprește și îmi spune că i se face rău și coboară. Eu, eroul deși gîfîi, mă încumet să mai urc 20 de scări.

Într-o încăpere de cca. 40 de m.p. chiar în mijlocul ei, era doar sarcofagul de piatră al faraonului, și nimic mai mult. Miracolul pe care îl așteptam să-l văd, s-a spulberat. La coborîre soția, curioasă să afle ce am văzut i-am răspuns: Nimic, am trăit o iluzie optică, deoarece sarcofagul de aur și mumia faraonului, îl vom vedea în Muzeul Egiptean. Înconjurăm încă două piramide închise vizitatorului, ele stau la umbra Piramidei lui Keops. Atmosfera și misterul care planează în jurul lor, forfota excursioniștilor, vînzătorii ambulanți cu gablonțuri, mătănii, vederi, creează atmosfera specifică bazarurilor pe care le-am întîlnit și în Israel. Sfinxul are în jurul său schele încît nu se poate vedea decît din profil. Măreția, și faima piramidelor începe să se destrame. În schimb se resimte atmosfera Africii negre, mirosurile grătarelor pe care sînt așezate fălcile de fripturi de oaie, și cozile care se formează la înghețată și băuturi răcoritoare. Turiștii de pretutindeni par mai mult pesimiști și plictisiți, iar căldura care te sufocă îți potolește tot entuziasmul. Panorama orașului văzută de aici, de la înălțime este însă spectaculoasă. Sub căldura de foc de peste 40 de grade, coloșii de beton și sticlă, turnurile a sute de minarete, hotelurile Sheraton, Hilton, Semiramis, Cleopatra, Scheherazad, Marriott, un fel de „Zgîrie nori" ai Cairoului, sunt emblemele modeme care dau măreția metropolei egiptene. Străbătînd alte magistrale cu blocuri de peste 20 de etaje, cu magazine luxoase, cu clădiri care nu depășesc 2-3 etaje, dar și de case construite din chirpici, sau coșcobilii ce stau într-o rînă gata să cadă sunt specifice orașului.

Taxiul se oprește exact în fața vestitului Muzeu egiptean, o perlă de arhitectură clasică, implantată în inima metropolei. Prețul biletului de intrare este de numai 3 lire egiptene. Aici într-adevăr am văzut „minunea minunilor" fabuloasa bogăție a Egiptului antic, „Tezaurul lui Tutancamon", dar și alte bogății adunate din mormintele altor dinastii de faraoni. Privim cu interes sutele de statui ale unor faraoni, sute de sarcofagii, obiecte de cult, inscripții, reliefuri în piatră cu scene de la curtea faraonilor, figuri de sfincși, nici nu știi la care să te oprești, să admiri măiestria anonimilor creatori, frumusețea și finețea lor, adevărate capodopere. Te uiți, privești și uneori rămîi mut și uluit de atîta bogăție cîtă vezi. În vitrine, dulapuri, în rasteluri sunt obiecte din Valea Regilor, Assuan, Luxor, din timpul dinastiilor lui Set I, Ramses, Heleodores, toate aceste relicve te duc cu gîndul la cultura și civilizația egipteană de mii de ani. Ceea ce atrage cel mai mult în acest muzeu este tezaurul lui Tutancamon. La descoperirea tezaurului s-au găsit peste 3600 de piese, în cele 4 camere funerare,

s-au păstrat obiecte de aur de valoare inestimabilă. În aceste încăperi reconstitui fără să vrei tot cortegiul de la curtea faraonului: tronul regelui și reginei, sarcofagul regelui care cîntărește 110 kg aur, calești, pat de aur, mobilier din aur, statui, vase, trompete militare, brățări, cercei, pantofi, sandale romane din aur, modele de bărci, fel de fel de semințe, lăzi încărcate cu fildeș, pietre semiprețioase. Impresionează statuile din calcar, și granit ai regilor Amenenhet, Nefertiti, Hatschepsout, Tthoutmosis, Ramses al II-lea, Amenophis, toți par că veghează somnul de o clipă sau de veci. Privim cu frică atîtea mumii, unele întregi altele descompuse, dar se pot distinge trăsăturile fețelor, părul neputrezit, cîrlionți, ca și cum meșterul coafor le-a executat în momentul cînd îl privești. O asemenea bogăție nu-mi imaginam că încape într-o sală imensă, am văzut atîta aur, obiecte din argint și fildeș. Intrăm în sala nr. 4 în care sunt prezentate într-o viziune modernă, numai obiecte de podoabă, sute de perechi de cercei, brățări, broșe, inele, paftale, sau degete de aur care au acoperit mîinile marilor regi. Privești și nu-ți vine să crezi că, cu mii de ani în urmă erau meșteri care executau atîtea obiecte de artă cu mult gust artistic, rafinament și măiestrie de înalta clasă, sinteze ale unei epoci sau ale mai multor epoci. Și cînd te gîndești că aici sînt numai o parte din ce a creat civilizația egipteană. Te cutremuri știind că în alte muzee europene, la Paris, la Londra, în Germania, Roma, Atena, pe care le-am vizitat am întîlnit atîtea statui, fresce, sarcofage, obeliscuri, metope și obiecte de artă egipteană, care niciodată nu vor mai ajunge în patria lor, realizezi proporțiile dezastrului provocat de săpăturile arheologice realizate pe teritoriul egiptean de cercetătorii din aceste țări. Privim aceste relicve descoperite în „Țara nisipurilor eterne“ și avem sentimentul că visăm, ne pișcăm pe față pentru a ne convinge că suntem vii, că trăim această unică ocazie din viață de a ne crispa, de a ne înduioșa, de a rîde și de a ne minuna în fața acestor valori unice. Simțeam parcă cocleala aurului pe care l-am savurat cu ochii inimii în acest muzeu fără pereche. Cîtă istorie, cultură, imaginație, cît efort uman, material, a necesitat realizarea acestei lumi inegalabile. Mergeam prin diferite săli ale muzeului și deodată îmi venea în minte masca funerară și ochii larg deschiși ai faraonului Tutancamon, care ai senzația că te urmăresc, că îți călăuzesc pașii în lumea lor, peste care iată, încet dar sigur se așterne colbul timpului. Într-o altă sală i-am văzut statuia lui Chefren, stînd pe un tron împietrit pentru eternitate. Pentru a vedea Muzeul Egiptului care adăpostește valori fără egal în lume, pentru a admira

numai pentru o clipită cele mai valoroase obiecte de tezaur mondial, ai nevoie de zile, săptămîni sau ani. Timp de 6 ore am trăit sentimentul de înălțare sufletească, tot ceea ce am văzut cu ochii inimii sau sedimentat și nu se vor șterge niciodată. Deși în nări simțeam aerul încărcat de miasme, mirosul din interiorul muzeului era ca un parfum de smirnă și tămîie care îți dădea puterea să pătrunzi în lumea mirifică de mii de ani, a unui popor care ne-a lăsat atîtea însemne ale unei civilizații fără egal. Deși eram în decembrie 1987, afară era o toamnă aurie, caldă care îți dădea sentimentul de plutire, de zbor, de bucurie și satisfacție, deoarece în ciuda oboselii, a durerii picioarelor, satisfacția că am vizitat un muzeu unic din viața noastră ne-a dat forța și puterea de a reveni a doua oară pentru alte 6 ore în muzeu, la o nouă întîlnire cu cultura și civilizația egipteană pe care o vedem acum pe marile bulevarde, cu străduțe înguste, întortochiate ca un labirint, pe care am întîlnit-o la cumpăna înserării, cînd lumina milioanelor de felinare, vitrinele luminoase, reclamele arabe, cu litere mari, păreau un fel de desene sofisticate ale marelui Clee.

Străbatem cu greu bulevardul central care trece peste unul din podurile de peste Nil, ca să ajungem pe celălalt mal al rîului pentru a ne reîntoarce la Hotelul „Faraon“ unde suntem cazați. De pe pod, privim turnul înalt ca o navă cosmică, un punct de reper pe care, urmărindu-l, nu te poate duce decît în centrul Cairoului. Ajungem cu bine la Hotelul nostru, cuprinși de o bucurie nebănuită că, numai într-o zi am trecut ca niște umbre prin orașul cu sute de moschei în care intră la această oră a înserării, figuri de bărbați și femei chemați de vocile muezinilor care, din turlele ca niște rachete cosmice, rostesc pentru cei care stau acasă, rugăciunile de seară. Aglomerația de mașini, pietoni, claxonul mașinilor, al ambulanțelor și al megafoanelor din turnurile moscheielor și geamiilor, toate te înfioară, încît cu greu ne strecurăm printre oamenii, ieșiți în stradă parcă din pămînt. În fața hotelului nostru, ne facem semnul crucii și spunem; „Îți mulțumim doamne că ne-ai ajutat din prima zi să ne încărcăm sufletele de atîtea frumuseți“.

A doua zi, luînd drept bază Turnul din Cairo, un fel de navă cosmică, suplă, formată dintr-o împletitură de benzi metalice, ca de argint, implantat în mijlocul viitorului Centru de cultură Anuar Sadat ne permitem să fim din nou „niște lorzi“ și luăm același taxi și cu 10 lire ajungem la cea mai mare Moschee a lui Ali, una dintre cele mai importante și valoroase din lumea africană. Străbatem bulevarde

lungi, cu arbori specifici, cu o aglomerație stradală de furnicar, convinși că în curînd vom vedea moscheea. Trecem pe multe străduțe înguste, cu multe moschei, partea cea mai veche a orașului care a ajuns acum la peste 16 milioane de locuitori. În dreapta șoferul ne arată o clădire în stil arab, cu zeci de turnulețe și ne spune: Aceasta e Universitatea veche de peste 1000 de ani, vestită în toată Africa. De partea cealaltă a străzii este cel mai mare și cel mai vechi bazar al Africii, faimosul bazar Chalil, pe care ne-am propus să-l vizităm a doua zi.

Pe un promontoriu de piatră albă, urcînd cîțiva zeci de metri, printre platani înalți apare silueta de o mare grandoare a moscheii Mohamed Ali care tronează într-o imensă curte interioară cu zeci de piloni ornamentați cu arabescuri și dantelării sculptate. Ai sentimentul că te afli în incinta Coloseumului din Roma, în care mii de oameni, îmbrăcați cu hanterie de culoarea albă, albastră, verzuie sau neagră, cu turbane pe cap, plimbîndu-se de colo, colo, ai impresia că celebrează un anumit ceremonial. Cele 2 minarete înalte ca niște luminări gigantice, străpung cerul de un albastru cum rar am întîlnit în călătoriile noastre. Nu știm cînd au loc slujbele lor, dar forfota de oameni în alb care par niște valuri de apă agitate, ne pune pe gînduri. Poate zic, sărbătoresc ceva. Nu aflăm nimic. Dar cînd intrăm în interiorul Moscheii luminată cu sute de globuri și dungi de neon ne luminează pașii, călcînd cu sfială pe imensul covor, de o singură lucrătură a unor meșteri titani, ne lasă fără răsuflare, iar ochii ni se umezesc. Acest covor imens, lucrat de mînă de o cohortă de meșteri, este lucrul cel mai de preț al acestei moschei. Este în munca acestuia atîta iscusință, talent, cunoaștere a modelului și tainelor culorilor încît nu poți să spui de cît atît: Aici a lucrat mînă dumnezeiască. Este, se spune că ar fi cel mai mare dar al credincioșilor care să dovedească gradul de cultură pe care l-au perpetuat peste veacuri, hărnicia, măiestria și talentul poporului egiptean. Privim cupola înaltă de dimensiuni sfidătoare, mozaicurile viu colorate, candelabrul care pare o coroană de aur care vibrează la soarele arzător care incendiază cristalele care înconjoară această imensă bijuterie creată de mîna omului. Ne uităm la credincioșii vîrstnici, care într-un balans al capetelor, cu gesturi ale mîinilor, imploră pe Alah atotputernicul. Ritualul lor, săvîrșit în liniște, desculți, cu tichii colorate pe cap, iar femeile în rochii albe lungi, stau smeriți, mărturisindu-și păcatele în fața lui Allah. Nu se aude nici-o voce, nu vezi decît gesturi și mișcările buzelor cu care rostesc numai pentru ei

implorarea lui Allah. Stăm și noi, privim în sus și în jos imensitatea cupolei centrale, candelabru care pare incendiat de razele soarelui care pătrunde prin vitraliile aureolate cu irizări de curcubeu.

Cînd ieșim din Moschee, soarele se juca pe mozaicul din jurul marelui altar din mijlocul curții interioare. Turiștii înarmați cu aparate fotografice sofisticate de la parapetul ce înconjoară Moscheia fotografiază depărtările orașului Cairo, cu contrastele lui izbitoare, cu pete de lumină și umbre, cu clădiri megalitice, cu case mici și mari, cu un amalgam de stiluri arhitectonice, în care vechiul se îmbină cu noul, cu construcții medievale, cu pecetele specifice ale secolelor care, deși prăfuite de parfumul timpului, respirînd aerul deșertului, oazele de verdeață de pini, palmieri, brazi și stejari seculari, ca și apa Nilului, fac din Cairo un oraș viu, atrăgător. El oferă vizitatorului cele mai vechi și noi contraste care fac din Cairo un oraș atrăgător, care primește anual milioane de turiști, mai ales germani, japonezi, francezi, ruși, care împînzesc orașul, sau se plimbă pînă noaptea tîrziu pe digurile maestuosul și nemuritorul Nil sau pe bulevardul Mohandesin, ori Bulevardul Piramidelor unde asiști la un adevărat spectacol de sunet și lumină. La o aruncătură de băț vizităm în grabă muzeul militar, interesant dar nu pentru noi, dornici să savurăm peisajul mirific african. Ne îndreptăm mai apoi spre Palatul Regal, urmărind săgeata roșie, dar spre regretul nostru era închis. Aici, de pe terasa Muzeului de unde se deschidea panorama de basm a orașului, surprindem silueta moscheii Mohamed Aly și ne fotografiază un turist francez. În timp ce încercam și eu să fac o fotografie antologică din acest loc, a apărut un grup de fete în veșmintele lor tradiționale, specifice. Ne face semn să le fotografiez și pe ele. Ca la un semnal mă înconjoară cu o veselie care m-a copleșit iar soția mea declanșează aparatul și surprinde pe peliculă cea mai frumoasă imagine pe care o păstrez ca pe o relicvă. Iată jocul întîmplării. Să o fi vrut să fac o asemenea fotografie sunt convins că n-aș fi putut să o realizez. De aici, cu același taxi ne îndreptăm spre bazar. Trecem din nou pe lîngă Universitatea Al Ashar, veche de peste 1000 de ani și pătrundem în marele labirint bazarul „Chan El Khalil“ cel mai renumit pe tot continentul african situat între străzile Al Azhar și El Muski. Intri în această lume, de basm cu străzi înguste iar între niște nișe în zid, stau zeci și sute de vînzători de „nimicuri“ de la bijuterii, brocarturi, pandantive și amulete, de la sfeșnice din bronz și argint, la garnituri de birou, cutii de lemn încrustate, garnituri de pat, genți și poșete, la ulcioare, geamantane, mătănii, narghilele,

amulete și foarte multe podoabe pentru pomul de Crăciun. Fiind în preajma sărbătorilor de iarnă, privim cu curiozitate gama de moși crăciuni, betealâ de toate felurile, globuri colorate, pînă la cutii cu mici daruri pentru copiii și adulți, pînă la veșminte și îmbrăcăminte tradițională. Ochii ți se opresc mai ales pe figurile vînzătorilor, care prin gesturi, strigăte, cîntece, fluierături, te îndeamnă să cumperi. Alții te invită în magazine de tot felul, de la bijuterii din aur și argint, coliere, inele, brățări, pînă la cele mai curioase suveniruri. Ele te îndeamnă „să intri, nu costă nimic, să priviți" te îmbie să cumperi, să probezi calitatea, finețea, și mai ales să vezi „ce prețuri mici se practică". Reclama este sufletul comerțului

În acest labirint de ulicioare, străduțe, cotloane se varsă în plină zi lumini strălucitoare, iar puhoaiele de turiști, sau localnici, se înghesuie să găsească ceva drept amintire, cît mai frumos și ieftin. Oprindu-te din mers și privind o vitrină sau pe un meșteșugar care își cizelează obiectele în fața ta, inima te îndeamnă să cumperi, iar ezitarea ta îndeamnă patronul sau tînărul care face reclamă să intri, să vezi diversitatea obiectului, să-ți astîmperi gustul sau preferința. Totul este atrăgător, ca la circ, cine strigă mai tare te cucerești și intri în magazin unde începe tocmeala.

Ne uităm și noi la niște bijuterii, cruciulițe, broșe, inele, care o ispiteau pe soție și care privea cu jind la aceste podoabe, dar nu îndrăznea, știind cîți bani avem în pungă, să-mi ceară să-i cumpăr ceva. Tot privind, negustorul, un om bătrîn, ne invită în magazin. Nu ne decidem, ezităm, nu știm limba arabă, dar insistă să intrăm. Ne conduce pe niște culoare, privim, ne mirăm de tot ce vedem, dar nu zicem nimic. Ne trezim apoi, coborînd niște trepte într-o hrubă, unde erau zeci de vitrine pline cu bijuterii. Ne înfricoșam, lumina difuză, liniștea ca de mormînt, mersul tîrșit al bătrînului, ne dădeau fiori de frică. Îi fac semn soției să urcăm sus, în magazinul propriu zis. Negustorul înțelege că ne place ceva de-acolo. Cînd ieșim din hău la lumină și prin geam vedem mulțimea de oameni, pe stradă, ne liniștim, și-i arătăm cu degetul, într-o vitrină o cruciuliță de aur pe care o cumpărăm. Cînd am ieșit pe străduță, ne-am închinat și am zis: Am scăpat teferi și nevătămați, am trecut printr-o mare încercare. Dumnezeu ne-a ajutat să ieșim din infern!

De aici, cu harta în mînă, mergînd pe strada Talsat Harb, și Kasr El Nil, și Bulevardul 26 iulie, peste 6 km de mers pe jos, traversînd zeci de străduțe laterale, cu trotuare foarte înalte, am simțit junghiuri în pulpe, parcă asaltam o înălțime de munte. Am făcut exact

2 ore pînă am ajuns în Piața Tahrir și ne-am oprit în fața Muzeului de istorie. Pe o străduță alăturată, sub un platan la umbră, am văzut o mare amforă romană plină cu apă rece, care ne astîmpără setea. După o scurtă odihnă, ne ducem vă vedem criptele din Orașul morților, pe care privindu-le în strălucirea lor, par niște mici vapoare albe cu velele ca niște aripi de lebede. Accesul în acest cimitir nu este permis străinilor. Privim peste zidurile cimitirului, animat de zgomotul copiilor care se joacă printre cavouri, printre cearșafurile albe și cămășile de pînză albă care se întind pe sîrmele invizibile și care fac legătura între un cavou și altul. Aici în aceste hrube conviețuiesc vii cu morții, 7% din populație locuiește în criptele din Orașul morților. În această necropolă-oraș, oamenii săraci care și-au găsit adăpost, se nasc, cresc și mor sub privirile trecătorilor, la umbra zgîrie norilor, de metal și sticlă, unde viața se desfășoară după alte reguli și criterii. Orașul morților din Cairo este o realitate crudă, care perpetuează viața de dincolo de moarte. Cu acest sentiment ne întoarcem la hotel, obosiți dar mulțumiți că am putut vedea contrastele dintr-un mare oraș, în care vechiul și noul se îmbină armonios, și-ți astîmpără setea de cunoaștere, de trăire autentică, în care mîna oamenilor au creat o oază de lumină, în care lupta dintre vechi și nou se vede la fiecare pas, și în care Nilul, un dar al Egiptului, fertilizează sufletele unui popor eroic, cu nisip și apă adusă din măruntaiele pămîntului, sedimentează pentru veșnicie credința în însemnele din timpurile vechi, pe care le-am văzut ici și colo, pe zidurile care împodobesc Orașul morții, acea potcoavă avînd în interior o pasăre, un pește sau o floare, semn că viața continuă și dincolo de moarte.

Ne reîntoarcem în Tel-Aviv cu sentimentul unor biruitori. Am vizitat mormîntul lui Tutankamon și comorile sale din Muzeu, în care se zice că din cei 20 de cercetători străini care s-au aflat în anticamera mormîntului lui Tutankhamon, 13 au murit aproape imediat după aceea iar alte 16 persoane care au intrat în mormînt sau în contact cu mumia au decedat pînă în 1929. Sentimentul morții m-a obsedat pe tot drumul de reîntoarcere în Israel. În același timp eram fericiți că suntem zdraveni, că am respectat indicațiile prietenei noastre de a nu gusta din bunătățile stradale, de la lipiile pe care vînzătorii le pregăteau pe 2 cărămizi și o tablă pe trotuarul străzii, la ceaiurile sau cafelele din cănile și ceștile descoperite, cu care dansau în fața trecătorului de pe stradă. Toate aceste sfaturi le-am respectat cu sfințenie, cu exactitate. Am gustat acele cîteva picături de apă din acea amforă. Cînd i-am povestit Lizei tot ce am văzut,

admirația pentru egipteni și entuziasmul pe care aceasta îl arăta, am auzit-o: Da, m-ați convins, anul viitor voi face și eu o Excursie în Egipt, voi face și eu traseul fugii în Egipt a lui Hristos! Entuziasmată de tot ce i-am povestit despre tot ce-am văzut în Cairo, Liza sare ca arsă și ne spune: Gata, mîine ne pregătim, mergem pentru 2 zile la Marea moartă.

— Nu, nu putem să acceptăm Liza! Tu ai făcut niște eforturi și cheltuieli de care nu știm cum ne-om revanșa vreodată!

— Ba nu, răspunde aceasta. Voi ați făcut mai mult pentru mine și veți mai face! Doar m-ați invitat să fac o excursie în România și sper să o realizez cît de curînd!

Este o zi superbă de vară, deși suntem în 19 noiembrie 1987. Iată că înaintea reîntoarcerii în țară, prietena noastră ne răsfață din nou. Cum, vom face chiar baie în Marea Moartă? Niciodată nu am visat nu numai de a vizita Israelul, dar mai ales, Marea Moartă ? Cum ne vom putea recompensa ? O sărută pe Marieta. Asta e plăcerea mea, vreau să vă amintiți de mine, parcă îmi sunteți frați.

Drumul îl facem cu mașina. Străbatem o zonă din podișul Sinai, totuși cu pămînt roditor, cu plantații întinse de livezi de mandarini. Pe măsură ce mașina înaintează se face simțit deșertul. Vedem primele așezări ale beduinilor cu case modeste, pătrate, alături de corturi înalte ca niște stoguri de fîn, unde lumina electrică strălucește chiar în plină zi. Pe pămînturile aride se văd ici, colo, tractoare, mașini mici iar pe povîrnișuri cîteva cămile care smulg cîte un fir de iarbă uscată din pămîntul sterp. După o oră de mers, ajungem într-un orășel nou, născut doar cu 10 ani în urmă care are un climat foarte căutat de astmatici. El are un nume incredibil ca și Aradul nostru. Este un oraș „grădină“ cu palmieri, cu arbori de piper, cu brazi, cu grădini de trandafir de toate culorile. Aici, la Arad și-au făcut case de odihnă mulți evrei bogați. Noi poposim la o vilă a unei prietene poloneze a Lizei. Apartamentul are 4 camere, mobilat cu gust, de o eleganță și rafinament care ne uimește. Am găsit aici un frigider cu de toate, aranjat telefonic de Liza, cu prietena sa, plecată într-o excursie în Polonia. Pe o verandă, înconjurată de iederă, cu brazi de jur împrejur, cu mulți trandafiri care emanau un parfum puternic, ne răsfățăm cu fripturi, salam și cașcaval și ne grăbim să ajungem la Marea Moartă. Cînd intrăm pe autostradă, străbatem o zonă de brazi, iar peisajul este fascinant. Crestele munților au forme stranii, fascinante, nici nu știm cînd am străbătut cei 25 de km. La fiecare cotitură a șoselei, peisajul muntos, cu spinări golașe, aride, care

parcă se prăbușesc peste noi, se deschide o crăpătură, care ne dezvăluie sclipirile mării incendiate de razele soarelui de dimineață. Da, în fața noastră se vedea Marea Moartă, cu o apă albă pe care pluteau aisberguri colțuroase din sare, iar în depărtare se zăreau culmile tocite ale unor munți din Iordania.

Priveliștea este magnifică, hotelurile de pe mal, unele case de odihnă sutele de umbrele colorate și în spate spinările negre ale munților și mai ales forfota celor care au venit la cură și tratament, te îndeamnă la meditație, mai ales, atunci cînd ni se spune că în fața noastră se află cetatea Mosada, în care s-a adăpostit populația evreiască care a rezistat în fața hoardelor străine care au invadat Țara Sfîntă. Nu rezistăm, iar funicularul, un fel de ascensor, escaladează cei 1800 m, înălțimea muntelui, și ajungem pe un platou. Aici am privit cu răsuflarea tăiată o „lume a morții", văzînd ruinele caselor, zidurile cetății dărîmate, moschei la pămînt, și liniște de mormînt. Deci iată, cele 2 orașe biblice, Sodoma și Gomora, unde și-au găsit moartea mii de oameni care au încercat să supraviețuiască. Cînd privești imaginea apocaliptică a acestui loc înspăimîntător, cînd te gîndești că la acea înălțime au fost măcelăriți pînă la unul, mii și mii de oameni nevinovați, realizezi eroismul acestora în fața necredincioșilor. Aici am realizat adevărata jertfă și credință a unui popor care abia în secolul nostru și-a cîștigat libertatea și independența. Iată o lecție realizată pe viu și unde s-a scris o adevărată istorie. Cînd trecem pe lîngă canalele prin care se aducea apa în cetate, te gîndești la spiritul inventiv al evreilor, care cu eforturi supraomenești au adus apa aducătoare de viață la peste 1800 de metri altitudine. Stai și îți imaginezi ce a însemnat aceste orașe unde ajunsese mintea omului, și îți imaginezi ingeniozitatea omului de acum cîteva mii de ani. Cu același funicular coborîm din această „lume a tăcerii și liniștii" în mica stațiune răsărită la malul Mării Moarte, unde pulsează viață, unde hălăduiesc turiști de toate vîrstele. Facem apoi baie în mare, o concentrație de sare de 100 la 100, pe care plutești, stai la suprafața apei fără nici un efort, aluneci peste apa uleioasă și printre aizberguri miniaturale ca un șarpe, plăcerea este unică. Nu ne vine să ieșim din apă, dacă nu am vedea cum soarele se îndreaptă să apună undeva, peste munții Iordaniei. Am vrea să mai stăm în apă ore în șir. Dar totul are un sfîrșit. Facem repede un duș, bem cîte un suc de portocale și pornim la drum. La cumpăna înserării peisajul este și mai fascinant, parcă ne întoarcem dintr-o lume selenară, reținînd pe retina ochilor fel de fel de închipuiri fantastice, pe

care le ia crestele munților, parcă ar fi un joc de marionete pe pînza timpului.

Ajunși în orașul Arad, femeia care avea grijă de vilă, în lipsa proprietarei, pregătise masa de seară, pe o verandă pe care se cățăraseră trandafiri ce răspîndeau în jur un parfum pe care îl inspiram ca pe un aer de munte. Era răcoros și-ți dădea sănătate și o bună dispoziție. A doua zi ne sculăm tîrziu, stăm în șezlonguri, bem cafele, luăm gustări, ne culcăm 2 ore, și cu bună dispoziție și mulțumire pentru tot ce am văzut, ne întoarcem pe aceiași autostradă la Tel-Aviv.

Acum, cînd refac modul cum am petrecut vizita noastră în Israel, nu-mi vine să cred că am petrecut un concediu de vis. Luna noiembrie 1987 a însemnat pentru noi o nouă acumulare. Tot ce am văzut cu ochii inimii ne-a îmbogățit spiritual. Am cunoscut oameni și locuri de neimaginat, am adăugat sufletului nostru fragmente de viață și cultură din lumi diferite, cea orientală și africană, mi-am însușit taine ale unor culturi milenare, izvoare autentice ale credinței, realizări spirituale de geniu, valori materiale unicat, pe care întîmplarea, norocul din viață pe care mi l-a prevestit prin visele ei, de nesomn și credință, mama, mi-au dat curajul să călătoresc, să mă informez, să văd, să mă bucur, să adaug un plus de cunoștințe să învăț, să prețuiesc și să trec prin suflet, frumosul din artă și viață. Astăzi acea „Mare doamnă“ pe care am însoțit-o și eu, în vizita pe care mi-a întors-o în 1993, în România, vizitînd Maramureșul, Săpînța, Rahia a trecut nu de mult într-o altă lume cu sufletul liniștit că în viața scurtă ca un cîntec, a făcut multe fapte înțelepte, a știut să răsplătească pe cei ce în anumite împrejurări i-au fost alături la bine și la rău. Ne-a făcut mare rău, cînd cu 5 ani în urmă, ajungînd pentru cîteva zile din nou în Israel, nu am mai găsit-o, am mers totuși în unele locuri, pe care le-am revăzut, iar urmele lăsate atunci, de noi și Liza noastră, au rămas amintiri duioase pe care timpul le va da uitării. Regret totuși că din călătoriile noastre în Israel, încercările mele de a descoperi urme care priveau arta noastră de ieri sau de astăzi, nu le-am găsit decît în satul Ashod, unde marele pictor Marcel Iancu și-a lăsat însemnele lui în lumea artei mondiale, și ale pitorescului sculptor, Tuvia, care prin lucrările lui, mi-a amintit de întîlnirile mele cu prietenul George Apostu, de care m-au legat vechi și dulci amintiri.

În ultimii 7-8 ani m-am uitat cu interes peste însemnările mele din alte călătorii, singur sau cu soția, făcute în interes de serviciu

sau în calitate de turist în țări ca: Germania, Grecia, Turcia, Rusia, Bulgaria, Iugoslavia, Macedonia, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, vizitînd multe muzee, catedrale, castele și cetăți medievale, țări în care urmele trecutului au fost salvate de la marele tăvălug al timpului, care în multe ocazii a adus totul în ruine. „Am furat" cu discreție, dar cu interes și pasiune, multe elemente de cultură și spiritualitate din aceste țări, care mi-au îmbogățit cunoștințele mele din domeniul artei și culturii care mi-au dat un nou impuls în acea dorință arzătoare de a le cunoaște, de a mă bucura și îmbogăți în același timp și care m-au ajutat să compar și să evaluez similitudini existente între noi și alte popoare, să asimilez exact gradul lor de cultură și civilizație. Am fost încîntat bunăoară de frumusețea orașelor vechi din Germania, unde vizitînd Berlinul, Kolnul, Dorthmundul, Leipzigul, Drezda, Maizen, Waimar, etc. Am constatat că mai toate casele sunt construite solid, din piatră pe piatră, cu arhitectură sobră, cu multe elemente decorative, cu stucaturi și capiteluri care le dau personalitate, cu mulți amorași, figuri mitologice de păsări și figuri umane, cu embleme și însemne de familii mari, cu descendență medievală, cu biserici și catedrale al căror turnuri străpung cerul. Peste ele se simte patina vremii, care încet, dar sigur lasă amprenta secolelor, îmbătrînindu-le dar păstrîndu-le personalitatea. Construcțiile noi din beton și sticlă, par niște fete pudrate, dichisite, care își înalță etajele ca și cînd ar vrea să urce în cer. Pînă la Drezda am ajuns cu trenul, cu bilete de clasa doua în circuit, o formă de voiaj turistic foarte ieftină. De la București luai bilete reduse pe diferite distanțe; cu cît era distanța mai mare, cu atît plăteai mai puțin. Ăsta era un mijloc ieftin pentru săraci, puțin incomod, dar merita. Îmi amintesc că, în anul 1985, luînd un bilet de tren dus și întors, de la București la Napoli, cu singura obligație de a face mai mult de 5 opriri ne-a costat 2 bilete 1100 de lei, ceea ce la vremea aceia reprezenta 20% din salariul meu lunar. Adevărată pomană. Cu un asemenea tren am ajuns să vizităm Germania. Dorința noastră mai întîi a fost aceea de a vizita orașul Drezda „oraș erou" distrus aproape în întregime la 16 februarie 1945 în timpul celui de al doilea război Mondial. Deși orașul în 1985 era reconstruit în cea mai are parte, urmele lui mai erau vizibile inclusiv la Galeriile de Artă din Drezda, adăpostite într-un imens palat baroc, impunător. Cum am ajuns în oraș tragem la un hotel în centrul orașului. După multe așteptări, observînd bîlbîiala celor de la recepție care vorbeau la telefon, auzeam din cînd în cînd spunînd „România". Am bănuit, fiind din România,

că sunt anumite restricții pentru noi la cazare. Lucrurile s-au lămurit, pentru că în final ni s-au dat cheile la o cameră la etajul 2. După ce luăm o mică gustare, ne aranjăm puținul bagaj pe care îl aveam cu noi, am coborît, la recepție ni oferit un pliant al orașului, și aflăm că Galeriile de artă din Drezda se aflau în fața noastră, pe malul rîului Elba. Privim clădirea în stil baroc cu pereții exteriori încă cu urme de fum și observăm unele schele, semn că se mai lucrează la restaurarea acesteia. Orașul fusese distrus în timpul celui de al II-lea război mondial în proporție de peste 70%. Intrăm cu emoție în unul din marele pantheoane ale artei europene. Ne luăm bilete de intrare, destul de pipărate, și într-un hol de onoare cu o arhitectură încărcată de stucaturi, stăm pentru cîteva minute și răsfoim mai întîi pliantul în limba franceză și rămînem muți. Ce citeam ne înspăimînta. 206 tablouri de mare valoare, semnate de cei mai mari pictori, fuseseră distruse de război. Alte 507 tablouri au dispărut, altele au luat calea spre țara învingătoare. Și totuși, oamenii de specialitate, cercetători, artiști plastici, cu meticulozitatea specific germană, spiritul cunoscut de ordine, cu precizia, disciplina și dăruirea, fiecare sală, fiecare culoar, este valorificat integral, orînduit după ultimile noutăți în muzeografie. Cu o metodică, sobră și cronologică științifică este ușor de înțeles tot ce vezi cu ochii și inima chiar și pentru nespecialiști. Ne pregătim să escaladăm această lume a frumosului, cu valori de artă inegalabile, cu tablouri celebre ale renașterii italiene, țării bascilor, ale școlii neerlandeze, spaniole, olandeze, franceze, germane din secolele XV, XVI, XVII, XVIII, și ne cutremurăm la gîndul că vom vedea tablouri semnate Hans Holbein, Durer, Botticeli, Brueghel, Canaletto, Corregia, Cranach cel bătrîn, Van Dyck, El Greco, Jordaens, Murillo, Pinturicchio, Poussin, Rembrandt, Gido Reni, Rubens, Schiavone, Tiepolo, Tintoreto, Tizian, Velazquez, Veronese, Zurbaran și alți, pe care i-am admirat într-o ordine alfabetică, oprindu-mă în fața unor capodopere care m-au făcut să amuțesc, soția pișcîndu-se pe față, de emoție tresărea, privindu-le, mai ales picturile reprezentînd scene religioase, biblice, madone, portrete de regi, împărați, episcopi, familii imperiale, arhangheli, portrete de artiști, copii, peisaje, unii pictori semnînd cîte 2-3 sau chiar mai multe tablouri cum este bunăoară, Peter Paul Rubens cu 4 tablouri de dimensiuni mari. Nu am numărat sălile, cîte zeci și sute de tablouri am văzut, ce mi-a plăcut mai mult, dar am stat cu răsuflarea tăiată, privind „Sfînta Familie" a lui Mantegna, în care sfînta fecioară cu pruncul în brațe, dolofan, cu părul cîrlionțat, cu fața străluminată

de lumină crepusculară, cu ochii aţintiţi pe figura angelică a pruncului Isus, degajă liniște, sentimentul intim al iubirii, o gingășie și o adorație totală a celor doi bărbați, care veghează de o parte și alta a fecioarei. De aici ochii ni se opresc pe cunoscutul tablou al lui Raphael, „Madona Sixtină“. O femeie blajină, cu prunul în brațe, într-o adorație totală, de către bătrînul îngenunchiat și o fată tînără cu vestimentație de catifea de un albastru pal, cu o eșarfă roșie ca de purpur, lăsată peste umerii care se pleacă în semn de implorare. Parcă ar fi o icoană, vegheată de 2 îngeri care apără liniștea care s-a așternut într-un cadru de decor pe al cărui fundal se văd faldurile unei draperii negre. Parcă ar fi o imagine de teatru dintr-o piesă medievală. Ajungem în fața unei picturi, formată din 4 scene de Sandro Boticelli, reprezentînd scene din viața sfîntului Sebastian, și privim ochii limpezi ai „Mariei citind“ a lui Lorenzo Costa, în spațiul unui cer cenușiu, vegheat de un porumbel alb, al cărui zbor se oprește deasupra cărții pe care Maria o memora ca pe o relicvă sfîntă. O pînză de mari dimensiuni este cea intitulată „Sacrificiul lui Abraham“ de Andreia del Sarto, într-un cadru în care natura luxuriantă și îngerii veghează la acest sacrificiu al frumuseții pure feminine. Lîngă acest tablou, în aceeași manieră baroc, Coregio, în tabloul „Sfînta noapte“ surprinde „nașterea lui Isus“ în care Maica Domnului este străluminată de un zmoc de lumină care vine din cer. Culorile sînt estompate de tonalitatea arămie, care vibrează la atingerea mîinilor unor femei și bărbați veniți să adore pe noul născut. O altă lucrare de mari dimensiuni intitulată „Venus dormind“ de Georgione, surprinsă într-un peisaj mirific, în care natura își dezvăluie toată grandoarea și coloristica luminoasă, o privești cu sentimentul descoperirii unei liniști divine. Zăbovim mai mult în fața unui „Crist matur“ a lui Tizian, cu o față spiritualizată, cu ochii pătrunzători, cu un păr negru ca pana corbului și o barbă de sfînt care impresionează prin seninătatea privirii cu care își învăluie bărbatul care îi stă în față. Este un tablou magnific, de o mare valoare artistică.

Un tablou de o mare forță și mișcare este „Lupta cu satana“ de Tintoreto, în care figura marelui arhanghel Mihail, înarmat cu un harpon și vegheat de dumnezeire, străpunge figura hidoasă a Satanei înconjurată de lumea întunericului. Este o atmosfera apocaliptică a unei lupte pe viață și pe moarte, în care sfîntul Mihail își arată puterea dumnezeiască care-l ajută să învingă. Este o lucrare de atmosferă, dinamică, în care brunurile și scînteierile roș-argintii dau un dinamism luptei cu diavolul.

Parcurgem alte săli ale căror pereți sunt încărcați de multe pînze semnate de artiști de renume. Am admirat unele pînze semnate de Antonello Mesina ca „Maritirul Sfîntului Sebastian“, Hans Holben cu portrete, un tablou al lui Guido Reni, intitulat „Repausul Venerei și iubirea“, dar ne-am oprit la o lucrare de Rembradt „Portretul artistului „Portretul artistului cu soția sa Saskia“ surprins într-o stare de beatitudine și bună dispoziție, ținînd în mînă un pahar, cu acea figură mefistofelică cu un beret pe cap, admirînd frumusețea soției, îmbrăcată în odăjdii dantelate de un colorit sclipitor. Alături de el, tot o lucrare semnată de Rembrandt, intitulat „Portret de bătrîn“, cu o barbă albă dată în două, cu un nas coroiat, cu ochii acvilini care sfidează spațiul demonstrînd vioiciune, vigoare dar și viclenie. Trecem mai departe prin alte săli, ne oprim pentru o clipită în fața unui tablou reprezentînd „O tînără fată citind“ de Jan Vermeer, apoi ne amuzăm în fața tabloului lui Jusepe De Ribeira „Diogene cu lanterna sa“, și ne oprim la lucrarea „Nașterea lui Isus“ a lui Murillo, o capodoperă pe care privindu-o îți rămîne pe retina ochilor ca o lucrare de referință a genialului pictor. Simțim durerea picioarelor, dar ochii căutători să descopere și să admire alte tablouri ale renascentiștilor, te face să uiți de oboseală, parcă îți dă noi forțe. Trecem pe lîngă portretul lui „Juan Mateos“, a lui Diego Velasquez, și admirăm în aceeași sală portretul pictorului Anton Graff la 58 de ani, într-o ipostază princiară, pe un scaun de epocă. Figura lui are un aer solemn, plin de emfază, conștient de valoarea și importanța lui în societate. După ce străbatem și alte săli cu zeci de tablouri semnate de pictori al căror nume nu-l mai reții, profităm de o canapea și de aici ne odihnim ochii pe o pînză, semnată de Antoine Watteau intitulată „Sărbători galante“, care într-un decor plin de poezia naturii, de femei cochete, cu o vestimentație de epocă exuberantă, se dedau plăcerilor lumești.

După ce vizităm sălile de la parter, urcăm la primul etaj unde stînd pe o canapea, mîncăm cîte un biscuit și ne încărcăm bateriile timp de 15 minute pentru a vizita expozițiile de pastel, grafică, miniaturi și tapiserie. Aici am intrat într-o lume miniaturală unde peisajul, natura statică, portretul, realizate cu nuanțele fine ale acuarelei, cu linia sigură a tușului, creionului și grafitului, lucrări semnate de un Caffe Daniel, Carriera Rosarba, Darbes Joseph, Mengs Anton, Close, Fiorino, Grahl, Maron, Mengs, Opermann, își dau mîna într-un florilegiu de lucrări care îți încîntă ochii și inima. Gama culorilor se revarsă peste tine, te încîntă cu verdele crud al ierbii, florilor diafane,

care parcă îți împrospătează sufletul. Ele sînt atît de aproape de natura înconjurătoare încît simți parcă mirosul magnoliilor, leandrului, al pinilor și mugurelului de brad, vezi lunecând pe valuri bărci și vapoare care sparg valurile alburii, apar ca prin ceață casele cocoțate pe munți, pe dealurile cu conace și plantații de vii, meri și cireși în floare. Vîrfurile bisericilor ating bolta cerului, iar vilele cochete sunt tot atîtea imagini ale vieții surprinse de artiști în miniaturile și pastelele care umplu pereții sălilor. Vedem multe, foarte multe portrete de bărbați vînjoși, supli sau borțoși, femei durdulii, frumoase, cochete, dar și copii, bătrîni care potopesc pămîntul. Sunt însă multe pastele, copii după marii pictori ai renașterii, constituite în colecții, donații de acuarele încadrate în rame ovale, dreptunghiulare, cu rame somptuoase, încărcate cu ipsos aurit, porțelan sau email, multe originale sau copii după tablouri celebre. Tapiseria este mai mult din Țările Basce, dar și scene istorice după Rafael, remarcînd „Predica sfîntului Paul la Atena" sau scene după picturile din Capela sixtină, etc. Plecăm din muzeu înviorați, pastelurile luminoase, suave, pline de poezie, ne-au dat o liniște care pe malurile Elbei ne-a ajutat să vedem alt fel lumea și siluetele blocurilor care se resfrîng în apele rîului, blocuri care au răsărit ca după ploaie, printre dărîmăturile care se mai văd ici, colo, ca niște însemne dureroase care amintesc că aici, cîndva, existau doar ruine. Drezda a fost unul din orașele germane care a suferit cel mai mult în război, renăscînd azi ca o pasăre Phenix. A doua zi vizităm orașul, cu multe blocuri și iar blocuri, cîteva catedrale noi, cu grădini publice care mai păstrează un parfum de epocă, locuri pentru joaca copiilor, dar mai ales cu mulți bătrîni veghind la liniștea nepoților. Curățenia și ordinea sunt desăvîrșite. Orașul excelează prin noile și modernele magazine cu o abundența de produse occidentale, iar cochetăria doamnelor și mai ales al tinerilor, care colindă bulevardele, fără să facă zgomot, toate te îndeamnă să zici: nemții au rămas nemți care știu să respecte liniștea orașului care azi trăiește o nouă viață.

În Germania am mai vizitat orașele Berlin, Leipzig, Koln, Maizen, Erfurt, Dorthmund, Vaimar și altele, în care ne-am lăsat pașii pe zecile de trotuare pavate cu plăci de marmoră sau gresie, în care am admirat catedrale, monumente vechi, cu memoriale ale unor scriitori, artiști, personalități de seamă ale artei și culturii germane. Totul ne-a impresionat, ne-a încîntat mai ales ritmul construcțiilor lăcașurilor noi de cult, casele vechi restaurate, păstrînd patima vremii, dorința de a șterge cît mai repede urmele războiului.

Și totuși, orașul Drezda cu așezarea lui pitorească, cu fluviul Elba, acest argint viu care șerpuiește prin inima orașului, cu zeci de fîntîni arteziene, cu tot atîtea catedrale cu turnuri care-și dispută întîietatea spre înălțimi, cu podurile care traversează fluviul de pe care grupuri de tineri urmăresc cum alunecă pe el mici vaporașe pavoazate cu steguleț de toate culorile, cu micile castele agățate de malurile înalte ale fluviului care păstrează parfumul unor epoci trecute, pe care le-a surprins pe pînză marele pictor Canaletto cu două secole în urmă, sunt un fel de pete de lumini și umbre, pe care le admiri la cumpăna înserării. Toate acestea rămîn amintiri de care ne vom aduce aminte cu plăcere.

În vizitele noastre prin Germania, ne-am oprit pentru o zi să vedem unele însemne ale trecerii a doi luceferi ai spiritualității germane care și-au lăsat însemnele trecerii lor prin orașul Weimar, Goethes și Schiler, mari enciclopediști, poeți, dramaturgi și eseiști, despre care profesorul meu de istoria literaturii, Edgar Papu ne încînta cînd ținea cursul său în Amfiteatrul Odobescu al Universității bucureștene. În acest oraș de un pitoresc inedit, unde Goethe și-a scris volumul de poezii „Cîntece", „Suferințele tînărului Werther", „Drama Ifigenia și Taurida" sau „Torkato Tasso" dar și „Elegiile romane" sau faimosul poem „Faust", dar și pe urmele lui Friedrich Schiller, marele poet, dramaturg și istoric literar, mi-am amintit tot de profesorul Edgar Papu care, la aceeași catedră, cu ochii ațintiți peste capetele noastre recita ca de la un amvon, cu o voce stinsă din poemele „Odă bucuriei" sau „Balada lui Polikrates" sau „Zeii Eladei". Visători, prin „Republica de la Weimar" unde cîndva fusese chiar Goethe prim-ministru, în această lume romantică, de vis și meditație cei doi mari poeți, și prieteni pe vecie, au dat un plus de frumusețe și acel parfum de epocă, pe care au înnobilat-o cei doi corifei ai literaturii germane, i-au sfințit numele prin tot ce au lăsat în urma lor.

Mergem prin acest orășel, așezat ca într-o căldare, înconjurat de dealuri și păduri seculare, unde casele de un cat-două, cu ferestre unde zi și noapte gealuzelele sunt trase, parcă ar dormi permanent, liniștea de pe stradă, aerul curat și ozonat, ciorile care au cucerit bătrînii platani ai orașului, al căror croncănit parcă prevestesc schimbarea vremii, îți lasă senzația unui oraș patriarhal, cu o lume așezată, statornică, tipic nemțească, unde parcă nu s-ar întîmpla nimic. Noi căutăm cu ochii inimii deschiși, faimosul Teatru Național din Weimar, unde cumpărasem, pentru seară, bilete la opera

„Povestirile lui Hoffman“ a lui I. Offenbach, prilej de a reconstituii faima acestui teatru din vremea celor doi mari corifei. Ne oprim în fața renumitului teatru, care ne întîmpină lîngă intrare cu statuia din bronz a celor doi poeți dîndu-și mîna pentru eternitate. Prietenia lor a fast atît de strînsă încît veșnicia lor a încăput în aceeași capelă din inima orașului care perpetuează amintirea lor. Începuse o ploaie mărunță care cernea peste acoperișurile caselor, arborilor seculari, parcuri miniaturale, mirosul teilor înfloriți peste noapte. Era o zi mohorîtă încît, intrînd în capela unde cele 2 sicrie în care își dorm somnul de veci cei doi luceferi ai poeziei germane, parcă emanau în acel spațiu sfînt, o lumină dumnezeiască. Apoi, cînd ploaia încetă, am avut timp să vizităm Muzeul Cranach, Goethe și Schiller în care se reconstituie fragmente din viața și opera acestor figuri de seamă ale orașului. Sunt strînse în aceste case memoriale tablouri, manuscrise, mobilier de epocă, fotografii, cărți, ziare, scrisori, bibelouri, obiecte de unică folosință, îmbrăcăminte. Atmosfera interioarelor, cu candelabre maestuoase de cristal, cu lumina discretă care pătrunde printre gealuzele și mai ales liniștea de catedrală, dau acea atmosferă atît de necesară oricărui iubitor de frumos. Seara la teatru, cu ochii mari cît cepele, privim o lume îmbrăcată în costume de epocă, scoase parcă acum din cutie, cu blănuri și coliere de aur scumpe, degajînd un aer de mîndrie națională, afișînd un entuziasm debordant, aplaudînd frenetic actorii, păstrînd intacte tradiția orașului patriarhal de odinioară, ne-a trezit la realitate, da, nu visăm, suntem la Weimar. A doua zi în drum spre Erfurt facem o întrerupere a trenului pentru a ajunge la Buchenwald, un loc trist, în care au murit mii și mii de oameni în acest lagăr de tristă amintire. Privim înspăimîntați această priveliște a morții. Nu vezi decît ruine și iar ruine, peste care timpul și-a așternut voalul liniștii. Nu am văzut aici nici un vizitator, trist, și iarăși trist! Aceeași ploaie cernită prin sită, ne însoțește pînă în orașul de renume mondial, Maizen.

La Maisen era un soare blînd, care ne mîngîia fețele cu razele lui jucăușe. Parcă prinsesem noi forțe, o stare de euforie deoarece vom vizita una din cele mai vechi vetre a porțelanului, situată pe malul Elbei. Panorama orașului, și centrul lui vechi, cocoțat pe un holm în mijlocul căruia se află faimosul Dom cu turnuri de 18 m înălțime și 46 de m. lungime, pare un colos în mijlocul unei cetăți medievale, de unde pornesc în raze străduțe înguste, cu case înnegrite de veacuri, este punctul principal de atracție unde mișună turiștii dornici să cumpere ca amintire direct din fabrică, o mică bijuterie

semnată de maeștri contemporani. Intrăm mai întîi în Dom, o construcție gotică extrem de originală al cărui altar rămîne atracția nr. 1. Faimosul altar, o operă de mare valoare realizată de marele pictor și gravor german, Lucas Cranach, face trecerea de la stilul gotic la cel al renașterii. Este o operă fundamentală, care creează o atmosferă interioară neobișnuit de impunătoare, de-a dreptul ireală. Magia desenului, coloritului, atmosfera biblică, te cheamă să închizi ochii și să-ți faci semnul crucii. Vitraliile înșiruite pe pereți, cu acea lumină dulceagă, îți creează o stare de euforie și extaz. Acest mic orășel, cu parfum de epocă, care trăiește în jurul castelului medieval în care se află renumitul muzeu al porțelanului de Maisen, atrage anual zeci de mii de turiști, mai ales cînd vizitează încăperile din acest castel-cetate, unde ai sta o zi întreagă să-i vizitezi sălile care păstrează cele mai valoroase capodopere realizate de maeștri bijutieri de porțelan, răspîndite azi și în multe muzee europene. Ochii se luminează, strălucesc de uimire cînd vezi zeci de servicii de cafea, pictate cu flori, păsări, animale, scene de familie, peisaje rustice, cetăți medievale, orașe germane vechi, biserici și catedrale, felurite servicii de masă, carafe, sfeșnice, figuri umane, întruchipînd scene de dans specifice unei zone geografice, obiceiuri, toate împestrițate de un colorit de o finețe strălucitoare, realizate cu talent, siguranță și meșteșug. Vizitînd cu ochii iubitorului de frumos, nu poți să nu rămîi uimit de arta desăvîrșită pe care au realizat-o acești meșteri cu mîinile lor de aur. Cînd pleci din cetate, coborînd zeci de trepte și apoi te strecori pe străduțele care pornesc în raze spre gară, privind înapoi, văzînd silueta zveltă a vechii cetăți, parcă ai coborî din cer pe pămînt încărcat de emoție și bucurie să vezi lucruri și frumusețI pe care nu ai ocazia să le vezi de multe ori în viață. La cumpăna înserării, orașul cu turnurile domului și ale altor biserici par niște străjeri care veghează la liniștea orașului și la paza acestui tezaur al umanității.

Ne întoarcem la Weimar, oprind autobuzul o oră pentru a vizita domul din Erfurt, un oraș cochet, care îmbină fericit stilul construcțiilor vechi, cu acele case sub forma de piramide, cu etaje așezate în cruce, cu geamuri care descresc pe măsură ce ajung în vîrful clădirii care de preferință se termină cu o emblemă, o cruce, un cocoș sau un steag de breaslă. Intrăm în grabă în interiorul domului, mai nou, cu vitralii viu colorate, reprezentînd figuri de sfinți, scene biblice tratate în stil modern, care încîntă ochii căutători de frumos. Ne oprim în fața Primăriei, care seamănă cu o cetate avînd în centru o emblemă sofisticată, cu 6 geamuri încadrate de stucaturi și

rozete caracteristice goticului timpuriu. Privită din scuarul din față, pare o construcție masivă cu trei intrări sprijinite de capiteluri din bronz masiv. În partea opusă se înșiră case cu trei-patru nivele, care se decupează ca niște cuiburi de rîndunici, pe fațadele acestora. Deși era plină vară, în ziua de 24 iunie 1977, ploaia care se întețise, a adus o răcoare care ne-a revigorat. Orașul Weimar, cu luminile lui orbitoare, deși era spre seară, străzile cunoșteau liniștea specifică pe care o caută oamenii așezați, mai ales vîrstnici, care lasă obloanele în jos și răsucesc butoanele televizoarelor ascultînd în surdină muzica pe fundalul căreia adorm liniștiți. Străzile luminate puternic care dau clădirilor vechi reliefuri ciudate, rămîn pustii pînă la ivirea zorilor. Cele 2 zile trăite la Weimar, după ce ne-am plimbat ore întregi în palatul Belvedere, cu acea vegetație luxuriantă, cu alei străjuite de arbori seculari, cu jocurile fîntînilor arteziene, străjuite de amorași și sculpturi mitologice, ne-a adus liniștea pe care ne-o doream înainte de a pleca spre Berlin.

Ajunși la Berlin, această metropolă care își reface încet dar sigur fața înfloritoare din trecut, în care noile edificii, la temeliile cărora se înalță blocuri din oțel și sticlă, care au luat locul unor edificii vechi distruse de război, te duce cu gîndul la dominanta gotică a celui mai important centru cultural pe care l-a jucat Germania din totdeauna. Ne cazăm la un mic hotel în apropierea gării. Plătim o sumă mică. Urmăm și noi mulțimea care se înșiruie pe faimosul bulevard Unterdinkinden care duce spre faimoasa poartă Brandenburg, efigie a Berlinului dinainte de război. Este locul de promenadă al germanilor dar și al turiștilor care încearcă să treacă pe sub el deoarece se constituie ca un arc peste timp. Privim clădirea în roșu a primăriei cu un turn înalt, o relicvă care a scăpat de la bombardamente, și care supraviețuiește lîngă noul hotel de 10 etaje de culoare albă, care sfidează timpul. Pe ecranul din spatele primăriei se înalță ca o săgeată care ar vrea parcă să spargă cerul de un albastru ca de smarald, renumitul turn al televiziunii, păzit de blocurile din jur de peste 22 etaje, răsărite ca ciupercile după ploaie. Vizităm Muzeele „Bode muzeum", Galeriile de artă și Pergamonul. Închidem ochii și ne gîndim: Dacă aici în Berlinul de răsărit sunt atîtea muzee, ce o fi dincolo, în Berlinul de vest unde se află o capodoperă a lumii, Nefertiti. Stăm mai mult în Muzeul Pergamont, și ne minunăm privind metopele grandioase ale unei culturi milenare dislocate din faimosul palat al Babilonului, vechi de mii de ani. Cînd intrăm și privim mozaicurile cu figuri animaliere viu colorate, de o perfecțiune care

sfidează arta mozaicului din toate timpurile cu zeci de cabaline albe pe fondul unui albastru sidefiu, cînd privești motivele florale care înlănțuiesc ca un fel de chenare încăperile muzeului te înfiori, ți se face „părul măciucă“ cînd te gîndești că în urmă cu mii de ani, arta ajunsese la un asemenea grad de realizare artistică. Acum, aici, am realizat ce a însemnat școala de arheologie germană, care a făcut săpături în lumea antică din multe țări, scoțînd la iveală, valori inestimabile pe care în mare parte, așa cum au făcut și francezii, cele mai reprezentative și importante tezaure pentru omenire, au fost transportate în țările lor. Și totuși iată că și în acest domeniu, de-a lungul timpului s-au făcut acte de nedreptate, deoarece, aceste valori trebuiau să rămînă în țările unde ele au fost descoperite. Admirînd aceste capodopere ale culturii și civilizației, mă gîndeam la soarta Tezaurului nostru din Rusia, pe care l-am tot căutat să-l văd măcar parțial în Muzeul Kremlinului sau într-un loc tainic în Muzeul Ermitajului din Petrograd. Noi plîngem după aceste valori iar țări ca Franța, Rusia, Germania își fac un titlu de glorie că dețin asemenea valori unice și le prezintă ca aparținînd din totdeauna tezaurului autohton cu care se mîndresc. Dispariția unor asemenea bunuri culturale ale unor țări mici și preluarea lor pe nedrept de către țările mari ca aparținînd culturii mondiale, este o teză depășită, pe care o condamnă toate țările lumii.

După ce seara ne plimbăm pe marile bulevarde, privind vitrinele care expun obiecte de aur, îmbrăcăminte și blănuri ale celor mai mari case de modă, librării unde găsești ultimele noutăți din domeniul literaturii, albume de pictură, sculptură, dar și galerii de artă și consignații pe care le admiri cu ochii inimii, ajungem la hotel cu bucuria de a ne fi împlinit dorința de a cunoaște lumea.

A doua zi vizităm parcul și galeria de pictură de la Sansousi. Aici ajungem de dimineață încît, pînă la deschiderea galeriei la orele 10,00, stăm pe canapele și admirăm vegetația luxuriantă a parcului amenajat în jurul faimosului Castel, situat în Postdam, orășel cu rezonanță istorică și ne încălzim mai întîi la soarele care se strecoară printre frunzele bătrînilor stejari seculari. Este o liniște care pătrunde în suflet și care ne face, pentru o clipită, să ne aflăm în mîinile dumnezeiești ale naturii care ne mîngîie fețele și ne ocrotește în această lume, unde limba pe care o vorbim a amuțit. Stăm, respirăm aerul curat al dimineții, și ascultăm trilurile păsărilor care te îndeamnă la meditație. Cînd grupurile de turiști încep să apară, ne sculăm de pe canapele și pe sub umbra arborilor, odihniți și

fericiți de frumusețea din jur, de arhitectura barocă a castelului, împodobit cu sculpturi în exterior, ne strecurăm printre un grup de japonezi, și pătrundem într-o lume de basm. Sansousiul este o încununare a arhitecturii baroce, cu multe saloane, fiecare avînd o culoare aparte, o arhitectură specifică care-i dă personalitate mai ales prin plafoanele încălcate de stucaturi cu scene alegorice și mitologice, cu arabescuri, și foi de acant, cu candelabre somptuoase, și cu multe tablouri cu figuri de personalități germane, femei și bărbați, scene de la curțile regilor, cu mobilă stil, mese din mahon încrustate cu metal aurit, cu scaune Bidermayer, albe sau aurii, pe care nu îndrăznești să le atingi cu mîna. Intrăm în sala de concerte, ornamentată cu tablouri mari, copii tîrzii ale renașterii italiene, franceze, cu fresce florale care încadrează aceste tablouri, mobilată cu fotolii și canapele Louis al XIV-lea, cu plafonul care parcă vibrează și care parcă se prăbușește peste tine. Oare cui i-a fost dat să participe la un concert de pian, în acest salon, o adevărată podoabă de preț a castelului Sanssouci? Ce celebrități muzicale mondiale și-au disputat întîietatea în această catedrală a muzicii? Ne plimbăm prin camerele albastre, prin camera „Voltaire", prin salonul de marmură, prin cabinetele de lucru, prin clădirea „băilor romane" și nu ne vine să credem că trăim asemenea momente de înălțare sufletească. În acest castel, istoria s-a statornicit pentru eternitate După cîteva ore de extaz, de frumusețe, de descătușare sufletească în care parcă zbori de încîntare și plăcere, cînd te reîntorci și privești acest castel ca de basm, și privești fațada clădirii „păzită" de zecile de statui care împodobesc castelul și în care turnul de la intrare cu cele 4 ceasuri care măsoară timpul te face să te miri și totodată să te bucuri că, acest colț de rai, a rămas o emblemă care va dăinui timpului.

În anul 1998, cînd se punea cu acuitate îmbunătățirea răspîndirii culturii românești peste hotare, s-a luat măsura de a se deschide noi Centre culturale ale României în străinătate. Eu răspundeam de îndrumarea acestor centre și urmăream activitatea lor. În acest scop am fost trimis să văd în Germania, la Bonn, un spațiu corespunzător de cca. 600 m.p. suprafață, pentru deschiderea pe bază de reciprocitate a unui centru cultural românesc în capitala de atunci a Republicii Federative a Germaniei. La Bonn, mi s-au arătat mai multe clădiri și ne-am oprit la o clădire situată în centrul orașului, o fostă sală de sport, care putea fi compartimentată în spații destinate funcționalității centrului cultural. Prinzînd și o zi liberă, cînd tratativele

au fost întrerupte deoarece partea germană urma să ne mai arate și o altă clădire, am profitat și cu un autobuz de dimineață, am plecat împreună cu un coleg de la ambasadă, în marele oraș german, Koln, care păstrează cele mai vechi însemne romane, a unui oraș care a înflorit pe ruinele unor edificii de mii de ani, care a fost și este și astăzi un centru turistic internațional, care are o istorie de peste 2000 de ani. Pe străduțe întortochiate, găsești urmele zidurilor unor construcții vechi romane, printre care atracția principală este faimosul mozaic al lui Dionisos în apropiere de catedrala datînd din secolul II după Cristos. L-am privit cu ochii larg deschiși, văzînd acele reprezentări figurative, de animale și păsări, avînd în centru figura angelică a lui Dionisos bînd dintr-o cupă, sprijinit de un satir. În jurul lui observi jocul grațios de menade, un satir și un leopard, viu colorate dar și pe cupidon călărind un leu. Este unul dintre cele mai frumoase mozaicuri pe care le-am văzut, atît de bine conservate și puse în valoare de mari specialiști. Urmele unui Koln de odinioară, care păstrează porțiuni din zidul cetății, cu resturi ale unui sistem de canalizări, apeducte, te uimesc cu părți ale Turnului Roman ornamentat cu bucăți de cărămidă. Colegul meu îmi vorbește despre zeci de obiecte romane descoperite sub clădirile actuale, printre care busturile unor filozofi și împărați greci și romani, dar și morminte ale unor personalități locale, pietre funerare, inscripții, embleme ale unor legiuni romane, atîtea resturi de cultură romană, încît specialiștii din Koln spun că orașul lor este „o Romă a Nordului". Pe unde-am trecut, pe bulevarde și străduțe laterale am văzut zeci de biserici, unele vechi din secolele XIV-XVII, numele lor este rostit de colegul meu. Am reținut numele bisericilor Sf. Maria, Sf. Pantelimon, Sf. Martin, Sf. Apostoli, Sf. Ursula, Sf. Gereon, Sf. Gheorghe, Sf. George, Sf. Andreas, Sf. Petru. Mai interesantă, mi s-a părut biserica Sf. Petru, cu intrare masivă din piatră sculptată cu figuri de sfinți părinți din marmoră cenușie. Aici am văzut o frescă mare, a lui Rubens cu o temă religioasă și o altă pictură a unui pictor local intitulată „sfînta rugăciune a celor trei magi" realizată la 1440 de Stephan Lochner. Mi s-a spus de colegul meu că în multe biserici sunt pictate lucrări ale unor epigoni ai lui Cranach, și alți pictori germani din secolul al XVIII-lea totuși, oricît ai vedea și te minunezi de vestigiile care se mai văd și azi în Koln, în bisericile cu pictură murală din secolele XIII sau XV, dar și cu picturi, în stil baroc ale iui Rubens, care și-a petrecut tinerețea în acest oraș de prestigiu mondial, atracția care cucerește inimile vizitatorilor, rămîne Catedrala din Koln. Am

stat și am privit masivitatea acestui monument impresionant, care reprezintă un fel de inimă a Kolnului, cea mai mare catedrală din lume la vremea aceea, a cărei construcție a început în anul 1248, ți se oprește respirația, cele două turnuri ascuțite, care par niște sulițe care străpung cerul, te amețesc și îți stîrnește frica și senzația că se prăbușesc peste tine. Dantelăria sculpturilor care o îmbracă, în cel mai pur stil gotic, care se reflectă în apa Rinului care curge alene, ca un argint viu, adaugă un plus de mister pe care nu-l poți deslușI. Cînd intri înăuntrul catedralei și privești în sus, se înalță coloanele de susține și bolțile arcuite, pe care se sprijină corul înalt și zvelt. Frescele de pe pereți, vitraliile reprezentînd episcopi din Koln, împărați romani ca și sculpturile de pe coloanele care susțin corul, în care apar figurile lui Hristos, sfînta Fecioară Maria și cei 12 apostoli și vitraliul înalt de 17 metri cu 48 de magi din vechiul testament care are în centru pe cei trei magi rugîndu-se, ai impresia că, de acolo de sus, te privesc, îndemnîndu-te parcă să te rogi și tu credinciosule! N-ai timp să te oprești la fiecare parte a interiorului catedralei, unde se află înșiruiți mulți profeți și apostoli, iar în spatele altarului principal, realizat în jurul anilor 1320, se înalță sarcofagul din aur de 300 kg despre care se spune că este cel mai mare sarcofag din Europa. Pe un alt perete, pe un fel de fîșii înguste, sunt scene din viața lui Isus Hristos, împodobite cu plăcuțe emailate și filigranate cu pietre din antichitate. Te uiți din nou la vitraliile înșirate pe pereți, în care toate nuanțele culorilor de curcubeu se intersectează cu razele de lumină ale soarelui, creează o atmosferă interioară neobișnuit de impunătoare, de-a dreptul ireală în interiorul acestei nave. Pe părțile laterale, sunt mici capele în care, în interiorul lor, se află unele statuete de bronz, realizate cu sute de ani în urmă. Într-o altă capelă a „Sfintelor moaște“ se află celebra „Madona din Milano“, iar în spațiul circular se află „Capela Johanes“ care adăpostește mormîntul fondatorului catedralei, Konrad von Hochstaden avînd o lespede de pe care poți vedea o sculptură din bronz, reprezentînd un Icar. În subsolurile catedralei se află Trezoreria, care adăpostește una din cele mai bogate colecții cu obiecte bisericești din lume. N-am avut șansa să o vizitez, deoarece era închisă. Am regretat enorm, deoarece colegul meu mi-a spus că sunt expuse aici multe scrinuri, relicve vechi, broderii prețioase, obiecte de podoabă, bijuterii, statuete lucrate din fildeș, aur, argint și alte obiecte unicat. Fiind o vreme mohorîtă, n-am putut să urcăm cele 502 trepte, care duc în vîrful unui turn de unde ai o vedere impresionantă asupra

panoramei orașului, mai ales în zilele cu cer senin. Am auzit însă dangătul celui mai greu clopot din lume, care cîntărește 25 de tone. Mi se spune că numai limba de bătaie turnată în 1923, cîntărește 800 de kg.

Cînd ieșim din catedrală, băteau clopotele, al cărui ecou te înfiora prin dulcele clinchet care se răsfrînge în valuri peste marele oraș. Privind catedrala, parcă ai în față un munte, un colos, a cărei construcție în etape, a fost terminată în anul 1880. Sutele de ani, în care catedrala a fost desăvîrșită, așa cum arată astăzi, în fața căreia tu te vezi ca o mică furnică, te lasă perplex, iar ochii ți se închid de emoție. Nicăieri, în peregrinările mele în multe țări din lume, nu am simțit atît de pregnant nimicnicia noastră pe această lume trecătoare. La lumina zilei, cînd soarele timid o acoperă cu o mantie de taină, închizi fără să vrei ochii și te gîndești la anii războiului cînd, peste acest edificiu de valoare istorică, au căzut 18 bombe, 19 grenade și a fost supus unor numeroase incendii care au adus distrugeri grele dar a rămas ca o piramidă care a înfruntat veacurile. Locuitorii orașului au văzut cum renaște ca o pasăre din vis. Privind-o în toată splendoarea ei realizezi eforturile materiale și umane ale edililor care păstrează această bijuterie, de importanță mondială, în jurul căreia navighează zilnic mulți turiști din toată Germania și străini. Ce am văzut cu ochii inimii numai într-o zi, deși obositoare, mi-a întărit convingerea că Dumnezeu este mare și atotputernic.

* * *

Călătoriile noastre în Italia începeau de la Modena și se sfîrșeau la Modena, deoarece aici era fieful nostru, orașul – un adevărat muzeu – unde își avea reședința marele nostru tenor, Neldo Ferari. Prietenia noastră a devenit în timp ca și casa lui, peceții fierbinți, de unde ne continuam periplul nostru italian, cu sprijinul lor material dezinteresat, am văzut marile orașe, monumentele și muzeele cele mai importante din Italia. De aici ne luam zborul fie cu trenul fie cu autobuzul sau cu mașina lui personală, condusă de el însuși sau soția sa, Liviana, fiindu-ne ghizi cărora le vom rămîne profund recunoscători. Iată-ne din nou la Modena, un oraș vechi, cu vestigii din secolele 12-14, care vorbesc de o cultură și civilizație ale căror urme se văd și azi în zidurile cetății, în monumente și catedrale, în clădiri care demonstrează valoarea unor arhitecți renumiți, în muzeele care adăpostesc obiecte și tablouri de artă ale unor artiști plastici locali, dar și relicve aparținînd epocilor istorice care au lăsat urme

valoroase de cultură și civilizație locală. Muzeul orașului situat într-o clădire monumentală din secolul al XVII-lea, a strîns în sălile lui maestuoase, cu „broderii și stucaturi în stil baroc, cu uși sculptate și vitralii în ferestre, care îți atrag atenția cînd le privești cu acea curiozitate copilărească cu care descoperi gustul și rafinamentul unor mari artiști. Acest muzeu de arheologie și artă medievală adăpostește zeci de pietre funerare, sarcofage, statui, obiecte din epoca neolitică, figurine de factură etruscă, zeci de obiecte de podoabă, cercei, inele, brățări, dar și zeci de tablouri de pictură semnate de Antonio Becarelli – o madona de Francesco Stringa, Karlo Rizzi, Sigismundo Caula, Gian Paulo Marescotti, Adolate Malhiesta, reprezentînd pe Sfîntul Anton de Padova, sau madone și sfinți locali. Bogăția și frumusețea unor instrumente muzicale foarte vechi, de la țambal, vioară, clavecin, fagot, pînă la flaut și fluier, mă fac să privesc mai atent aceste instrumente surprinzînd asemănări cu instrumente muzicale românești, inclusiv am privit îndelung un nai de formă rotundă. Trecem apoi printr-o altă sală, imensă, în care rămînem surprinși cînd vedem atîta aparatură veche, instrumente științifice, barometre, motoare, instrumente de măsurat, dar și vitrine luminoase cu vase de ceramică venețiană, ligurice și modeneze, multe dintre ele provenite din fabrica Ferari-Moreni din prima jumătate a secolului al 19-lea. Sunt aici zeci de farfurii, servicii, tăvi cu desene fine, cu motive florale, figuri umane, păsări, viu colorate, purtînd amprenta unor mari maeștri, care au realizat aceste bijuterii unicat. Emoțiile ne cuprind, cînd în acest muzeu, în sala cu nr. 8, de dimensiuni imense, privesc sute de țesături, broderii, cu tot atîtea modele unicat“, unele strident colorate, brocaturi și mătăsuri filigranate, imprimeuri cu motive florale și geometrice, toate provenind din atelierele de manufactură din „Regina Emilia“ care dau dimensiunea unei mari industrii care se practica cu secole în urmă. O impresie deosebită ne-au făcut sălile de etnografie, nu numai de factură modeneză, ci și aparținînd altor popoare mai ales costume și obiecte din Africa și America de Sud. Mai toate aceste valori, sînt donații ale unor mari iubitori de artă, colecționari locali prin vocației, oameni înstăriți care au avut pasiunea călătoriilor. Am admirat aici zeci de costume naționale, obiecte de cult, realizate din puf, pene, ceramică, figurine și măști, arme, obiecte de podoabă, toate acestea ne-au îmbogățit imaginea culturii unor popoare pe care abia acum noi încercam să le înțelegem. Văzînd interesul nostru pentru tot ceea ce vedeam cu ochii inimii, îndrumătoarea muzeului, auzind că vorbim o altă limbă se interesează,

întrebînd pe Liviana, ce naţie suntem, şi auzind că suntem români, colecţionari de artă, scoate o cheie din buzunar şi ne arată – numai pentru noi – sala nr. 14, care nu este deschisă marelui public, inaugurarea urmînd a avea loc peste cîteva zile, şi ne prezintă colecţia celui mai mare bogătaş local, iubitor şi pasionat de artă, şi obiecte de valoare vechi, pe numele de Campori Mateo (1817-1933). Aici ne-am dumirit cum pictorii şcolii modeneze au continuat să meargă pe urmele marilor titani ai renaşterii, fără să-i imite, realizînd tablouri de mari dimensiuni. Peisajele romantice din împrejurimile Modenei, ale dealurilor pe care parcă sunt agăţate nişte cuiburi de berze de un alb imaculat, turlele unor biserici care plutesc pe pînza vremii, realizate de Giovani Lanfranko (1582-1647), Luca Ferrari (1605-1654), Adeodato Malatesta (1806-1891). Stăm minute în şir şi admirăm o lucrare de mari dimensiuni a lui Luca Ferrari intitulată „Omul cu mielul şi crucea“ o adevărată capodoperă, în care descoperim curăţenia sufletească, a omului, lumina caldă filtrată peste chipul său angelic, ochii plini de duioşie, care priveşte ca pe un sfînt mielul pierzaniei, te face să lăcrimezi. Am ieşit din muzeu la cumpăna înserării. Oraşul este luminat a giorno. Privim înfiorați de emoţie turnul Domului care pare incendiat de zeci de reflectoare. De data aceasta însoţiţi de Neldo, ca adevărat ghid, ne vorbeşte despre construcţia Domului pe etape, în subsolurile sale se află sarcofagul cu trupul sfîntului Geminiano, ocrotitorul oraşului. El prin minunile sale, în anul 452 a îndepărtat din Modena hoardele hunilor. În 1106, se construieşte biserica Sfîntul Paul cu o arhitectură în stil baroc, cu multe creneluri, cu 18 stîlpi de susţinere, cu logii laterale sculptate cu flori de acant, luminată de jos cu jeturi de lumini care-i străluminează faţada dantelată înconjurată de sfinţi ocrotitori. Trecem pe lîngă Palatul comunal, o clădire impunătoare, cu scări monumentale, unde funcţionează Primăria oraşului, înconjurată de un parc secular. Ne plimbăm pe marile bulevarde, cu multe magazine, cu firme luminoase, cu baruri de noapte şi cu grădini de vară luminate discret. Mai toate clădirile monumentale luminate puternic, par nişte „arătări“ dintr-o lume de vis. Oraşul este scufundat într-un ocean de lumină care îţi scoate elementele specifice ale arhitecturii baroce. A doua zi, cu trenul, însoţiri de data asta de soţia lui Neldo, plecăm la Verona, oraşul care simbolizează „dragostea eternă“, a celor două simboluri ale frumuseţii şi tinereţii, Romeo şi Julieta.

Mergem mai întîi la Arena veche de peste o mie de ani, unde de la înălţime privim tribunele din piatră albă şi imensa scenă unde

urma peste două zile să aibă loc opera Aida. În fața scenei sunt montați niște coloși de Sfincși și figuri mitologice care, de sus, par niște gladiatori imenși care vin dintr-o altă lume. Aici, la operele care se montează pe această scenă imensă, Liviana scoate un pachet cu senvișuri făcute la Modena, și servim micul dejun de „la înălțime". Mai privim încă odată panorama acestei arene, și ne imaginăm jocul actorilor, mulțimea care aplaudă această operă nemuritoare. Coborîm apoi în stradă, într-un parc în care simțim parfumul florilor și gunguritul sutelor de porumbei. De aici se desfac ca niște raze de soare, străzile drepte, bulevardele și clădirile de numai 2-3 etaje, mai toate cu balcoane, de unde poți privi ritmul de viață, mai ales al tinerilor care trăiesc intens sentimentul unei adevărate dragoste. Ne plimbăm pe străduțele înguste cu multe tarabe, unde se organizase un tîrg de artizanat și o expoziție a florilor, și privim cu nesaț micile palațele, cu balcoane din marmoră sculptată și frunze metalice de acant, specifice orașului, în care noi privim cu convingerea că într-unul din ele se afla chiar Julieta. Dar nu aici, în această zonă se află Casa Capuleților, ci o găsim chiar pe strada Capulleti, o casă cu un etaj, cu ziduri groase, vopsite în roșu și privim cu emoție balconul, acolo unde cei doi icari, și-au luat zborul spre eternitate. Acum, lîngă statuia Julietei de lîngă peretele casei, în fața unui bust așezat pe un soclu înnegrit de timp, doi tineri, băiat și fată, refăcînd în gesturi și veselie tragismul celor doi îndrăgostiți trecuți în istorie și veșnicie. Atunci am avut impresia că figura surîzătoare de pe soclul acelui însemn, părea fericită că efigia ei devenise emblema orașului care trăiește intens sub însemnul dragostei eterne.

Ajungem devreme la Modena, iar Neldo, după ce mîncăm, ne invită să vedem din nou orașul, cînd în aceste zile, sărbătorește 800 de ani de existență, cînd vor avea loc mari serbări și unde va veni chiar cardinalul Casparole. Acum Domul este parcă străpuns de zeci de reflectoare, iar turla înaltă, pare o navă cosmică care sparge cerul. Intrăm în Dom, și ne invită să vedem catacombele, acolo unde sunt sarcofagiile unor prelați, precum și figuri însemnate ale orașului. Este o mare forfotă de oameni, mulți gardieni publici, îmbrăcați în uniforme de paradă, care vor asigura securitatea cardinalului. De aici plecăm să vizităm orașul în continuare, ocolind imensa fîntînă arteziană care își trimite zecile de jeturi de apă în înălțimi, luminate de tot atîtea zeci de reflectoare de toate culorile. Ne mai oprim în fața Academiei, a Universității, a Arcului de triumf, intrăm prin parcul central, în care modenezii își fac plimbarea de seară și ne

îndreptăm spre casă. Pe drum îmi spune că vrea să-mi facă o mare bucurie, și ne propune ca a doua zi să mergem la Bolognia, orașul în care a debutat la Operă și de care îl leagă multe amintiri.

Într-adevăr aici la Bolognia, cu nume etrusc, Neldo ne-a devenit un ghid competent, oprindu-se la cele mai interesante obiective cărora le dezvelea aura lor de importanță și frumusețe. Aici, ne explică, că în acest oraș plouă cel mai mult timp din an, mai ales toamna și primăvara. Din această cauză, clădirile cu 3-5 etaje, au la parter un fel de culoare cu bolți înalte, pentru ca pietonii să fie feriți de ploaie. Mergem pe sub aceste culoare, fără umbrele, privind luminile vitrinelor în plină zi, admirînd mai ales consignațiile în care obiectele vechi, mobila stil și mai ales sutele de lucrări de pictură și sculptură care îți fac cu ochiul, te îmbie să le cumperi. Mă uit la prețuri. Sunt uriașe, în fața lor rămîi mut. Și aici ca și la Milano trăiesc cei mai bogați oameni și mai ales familii celebre, viața este mai scumpă decît la Modena, prețurile la un hotel depășesc 200 de dolari pe noapte. Orașul are un farmec aparte. Dealurile din jur, cu păduri seculare, atrag ploile, împrospătează aerul, iar soarele este scump la vedere. Cele două turnuri înclinate care țîșnesc din pămînt, par niște lumînări gigantice, privindu-le te simți un om mic, încît cu toată insistența lui Neldo, nu dorim să urcăm cele peste 200 de trepte de unde poți privi panorama orașului. Ne așezăm pe o canapea din grădinița din fața coloșilor, turnurile Garisenda și Asinelli, și privim cu frică, înclinarea unuia dintre ele parcă ar vrea să cadă. Plecăm și ne oprim în Piazza Magiore, cu vechiul turn Sfîntul Petru din care poți vedea cum se desfac sutele de străzi care toate duc spre Rizzoli și care formează împreună cu strada Duo Torri, nucleul antic etrusc și apoi Forumul medieval. Aici în Piața Magiore se desfășoară cele mai mari întruniri și spectacole în aer liber, și unde stă de secole Domul, catedrala Sfîntul Dominic și Sfîntul Francisc, căutate de turiști. Tot în această zonă se mai află Palatul Podesta, Palatul regelui Enzo, Palatul Buoncompagne, și noua biserică în stil baroc. Din turnul bisericii se poate vedea pe colină, ca un castel de basm, sanctuarul Madonna di San Luca, un templu legat de oraș de un zid lung, cu mii de porticuri care răsar din mijlocul unei plantații tinere de măslini, ca un decor pregătit de un mare scenograf pentru a reînvia o pagină din istoria marelui oraș, deși a fost transformat în ruine în timpul celui de al II-lea război mondial, acum a renăscut, păstrînd nealterate edificiile trecutului, restaurîndu-le, făcînd din acest imens oraș (al doilea ca mărime după Roma) un oraș prosper

înfloritor. Noi am mers prin acest oraș cu un sentiment de satisfacție, deoarece în catedrală, cîndva au trecut ca niște umbre și apoi la învățătură, la cea mai veche Universitatea din Europa acelor timpuri, unele personalități ale culturii românești.

Ne plimbăm prin Piața Mare, acest perimetru care este închis de Bazilica Sfîntul Petru și Palatul notarilor, la vest de Palatul Comunal și la nord de Palatul Podesta și ne oprim în fața unei construcții impresionante, în care intra o mulțime de credincioși care se roagă. Pătrundem și noi cu greu în catedrală, soția cu buzele tremurînde, îngenunchiază și mă îndeamnă să fac la fel, să mă închin. Privesc spre altar și-mi zic în gînd: Doamne îți mulțumesc că ne-ai ajutat să fim sănătoși să vedem aceste comori de artă ale lumii civilizate și mi-am făcut semnul crucii. Mă uit cu interes la picturile lui Lorenzo Costa, Parmigianino și Scarselino, cunoscuți maeștri ai picturii bologneze. Se simte în lucrările lor mîna marilor renascentiști. Ieșim în, stradă, și ne uităm cu alți ochi spre Palatul notarilor, care conservă cel mai bine stema epocii pe una din fațade. Privim apoi silueta zveltă a Palatului regelui Enzo și frumoasa sa scară pe care a urcat-o atîția regi și care azi a devenit Primăria Bologniei. Fîntîna de dimensiuni mari, stranie prin construcție, anatemizară de Papa Pius al IV-lea, este totuși acceptată de contemporani, mai ales de copii, care se zbenguesc și-i admiră jocul jetului de apă, la cumpăna înserării.

Pentru a vizita Bolognia, acest imens oraș cu o cultură milenară, cu zeci de biserici, palate, parcuri, muzee, îți trebuie zeci de zile. Timpul ne presează, a trecut deja jumătate de zi, ne uităm din mașină în stînga și dreapta, prietenul nostru ne punctează unele edificii, se oprește în anumite locuri. În fața teatrului comunal, construit în 1763 o adevărată capodoperă, ne îndeamnă să intrăm. Bine, îi spun, dar acum nu-i nici un spectacol. Nu-i nimic îmi răspunde, vreau să vă arăt arhitectura interioară, aici, intru ca la mine acasă. Într-adevăr sala este de o frumusețe copleșitoare. Cele 5 rînduri de loje, ornate cu stucaturi aurite, candelabrele venețiene, cortina de culoarea cerului, cu broderii de mătase împestrițate cu fire aurii și argintii, la aprinderea imensului candelabru te orbesc de atîta frumusețe. Parcă te afli într-un serai din cele o mie și una de nopți, o lume de vis și legendă. Ieșim din nou în stradă și din mers, prietenul nostru ne arată bisericile Sfîntul Bartolomeu și Santa Maria dei Servi, care păstrează o pictură celebră de Cimaboe. Madona cu fiul înconjurați de îngeri. Trecem pe lîngă Pinacoteca Națională, Muzeul de

Arheologie, Galeria de artă modernă și Muzeul Risorgimentului, dar nu le vizităm, ținta noastră este muzeul de artă din Via Belii Arti, nr. 56, fondată în perioada napoleiniană în 1808, și care s-a îmbogățit în timp cu lucrări de pictură aparținînd Galeriei Zambeecari și cea a lui Marghesini. Această galerie, care adăpostește lucrări semnate de corifeii picturi italiene printre care Gioto, Tizian, El Greco, Rafaell, Perugino, Garafalo, Tintoreto, Donatelo, Francesco del Cosa, Gui de Reni, Tibaldi, Agostino Caracci, și alții. Rămîi cutremurat nu de dimensiunile picturii, ci mai ales al valorii lor artistice și documentare, reprezentînd scene de viață, subiecte religioase, sau peisaje și edificii din jurul orașului. Stăm îndelung și privim „Căderea sfîntului Paul" de Ludovico Carraci și rămînem muți. Este o impresionantă scenă de luptă, în care mișcarea luptătorilor, avîntul impetuos al cailor care se dezlănțuiesc în luptă, căderea sfîntului care-și ridică mîna stîngă ca o flacără întinsă pentru îmbărbătarea luptătorilor, are atîta mișcare, forță și dorință de a învinge. Ne impresionează faimoasa „Cina cea de taină" a lui El Greco, acest toledan care a știut să îmbine culorile care se filtrează și strălumineză fața lui Hristos, dar și tabloul „Figura Maicii Domnului" al lui Tintoretto sau „Madona cu pruncul" a lui Paramigianino teme atît de frecvente în pictura religioasă italiană. Ne-a impresionat totodată tabloul „Sfinta Magdalena" a lui Rafael, cu acele tonalități albastru pal, dar și „Madona cu pruncul în brațe" a lui Perugino. Ți se oprește respirația cînd ajungem în fața tablourilor celor doi bolognezi, Guido Reni și Ludovico Carracci, corifeii picturii acestui oraș, care au imortalizat în pînzele lor de dimensiuni mari (7,04 x 341) cum sunt „Pieta și Sfîntul Petroniu" sau „Samson Victoriosul", „Crucificarea" sau „Sfîntul Andreea" în care este redat cu talent și forță, mișcarea, vitejia, și credința în cel de sus. Te cuprinde o liniște totală cînd privești „Pieta" lui Guido Reni, de dimensiuni care te copleșesc și care îți lasă impresia că sunt create cu o mînă divină, de un realism zguduitor. Mai poposim cîteva minute în fata altei „Madone" de Bargellini, o lucrare fundamentală în care Madona este surprinsă într-o „beatitudine și liniște dumnezeiască, care ascultă taina cîntecului pe care un înger o degajă dintr-o țiteră și parcă simți în jurul tău fîlfîitul de aripi al amorașilor, străluminați de ochiul lui Dumnezeu care privește din ceruri pe cei ce adoră pe Fiul Omului. Am vrea să stăm în acest „Templu al Artei" zile întregi, dar necruțătorul timp de vizită atît de strict, este pe sfîrșite, clopoțelul care anunță sfîrșitul orelor de vizitare a muzeului îți toarnă în suflet sentimentul că acest vis, trăit

într-un lăcaș al frumosului din artă, s-a sfîrșit și trebuie să ne pregătim de plecare la Modena, reședința noastră de suflet. Neldo este fericit că aici, în muzeul bolognez, a simțit cum un colecționar român a trecut prin suflet, ca un colecționar, lumea frumosului din artă. Acasă, la Modena Liviana pregătise o masă de la care nu a lipsit faimoasa Pizza bologneză. Am discutat pînă spre miezul nopții, și apoi începem să ne facem bagajele de plecare a doua zi spre țară, după ce mai întîi vom rămîne două zile la Veneția.

Dimineața la o cafea, ne arată, într-un mic atelier din subsol al clădirii, cîteva viori, cîteva piese de mobilă veche, și ne mărturisește că are și o altă meserie, aceea de lutier și restaurator de mobilier vechi, spunînd că din cîntat, nu se poate trăi, în orașul lui Pavarotti. Cu discreție, fără să scoată o vorbă, îmi strecoară un plic. Să-i folosim pentru Padova și Veneția. Îi răspund totuși că, la Veneția am asigurată cazarea, plătită în lei la M.A.E. și voi sta la Casa Iorga, proprietatea statului român. Îmi mai spune ca neapărat, să fac „o întrerupere a trenului, măcar cîteva ore, pentru a vedea orașul Padova, măcar de la un tren la altul, fiindcă merită". Orice încercare a noastră de a refuza, a fost zadarnică, reamintindu-ne că „și ei, cînd au fost în România, i-am oferit nu numai bani ci și multe cadouri".

Apoi, îmi arată pe pereți peste 20 de farfurii realizate de faimosul olar de la Horezul, Victor Vicșoreanu. „Ați uitat că toate acestea și altele, sunt de la voi?". Eu le văzusem dar, am evitat intenționat să vorbesc despre ele, să nu creadă că fac aluzie că aș dori să primesc la rîndul nostru, vreun cadou de la Liviana și fiica sa Paula. După ce ne luăm rămas bun și îmi promite că va da curs invitației mele de a veni în România, coborîm, și cu mașina ajungem în cîteva minute la gară, pentru a lua trenul spre Veneția. Ajunși la gară, ridică capota mașinii și scoate un pachet, spunînd că este din partea lui Liviana. N-am mai avut timp să ne dumirim, ni-l pune în brațe și atît. Vremea era frumoasă, cu un cer senin, cu mult soare, iar din tren priveam plantațiile de vii ridicate pe haraci înalți, acoperiți cu plase pentru a proteja strugurii de grauri și vrăbiuțe. Vilele cochete înconjurate de multă verdeață și flori, de cedri înalți ca niște lumînări, un fel de paznici la intrarea în aceste cuiburi de berze, albe, solemne, de un verde crud, dădeau o măreție solemnă acestor așezări încărcate de poezie și frumusețe. Nici nu știm cînd s-au făcut 2 ore de mers cu trenul și am ajuns la Padova. De la gară ne îndreptăm spre centrul orașului. Aceiași ordine, curățenie, aglomerație și aspect de civilizație, cu vitrinele magazinelor viu colorate, în care sunt etalate

cele mai noi produse vestimentare și bijuterii de ultimă modă. Cu ușurință, ajungem la faimoasa catedrală cu multe turnuri, sub formă de cupole rotunde, unde descoperim cu ușurință pictura lui Mantegna și de aici ne abatem spre capela Scrovegni pictată în secolul 14, de marele Giotto. De aici trecem pe lîngă Pratto della Valle, admirăm clădirea primăriei, cu arhitectura similară cu aceea a Palatului Dogilor din Veneția, admirăm statuia ecvestră a lui Gattamelata a lui Donatello, și aruncînd o privire spre impunătoarea clădire a vechii universități din sec. 16-17, în care au învățat și unii intelectuali români, încheiem această scurtă vizită și ne reîntoarcem în grabă spre gară. Imaginile întipărite pe retina ochilor din acest oraș încărcat de veche istorie, cultură și civilizație, ne-a rămas o dulce și frumoasă amintire. La ora 17,00 gara din Veneția era aproape pustie. Ieșim în spatele ei și privim spre Canalul Grande pe care curgeau, la cumpăna înserării zeci de gondole cu tot atîtea felinare luminate de becuri de toate culorile și fără a sta pe gînduri ne hotărîm să luăm un vaporeto spre Casa Romena. Parcurgem această lume de vis, privind în stînga și dreapta clădirile de secole, un fel de bijuterii stropite de culorile sîngerii, maronii și alb imaculat. Ne uimește arhitectura încărcată cu capiteluri, colonade, frize și balcoane cu multe flori la ferestre, privim gondolele moderne, cu multe zorzoane, ca niște calești împărătești, ducînd în ele „feți frumoși" și „sînziene" spre Podul suspinelor, sau Lido. Fețele lor iradiază lumină, bucurie, fericire. Trăiesc din plin momentul Ajungem la Capo D'oro. Intrăm într-un gang și apoi în strada principală, Nuovo. După cîțva zeci de metri, vedem firma magazinului Pupo, un indiciu că în apropiere se află clădirea Casei Romena. Batem la o poartă ca de cetate. Intrăm într-un hol în care pe un perete tronează efigia în bronz a lui Iorga. Aici se știa de sosirea noastră și sîntem instalați într-un mic apartament și îmbucînd cîteva senviciuri de la soția lui Neldo, adormim fără vise. Ajunsesem în cel mai frumos oraș din lume, în cel mai glorios oraș în care istoria a săpat adînc și a lăsat vestigii, valori, palate, iar o vizită la Veneția înseamnă mai ales, cunoașterea Palatului Dogilor, Basilica, Piața San-Marco, Campanella, Muzeul Corero, Turnul orologiului, Basilica de salute în care sunt renumitele pînza lui Tintoretto, Luca Giordano și altele. Începem periplul venețian, mai întîi spre San Marco. Pe străduțe înguste, magazinele își ridicaseră obloanele, luminile din vitrine te orbesc, vizitatorii se grăbesc, tonetele cu fructe și flori îți încîntă ochii, iar mirosul cafelei Expresso te solicită la cumpărare deoarece costă… 5 dolari. Citim din mers multe afișe

cu reclame, invitații la vernisaje de expoziții, prezentări de modă, de noi filme, excursii la Murano în mica insulă din Adriatica unde se află împărăția „bijuteriilor din sticlă și argint". Pe un alt afiș citim că la Palatul Ducale este deschisă expoziția de sticlă în vitrou, iar la Muzeul Corero expoziția de hărți de navigație. Toate ne ispitesc, vrem să le vizităm pe toate. Vitrinele magazinelor ne ispitesc, ne place, dar prețurile afișate nu sunt pentru noi. Le privim cu duioșie și plăcere, sunt lucruri și obiecte de ultimă oră. Cînd ajungem în San Marco soarele ne izbește în ochi și pentru o clipită avem senzația că ne aflăm în „cel mai frumos salon al Europei" cum spunea cîndva Napoleon. Această piață prin care au trecut generații de artiști și artizani care și-au lăsat amprenta geniului lor în construcții, monumente, în opere celebre, este un unicat, o capodoperă. Acum, această Bazilică se restaurează, de jur împrejur sunt înălțate schele. S-au schimbat și monumentalii cai înaripați de la intrare, de pe frontispiciu cu alții noi. În piață multă animație. Deși sezonul turistic în alte țări este în scădere, la Veneția este o afluență normală, vremea este caldă, pe treptele clădirilor, pe pavimentul pieții, oameni de toate culorile stau pe loc, adulmecă cu boabe de grîu miile de porumbei care au devenit „obraznici", se urcă pe cap, dau năvală peste tine cînd scoți un pumn de semințe sau o felie de pîine, sau îți lasă semne și inscripții albe pe îmbrăcăminte. Publicul se amuză, jocul cu porumbeii devine fascinant. Zborul lor în stoluri, ca bezmeticii, te enervează, te aperi cu mîinile, te sperii, îți intră parcă în ochi. Copiii mici sunt captivați cînd, cu mînuțele lor le dau de mîncare acestor musafiri permanenți care le acoperă trupurile, pînă cînd se sperie și încep să plîngă. Aparatele de fotografiat ale turiștilor imortalizează, spre amintire, imagini de neuitat. Facem și noi aceleași fotografii unice din viață. Și totuși aici în Piața San-Marco am venit să vizităm Palatul Ducale, în care goticul flamboilant tipic venețian, pînă la creația renascentistă și-au dat întîlnire, realizînd o sinteză uluitoare. Arătînd o legitimație de intrare, pe care mi-a dat-o la București prietenul meu, pictorul Ion Pacea, intrăm fără să plătim cele 8000 de lire de persoană, care pentru buzunarul nostru înseamnă foarte mult. Privim cu ochii sclipind de emoție, tavanele sculptate din Sala colegiului și cele peste 20 de picturi de Veronese, Tintoretto, Bassanov și ne oprim asupra scenelor reprezentînd „Împărțirea dreptății", acele alegorii fantastice atît de realiste încît simți nevoia să le mîngîi. Ne uimesc tablourile semnate de Bellini, Tițian, Veronese, Basanov, Tiepolo cu valoare documentară de istorie a falnicei Veneții de

odinioară. Privim stampe de epocă și realizăm ce înseamnă o reședință a senatului, în care figurile umane, vestimentația grea, atmosfera încărcată, gesturile umane care dădeau acea stare specifică din timpul discuțiilor problemelor privind soarta oamenilor. Privim înălțimea sălilor, grele, încărcate de picturi reprezentînd scene de luptă, în care figurile oamenilor par sculptate. Cîntarul dreptăți trage undeva spre stînga. S-a hotărît soarta cuiva care va ajunge în subteran, de unde nu va mai vedea decît rar soarele. Într-o pictură din Consiliul zeilor, este surprinsă judecata unei regine, care supusă chinurilor, azvîrle coroana, dă bani grei, podoabe, cere îndurare, milă, dar cel ce judecă sfidează totul. Fața lui parcă ar spune: N-am ce-ți face! Mergînd îngîndurați prin această Sală a pașilor pierduți îmi ziceam în sinea mea: „Doamne cîte am învățat, cîtă știință și talent au avut acești mari artiști, ce școală importantă poate fi contactul unui colecționar cu asemenea lucrări de pictură universală". Din toate aceste vizite în muzeele italiene, am învățat enorm și m-am îmbogățit spiritual să iubesc frumosul din artă.

Continuăm vizita noastră în Palatul Dogilor și urcăm în Sala Marelui Consiliu unde pe canapeaua de la intrare facem o mică pauză. Ochii căutători îi ațintim spre tavanele pictate, cu scene celebre de luptă, în fresca „Triumful Veneției în lupta din Olimpia" realizată de Veronese sau lucrarea lui Tintoretto „Veneția asediată de milanezi", la Brescia. Cîtă încrîncenare, cîtă mișcare, cîtă forță și eroism, dar mai ales cîtă abnegație și vitejie. Totul este de un realism zguduitor, ai senzația că tu însuți participi la luptă. Șocul de trăznet care ne-a trezit la realitate și am rămas muți a fost atunci cînd ne-am ațintit ochii pe peretele din față, descoperind imensa pînză „Incoronazione de la Vergina" a lui Tintoretto, în fața căreia ți se oprește respirația. În această frescă cu sute de personaje, cu îngeri și talere în care se împarte dreptatea tuturor neamurilor în care Dumnezeu veghează ca la „Facerea lumii" să participe tot ce există în împărăția cerului. Privind-o rămîi mut, ochii se umezesc, emoția puternică intră parcă în tavanul pictat de Michelangelo. Stăm minute în șir, privim parcă dincolo de cer, ne înțelegem cu cei de dincolo, pentru a pătrunde în taina facerii lumii. Culorile estompate, albastrul diafan, roșul potolit, albul cenușiu, norii vinețiii, dar mai ales punerea în scenă a personagiilor, ca și lumina cerească, te învăluie și îți mărește puterea credinței în Dumnezeu. Totul este plin de mister, de o stare de plutire, în care sufletul vibrează trezindu-ți sentimente nemaiîntîlnite pînă atunci. Marele Tintoreto, care ne-a lăsat amprenta și pecetea

geniului său în Palatul Ducale, în Basilica de la Saluete, în zecile de lucrări de la Academie dar și în Școala de la San Rocco unde și-a lăsat 21 de picturi pe plafon precum și în alte palate și biserici din Veneția. Tintoretto rămîne adevăratul geniu al picturii timpului său, celebritatea lui întunecînd parcă, în neștiința noastră, alte figuri luminoase ale Italiei cum ar fi un Tițian, Veronese, Bassanov, Tiepolo, Carapaccio, Luca Giordano și alții. Mai rămînem pentru cîteva clipite, și de la un balcon privim curtea interioară a palatului sub care se află catacombele unde condamnații la moarte își petreceau ultimile zile de viață privind o dîră de soare care o inhalau ca o speranță. Ieșim din nou în Piața San-Marco. Lume multă, străini care-și arată costumele specifice, femei cu toalete scumpe și bijuterii pe toate degetele de la mînă, ducînd în cîrcă copii obosiți de-atîta alergătură, dar și bătrîni abia tîrîndu-și picioarele enervați de vînzătorii ambulanți care-și fac reclamă la obiectele de podoabă, măști de carnaval și în special, șiragurile de mărgele de Murano și Burano. Este 14 noiembrie 1990. o zi caldă, cu un cer senin cu flori neatinse de bruma toamnei, cu platani seculari cu frunzele arămii, încît ne așezăm pe o canapea și privim de pe malul lagunei cum se lasă ca un zăbranic înserarea. Ca la un semnal se aprind felinarele, valurile apei sclipocesc iar din adîncurile apei luminile de pe mal se multiplică, în sclipiri multicolore. Toată Veneția se învesmîntează cu o lumină strălucitoare, care se multiplică peste zecile de turle ale bisericilor care se ridică spre înălțimi ca niște nave cosmice. Încercăm senzația că trăim o seară valpurgică, de visare și descătușare sufletească. Ne trezim parcă dintr-un vis care am fi vrut să dureze o veșnicie. Pe mare, gondolele plutesc ca niște licurici în noapte, străluminate de felinarele multicolore, pe care feții frumoși îmbrăcați în costume de sărbătoare, cu cîntecele lor nostalgice, te plimbă prin tunelul paradisului. Întrerupem visul, ne ridicăm, și prin străduțele întortochiate, cu zeci de magazine, cu vitrine luminoase și ispititoare, le privim cu înțelepciunea oamenilor care deși au buzunarele goale, se simt că trăiesc din plin visul de a se bucura de clipa fericirii unice din viața lor. Aproape de Casa Romena, întîlnim o piserie, unde mîncăm delicioasele spaghete pe care le stropim cu un vin roșu de Malaga. Intrăm apoi prin porțile Casei Romana. Ne întîmpină un grup de studenți români care solicită să doarmă peste noapte în casa care a fost achiziționară de Iorga, zeci de ani în urmă. Am trăit sentimentul că printre ei am zărit pentru o clipită pe mentorul unui grup de studenți de la Istorie din județul Prahova, care cu 70 de ani în

urmă, avîndu-l ca inițiator pe fostul meu părinte spiritual, profesorul Nicolae Simache, devenit în timp directorul Muzeului Regional de istorie din Ploiești, au pus la intrare în Casa Romena, efigia marelui istoric român Nicolae Iorga. Am zăbovit cîteva momente emoționat, amintindu-mi de acest episod povestit de profesor în 1956, cînd lucram ca muzeograf principal la această ctitorie a sa din orașul Ploiești. Nu mi-am închipui vreodată că voi avea marea șansă să calc pe urmele acestui mare istoric căruia îi datorez ceea ce sunt astăzi. De la profesorul N.I. Simache am învățat să prețuiesc frumosul din viată și artă și îi sunt recunoscător.

A doua zi dimineață, ținta noastră este vizitarea „Muzeo Corero" situat într-o clădire monumentală pe o străduță care pornește chiar din Piața San Marco și care adăpostește una din cele mai mari colecții de artă, cuprinzînd un mare tezaur de pictură, donații ale unor personalități și oameni de cultură ale Veneției.

Aici, colecționarul din mine se trezește în fața unei realități care îi estompează entuziasmul și preocuparea de a strînge cu pasiunea care începuse cu peste 30 de ani în urmă, de a cumpăra din cînd în cînd cîte o lucrare de pictură ale unor pictori contemporani din București, în atelierele cărora am învățat marea lecție a artei și mai ales opțiunile colecționarului de artă.

Începem să privim cu ochi mari fiecare obiect de artă, să descifrăm preocupările și gustul pentru frumos al iubitorilor de frumos, al celor împătimiți de artă, al celor cu bani care au investit în achiziționarea acestor valori, preocupați de a lăsa însemnele trecerii lor prin viață, lăsînd posterității comori materiale și spirituale care au îmbogățit tezaurul marelui oraș.

Pentru a te introduce în atmosfera unui muzeu, care are de toate pentru toți, mai întîi am văzut acele tablouri-document în care palatele și clădirile monumentale ale Veneției sunt pictate cu toate detaliile, grija acestor anonimi din secolele 15, 16, 17 fiind aceea de a surprinde detaliile arhitecturii, ornamentele specifice, o fotografiere exactă a unui oraș devenit el însuși muzeu. Este o întreagă școala care și-au lăsat însemnele în aceste tablouri, aparent statice, împietrite, exacte dar care au o singură calitate, respectarea construcțiilor în forma lor inițială, așa cum a făcut cîndva marele Canaletto în Polonia care, a redat exact imaginea unei Varșovii vechi, care au reprezentat modele pentru edilii și arhitecții orașului de azi care au reconstituit Varșovia după tablourile lui Canaletto. Aici în Muzeul Corero sunt și tablouri reprezentînd figuri de papi, dogi,

senatori, cînd împietriți, reci, cînd jovialí și pitorești. Dar marea satisfacție o încerci cînd te oprești să admiri „Crucificarea" lui Giovani Bellini, „Pieta" lui Antonello Da Messina, „Daiana venețiană", a lui Carapaccio și mai ales faimosul tablou „Vizita" a aceluiași autor, în care surprinzi figuri de femei care prin gest, transfigurare așteaptă „un ceva". Mirarea, sfiiciunea, neliniștea, gesturile iepurilor, șerpilor, căprioarelor, exprimă frica, transfigurarea, dar și liniște și împăcarea cu destinul. Privim totodată tabloul, încadrat cu o ramă sculptată, aurită, care reprezintă „Adorarea magilor", a lui Pietro Brueghel, precum și picturi semnate de pictori venețieni pe care nu-i reține. Gustul acestor colecționari pentru artă, și mai ales pentru icoanele vechi din secolele 14, 15, 16, cu imagini ale Maicii Domnului, Mîntuitorului, Sfinții apostoli, răstigniri, scene biblice, „Apocalipsa", toate exprimă un gust profesionist, rafinat, pentru achiziționarea unor meșteri iconari valoroși ai școlii venetiene. Sunt în această sală zeci de icoane, de dimensiuni diferite care demonstrează diversitatea tematică și modul de realizare artistică. Ajungem apoi într-o altă sală de la etaj. Aici se află o expoziție numai de hărți de navigație unele foarte vechi, așa cum este cea a lui Pietro Visconte din 1318 sau cea a lui Sraziosa Benincasa din 1472 de origine calabreză, sau o alta tot a lui cu porturile Adriaticei. Am descoperit aici și alte hărți în care este prezentată Europa Septentrională din 1 septembrie 1553 în care apare și țara noastră: Transilvania, Valachia Danubiu sau Cheli (Chilia). Încerc un sentiment de mîndrie că iată într-un muzeu venețian figurează și România, dar mă întristez că într-o altă hartă a lui Siaert din 14 iulie 1550, peste teritoriul nostru este scris cu litere mari, Ungaria. În alte vitrine sunt expuse zeci de jurnale de călătorie, cu miniaturi, desene, figuri umane, construcții de cetăți, monumente în care nu găsesc însemne despre țara noastră.

Parcurgem apoi ultimile săli în care ne răsfățăm ochii privind multe stampe realizate de Canaletto, acest mare artist care cu penelul său de filigran a lăsat atîtea urme pe hîrtie dar și pe pînze despre bogata arhitectură a timpului său și mai ales cu imagini extrem de valoroase ale orașelor vechi italiene.

Cînd ieșim din muzeu, soarele stătea să apună. Trecem din nou prin Piața San Marco.

În ultima zi de ședere la Veneția ne hotărîm să mergem cu vaporeto la Murano și Burano. Privim mai întîi peste lagună și ne atrage atenția pe o insuliță silueta unei biserici. Măreția ei ne-a ispitit și ne hotărîm să facem o întrerupere a călătoriei pentru a o vizita.

Surpriza a fost enormă. Aici, am descoperit de fapt cimitirul orașului, a așa zisei „lumi bune“ a Veneției. Cînd intrăm pe sub o cupolă ca de cetate, privim varietatea crucilor și monumentelor de pe morminte care impresionează pe orice vizitator, deși spre surprinderea noastră în jurul nostru era o singurătate și liniște care ne-a dat frisoane. Nu era nici țipenie de om și totuși pe fiecare mormînt erau puse flori proaspete și candele aprinse. Ne plecăm asupra unor monumente. Nici unul nu ne-a reamintit, citind numele celor decedați de vreo personalitate. Descoperim pe o alee mormîntul marelui poet avangardit Erza Paund iar lîngă peretele zidului din partea nordică care închide incinta cimitirului mormintele lui Stravinski Igor și al Romanovilor ruși. Ne-am mulțumit numai cu atît. Am ieșit din nou la micul ponton din fața cimitirului pentru a lua vaporașul spre Murano și Burano.

Pe vaporeto trăiam încă liniștea din cimitirul „Falnicei Veneții“ în care dorm somnul de veci nu numai „băștinașii“ ci și „prigoniți ai soartei“, compozitorul rus Igor Stravinschi și descendenți ai familiei Romanovilor care departe de „Rusia mamă“ își dorm somnul de veci pe meleaguri străine. Ajunși la Murano ne desfătăm ochii privind „minunile lumii“ realizate de iscusiți meșteri făuritori de bijuterii unice, așezate în vitrine ca la paradă. De la un magazin la altul sesizezi măiestria și rafinamentul cu care sînt realizate aceste podoabe care atrag sute de mii de vizitatori, dornici de a se reîntoarce în țările lor cu o amintire valoroasă din Veneția. Privim cu încîntare la formele care le poate lua chihlimbarul și piatra venețiană, și mai ales candelabrele, din sticlă de Murano, care au devenit podoabe în mai toate clădirile și palatele din Europa și nu numai. Dar aici am avut și o altă bucurie, întîlnirea din întîmplare cu prietenul nostru român, pictorul Ion Grigore, călător grăbit prin Italia. Intrăm cu el prin diferitele magazine, ne încărcăm de lumina și culoarea acestor nestemate „ne clătim ochii“ cum s-ar zice, pictorul mai insistent solicită să vadă cîte o bijuterie de Murano, se oprește la o vitrină și cere două brățări Se uită la ele, le întoarce, le sucește și le achită. Cînd ieșim din magazin îi oferă o brățară soției mele. Generozitatea lui, bine cunoscută de noi, o impresionează într-atît că rămîne fără glas. Da, răspunde pictorul, vreau să aveți o amintire de la mine și din Veneția. De gestul lui Ion Grigore, pictorul atît de îndrăgit de noi, ne amintim foarte des și nu știm cum să ne recompensăm. El vine tot mai frecvent la noi acasă, iar într-o vară, am ajuns împreună cu el la Cotești, la vărul soției mele, unde vinul alb și rubiniu se bea la „botul

calului". La Burano nu mai ajungem, ne mulțumim că în micuța insulă din laguna Adriaticei, ne-am răsfățat ochii și inima în fața unor frumuseți realizate de iscusiți maeștri italieni ai zilelor noastre. A doua zi am plecat cu trenul spre țară. Am făcut o escală de 3 ore la Trieste, vizitînd portul și o catedrală din secolul al 14-lea unde am intrat pentru a ne ruga pentru că suntem sănătoși iar Dumnezeu ne-a avut în paza lui în periplul nostru italian.

Cind ajungem la Belgrad, am avut o mare surpriză. La ambasada română ambasador era domnul Stănculescu cu care am lucrat la Moscova. N-am văzut orașul decît din mersul mașinii urmînd ca poate, într-un alt an să pot să dau curs invitației sale de a reveni pentru 2-3 zile să vizităm și Iugoslavia o țară cu foarte multe comori și mai ales muzee. A fost un popas de numai 2 ore, prilej cu care am vorovit despre vremurile moscovite despre care avem multe amintiri de neuitat.

Călătoriile noastre în străinătate le-am făcut în general în lunile noiembrie, deoarece în acest anotimp sunt cîteva avantaje pentru că se răcorește timpul, se găsesc bilete de tren, nu există aglomerație, hotelurile sunt mai ieftine iar biletele de tren în circuit, pe distanțe lungi, la clasa II-a sunt avantajoase. În 1984, am plătit pentru 2 bilete dus-întors pînă la Madrid 2000 de lei, adică jumătate din salariul meu pe o lună. Ehei, vremuri apuse dacă ne gîndim la ziua de azi.

Ne hotărîm să facem această excursie într-un moment de entuziasm total știind că la „Geneva, cineva acolo sus ne așteaptă". Dar vai, o întîmplare și un ghinion ne-a pus în mare încurcătură. Cu 4 zile înaintea plecării, Marieta, soția mea, a avut un mare necaz. I s-a declanșat o criză puternică de sciatică, nu se mai putea mișca de dureri, încît plecarea noastră era pusă sub semnul întrebării. Am avut noroc, deoarece doctorul de la servici, al soției, i-a procurat urgent cîteva injecții cu diprofox care au fost salvatoare. Deci am plecat. La orele 18,30 plecăm din București și a doua zi la orele 13,00 suntem la Viena. Vremea este ploioasă încît pînă la orele 21 facem un tur pe bul. Wilhelmstrasse, ne învîrtim în jurul Catedralei și ne întoarcem, poposind de curiozitate prin magazinele luminate ca ziua, admirăm vitrinele și curățenia bulevardelor, privim călătorii liniștiți încărcați cu multe bagaje, frumusețea clădirilor monumentale, luminate a giorno, și ajungem la gară. La bagaje de mînă, unde lăsasem 2 valize pline cu mici cadouri, farfurii de Horezu, ouă încondeiate de Rădăuți, ștergare cusute cu arnici roșu și negru, cîteva

icoane pe sticlă, cumpărate la magazinele de artizanat, sticluțe rotunde pline cu coniac românesc, erau lucruri specifice românești, pentru a le oferi cadouri. Îmi amintesc că la Napoli cu o sticluță de coniac am dormit o noapte la „Dormitorul Feroviarilor“ de fapt, un fel de hotel, foarte curat, cu lenjerie albă apretată, cu baie și flori pe masă, încît ne-a impresionat mai ales cînd dimineața, grăbiți să ajungem la vaporul care urma să ne ducă la Capri, întrebînd cît ne costă cazarea, portarul ne-a răspuns că este gratis. A fost extrem de încîntat cînd i-am oferit o sticluță cu coniac românesc, spunîndu-ne că primește deoarece este „un dar de la frații noștri români“.

Drumul parcurs spre Spania cu trenul ne încîntă ochii. Trecînd prin Ventimiglia ajungem la țărmul mării, pe Coasta de azur și ca prin vis defilează prin fața ochilor denumirile orașelor Montecarlo, Nisa, Cannes. Citim și nu ne vine să credem. Peisajul este magnific. Stînci, vile, palmieri, clădiri monumentale, cazinouri, grădini de vară, le privim ca prin vis. Unele dintre aceste orașe le vom vizita la înapoierea noastră din Spania. Se face seară încît la orele 21,00 suntem la graniță. De fapt trecusem, francezii nu ne-au cerut pașapoartele. Noi stăteam cu „frica în sîn“ și ne minunam nu a venit nimeni să ne controleze bagajele, să ne dea jos din tren, sau să răspundem întrebărilor vameșilor așa cum se făcea la noi sau prin țările vecine Trenul cu care călătoream, devenise „un rapid“ încît, conductorul, un tînăr oacheș, cu ochi jucăuși, ne înțelege că nu avem locuri și pe loc, contra a 30.000 de lire, obținem o cușetă și ne trezim la orele 6,00 pe 3 octombrie la Port-Bon. Aici schimbăm trenul, trecînd printr-un simplu peron așa zisa vamă și de aici ne urcăm într-un expresso de o eleganță care ne-a tulburat, mai ales că nici nu am simțit că vameșii ne-au aplicat pe pașaport doar o ștampilă și ne-au urat „drum bun“. La ora 7 plecăm spre Barcelona. Peisajul de un pitoresc inedit ne încîntă ochii și inima, parcă suntem într-o lume de basme și vis. Trenul parcă alunecă pe malul Mării Mediterane, pe care alunecau zeci de vaporașe colorate, bărci cu pînze albe care păreau niște păsări miraculoase venite din alte lumi. Nu ne mai săturăm privind cu nesaț la peisajul mirific al „pădurilor“ de portocale, mandarine, și măslini. Ici, colo, pe coline, vile cochete, turnuri de cetăți, clopotnițele bisericilor care străpung cerul, unele cabane și complexe turistice și zone; de agrement, ca niște mărgele colorate care ne prevestesc că ne apropiem de Barcelona. Intrăm mai întîi printr-un tunel, pe care mergem de peste 20 de minute. Cînd trenul se oprește, urcăm cu un excalator și ajungem într-o sală

imensă, modernă, cu zeci de cabine telefonice. Nu întîrziem prea mult deoarece pe linia 5 a venit un nou expresso care mergea la Madrid. Fiind un „tren imperial" a trebuit să luăm un tichet suplimentar de viteză pentru care am plătit 3400 de pesetos. Vagonul în care ne-am urcat era de o eleganță nemaiîntîlnită pînă atunci de cînd călătoream prin Europa, în care am ascultat o muzică discretă spaniolă, într-o liniște de catedrală, și priveam fețele senine ale călătorilor. Trenul aluneca parcă pe lîngă litoral, cu încetineală care ne-a derutat, deoarece plătisem un supliment de viteză. Explicația am înțeles-o, cînd după numai 1/2 oră începuse un urcuș greu, printr-o zonă de munte, înaltă, incredibil de aridă, cu pietre înalte, țuguiate, parcă erau niște dinți izbucniți din piatră amenințători. Ici, colo, vedeai cîte vreun măslin pitic, sau petece de viță de vie arămie, atinsă de bruma toamnei. După ce trecem de orașul Saragoza, peisajul devine și mai dur, fără nici un fel de vegetație, care în imaginația noastră pare un peisaj selenar, incendiat doar de razele soarelui care a uscat totul. Privim și iar privim, ne-am săturat parcă de atîta pustietate. După cîteva ore cu trenul, peisajul se schimbă, apar plantații de portocali și lămîi, mai multă verdeață. Pentru 2 minute trenul staționează în gara orașului Guaadolajaro, așezat într-un găvan înconjurat de multă verdeață, cu o catedrală în mijloc și pe una din coline o cetate medievală cu zeci de metereze. Așezarea parcă este divină, o perlă într-o căldare peste care strălumînează soarele dătător de viață. După acest oraș peisajul se schimbă, apar tot mai des petece de pămînt cultivate cu porumb verde, plantații de meri și fâșii de miriști după care se strînsese recolta de grîu. Începe să se însereze. Dealurile se îndepărtează parcă și în depărtare se văd fascicole de lumini. Sunt luminile Madridului. Gara este nouă, de o modernitate care te fascinează, cu multe escalatoare, cu zeci de chioșcuri, cu zeci de cabine telefonice, cu săli imense în care forfotește o lume pestriță, printre care mulți arabi. Abia după ce urcăm un alt escalator și ieșim în spatele gării suntem orbiți de lumina incendiară a bulevardelor largi, flancate de palmieri și blocuri moderne, de 7-8 etaje, cu o arhitectură în stil mauric, iar pe mijlocul străzilor carouri și rozete de flori decorative care-ți încîntă ochiul. De la un telefon public sunăm la ambasadă. Ne răspunde reprezentantul Taromului care era de serviciu, care ne spune să luăm un taxi, care costă foarte puțin. Știam că nu putem fi cazați în spațiile ambasadei. Deși în acei ani lucrau aici doar 3 diplomați, printre care și un coleg de-al meu, domnul Anghel. Regretă dar ne spune n-au voie să cazeze pe nimeni.

Se înserase bine, intrăm în panică, dar a dat un telefon la un hotel cunoscut, mai ieftin, San Geramino, la doi pași de Poarta Del Sol și Muzeul Prado. Eram fericiți că vom dormi „pe săturate", oboseala își spunea cuvîntul. Ne trezim în inima veche a Madridului. Clădiri vechi, cu multe capiteluri, cu balcoane în stil rococo și gotice, cu puzderie de ghivece cu flori cu zeci de magazine concentrate pe străduțe vechi și înguste cu chioșcuri cu fructe exotice și sucuri naturale, pitzerii în fața cărora erau câte două-trei mese unde vedeai mai mult marocani și excursioniști săraci ca noi.

Ne-am propus mai întîi să vizităm Toledo, acel oraș în care a lucrat marele pictor El Greco. Gara Atoche este la numai 500 de metri de hotelul nostru. Cu o seară înainte am făcut o plimbare de recunoaștere. Este o zonă, deși în plin centru al Madridului, se simte că este locuită de lume pestriță, cu multe birturi stradale, unde își petrec mai toată ziua mulți bătrîni la o halbă de bere și un sendvici. Trecem pe sub un gang în care domnea un miros de aer închis. La acea oră matinală, ne este frică să trecem, deoarece pe jos stau culcați mulți năpăstuiți ai soartei, care cu ochii pleoștiți ne privesc cu duioșie în așteptarea unui bănuț. Este refugiul în care dorm claie peste grămadă bărbați, femei copii, care îngroașă cohorta cerșetorilor străzii. Cînd ieșim din acest „infern" suntem deja în fața gării. La ora 9,20 aveam primul tren spre Toledo. Biletul costă 490 de pesetos dus și întors, pentru două persoane. Ne interesăm și cînd avem tren spre Granada. Aflăm că este la orele 22,20 seara, iar un bilet costă 2592 pesetos. Emoțiile au trecut, știm deja cînd și unde vom începe mai întîi călătoriile noastre în Spania, lăsînd ca la înapoiere să vizităm Muzeul Padro din Madrid. Este o zi senină, cu un soare strălucitor, parcă-l simțim cum intră în oase, și care ne dă putere știind că vom ajunge în Toledo, orașul legendar al marelui pictor renascentist El Greco. Peisajul este cînd presărat de dealuri cu multe livezi și viță de vie, cu vile cochete și case de odihnă, cînd tarlale întinse de porumb cît vezi cu ochii. Cînd coborîm din tren și ne urcăm într-un autobuz, peisajul se schimbă, ne apare în față ca în lumea basmelor, panorama orașului cocoțat pe un pinten de stîncă. Pe o șosea ultra modernă, ocolind stînca Poarta del Sol, intrăm direct în inima orașului. Incredibil, Toledo nu este o simplă cetate, care gravitează în jurul Alcazarului și al Catedralei. Nu, Toledo este un oraș unic, cu clădiri legate lanț cu zeci de străduțe, cu mii de magazine și mai ales îți poți răsfăța ochii privind bijuteriile din vitrine care te amețesc, simți parcă în gură cocleala aurului, descoperi

adevărata artă de prelucrarea acestuia, formele și modelele pe care numai la Toledo le poți admira. Turiștii care curg în valuri pe aceste străduțe, cu gînduri și pliante în mîini, se opresc mai ales în fața Catedralei, o construcție monumentală, cu două altare imense, împodobită cu sute de sculpturi, cu mormintele unor regi și cardinali, cu incredibila catapeteasmă ce copleșește prin masivitate, sunt puncte de atracție spre care vizitatorii se îmbulzesc. Întreaga catedrală are în interior 16 altare, încărcate cu multe statui, cu multe icoane mari argintate, dar mai ales mica galerie de artă din adausul la imensa construcție, îți produce marea emoție cînd în sfîrșit te afli în fața a două lucrări de El Greco, un Christ rătignit pe cruce și o „Madonă cu pruncul în brațe", adevărate capodopere. Tonalitățile de negru dur și albul imaculat, culori dominante în creația artistului, reflectă starea de spirit a acestuia, bucuria și durerea înăbușită, pe care a trăit-o intens, în această cetate departe de patria sa. Cînd ieșim din catedrală privim curtea interioară în care simțim foșnetul frunzelor de palmieri, care pare a fi un cîntec venit dintr-o altă lume, să te trezească din visul atît de frumos trăit cu sentimentul unei înălțări către divinitate.

Urmăm un grup de turiști francezi, care pe o ulicioară, urcînd în pantă, fac glume, opresc circulația pentru a imortaliza prezența lor în Toledo în fotografii care să rămînă pe pînza vremii.

Trasele vizitelor lor sunt ghidate de muzeografi locali, au ținte precise, încît îi urmăm și noi, și ne oprim de data asta în fața bisericii Sfîntul Toma acolo unde există o lucrare de mari dimensiuni a lui El Greco, celebra „Înmormîntarea contelui Orgaz" o compoziție echilibrată cu multe personagii, figuri umane cu capete lunguiețe și spiritualizați. Dominante sînt culorile de negru dur și alburi tari, cu irizări de argintiu. Am stat în fața acestui tablou peste 20 de minute, trăind senzația că printre aceste figuri umane suntem și noi. Este o imagine apocaliptică, de un mare dramatism. Merită cei 55 de pesetas pe care i-am plătit la intrare.

De aici, ne continuăm vizitarea orașului, coborînd o străduță îngustă, pentru a vizita casa lui El Greco. Este un fel de mic palat, cu un etaj, construit din piatră și cărămidă roșie, o mică cetate cu ziduri groase și cu o curte interioară inundată de multă vegetație meridională și flori. În clădire s-au adunat multe pînze cu picturi aparținînd școlii de pictură din Toledo, dar sunt și peste 30 de tablouri aparținînd artistului. Curios, dar împărțirea casei parcă ar fi destinată pentru a valorifica arta. Urcăm o scară și intrăm într-un vestibul

cu un brîu lat de cahle cu reprezentări animaliere: grifoni, lei, păsări, iar în centru portretul „Sfîntului Bernard“ pictat de El Greco, puțin spiritualizat, cu fața prelungă și cu mîinile subțiate ca de femeie. Este tratată în tonalități de negru și alb murdar, iar sfîntul cu ochii adînciți spre înalt este luminat de un snop de raze de soare, care se răsfrînge uniform peste acest tablou de peste 3 metri înălțime. Este un portret din perioada toledană.

Continuăm să ne încălzim privind pictura marelui maestru, pășind cu sfială într-un imens salon, foarte înalt, cu tavan din lemn pictat, transformat în atelierul pictorului. Aici sunt peste 20 de tablouri, multe portrete de dimensiunile 1x1 reprezentînd pe sfinții Matei, Bartolomeu, Pedro, Pablo, Toma, etc. Se impune „portretul confesorului“ o figură distinsă, mesianică, cu o față aspră, rigidă, care veghează, la sufletul neprihănit al artistului, bîntuit de păcatele lumești. Și aici folosește aceleași culori închise, atenția pictorului fiind ațintită spre figura distinsă, evlavioasă, a artistului, puțin severă, dar cu ochii luminoși. Tot în atelier am rămas fără glas, privind o imagine de vis „Vederea generală a Toledoului“ din secolul 16, de dimensiunea de 1x1 m, o prezentare grandilocventă a unui oraș, peste care patina vremii și-a lăsat urmele adînci. Totul este solemn, cu zeci de străzi, configurînd imaginea de ansamblu a orașului medieval, în care tronează catedrala și cetatea Alcazar, imensă, albă, care veghează ca un străjer întregul oraș. Ieșind în stradă soarele era sus de tot, căldura se întețise, ne dăm jos puloverele. Lîngă o vitrină plină cu bijuterii, realizate de meșteri aurari locali, ne îmbie să le privim. Auzind vorbind românește, ne apropiem și intrăm în vorbă. Ni se destăinuie că li se furase geanta cu bani și pașapoarte și ne atenționează să fim atenți aici, la Toledo, unde vin mulți turiști străini se fură în plină zi ca în codru. Luăm act și ne conformăm.

Spre seară ajungem la Madrid, ne instalăm la o masă dintr-o pizzerie și ne răsfățăm cu cîte o porție de macaroane și ne permitem să bem cîte o halbă de bere. După ce mîncăm, cînd orașul se înveșmînta în culorile neonului, ne plimbăm pe străzile din zona veche a orașului privim forfota oamenilor, mai ales a fetelor elegante, zîmbitoare, care îți fac cu ochiul. Noi ne oprim în fața vitrinelor, privim și ne minunăm văzînd cele mai sofisticate bijuterii de aur, dar și vestimentația feminină, cu croieli noi, cu o paletă largă de modele de haine din piele și blănuri scumpe. Apoi ne întoarcem la hotel, deoarece a doua zi vom vizita faimosul muzeu „Prado“ situat la doi pași de micul nostru hotel.

Cînd privim de aproape clădirea Muzeului Prado, ni se pare austeră și nu de dimensiunile la care mă așteptam. Văzusem, în viața mea, muzee mari, ca Luvru, adevărate palate de secolul 16, sau muzeele Vaticanului, Ermitajului, ori muzeul din Dresda, Tel Aviv sau Viena, încît muzeul Prado, clădirea care adăpostește atîtea capodopere pare destul de mică, fără o arhitectură exterioară care să te atragă. Intrăm în muzeu cu o strîngere de inimă. Nu bănuiam că într-un muzeu mic, ca suprafață, vom descoperi opere mari, valori inestimabile care s-au impus pe plan mondial. Scutim cîte 500 pesetas plata biletului de intrare, folosind aceiași legitimație împrumutată de la pictorul Ion Pacea. Omul de la casă se uită la ea, îmi spune „mulțumesc" și începem „marea aventură".

Pornim în această călătorie a frumosului, oprindu-ne la tablourile lui Rubens de dimensiuni mari. Tabloul „Sfîntului Andrei" pare un străjer înveșmîntat în costum de epocă, maestuos, puțin rigid, cu ochii adînciți în orbite, cu o față blîndă de om străluminat de sfințenie. Lîngă el, un alt tablou intitulat „Femeia pe cal alb" energică, focoasă, bărbătească, și hotărîtă, impune o figură solemnă. Colorismul său, tonalități de albastru, galben și vișiniu are o luminozitate pe care ai vrea să o atingi cu mîna. Ne oprim în fața altui tablou „Hristos la malul mării", cu acea înfățișare serafică, pură, cu ochii pătrunzători în lumea infinitului. Tablourile semnate de Tintoretto „Lupta sfîntului Mihail cu satana" vegheată din ceruri de Sfînta fecioară Maria cu pruncul în brațe" sau „Portretul unei femei în doliu", se evidențiază forța dumnezeiască a învingătorului, în lupta cu diavolul și forțele răului. Ne oprim apoi în fața tablourilor semnate de Ribera, Velasquez, Mantegnat, Boticelli, cu cele „Patru ipostaze ale vieții" un elogiu adus armoniei dintre generații dar și un omagiu adus Creatorului. Am privit apoi cu sufletul descătușat, picturile lui Murillo de sfinți cu fețe spiritualizate care emană căldură și bunătate, sau lucrări de Iacob Jordaens în care figura lui „Isus răstignit pe cruce", sau „La mormîntul lui Christos", exprimă durere, dar și credință în cel de sus. Am văzut în circuitul muzeului zeci de alte tablouri ale maeștrilor spaniolii din secolele 16-17, semnate de El Greco, Vasco Pereira, Zurbaran, Ribera, care mi-au întregit cunoștințele despre școala spaniolă de artă, cu trăsăturile ei specifice, dovedind continuitate, măiestrie desăvîrșită, forța talentului artistic, ridicat pe cele mai înalte culmi ale civilizației. Aici, în acest faimos muzeu de renume mondial, mi-am modelat sufletul, m-am încărcat și mi-am dezvoltat

gustul și pasiunea pentru frumosul din viață și artă. Încă odată m-a iluminat.

În ziua următoare la orele 23, ne-am propus să facem o călătorie pe care n-am visat-o niciodată. Să vizităm faimoasa Granada, orașul cu rezonanță de legendă, într-o lume de vis, în care civilizația maură și-a impus geniul său creator în materie de arhitectură, arta mozaicului, sculptură, miniatură și pictografie, dînd o nouă înfățișare frumosului din viață în faimoasele palate ale Alhambrei și Muntele sacru al spaniolilor.

Cînd ajungem în gara Granadei, era ora 6 dimineața. Deși o gară mică de munte, iar din tren a coborît puțină lume, grupurile de ghizi care mai de care mai zgomotoși, încercau să te convingă să-ți fie călăuză prin „lumea de vis" a Alhambrei cu numai 1250 de pesetas, ne ispitește, dar prețul cerut este destul de mare. Neavînd bagaj, ne hotărîm să urmăm un mic grup, de tineri francezi, care gălăgioși urmau ghidul și începuseră urcușul printr-o pădure seculară de brazi și molizi, dar nu putem să rezistăm ascensiunii acestora, încît rămînem în urma lor, fericiți că suntem pe drumul cel bun, singurul care duce spre complexul Alhambrei. De pe un mic promontoriu zărim doar conturul cetății, cîteva clădiri roșii cu turnuri. Scurtăm drumul asfaltat pe care îl fac mașinile și ne abatem pe o cărăruie care ducea tot la Alhambra. Ne oprim la o cișmea, bem apa rece de izvor și dintr-o dată zărim poarta gigantică de intrare în marele complex de clădiri incendiate de un soare care le dădea frumusețe și măreție. Ne legitimăm „ca artiști" și intrăm în prima sală. Cînd ridicăm ochii în sus și privim tavanul rămînem muți. Ți se oprește respirația, cînd vezi rafinamentul desăvîrșit cu care meșterii mauri au implantat plăcile de faianță colorată, finețea desenelor miniaturale, linia desenului și sincretismul culorilor se împletesc în figurile animaliere, în flori, în ghirlande cu împletituri de foi de acant și stejar, toate într-un joc subtil de culoare, în care albastru și albul imaculat, arămiul și violetul iradiază o lumină orbitoare, te îndeamnă să închizi ochii și să visezi. De la încăpere la încăpere descoperi incredibilul, nu-ți vine să crezi că omul a putut crea asemenea artă de un rafinament și o măiestrie desăvîrșită în care numai mîna lui Dumnezeu putea să înfăptuiască. Cînd pătrundem în curtea interioară a Alhambrei ni se oprește respirația. Nu mai ai ce spune. Capitelurile care susțin cupolele de la cele două intrări în palat, sunt ca niște spirale cu zeci de motive sculptate, care privite prin lumina jeturilor

de apă, iau forma unor fecioare care se rotesc într-un dans amețitor. Parcă ești într-o altă lume.

Miracolul formelor pe care le poate lua piatra, șlefuită cu mîinile și sufletul arab, dar și pictura miniaturală de pe pereții saloanelor dormitoarelor, sălilor de taifas, sufrageriilor și dormitoarelor folosite de emirii arabi, sînt embleme ale gustului pentru frumos, semn că în această oază de liniște în împodobirea căreia au zăbovit și meșterit cei mai iscusiți artiști ai lumii arabe, pentru a-i da strălucirea și statornicia veșniciei, este o emblemă a unei culturi înrădăcinată adînc în pămîntul arid al acestui colț de lume. Cînd ieșim din palat și privim faimoasele curți interioare, vestitele „curți ale teilor", ale „mirtului", ale „portocalilor" dar și oazele de verde crud al așa ziselor „grădini suspendate" înconjurate de ochiuri de apă și cu zeci de fîntini arteziene, parcă te afli intr-un mic paradis creat aici, pe acest platou la o altitudine de peste 500 de metri, la care parcă a muncit însuși Dumnezeu. Stăm pe o canapea și ascultăm clipocitul apei jucăușe, care izbucnește din instalațiile speciale, ascunse privirii omului, încît crezi că aici, pe această înălțime, în această lume „a Semiramidelor" arabe, aceeași mină dumnezeiasca a vegheat pentru ca această bijuterie să dăinuie în veacuri. Alhambra este o realitate, care nu are asemănare, un dar al cerului pentru oamenii acestui pămînt stropit cu sudoare, lacrimi și sînge, în decursul istoriei sale milenare. Stăm la soare, ne încălzim oasele. Suntem obosiți încît, trăind bucuria de a fi văzut „minunea, minunilor" această frumusețe de basm din vremea visurilor din copilărie, ni se închid pleoapele și în acel început de vis, aud parcă o voce, care vine de undeva din hăul unei văi care se cască ca o amenințare un cîntec știut din copilărie „Granada, Granada" care-ți inundă sufletul de melancolie. Deschidem ochii și deodată, pe caldarîmul din fața platului apare, un orb, care sprijinit de un baston, cu voce care venea parcă dintr-o altă lume, trecu pe lîngă noi, ca o umbră, cadențîndu-și pașii, întinzând o mînă. Soția se ridica, scoate 5 pesetas, rămînînd cu ochii înlăcrimați. M-am dus lîngă ea și sărutîndu-o i-am spus:

— Iată că aici, pentru o clipită, în inima Granadei, am retrăit visul de aur al copilăriei noastre, pe care n-am să-l uit niciodată". Era ora 15,30 cînd la această oră, grupurile de turiști încep să se retragă, și încep să apară familii de localnici, cînd conform unei cutume, statornicite de primăria locală, cetățenii orașului au intrare liberă în acest mic paradis. Noi, fiind deja în incinta Alhambrei, privim cu interes acea vale adîncă care se căsca în fața noastră și

rămînem uimiți că, din pereții muntelui de piatră, ieșeau tulumbe de fum care în contact cu aerul luau niște forme bizare. Am aflat că acolo, în grotele transformate de gitani în locuințe, își duc viața tihnită peste 10 familii. Starea lor materială se pare este destul de bună, deoarece în fața acestor „mici hoteluri pitorești" împlântate în stîncă, stau ca la paradă înșirate, peste 15 mașini luxoase ale țiganilor. Cînd ne întoarcem privirea înapoi, deja mulți locuitori ai Granadei intrau în palat. Intrăm din nou și noi. Acum este mai puțină lume, încît savurăm cu alți ochi pictura bogată a interioarelor, a plafoanelor pictate cu motive arabe, dar și a capitelurilor interioare placate cu faianță, de toate culorile, totul aranjate cu dibăcie și rafinament inegalabil. În fiecare încăpere pereții sunt îmbrăcați tot în faianță, cu motive care nu se repetă în alte camere, doar coloritul cahlelor rămîne același: alb, verde, bleu, marou și un galben închis. Parcurgînd încet, nesiliți de nimeni, fiecare încăpere aranjată cu gust, fără prea mult mobilier sau obiecte decorative, te îndeamnă la meditație, la visare, din care parcă ne trezește buchetele de palmieri pe sub frunzele cărora simțim răcoarea serii care vine dinspre munți. Cu un autobuz ajungem numai în jumătate de oră. Soarele încă mai dogorește încît ne dă parcă noi puteri și facem o plimbare prin orașul în care localnicii, mai ales bătrînii, își plimbă patrupedele pe marele bulevard. Ne oprim și intrăm în Capela regală, atrași de ecourile unei orgi care ne îndeamnă la meditație. Luăm loc pe o bancă și cufundați în lumea credinței, privim pictura murală și monumentalele altare, care parcă stau agățate de jur împrejurul acestei nave imense, peste care muzica divină pătrunde în inimă ca niște aripi de îngeri care plutesc în jurul nostru. Este o slujbă scurtă, numai de 30 de minute. Ieșim în bulevard, trecem pe lîngă Universitatea „Iusuf" din secolele 14-16, iluminată puternic de jeturi de reflectoare. Intrăm apoi în partea veche a Granadei, cu străduțe înguste, în care forfotesc mai ales arabii și africanii, oferindu-ți talismane din piele, poșete pictate, baticuri cu emblema Alhambrei, dar și instrumente specifice și podoabe marocane. Nu mai avem timp. Trebuie să ajungem la gară pentru a lua trenul de noapte spre Madrid.

* * *

Ajunși la Madrid ne ducem direct la Ambasada noastră. Aici Vasile Șandru, ambasadorul României a dorit să-l informez despre viața literară din România și, știindu-mă iubitor de artă să-i spun despre noutățile din domeniul artelor plastice. La o cafea fiartă în nisip,

își cere scuze că nu m-a putut găzdui în spațiile Ambasadei, din cauza instrucțiunilor foarte severe venite din țară, mărturisindu-mi că ar fi făcut o excepție, să mă cazeze, dar din cauza „oamenilor cu ochii verzi" care știu și văd totul, nu vrea să riște, deși într-o ambasadă atît de mare, are destule camere libere, „este o prostie", dacă nici pentru diplomații români nu se face excepție, e dureros. I-am spus că totuși, m-am descurcat, am găsit cazare în mici hotele „fără stele", dar confortabile. Discuția a fost sinceră, prietenească. Era o zi de duminică, m-a întrebat ce am vizitat, ce mi-a plăcut mai mult, ce impresia am despre Spania? I-am răspuns că mai întîi m-am bucurat că „Spania este invadată de afișele cu poza lui Marin Sorescu, care fusese cu o săptămînă în urma prezent la „Festivalul Internațional de poezie" de la Madrid. Un afiș de 1 metru pe 75 al poetului, era lipit pe mai toate panourile de afișaj ale marelui oraș. La înapoierea noastră în țară i-am spus lui Mărin" că l-am văzut la Madrid, mare de tot dar… pe afiș. S-a bucurat reamintindu-mi că la o manifestare complexă la Dortmund în Germania, în delegația romană l-am „reprezentat cu cinste la prezentarea piesei sale Matca", eu fiind în sală, ca reprezentat oficial, am fost confundat de public cu autorul piesei, fiind aplaudat de public la sfîrșitul piesei.

La Madrid însă, discuția cu ambasadorul român ,un intelectual sensibil și elevat, iubitor de literatură și artă, m-a îndemnat, să nu plec din Madrid, pînă nu văd și Memorialul „Escurial" nu departe de oraș. Se poate ajunge cu un autobuz care pleacă din „San Martin" din oră în oră, „te asigur că nu veți regreta". I-am mulțumit, ne-am luat rămas bun și cu o mașină a ambasadei ajungem la autobaza din San Martin de unde luăm autobuzul. Drumul este de un pitoresc inedit, care șerpuiește printre păduri de portocali și mandarini. Ochii noștri prindeau pe retină acea cruce imensă din marmoră, albă, simbol al rezistenței și recunoștință pentru jertfele eroice ale partizanilor spanioli căzuți la datorie. Aflasem că, la temelia crucii sunt îngropați o parte din eroii nemuritori. Cînd ajungem la Palatul Escurial unde tronează o catedrală imensă, iar în jur este o liniște totală, fără excursioniști, ne dumirim. Era duminică, complexul muzeal era închis, duminica nu se poate vizita. Suntem mîhniți, nimeni nu ne-a spus la ambasadă că duminica Escurialul este închis, nu puteam vedea nici mormintele regilor spanioli deja este pregătită cripta în care își va găsi somnul de veci actualul rege al Spaniei. Am suferit că de la Escurial plecam doar cu imaginea imensului palat, o construcție

maestoasă, dar rece, implantată pe un munte, încărcată de o bogată istorie seculară.

Seara, la orele 19,00 avem un tren spre Barcelona. În cușetă au venit 2 studenți marocani, unul face cibernetica la Geneva și celălalt farmacia la Paris. Se încinge o discuție foarte sinceră. Mi-au spus că are colegi care studiază în România, că știu că în țara noastră există o școală de medicină printre cele mai bune din Europa, că la noi „sunt fete foarte frumoase", că este o țară cu multă vegetație, cu munți înalți, cu un climat temperat, cu o mare Neagră, care are un litoral unde vin la plajă și mulți marocani. Unul dintre ei, cel de la medicină, mi-a spus că este iubitor de pictură, că și-a încercat norocul, deschizînd o mică expoziție într-un club de la Paris. Dimineața cînd noi ne pregăteam să coborîm la Barcelona, ei erau treji. În amintirea acelei nopți, cînd am tot vorbit despre toate, studentul de la cibernetică îi oferă ca „amintire" o poșetă din piele, pictată cu arabescuri; iar noi îi oferim o sticluță de coniac românesc. În gară dăm un telefon unei doamne, românca Rodica Regolado Roșca, recomandată de dl. Anghel de la Ambasada noastră de la Madrid, și ajungem în 10 minute pe str. Estruch nr. 34, unde pe o firmă mică, luminoasă, citim „Restaurant București". Doamna Rodica ne primește cu dragoste, ne oferă și cazare la un preț derizoriu, lăsăm bagajul, îi oferim o sticlă cu țuică, cîteva farfurii de Horezu, un ștergar țărănesc și după o gustare frugală, ne luăm zborul.

Primul drum este vizitarea Muzeului Picasso. Ne oprim mai întîi și intrăm într-o catedrală, multe altare laterale, dar nu de grandoarea catedralei din Toledo. Străbatem cîteva străduțe strimte, și ne oprim pe strada Montcada, unde zărim pe pînză albă, pusă de-a curmezișul străzii pe care era scris cu negru „Muzeul Picasso." Muzeul a fost înființat în martie 1963, într-un palat vechi cu o arhitectură specific barceloneză. În prima sală ne întîlnim cu mici desene, de mărimea unor vederi și picturi miniaturale, în stilul picturilor lui Grigorescu și Andreescu. Într-o altă sală întîlnim tablourile, realizate în manieră clasică ale părinților și al prietenilor ori personalități locale, sau peisaje. Ne oprim în fața unei picturi intitulată „Știința și Caritatea" în care, pe patul morții, un personaj este vegheat de un doctor cu siringa în mînă, iar în partea opusă o călugăriță citindu-i dintr-o carte bisericească. Este o pictură impresionistă din care sesizezi unele stîngăcii în compoziție și culoare. În sala 14 se află o pictură interpretată în stil modern, a cunoscutei pînze „Faimoasa familie" a lui Velasquez" pe care am văzut-o în Muzeul Prado din Madrid. Sunt

și alte interpretări după operele lui Delacroix și Poussen. Într-o altă sală sunt expuse peste 40 de lucrări de ceramică, pe care sunt pictate cucuvele, raci, porumbei, șerpi, lei și alte animale, donate de Jacqueline Picasso în anul 1982. Într-o altă sală, sînt expuse afișe, realizate de artist, litografii, metaloplastie, desene. Muzeul este mai mult un muzeu documentar, în el lipsesc marile piese de mai tîrziu care l-au făcut celebru pe marele lor compatriot. De la Muzeul Picasso, la numai 100 de metri, ajungem în faimosul bulevard Rambla, inima fierbinte a Barcelonei, la capătul căruia se ridică parcă din spuma mării, faimosul monument al lui Colon. De aici poți lua un teleferic, care face un cerc la mare înălțime pe deasupra unei porțiuni a mării de unde poți privi o panoramă unică a Barcelonei, cu străzile și bulevardele largi, care pornesc din piazza Catalygnia în zeci de raze care trec dincolo de parcul Quiel. Îi propun soției să urcăm și noi în teleferic, să admirăm imaginea de basm a Barcelonei, dar nu reușesc să o conving, îi este frică. Ne întoarcem pe marele bulevard Rambla, zona pietonală a Barcelonei. Aici, admirăm cu nesaț țigăncile spaniole, care stau proțăpite în mijlocul florilor, ele însele niște „frumuseți ispititoare care prin reclama pe care o fac, nu poți să rămîi nepăsător și te îndeamnă să cumperi măcar un fir de trandafir. Marieta le admiră minute în șir, n-ar mai vrea să mai plece de lîngă ele, îmi calc pe inimă, îi cumpăr un trandafir și i-l ofer. Era atît de emoționată, încît i-au dat lacrimile. Ne uităm cu interes pe partea opusă a bulevardului unde trăim cîteva clipe în tovărășia păsărilor exotice, care din împărăția coliviilor, își revarsă cîntecele lor, parcă te cheamă să le redai libertatea de zbor. Este o împărăție a păsărilor exotice de pe toate continentele, de toate mărimile și culorile pe care ai dori să le mîngîi. Mergem mai departe, îmbătați de mirosul mormanelor de flori și acompaniați de cîntecul sfîșietor al păsărilor care își cer dreptul la libertate. Ne uităm în jur. Sunt zeci de scaune, legate unul de altul cu lanțuri subțiri și ne mirăm că nu se așează nimeni pe ele. Noi ne-am așezat confortabil să ne odihnim picioarele obosite.

N-am stat nici 2 minute și nu știu de a apărut o zdrahoancă cît un munte și cu un ton autoritar ne spune „Plata vă rog". Ne uităm unul la altul și fără să scoatem o vorbă, cu un gest pe care îl facem, ne ridicăm și o pornim pe același bulevard comentînd.

— Vezi dragă ce înseamnă proprietatea particulară, se scot banii și din piatră seacă, dar de la turiști. Nu-i iartă, ei știu că noi avem nevoie să ne odihnim, că ne dor picioarele și pentru asta

trebuie să plătim! Plecînd mai departe, știind că am economisit 100 de pesetas, luînd poziția de drepți de pe scaune, ne-am răzbunat în piazza Catalunia, cumpărînd 2 înghețate care ne-au astîmpărat setea. Înserarea a venit încet, cu pași moi și cu o lumină feerică care izbucnea din felinare puternice și din vitrinele și reclamele care iradiau ca niște flăcări multicolore.

A doua zi dimineața ne întîmpină în holul micului hotel doamna Rodica dornică să știe ce impresii ne-am făcut prima zi în Barcelona. Ne sfătuiește să ne ducem în Parcul Quiel, să vedem ce minuni a înfăptuit într-un timp record, marele arhitect de talie Europeană, faimosul rege Gaudi, care prin tot ce a construit în Barcelona a adus un suflu nou, original, edificiilor importante din oraș și în special prin construcția catedralei „Sagrada Familia" cu acel turn neîntrecut în înălțime din Barcelona, cu acele dantelării de stucaturi și forme ce amintesc de faimoasa bisericuță Vasile Blajenîi din Piața Roșie din Moscova. Din Piața Catedralei luăm autobuzul 19 care duce spre parcul Quiel. Privim prin geam cum din loc în loc, au răsărit pe marele bulevard aceste clădiri realizate de Gaudi, fardate cu imobile sofisticate, cu adause de ornamente ca niște jucării din plastilină, care iau forme pe care închipuirile și plăsmuirile artistului din nopțile de nesomn, au căpătat caracterul de unicate, nemaiîntîlnite în arhitectura spaniolă. Ele par niște bijuterii filigranate, decupate din marmură și plăci de mozaic, pe care Gaudi le-a prins în lanțul strîns dintre clădirile care poartă numele marelui „cetățean de onoare al cetății". Cînd ajungem sus, în parc, privim în spatele nostru panorama de basm a Barcelonei. Aici te simți printre grote, arcade, fîntîni, himere, statui, ca într-un iarmaroc, în care ingeniozitatea lui Gaudi a născocit o lume mirifică, aproape ireală. Stăm pe un fel de canapea arcuită, placată cu bucăți mici de piatră colorată și marmură albă și admirăm panorama Barcelonei, cu bulevarde străjuite de palmieri și leandri, care se resfiră ca niște raze care se întretaie unele cu altele.

Pe unele clădiri monumentale în apropiere de noi, mîna lui Gaudi, cu coloritul acoperișurilor care se suprapun peste cenușiul depărtărilor, parcă e un mister peste care domnește figura luminoasă a lui Gaudi acest constructor și arhitect care a împodobit orașul Barcelona cu însemnele trecerii lui prin viață, curmată ca și a lui Labiș al nostru de un tramvai neștiutor, care într-o clipită a curmat viața unui artist de geniu. Ajungem și la cea mai reprezentativă lucrare a lui Gaudi, faimoasa catedrală „Sagrada familie". O privim și ne

minunăm. Simt că ameţesc, că totul se învîrte în jur, că de pe turn se desprind acele adăugiri florale, ca nişte bulbi de cepe, pe care Gaudi l-a implantat ca podoabe ale sufletului, acolo sus, de unde să privească lumea ce va veni. Sunt aici numeroase simboluri, o îmbinare fericită a elementelor clasice, gotice şi moderne, o sinteză a unui stil care să desăvîrşească templul veşniciei şi a scurgerii inexorabile a timpului.

Urcăm cu liftul acest turn al catedralei, înalt de 60 de metri de unde scurtăm depărtările. Ce vedem cu ochii sufletului întrece orice închipuire. Corăbiile celor peste 400 de biserici, care plutesc pe pînza vremii, par nişte îngeri care ţin sub priviri statornicia pămîntului. Ne înălţăm ochii şi-n vîrful turnului vedem cîţiva meşteri care adăugau nişte structuri în formă de ciuperci, cu încrustaţii de piatră colorată, parcă ar fi nişte figuri de oameni contorsionate aspirînd spre înalt. Ne uităm în jos, vedem scheletul acestei catedrale, înconjurat de schele pe care „meşterii Manole ai Spaniei“ adaugă ceea ce marele Gaudi nu a putut înfăptui în viaţă. Ei continuă cu credinţă, avînd în faţă planurile şi schiţele lui Gaudi, să ducă la bun sfîrşit această capodoperă. Cînd coborîm, răsuflăm uşuraţi, simţim pămîntul sub picioare şi ne închinăm sfinţilor din piatră care au vegheat urcuşul nostru în lumea gîndită şi înfăptuită de un mare arhitect care a revoluţionat arhitectura străveche a Europei. Acest monument, este un poem în piatră lăsat de Gaudi posterităţii. În sala de la intrare în acest edificiu, introducînd 200 de pesetas într-un aparat, timp de 12 minute, pe o muzică de orgă în care străbat ecouri din naiul marelui nostru compatriot, Gheorghe Zamfir, privim pe un mic ecran tot ce a creat marele Gaudi pînă în anul 1926 cînd a fost strivit de un tramvai, scos din uz astăzi, barcelonienii răzbunîndu-şi marele artist, care ca şi Brîncuşi a revoluţionat arta şi arhitectura. Seara la orele 19,00 plecăm spre Nisa. La orele 8,15 dimineaţa, debarcăm în oraşul în care n-am visat niciodată că vom ajunge, pe coasta de Azur a Franţei.

Primele informaţii le luăm din gară de unde obţinem gratuit un pliant al oraşului. Ne propusesem să facem această întrerupere a trenului să vedem aici, muzeele Chagal şi Matisse şi de ce nu, riviera mării mediteraniene. Lăsăm bagajele la serviciu bagaje de mînă, plătim o sumă simbolică şi începem să urcăm spre muzeul Chagal urmărind indicatorul care ne arată direcţia spre locul în care era deschis de puţin timp. Poate că nicăieri în călătoriile noastre, nu am văzut atîtea palate, atîtea vile, construcţii vechi şi noi, cu curţi

interioare în care domină maestoși palmieri, cedri, măslini și leandri mirositori. Curățenia străzi este fantastică. Civilizația oamenilor, politețea, este proverbială. Cînd întrebi ceva, se strîng în jurul tău mulți pietoni, sunt obișnuiți cu străinii, au răbdare, și-ți răspund la întrebări. Este foarte cald, urcușul ne toropește, oboseala se simte. Clădirea muzeului este modernă, ca un templu, în care sînt multe tablouri, sculpturi, desene litografii cu caracter biblic, interpretînd noul și vechiul testament; de la „Potopul lui Noe", „Izgonirea lui Adam și Eva din Paradis", de la „Moise primind decalogul", la „Facerea lumii" și „Sacrificiul lui Isac" realizate în manieră modernă, liberă, fără prejudecăți, în tonalități de verde crud, roșu violentat și galben difuz, au o prețiozitate și luminozitate care te îndeamnă să le mîngîi. Muzeul este considerat un fel de Complex muzeistic funcțional, în care prietenii lui Chagal din Franța, Italia, SUA vin din cînd în cînd la congrese, întîlniri, seri muzeale, dar și mulți fani ai artistului. Urmînd același indicator, continuăm să urcăm, încîntîndu-ne ochii de priveliștea și panorama orașului, care se dezvăluie într-o grandoare și măreție puțin sfidătoare.

Muzeul Matisse, adăpostit în vechiul parc al orașului, acolo unde se află urmele construcțiilor romane, și în care a apărut o construcție mai nouă, cu elemente de arhitectură clasică, se îmbină totuși armonios cu clădirea Muzeului de arheologie. Spre regret, aici sunt puține pînze reprezentative al pictorului, în schimb sunt cîteva de mobilier de stil baroc, un birou, o comodă, cîteva scaune și un candelabru cu 6 brațe din cristal. Privim cu interes desenele sale, parcă am vedea desenele lui Palladi, au atîta asemănare. Tușa sigură, linia clară, redă figuri umane, în special de bătrîni, copii, multe nuduri și mai ale forme geometrice viu colorate. Muzeul este o imagine palidă a creației lui Matisse. Suntem fericiți că i-am văzut desenele, mape întregi expuse în passpartouri pe un fel de plăci din plastic pe care le răsfoim cu plăcere, printre ele un desen cu o ie românească.

De aici, cu un autobuz ajungem în port, pe faleză și ne plimbăm printre palmierii falnici care se întind pe kilometri. Băncile, una lîngă alta, parcă te cheamă să te așezi pe ele, de unde să privești litoralul în toată frumusețea lui, în față avînd Marea Mediterană, iar în spate splendida panoramă a orașului. Deși este luna octombrie, soarele blînd, te îmbie la meditație. Priveliștea și peisajul orașului, clădirile nu mai înalte de 6 etaje, foarte diferențiate ca arhitectură, linia modernă, suplă, în care domină cofrajul metalic și multă sticlă,

sunt semnele unei noi mentalități în ce privește construcțiile specifice orașelor care se bucură de un peisaj în care litoralul mări îți oferă noi forme prin care să aduci un plus de frumusețe unui oraș turistic de talia Nisei. Porțiunea de litoral, dintre plajă și bulevard, are o zonă foarte lată de promenadă, de unde poți privi vapoarele și bărcile pescarilor care plutesc pe o mare albastră și liniștită. Plaja este aproape pustie. Ici colo vezi cîte un individ care își expune moaștele la soare sau se încumetă să intre în apă. Încerc și eu să ating cu degetul apa mării. E rece, dar pentru a o face pe viteazul, să nu zic că nu am făcut baie în Marea Mediterană la Nisa, orașul cu mulți turiști ai Franței, îmi dau jos îmbrăcămintea și sub privirile soției, derutată de eroismul meu, mă azvîrl în apa rece, dar tonifiantă. Lipsa nisipului – ah, unde-i doamne nisipul de la Mamaia, – și pietroaiele care-ți străpung parcă picioarele, mă face să ies imediat din apă, și adresîndu-mă soției care rămăsese uimită de curajul meu, îi spun: Gata, m-am botezat, să nu spui că n-am fost în Franța, la Nisa. Tot litoralul este numai din pietricele mărunte, de toate culorile, aduse din adîncul mării. Ca să nu zicem că nu am servit masa de prînz la Nisa, mîncăm cîte un sendvici și bem apă de Evian. Ne fotografiem și parcă norii bucălați și alburii care se plimbau pe cer, au început să cearnă picături de ploaie măruntă. Nu durează mult și din nou apare soarele. Iată ne răsfățăm, într-o climă mediteraniană care ne mîngîie ca pe niște copii mici. Ne mai plimbăm pe faleză, intrăm în cîteva magazine ca să ne clătim ochii, cumpărăm 2 baghete și faimoasa mortadella și ne îndreptăm spre gară, cînd avem tren spre Monaco-Monte Carlo, la orele 17,00. Trenul face numai o oră. Peisajul este încîntător, cu mulți palmieri, livezi de portocali, chiparoși și parcele de levănțică. Ici, colo se văd coloșii de piatră și oțel ai miliardarilor, apoi întreaga panoramă a orașului, în care clădirile, blocuri înalte, stau înghesuite unele peste altele. Am coborît în gară, ne uităm în jur cu ochii care se închid și se deschid văzînd cum, unele peste altele, pe versantele muntelui, trăind sentimentul că ai în față niște păsări gigantice, sau nave extraterestre, care plutesc pe pînza vremii, descoperi cutezanța marilor arhitecți și constructori francezi, care au durat un adevărat oraș megalitic. Ne uităm și nu ne vine să credem că ingeniozitatea oamenilor de știință a putut ridica pe asemenea culmi un asemenea oraș. Totul pare un vis frumos pe care îl ai numai în visele copilăriei. Urmînd o șosea care urcă în spirală pe spinarea unei înălțimi, ajungem în fața cetății și apoi a palatului principal unde asistăm cum se schimbă

garda, cum defilează sentinelele făcînd mișcări în pas etalonat, dar grațioase în veșminte specifice de epocă. Am realizat pe loc că aici, s-a statornicit un adevărat stat, poate cel mai mic din lume, unde tradiția trăiește și prosperă și unde în străduțele cu magazine ultra luxoase, citim cu uimire prețurile astronomice ale obiectelor de podoabă și bijuteriile din aur și argint, în care au acces numai miliardarii. Clădirile nu prea înalte, restaurate recent, au fost fardate în așa fel ca să dea impresia acelui parfum de epocă. Ne impresionează silueta zveltă a Catedralei, în care intrăm cu emoție și privim în rotundul altarului criptele din marmoră sculptate cu foi de acant, ale principilor Monacului, și unde am descoperit, în partea stîngă mormîntul fostei principese Grace, cunoscută artistă, pe lespedea căreia erau doar două garoafe roșii, proaspete. De aici ajungem în grădinile palatului, împiestrițate de flori de toate mărimile și nuanțele, înviorate de firele jucăușe de apă, care țîșnea din pămînt. Fîntînile arteziene împrospătau aerul, iar parfumul florilor te adormeau. Am stat pe o bancă și parcă pluteam, ochii priveau ca într-un spectacol, felinarele s-au aprins, strălucinînd puzderia de blocuri, care se înșirau ca niște mărgele jucăușe pe pereții golași ai muntelui. Cînd seara se lasă, cînd cerul pare foarte jos, iar stelele stau să cadă peste tine, abia atunci realizezi ce înseamnă acest oraș, la luminile neonului. Ne oprim la malul mării și privim cum la cumpăna înserării vapoarele din larg și de pe faleză, își aprind felinarele care sclipesc ca niște stele viu colorate. Vaporașele transformate în mici restaurante, cu zeci de mese pe punte, unde își petrec serile de dans tinerii, ne trezește amintiri duioase. Ascultăm muzică lentă, muzică de promenadă și visare, și realizăm că tinerețea noastră încet, dar sigur a trecut. Ne întristăm și ne gîndim ce-o mai fi prin țară? Ce ne mai așteaptă, încotro o mai luăm. Lumea e frumoasă și vrem să o trăim!

Ne îmbrățișăm, ne bucurăm de marea șansă pe care am avut-o de a poposi numai pentru o jumătate de zi în orașul miliardarilor și de odată, parcă treziți dintr-un vis și privind la miile de steluțe de pe cer, dar și la muntele din fata noastră unde s-au înălțat palate și vile cochete și deodată soția tresare și-mi spune:

— Dar faimosul Cazinou în ce loc se află? Mi-ar place să-l vedem măcar, prietenii din țară o să ne întrebe dacă am băut măcar o halbă de bere. în elegantele saloane cu candelabre somptuoase și mese de biliard. Privim cu ochii iscoditori și descoperim într-o mică oază de verdeață, un castel alb inundat de o baltă de lumină.

— Acolo trebuie să fie Cazinoul, hai să-l luăm cu asalt!

Mergem pe sub poalele muntelui și în drum întîlnim doi tineri pe care îi întrebăm: Unde e cazinoul? Se opresc, ne întreabă ce nație suntem, cu o amabilitate franțuzească, ne răspund: Primul drum la dreapta și în sus, de tot, se află Cazinoul. Deși drumul este luminat ca ziua, rar vezi cîte vreun călător. Trec pe lîngă noi mașini și iar mașini, mărci luxoase, dar pentru noi rămîn niște enigme. Ajungem în fața unei clădiri albe, ca o lebădă, iluminată cu reflectoare puternice parcă ar urca spre cer. Era într-adevăr cazinoul, învăluit într-o vegetație luxuriantă. Curtea din jur, înconjurară de ziduri groase, în care se odihnesc fără clienți, zeci de mese și scaune vegheate de statui care „supraveghează acest spațiu de vis". Stînd la o masă, privim cum din foarte multe mașini, ultimul tip, coboară o lume de o eleganță sclipitoare, pătrund în cazinou, iar majordomii preiau cheile mașinilor și le adăpostesc în garajele muntelui. Ne uităm în holul de la intrarea Cazinoului, privim interiorul unui salon somptuos, cu candelabre grele din bronz aurit, care dau strălucire oglinzilor venețiene, statuilor și tavanelor sculptate. Ne gîndim unde or fi biliardele, jocurile de noroc sau separeurile unde se fac marile orgii, unde curg banii rapid ca apele învolburate al mării. Nu știm ce se întîmplă în acest mare palat al desfrîului, accesul nostru a fost interzis de un majordom care s-a uitat puțin cam chiorîș la noi și i-am înțeles „mesajul". Ne-am răzbunat totuși. În grădină, ne-am așezat la o masă și am luat gustarea. Un baton de pîine și am băut o sticlă de Coca cola care ne-a trezit la realitatea pe care o trăiam.

Fericirea noastră a fost imensă. Acum, după 20 de ani, cînd ne uităm la fotografiile și vederile ilustrate ale Monte-Carloului, amintirile de atunci bat azi ca niște clopote vechi și dogite, peste care marele tăvălug al timpului încet, dar sigur va așterne voalul uitării. Noi însă, cît vom trăi, putem spune că, am vizitat o perlă a Franței, Monte Carlo.

Într-o altă perioadă a vieții mele, am fost de mai multe ori la Paris, singur sau cu soția, în „Orașul Lumină" într-una dintre cele mai frumoase capitale ale Europei, în orașul în care pot spune, că mi-am îmbogățit cunoștințele despre arta Renașterii vizitînd mai ales muzeele și monumentele, catedralele și cimitirele, palatele regale și celebrele parcuri care mi-au rămas întipărite în găoacele ochilor setoși de frumusețe. Cine n-a visat să vadă, măcar odată în viață Muzeul Luvru, Versailles-ul, Arcul de Triumf sau Turnul Eiffel, Catedrala Notre Dame sau Sacre Coeur, Cartierul Latin sau Montparnase, sau

să se plimbe pe marele bulevarde sau să privească după podurile Senei, panorama unică a unui oraș intrat în legendă. Parisul este ca un magnet care atrage lumea de pe toate continentele, este leagănul unei civilizații care a dat omenirii cele mai mari personalități ale culturii, artei și științei, este orașul în care visezi cu ochii deschiși, punctul de atracție unde spiritele cele mai înaintate din multe țări ale lumii și-au văzut îndeplinite sau înfrînte idealurile și aspirațiile care i-au frămîntat toată viața. Văzînd toate valorile și bogățiile Parisului legendar, care a dat omenirii atîtea minți luminate, care a primit cu brațele deschise cultura și civilizația altor țări, are meritul de a fi păstrat și conservat aceste valori care i-a adus faima de „oraș al luminilor" și leagăn al culturii europene. Cînd ajungi la Paris parcă ești într-o altă lume. Îi străbați marile bulevarde, la pas, cu încetinitorul, te oprești în fața unor monumente, clădiri monumentale, catedrale, palate, ermitaje, multele mormane de flori care vibrează și predomină, strălucirea și romantismul acestei frumuseți pămîntești care numai în închipuire ți le poți imagina. Parisul este o adevărată perlă care stoarce lacrimi de fericire milioanelor de vizitatori, care-i toarnă în suflete bucurii și descătușări sufletești care-ți dă sentimentul că trăiești o a doua tinerețe, mai ales cînd simți la brațele tău soția care-ți toarnă în suflet setea de viață și înțelepciune.

Ca orice început, vizitarea Parisului începe cu Catedrala Notre Dame în fața căruia privindu-i dantelăria filigranată cu stropii de aur căzuți din cer, zecile de statui ești atît de uimit și rămîi mut. Par niște coloși în fata cărora tu te simți atît de mic încît rămîi fără glas. Oare ce mîini măiastre au împodobit-o ca să ajungă la desăvîrșirea de azi.? Cînd intrăm în interiorul Catedralei și privim în sus și vedem nava imensă a cupolei ca niște pînze rotunde care vîslesc spre înalt susținute de niște stîlpi supli și arcuiți ca niște cercuri, un fel de aripi roșietice care se unduiesc sub greutatea cupolei, sentimentul de zbor, de plutire pe care îl încerci cu ochii înlăcrimați, ai o mare ușurare, știind că te afli, alături de cîteva mii de vizitatori, sub mîna ocrotitoare a Celui de Sus. Este un moment al reculegerii, unii ținînd mîinile în sus, alții mișcîndu-și buzele care exprimau tainele mărturisirii credinței, iar alții păreau niște siluete încremenite ca și statuile orînduite ca un brîu care încinge relicva cea mai de preț a Parisului. Soția stă în genunchi și se roagă, iar eu mă simt copleșit și am ochii înlăcrimați de fericire. Această vizită ne-a trezit la realitate și parcă am prins aripi de zbor. Rămînem pe o bancă din parcul care înconjoară catedrala și simțim cum inimile se liniștesc și

ochii ni se luminează. Primul obiectiv vizitat la Paris a fost ca un duș rece, care ne-a potolit emoțiile și ne-a dat forța să continuăm periplul nostru parizian așa cum ni l-am pregătit într-un mic hotel al unui român din Focșani, recomandat de preotul Bisericii Ortodoxe române, vizitam apoi Turnul Eiffel. Un monstru frumos „în inima Parisului, construit cu peste 90 de ani în urmă și care a rămas locul de atracție nu numai al parizienilor ci mai ales al turiștilor străini. Înălțimea lui de 300 de m, privindu-l, te amețește Nu avem curaj să-l urcăm cu liftul care urcă și coboară cît ai clipi din ochi. Ne speriem privindu-l de jos și ne mulțumim privind grupul statuar care înconjoară elegantul palat Chaillot. Gălăgia turiștilor care se îngrămădesc să ia unele amintiri, dar mai ales al copiilor și lătratul unor cîini de rasă pe care proprietarii îi scot la plimbare, ne face să părăsim și să plecăm spre hotel unde ne aștepta preotul bisericii române. Ne spune că, a doua zi, de 1 decembrie, este invitat la ambasadă la o recepție. I-am spus că, dacă îl vede pe dl. ambasador să-i transmită salutări din partea mea și o să trecem cîndva pe acolo, să-l salutăm. Am adormit neîntorși, am fost morți de oboseală. A doua zi ne sculăm de dimineață și după plan ne îndreptăm spre cel mai mare muzeu al Europei, faimosul Luvru.

Emoția a fost puternică la gîndul că voi putea compara arta pe care am văzut-o în muzeele din Rusia, Italia, Grecia, Spania, Germania, Israel, în care am văzut cu ochii inimii, capodoperele celebrilor pictori ai renașterii, cu valorile Luvrului, cel mai mare muzeu al Europei. Tot ce acumulasem pînă acum vroiam să le onfrunt cu acest tezaur de artă, care stîrnește curiozitatea iubitorilor de frumos. Era un examen greu, după atîtea acumulări, urma să ne confruntăm cu bogățiile unui tezaur din orașul luminilor. Era marea șansă a vieții noastre, realizarea unui vis, de a vedea în original, culmile cele mai înalte ale picturii mondiale.

Stăm pe o canapea în grădina plăină de flori roșii, care aranjate în ghirlande în cercuri și pătrate, înconjoară ca o dantelărie fostul Palat regal, din vremea lui Francisco I, Ludovic al XIV-lea și a lui Napoleon, care i-au dat strălucirea de azi, în care au fost strînse comori inestimabile ale școlilor de artă din Franța, Italia, Germania, -țările nordice, dar și din Africa, Asia și orientul îndepărtat. Ne trece un fior la gîndul că, pentru a pătrunde prin tot acest labirient care adăpostește atîtea comori, ar trebui să avem la dispoziție zeci de zile. Ne resemnăm la gîndul că vom mai ajunge cîndva aici, vor veni poate vremuri mai bune în care granițile să nu mai fie o piedică

pentru omenire. Ne frămîntăm, dar ne hotărîm; nu ne înspăimîntă prețul exorbitant al biletului de intrare, dar și aici avem noroc. Cînd arăt legitimația oferită la plecare de prietenul meu Ion Pacea, casiera se uită și ne spune un „Poftiți vă rog". Intrăm în muzeu, cu inima cît un purice, deoarece, la acea oră matinală, erau vizitatori puțini. Liniștea ca de catedrală ne-a dat un nou impuls, iar întîlnirea, încă de la intrare cu „faimosul Scrib" care continuă parcă și azi să scrie epopeia istoriei vechi a faraonilor egipteni, care cu ochii lui bulbucați ca de Vasilis, ne transmite căldură și îndemn să intrăm, să ne simțim ca la noi, acasă. În contrast cu „piticul de scrib", înaintînd, dăm nas în nas cu statuia lui „Venus din Millo", cu făptura lui atletică, cu acel corp mlădios și distins, dar fără brațe, pe care ai vrea să-l mîngîi, să-i simți pulsul inimii împietrite. Lîngă noi, se opresc doi tineri japonezi, care pe furiș cu un blitz, face o poză. Zîmbim, și ne roagă să le facem și lor o poză. Este un obicei frecvent la străini să facă cu orice preț o fotografie dintr-un muzeu ca să aibă o dovadă a trecerii lor prin templele culturii care rămîn niște „ștampile" care certifică vizitele lor în străinătate. Altă pereche, grăbită, privește o clipită statuia, își iau pantofii în mînă și pornesc deculți departe. Noi stăm, medităm, și fără ă vrei, faci legătura cu statuile lui Michael-Angelo din Roma sau cu „Discobolul" din muzeul de Arheologie din Atena. Iată îi spun soției, într-o anumită etapă de dezvoltare socială, indiferent de distanțe, există unele creații care uimesc prin similitudinea dintre ele. Rîd, dar mă potolesc, încît în fața unor capodopere îmi plec capul și mă înduioșez. Mă uit pe pliant, și fără să-l respectăm, plecăm mai departe, pe urmele unui grup organizat cu ghid. Ținta lor este sala faimoasei „Gioconda" tablou celebru, pictat de unul dintre figurile luminoase ale renașterii italiene, Leonardo Da Vinci.

De altfel cred că mulți vizitatori, cînd intră în Muzeul Luvru, primul gînd este să vadă protretul „Giocondei" piesă de referință, spre care aleargă vizitatorii, considerată una din piesele valoroase ale Luvrului. Lumea o privește pe „Mona Lisa" soția nobilului florentin Francesco del Giocondo, unii încîntați de frumusețea ei, alții cu îngăduință, iar alții mirați, neînțelegînd celebritatea tabloului. Unii sunt șocați, uimiți de procedeul prin care artistul a izbutit să lase impresia privitorului că este privit la rîndul său din orice unghi s-ar uita la femeia din imagine, că ochii sunt ațintiți spre el, și îi zîmbește. Este „șicul" cu care această „frumusețe" fascinează vizitatorul. Soția mă strînge de mînă și mă întreabă, puțin nedumerită, de ce această pictură a stîrnit atîtea discuții și controverse în lumea specialiștilor

și a vizitatorilo mai rafinați? Unde-i frumusețea divină a Mona Lisei? Îi răspund în șoapte că este o iluzie, care are o feminitate lăuntrică, că emană anumită grație, cu acea uitătură ca de Vasilis, care ucide de la distanță. În ultimul timp s-au emis judecăți de valoare contradictorii, unii critici emițînd chiar ipoteza că ar fi un autoportret al pictorului care ascunde un mister. O privim mai insistent, simțim totuși un strop de căldură, cate te învăluie, care șochează, care îți confirmă părerea că te afli în fața unei capodopere. De aceea muzeul a luat măsuri de protecție deosebite, care-i mărește celebritatea.

Cînd privim în jurul nostru, constatăm că nu mai erau decît doi bătrîni, care cu gesturi largi comentatu într-o franceză impecabilă această perlă a genialului Leonardo da Vinci.

Ne mai uităm încă odată spre acest protret care ne rămîne întipărit pe retina ochilor. George Sand spunea: „că cine a privit-o odată n-o va uita niciodată! iar poetul Apollinaire, a fost chiar arestat fiindcă susținuse că Gioconda trebuie arsă! Mergem mai departe și meditățm. Într-o sală imensă stam confortabil pe niște canapele, mestecam ciicolată amăruie fără zahăr, ne clătim ochii admirînd unele fresce, basoreliefuri, mozaiucri romane și grecești, sarcofage, bronzuri, vaze, bijuterii, sculpturi din Sumer, tapiserii și avem imaginea și măiestria meșterilor antichității, care și-au cusut ochii mînuind cu abilitate bucățile de marmoră coloratâ, lutul, aurul, bronzul, cu care împestrițau pereții interioarelor și pavimentelor caselor, băilor publice, și piețelor, dovezi ale unui grad înaintat al culmilor la care ajunseseră artele în lumea greacă și romană, demonstrînd talent, iscusință, spirit inovator și credință că vor lăsa însemnle lor, în cenușa vremii care încet, dar sigur a învins timpul care iată, azi, sunt păstrate cu evlavie în muzeele lumii. Ne uităm iar în pliant. Nedumeriți ne întrebăm, încotro o luăm? Bogăția acestui tezaur de artă, care cuprinde mii de picturi, sculpturi, și grafică din secolele 15-18, ale școlii flamande din secolele 17, ale școlii italiene, olandeze din secolele 15-17, ale școlii franceze și spaniole din secolele 16-17 și mai ales pictură aparținînd curentelor unor perioade istorice, de la Manierism, rococo, la cubism și impresiosnim, numai enumerarea lor, te obosește. Aici istoria artei universale se simte la ea acasă. Pictura dominantă este însă cea a școlii franceze care impresionează. Este cea mai bogată cu tablouri de mari dimensiuni reprezentînd vîrfurile picturii franceze din secolele 17-19 și cea italiană a sdecolelor 16-18. În cîteva săli ne oprim mai insistent, deja recunosc unele picturi din vederile ilustrate pe care le-am întîlnit în albumul care a

aprțînut cunoscutului arhitect ploieștean Socolescu. Vedem apoi masiva statuie „Victorie de la Samotrace“, cariatidele, statuia lui Venus pe care le-am admirat în copii și la Atena. Urcăm apoi o scară și ajungem în sala Rubens, și ne desfătăm ochii privind picturi celebre de Giotto, Fra. Angelico, Botticeli, Girlandaio, Mantegna, Perugino, Leonardo da Vinci, Rafael, Lorenzo, Costa, Giorgione, Tizian, Corregio, Veronese, Guido Reni, Bassano, Van Eyck, Bruegel, Hals, Rembrandt, El. Greco, Durrer, Holbein, Poussin, Lorrain, Fragonard, Louis David, Gericault, și mai tinerii Millet, Rousseau, Daumier, Daubigny, Corot, Manet, Monet, Pissarro, Degas, Renoir, Cezanne, Gauguin, Van Gogh, Toulous Lotrec, Rousseau, Delacrois, Ingres, Vermeer, Velaskuez, Goya și altele. Privind aceste capodopere și multe altele, aureolate de razele soarelui care pătrunde prin ferestrele înalte,și incendiază încăperile, simți cum inima palpită de atîta frumusețe pe care unele tablouri ți le transmit, și fătă să vrei, emoțiile puternice, îți declanșează transpirația care se transformă apoi în lacrimi. Te plimbi prin acest labirint, cu ochii holbați cît cepele, și rămîi uimit de puterea dumnezeiască cu care mîinile lor de aur, au putut zămisli asemenea opere care încălzesc sufeltele. Ai sentimentul că pentru o clipă urci spre ceruri. Te uiți și rămîi încremenit și fără răsuflare, cînd privești la aceste minuni zămislite de mîna omului. Nu știi la care pictură să te oprești. La „Sfînta Ana, Maria și copilul Iisus“, de Leonardo da Vinci, proiectată pe un fundal de munți stîncoși care ies din apele învolburate parcă cîntînd sîmburii vieții triumfătoare într-un peisaj mirific dumnezeiesc. Tabloul „Răpirea Deianiei“ de Guido Reni, se înscrie într-un spațiu selenar în care forța tinereții și a bărbăției sparge rezistența cerului și a infinitului, iubirea pătimașă fiind triumfătoare. În pînza de dimensiuni mari a lui Pieter Bruegel „Cerșetorii“ simți parcă durerea oropsiților vieții. Picioarele lor mutilate, sprijinite de cîrje, își așteaptă iertarea păcatelor. Scena este zguduitoare, spernața și mîntuirea prin credință îi fac să uite suferințele și să creadă în iertarea păcatelor lumești. Există în aceste picturi un mare meșteșug de știință a compoziției, în care pasta de culloare în tonuri reci, adaugă un dramatism care prin mișcare se estompează. O pînză de Andrea Mantegna intitulată „Parnasul“, o compoziție impresionantă care simbolizează triumful iubirii eterne și ale tinereții, te fascinează prin simțul proporțiilor, al modului grațios în care se desfășoară dansul solemn de vestale într-un spațiu mirific plin de poezie, în care trupurile dansatoarelor parcă plutesc sub

un cer de un albastru putred. Ne oprim mai mult în fața picturii lui Pietro Perugini reprezentînd chipul lui „Sebastian“, proiectat sub un portal de o factură clasică, care cu multă seninătate, acceptă săgețile care-i străpung corpul atletic, reprezentînd o biruință a bărbăției și al tinereții triumfătoare. Compoziția parcă ar fi o icoană la care ai vrea să te închini. „Joana“ de Rafael, solemnă, într-o îmbrăcăminte de epocă, ca și portretul lui „Charles d'Amboise“ profilat pe un peisaj mirific misterios, cu o privire gravă, cu o față ca de „madonă“ emană forță și solemnitate desăvîrșită. Cum să nu te oprești în fața celebrului tablou al lui El Greco, reprezentînd imaginea mirifică a orașului medieval „Toledo“ unde a văzut cu ochii inimii frumusețea de basm a acestei cetăți reprezentative ale epocii sale, cu biserici și catedrale, cu cetăți și clădiri monumentale, cu o lume pestriță care inundau cu produsele lor specifice tîrgurile și dughenele periferiilor înnecate în praf, cu ceruri pîlcoase care le înnecau bucuriile vieții: iată imagini pe care le-a zugrăvit într-o viziune originală și plină de poezie. Portretele lui au figuri spiritzualizate, cu trăsături blînde, angelice, dar și dure, cu adînciturile feții săpate de grijile zilei acumulate pe răbojul timpului. Iată și un portret al lui „Antonio Cavarrubias“, un înțelept, cu o față alungită, cu părul alb țepos, cu barbă albă ca de prelat, cu o costumație sobră de culoare închisă, cu ochi jucăuși, spiritualizați, emană căldură și bunătate. Timpul petrecut aici parcă a zburat și ne trezim dintr-un vis frumos, cînd semnalul clopoțelului ne anunță că muzeul se închide. Iată a trecut numai o zi de cînd ne purtăm pașii prin templul artei. Ne propunem ca a doua zi să revenim, pentru a ne umple sufeltele de creațiile cele mai reprezentative ale impreioniștilor francezi din secolul al 19-lea, denumită astfel după tabloul lui Cloude Monet intitulat „Impresie, răsărit de soare“. Acesta este semnalul prin care o pleiadă de artiști francezi se opun „pasiunii pentru anecdotică și subiecte literare a romantismului, retoricii realismului și mai ales, viziunii falsificate de canoane și rețete ale academisumului“. Plăcerea de a descoperi pe marii impresioniști francezi, o lăsăm a doua zi, cînd, ne vom adăpa la acest mare curent de artă în care reflexele luminii și efectele variate ale acesteia la atmosferă, reprezintă reîntoarcerea la mama sfîntă a naturii.

Ne reîntoarcem în parc la cumpăna înserării cînd milioanele destele și felinarele de neon, strălumineză bulevardele, catedralele, monumentele, clădirile care pornesc în raze din piețele Republicii, Bastiliei, Bulevardul Champs-Elysse sau Saint Michel pe care le

străbatem cu ochii străluminați de descoperirile marilor magazine, cinematografe, restaurante, bistrouri, cafenele și cofetării care îți paralizează toate închipuirile. Cînd ajungem la micul hotel de la poalele Sacre-Coeur, al focșăneanului nostru, liniștiți că nu ne-am rătăcit, ne mulțumim că prima zi în orașul luminilor, pe care nu o vom uita niciodată, rămîne ca o zi memorabilă. A doua zi, la prima oră a deschiderii muzeului, avînd în fața noastră doar 7 persoane, parcurgem sălile care duc la impreioniștii francezi, etalonați în 36 de săli, care mi-a dat cea mai mare satisfacție, pentru că îmi erau mai apropiați sufletului meu, ne mai întîlnind prin muzeele din alte țări vizitate, atîta bogăție de tablioure celebre semnate de reprezentanții acestui curent, care reprezintă o piatră de încercare pentru mulți artiști europeni, printre care și artiști aparținînd și școlii de pictură romînească.

Iată-l pe Eugen Delacroix, cu faimoasa pînză „Libertatea pe baricadă" în care luptătorii sub pavăza unui drapel susținut de un fel de „România viitoare", a lui Rozenthal, se odihneau în pace pe cîmpia de luptă. Scena este impresionantă, fețele învingătorilor sunt destinse, de o frumusețe angelică, iar chipul femeii luptătoare care desfășoară steagul, este ca un lințoliu care le acoperă trupurile sleite de încrîncenarea luptei. Scena este o apoteoză a biruinței. Ochii ni se luminează cînd privim tabloul „Culegătorii", acele chipuri de femei ca niște madone, cu trupurile îndoite culegînd roadele pămîntului. Lumina care se așterne peste cîmpie, forfotul oamenilor de la treierat și strînsul păioaselor, întregesc peisajul în care munca sub pavăza ocrotitoare, dau măreție ritualului dumnezeiesc al strîngerii roadelor pămîntului. Tablourile senine ale lui Rousseau, cu scene din viața satului, sau arborii desfrunziți pictați de Camille Corot, sau „Viața din pădure" o înfrățire între om și viața animalelor în pădure, sau „mic dejun în aer liber", readuc în prim plan, pictura lui Manet care știe să facă o legătură, o frățietate între om și natură, în care pădurile de platani și stejari seculari, îi învăluie sub mîna ocrotitoare al mîinii dumnezeiești. Nu poți să nu te oprești și să nu vezi celebra piesă „Balconul" a lui Manet, cu cele două frumusețe feminine în alb, vegheate de bărbatul stînd în spatele lor într-o adorație totală, sau peisajul „Pe malul Senei", în care pădurile din piatră se arcuiesc ca niște inele sorbind mirajul apei curăgtoare ca un cîntec divin. Iată și un peisaj din lumea satului, cu case cu acoperișuri țuguiate, viu colorate semnat de Pissaro, înconjurat de dealuri brăzdate de dungi

aurii de grîu, cu pomi răzleți la umbra cărora pasc vite vegheate cu strășnicie de ochii stăpînilor mereu bănuitori. Alături de acest tablou, plin de poezie și o natură zugrăvită în culori pastelate, ne privesc două personaje, soț și soție care-și înnecă nceazurile în băutură. Privirile lor sunt apatice, fețele sunt brăzdate de zbîrcituri săpate adînci, și care exprimă neputință și abandonarea poftei de viață. Decorul interiorului cîrciumei este dezolant, fără nici o speranță de viață. În schimb, tabloul „Balerina" lui Degas, exprimă elanul tinereții, exuberanță și pasiune pentru balet, în care grația, frumusețea costumului, mișcarea ritmică a corpului de balet, îți dau senzații de zbor. Portretele lui Renoir „Femeia citind", „Scrînciobul" sau cele două nuduri îți dezvăluie nu numai natura care înfrumusețează contururile diafane ale corpului femeiii ideale, ci și puritatea și eleganța mișcării. Picturile lui Seurat sau cele ale lui Signac, cerurile albăstrui și roșietice, estompează soarele, iar peisajele se scufundă într-o atmosferă pîcloasă, apăsătoare. Maniera poantilistă este evidentă. Cînd te afli în fața tablourilor lui Cezanne, te oprești și simți urme ale academismului, în care peisajele capătă conturi, apar liniile precise ale desenului, tușe groase de negru și albastru de cobalt. Peisajele mariniste ale lui Cezanne, cu valurile mișcătoare care se aprg de țărm, ca un argint viu, sau faimosul tablou „Jucătorii de cărți", în costumația de gală, cu pălării cu boruri mici, concentrați asupra cărților de joc pe care le mînuiesc cu dexteritate, surprind două personaj memorabile. Nu poți să treci cu vederea picturile lui Gauguin, de dimensiuni mari, „Moară în Bretagnia" și „Femei din Tahiti" în care pasta de culoare sîngerie și albul pur ca de zăpadă, se așterne peste o vegetație luxuriantă. Ne oprim îndelung la autoportretul artistului, elaborat minuțios, cu o privire visătoare, profilat pe un cer negru, care contrastează cu tabloul „Flori în vas de bronz" în care explozia de culoare, roz și verdele crud sunt atît de naturale încît parcă simți parfumul lor care îți inundă sufletul. Tablourile lui Van Gogh, mai ales „Biserica din Anvers", cu acele vibrații arhitecturale, și „Case în Cardeville", înconjurate de o vegetație luxuriantă, în care pomii iau forme de vîlvătăi care par niște păsări care își iau zborul, culorile de verde, roșu, albastru dur și galban diluat, se întrepătrund creînd o atmosferă de mister. Vizita noastră culminează, desfătîndu-ne ochii pe lumea creată de marele Henri de Toulouse-Lautrec. Figurile de balerine, cu îmbărăcmintea lor vaporoasă, ca de filigram, cu coafuri sofisticate, și mișcări energice, care umpleau cabaretele pariziene, privindu-le,

îți crează acea stare de plutire și vis. Pictorul, un răsfățat al boemei pariziene, cu figura lui mefistofelică, stîrnește nu numai bucurie dar și compasiune pentru nefericirea lui în dragoste și din viață.

Nu putem să nu vibrăm atunci cînd trecem prin suflet, tablourile lui Henri Rousseau, care redă cu o forță care iese din tiparele curentului impresionist, care sparge culorile suave și pline de lumină solară, prin folosirea culorile închise, acea culoare verde spre negru, vizibilă mai ales în faimosul tablou „Conjurația șerpilor", la malul unei ape, parcă dansează în jurul unei lebede albe, pe fondul unei muzici divine. Este o pictură care te îndeamnă să te oprești și să admiri această conviețuire între viețuitoarele create de mînă dumnezeiască.

La capătul unei vizite în cel mai mare muzeu european, plecăm din Luvru cu o mare bucurie că, în sfîrșit, am văzut cu ochii inimii, pleiada artiștilor francezi ai impresionismului, atît de unitară și plină de poezie, încît ieșeam la cumpăna înserării bucuroși că iată, ne-am împlinit marele vis al vieții noastre.

Străbatem iarăși marele bulevard Champs-Elysees, strecurîndu-ne printre mulțimea de tineri, pe care îl asaltează cu un pas etalonat, ca la paradă. Îi privim cu o ușoară invidie, trezindu-ne vechi și dragi amintiri din tinerețea noastră, care iată încet dar sigur trece pe lîngă noi. Înainte de a intra în hotel, privim de la poalele Montmartului, silueta solemnă a catedralei Sacre-Coeur, luminată ca în basme, parcă ar fi o navă cerească care plutește pe cerul plin de stele al Parisului.

În ziua următoare, cînd ieșim de la hotel, patronul ne anunță că avem o scrisoare. „Cum, cine să ne scrie, nu știe nimeni unde suntem cazați." Uitasem că aici ne adusese preotul bisericii ortodoxe romîne, care ne anunțase în ajun, că pe 1 decembrie este invitat la recepția de la mabasadă și că i-am spus să-i transmită salutări domnului ambasador Dumitru Aninoiu. Într-adevăr cînc citesc biletul aflu că după-amiază pe la orele 18.00, va veni o mașină – să am bagajele făcute –, deoarece voi fi găzduit la mabasadă. Deși noi eram prieteni, nu am îndrăznit să-l deranjez, vroiam să-l salut la sfîrșitul excursiei, dîndu-i un telefon.

Am plecat din nou să luăm cu asalt Parisul. De data asta ajungem la Centrul Național de Artă și cultură Georges Pompidou, pe care îl descoperim traversînd Bulevardul Sevastopol. În față ni se dezvăluie un edificiu, hulit de francezi, o construcți hilară, un schelet din fier și sticlă, cu o scară exterioară care ne dezamăgește. Și…

totuși ne luăm îndrăzneala, folosind faimoasa legitimație a pictorului Pacea, să intrăm în acest labirinit straniu, înconjurat de o țesătură de oțel, și nenumărate țevi contorsionate, furnale, piloni care nu spun nimic. Deși credeam că vom admia lucrări de artă modernă, în realitate aici funcționa o bibliotecă, cinematograf, încăperi unde poți să te documentezi despre arta cinematografică, fotografii și videoclipuri despre starurile modei, muzicii, sportului și altele. Nu stăm, privim cîteva clipe panorama Parisului și coborîm. O săgeată ne indică atelierul reconstituit aici al celui mai mare sculptor contemporan, C. Brîncuși, de care ne mîndrim, chit că el a rămas un cetățean francez. Ca români, primim explicații în limba noastră, și privim cu ochii mari, varietățile „mese ale tăcerii" variate „păsări măiestre", „Coloane ale infinitului", obiecte care au aparținut artistului, vase de lut, ceaun de mămăligă,multe fotografii,unelte pe care Brîncuși le-a folosit. Este aici recreată lumea artistului, atmosfera de lucru, care privindu-le te înfioară. Iată cum știu francezii să cinstească un geniu al sculpturii contemporane. Mă cutremur cînd îmi amintesc că prin anii '80, pe cînd lucram în minister, am primit o telegramă din partea Ambasadei care ne anunța că partea franceză dorește să doneze statului romîn ceea ce s-a recuperat din fostul atelier al sculptorului care fusese demolat. Ambasadorul Valentin Lipatti, care era atunci directorul Direcție culturală din MAE, îmi repartizase mie spre rezolvare această telegramă, care fusese trimisă și la Secția de propagandă a partidului. Am așteptat cîteva săptămîni o hotărîre de la partid. Eu mă tot frămîntam, mă agitam, cum oare să nu dau curs acestei propuneri? M-am dus de cîteva ori la director, ultima dată, m-au podidit lacrimile spunîndu-i: „Domnule ambasador, dacă nu vom da curs acestei telegrame, generațiile care vor veni după noi, ne vor judeca aspru!"

Domnul Valentin Lipatti a luat dosarul, și s-a dus direct la cabinetul ministrului George Macovescu, spunîndu-i că „buzoianul dumneavoastră a plîns de necaz, cînd a citit rezoluția de la partid că nu ne interesează această donație". Pe loc ministrul a dat un telefon la Craiova primului secretar, care i-a spus că are bani, și că va trimite imediat un delegat la Paris ca să facă formele de aducere în țară a acestor relicve. Despre soarta lor pînă astăzi nu știu dacă la Muzeul Craiovean s-a reconstituit atelierul lui Constantin Brîncuși.

Avînd încă timp pîncă cînd se înserează, am luat un taxi și am ajuns la cimitirul Pere Lachaise. Cimitirele au fost și au rămas locuri

pe care le-am vizitat în țările pe care le-am vizitat și ele mi-au dezvăluit multe din tainele monumentelor construite pe mormintele unor personalități care au trecut dincolo de Styh. În cimitirul Pere Lachaise, în acest parc imens, în care te strecori cu greu prin hățișul de brazi, trandafiri și nonumente, am poposit mai mult de 6 ore, ca să descoperim mormîntul lui George Enescu, care doarme somnul de veci foarte aproape de Chopen al polonezilor, dar și al altor figuri celebre franceze. Cu greu am găsit mormîntul și cavourile somptuoase ale unui Balzac, Alfred de Musset,Amedeo Modiliani, Delacroais, Marcel Proust, Edith Piaf, Alfred de Musset, Guillaume Apollinairre, Yves Montand și mulți alții. În acest cimitir celebru, presărat cu multe „gherete" care stau ca niște paznici ai nemuririi, dar și cu capele, sculpturi impunătoare, te înfricoșează liniștea din jur, absența vizitatorilor, cărările înguste, străjuite de garduri de merișor și brazi pitici, și căldura apăsătoare, ne face să ieșim din această lume a tăcerii și mergem să vizităm un alt cimitir, Montparuasse, unde este mormîntul genialului sculptor romîn Constantin Brîncuși. Mormîntul este modest, o lespede de marmură albă, cu un suport pe care este așezată o candelă și multe flori. La capătul unei alei, am recunoscut cu ușruință „sărutul" artistului, o replică inconfundabilă. tot aici am aflat că în timp au fost îngropați Cioran, Eugen Ionescu și Tristan Tzara, dar și Charles Baudelaire, Jean Paul Sartre și alții cărora nu le-am descoperit mormintele. În drum spre hotel, am trecut prin Piața Operei, pe care întîmplarea, sau norocul, a făcut ca această capodoperă să fie deschisă pentru o delegație oficială marocană, și am intrat și noi doar cîteva minute. Am privit plafonul pictat de Marc Chagal adevărată minune, mult mai elaborat decît virtraliile pe care le-am văzut în Israel, la Tel-Aviv și Ierusalim, și am admirat celebrul candelabru de cristal care cîntărește 6 tone. Pentru o clipită am avut senzația că se prăvălește peste noi și ne-am imaginat ce înseamnă să ai șansa să vezi „Lacul lebedelor" în Palatul dansului parizian. Grăbim pasul și ajungem la hotel unde ne așteaptă mașina mabasadei; ne-am luat bagajele și am ajuns la Ambasadă în Rue de L'expozition.

La prima oră a dimineții, am avut o mică întîlnire cu domnul ambasador Dumitru Aninoiu, care m-a dojenit că nu i-am dat un semn de viață și mi-a spus că măcar pînă la întoarcerea la București, să dormim la ambasadă. A fost un gest pe care nu-l voi uita niciodată.

Soța ambasadorului ne-a invitat apoi la o gustare și o cafea și ne-am luat iar zborul prin Parisul tuturor surprizelor.

Ajungem pe malul Senei. Privim podurile care se înlănțuie peste apa care curge alene, și ne minunăm de zecile de vaporașe care se scurg spre depărtări necunoscute, și în închipuire parcă eram și noi și de pe ele admiram clădirile monumentale, parcurile în care mîinile edililor s-au întrecut să le împodobească cu grădini de flori de toate nuanțele. Ne plimbăm printre tonetele buchiniștilor care își etalează la vedere cărțile valoroase, ediții princeps, multe albume de artă, stampe și desene originale. N-avem timp să le răsfoim, și nici bani nu avem. Ajungem la podul Alexandru al III-lea, un arc metalic de peste 107 metri, decorat cu candelabre de bronz cu statui, cai înaripați, îngeri stropiți cu o foiță aurie, care parcă ia foc la atingerea razelor puternice ale soarelui de dimineață. Ne îndreptăm apoi spre piața Concorde. Stăm pe o canapea și scrutăm înălțimea obeliscului de 23 de metri care cîntărește 23 de tone. Este darul viceregelui Mohamad Ali al Egiptului, către regele Carol al X-lea, un obelisc monolit, vechi de 33 de secole. După o binemeritată odihnă, urcăm pe colina Sainte Genevieve pentru a ajunge la Panteon. Aici, în încercarea noastră de a intra cu legitimația pictorului Pacea, nu a fost recunoscută și am plătit intrarea. Nu regretăm. Cînd privim înălțimea cupolei de 85 de metri, frescele care domină, acest sanctuar al marilor personalități, rămînem muți. Aici sun îngropați în cripte de marmură, marele Victor Hugo, dar și măștile mortuare ale lui Gambeta, Emil Zola, Rousseau, Jean Jaure, Pierre și Marie Curie, realizezi că Franța dă o înaltă prețuire marilor bărbați. De aici, îndrumați de un localnic ajungem în zona Abesses, unde turiștii străini se înghesuie în fața zecilor de șevalete pe care sunt etalate picturile la zi, ale unor artiști consacrați sau amatori, care la „minut" îți fac portretul pentru o sumă simbolică. Aici vin amatorii de artă din toate colțurile lumii care-și clătesc ochii pe pînzele înșirate ca la paradă. Seara este un adevărat spectacol de sunet și lumină. Venirea și plecarea de la ambasadă, la o oră matinală „cam deranjează" pe portari, pe care îi surprindem uneori moțăind. Astăzi ne-am hotărît să mergem să vizităm Muezul Orsay, situat în incinta fostei Gări Orsay, unde un spațiu generos, ne oferă posibilitatea de a ne familiariza cu alte pînze valoroase ale impresioniștilor francezi. Imensul hol, prin arhitectura sa generoasă și înfrumusețată de o lumină naturală, pune în evidență tablouri mari, care prin gama curcubeelor de culoare,

simți că te afli în mijlocul naturii, că reconstitui peisaje cu sate din cîmpia Bărăganuluinostru sau din inima Transilvaniei. Aici întîlnim lucrări de Toulouse-Lautrec, Gauguin, Van Gogh, Manet, Renoir, Degas. Tot aici într-o galerie impresionantă, sunt adăpstite o parte din creația marilor sculptori francezi, Rodin, Maillol și Degas în care ceasul vechii gări, mai măsoară timpul vizitatorilor grăbiți ca și noi. La un mic restaurant din incinta muzeului, stăm și ne răpsfățăm mîncînd un hamburger și o cafea caldă care ne încălzește sufletele care simt anotimpul răcoros de iarnă pariziană. De aici, trecînd prin Piața concorde, care în plină zi este luminată, admirăm Obeliscul, și fîntînile care aruncă spre cer, jeturile de aoă, care răcorește aerul, purificîndu-l. Ne hotărîm pe loc, să ajungem la Gara Saint-Lazare de unde luăm un tren spre Castelul Versailles, reședința de vară a suveranilor francezi. Aici totul este magnific. În cele peste 100 de hectare, tronează castelul de marmură, măiestos, ca o imensă pasăre albă, înconjurat de grădini în stil francez, create de un renumit botanist, Andre Le Notre, care a făcut din arbuști tăiați geometric, jocuri florale, care alături de întinderi de gazon de un verde dumnezeiesc, fîntîni arteziene, cu mici iazuri înconjurate de zeci de statui fac din Versailles o bijuterie care strîrnește admirația întregii lumi. Este o adevărată încîntare. Cuprindem cu ochii deschiși acest colț de rai. Privim castelul și ne imaginăm marile recepții și baluri de la curte, bogăția toaletelor doamnelor din înalta societate, ce mai, protipendada Parisului. Privim uluiți și ne îmbătăm cu parfumul florilor din jurul unei canapele, apoi, intrăm în sala imensă cu zeci de candelabre, cu pereții împodobiți cu fresce în care meșteri anonimi s-au întrecut să-i dea strălucire. Auriul brîielor, motivelor florale și ale păsărilor exotice executate cu finețe și mult rafinament, din dormitoarele lui Ludovic al XIII-lea, al regelui Soare, dar mai ales baldachinul, mobila stil, covoarele țesute de mîini măiastre, galeria oglinzilor venețiene, obiectele de toaletă ca și multitudinea de statuete și vase pictate, dau strălucirea de odinioară a fastului de la curtea suveranilor. Deși nu vezi tablouri originale ale pictorilor de renume, vizitarea acestui castel ca în basmele din cărțile cu povești din copilărie, ele te îndeamnă la meditație și visare. În acest spațiu mirific, am întîlnit odihnindu-se pe o canapea, un personaj straniu, o figură distinsă de nobil, cu trăsături fine, cu un nas coroiat, care ne privea cu ochii larg deschiși, cu o curiozitate care ne contraria. L-am privit și noi insistent, și-i spun soției. Bătrînul de lîngă noi seamănă cu profesorul

Simache. Auzindu-ne vorbind romînește, ca și cînd ar fi descoperit o rudă, se ridică după canapea și ne întreabă: Sunteți din România? Și eu sunt romîn. Mă numesc Leon Negruți. Am uitat de cînd n-am mai fost în România". Am schimbat cîteva vorbe, i-am spun ce am vizitat în Franța. el ne răspunde: s-ar bucura să-i facem o vizită la Paris. Ne-a dat o adresă, dar timpul presant nu ne-a ajuns, iar alte obligații și plecarea spre țară, a doua zi, a întrerupt orice legătură încît cu un telefon mi-am cerut scuze, spunînd că voi mai veni la Paris.

Am plecat din această „gură de rai" cu sentimente de nedescris. Emoțiile că am stat cîteva ore în această lume mirifică, unde ne-am odihnit ochii și inima ne-au dat o mare liniște. Ne-am întors la Paris, de data aceasta să vizităm zona cea mai intelectuală a orașului, Sorbona, acel faimos templu al învățămîntului pe unde și-au purtat pașii mulți români, care la întoarcerea în țară, au adus flacăra culturii și civilizației franceze. Văzînd intrînd mulți străini în interiorul ei, facem și noi un scurt popas urcînd la celebrele amfiteatre Guizot și Richelieu, pe care doar le privim, accesul în ele nu a fost posibil, se țineau cursuri cu studenții de la limbi clasice iar în celălalt amfiteatru al lui Richelieu, de istorie. Am plecat de la Sorbona mîhniți că nu am putut să ascultăm măcar o lecție ale iluștrilor profesori de azi. De aici plecăm spre Hotel și de la Arcul de Triumf, o luăm pe jos pe Champs Elysses, cel mai frumos bulevard din lume, așa-zisa Cale regală, sau Calea Victoriei, unde au loc paradele militare. Aici sunt îngrămădite unul lîngă altul zeci de magazine, de o eleganță sclipitoare cu produse de ultimă oră, cu buticuri scandalos de scumpe, cu multe sedii de ambasade, bănci, cofetării, cafenele, toate luminate a giorno. Deși trotuarele sunt largi, forfota „lumii bune" care invadează magazinele, te buimăcește, simți că te sufoci, și atunci te retragi pe una din cele 13 străduțe care pornesc în razii din inima Arcului de Triumf, și încerci să ieși din aglomerația marelui bulevard. Luăm metroul pînă la stația Pigalle și ajungem în Montmartre. Aici ne încîntăm ochii și ne apropiem de faiomoasa „Moulen Rouge" unde aripile celebrei mori, parcă macină în tihnă timpul, dar și banii protipendadei Parisului. Privim cu jind această piesă de muzeu și ne imaginăm interiorul cabaretului unde își făcea veleatul marele Toulus Lautrec, printre faimoasele balerine care erau atracția numărul 1 al clienților cu bani, iar pictorul cu mapa lui de desene și guașe, plimbîndu-se printre mese își vindea lucrările meșteșugite în seriile

tîrzii, la lumina lămpii de gaz. Atunci nici prin gînd nu mi-a trecut că după peste 10 ani, voi putea vedea cu ochii inimii un spectacol la Moulen Rouge, acest templu al muzic-holului, unde au cîntat un Mistinguett, Maurice Chevalier și Josephin Baker, că voi lua masa cu un romîn care ne oferise în zona Halelor un spațiu pentru noul sediu al Centrului cultural romîn la Paris. În acel amfiteatru, pe scenă, într-un spectacol de gală o voi auzi pe marea cîntăreață de culoare Lissete Malidor, care era în plină vogă în Franța.

Ultima vizită la Paris a fost în 1992, cînd împreună cu 3 diplomați în frunte cu prietenul meu Stelian Oancea, directorul Direcției culturale din MAE, s-a încheiat Planul de colaborre culturală și științifică dintre cele două state. Vizita a fost scurtă, de numai 3 zile. Pe domnul ambasador Paleologu nu l-am văzut, în schimb, într-o seară plimbîndu-mă pe cheiul Senei, colegul care mă însoțea mi l-a arătat cum își plimba cîinele cu o oarecare solemnitate care a devenit o modă la Paris. Am văzut multe persoane în vîrstă plimbîndu-și „odraslele". Domnul ambasador se conforma și el.

Periplul nostru la Paris a însemnat într-un fel „un examen", o confruntare cu arta veche și mai nouă a marilor artiști francezi, adevărate însemne pe pînza vremii, am învățat să visăm și să vibrăm la întîlnirea cu arta, să ne convingem că Franța este un leagăn al culturii mondiale, un depozitar al unor valori care-ți dă poftă de viață, îți descătușează sufletul, te face mai bun, mai înțelept, iar pentru un colecționar de artă înseamnă o îmbogățire spirituală care-ți dă putere de a învinge greutățile vieții și de a te simți un om fericit.

Reîntors acasă, povestindu-i soției, spunîndu-i că vizitînd acest mare oraș antic, cu atîtea efigii romane, m-am îmbogățit spiritual, mă sărută și-mi spune:

„Regret că nu am fost și eu cu tine, în această călătorie, dar am simțit, prin descrierile tale că ți-ai îmbogățit sufletul cu mari satisfacții, pe care tăvălugul timpului nu le va da uitării".

O altă țară, care rămîne un punct de referință, care ne-a dus în antichitatea greacă, cu atîtea efigii, cu o cultură și civilizație fără seamăn, în care, la fiecare pas vezi urme de cetăți, temple, edificii romane, monumente și însemne ale vechimii, rămîne pentru noi locuri în care am văzut urmele și însemnele unei civilizații care a îmbogățit tezaurul material și spiritual al omenirii.

Suntem la Atena, eterna cetate, cu o istorie milenară, pe care încercăm să o descoperim, cu efigiile ei din antichitate pe care le

observi la tot pasul; în zidurile unor clădiri de mii de ani, în capitelurile care ies din adînc, ca niște piloni care țin pe umerii lor o lume și cultură străveche, în fața cărora rămîi uimit de geniul unui popor peste care în decursul istoriei sale, au trecut hoardele migratoare, a dăinuit imperiul bizantin, cel roman și turcesc, care și-au lăsat însemnele lor, dar care nu au putut distruge o civilizație care a rămas un far de lumină peste care voalul uitării nu a strivit izvoarele vechi, care continuă și azi să iradieze spiritul de sacrificiu al unui popor intrat în legendă și mit. Mergem pe străzi, pe marile bulevarde, ne oprim în fața unor temple, biserici care stau încă ascunse în spatele unor clădiri de început de secol 19, cu fațade împodobite cu elemente de arhitectură romanică, barocă sau modernă, și care se înfrățesc într-un tot unitar, încît cînd le privești cu ochiul sufletului, te uimesc, și te îndeamnă la meditație.

Atena este un simbol de cultură și civilizație, o emblemă a unei lumi care trăiește viața unei metropole în care vechiul cu noul se îmbină armonios. Orașul privit de la înălțimea hotelului în care ne-am cazat, privindu-i depărtările, cu munți pleșuvi, pe care stau agățate noile palate, dar și vechile temple și palate care supravegheate de molizi, brazi și chiparoși, învăluie totul într-un mister ce pare de nepătruns. Privim și ne minunăm de atîta pitoresc și frumusețe. Nu știm cum și de unde să pornim în căutarea unor valori ale antichității, să descoperim faimoasa fortăreață Acropole reconstruită în secolul V î. Hristos, cu renumitul Partenon, cu Erecteionul, Propileele și Templul zeiței Nike, un leagăn de importanță mondială, o carte de vizită spre care se îndreaptă marea majoritate a turiștilor. De fapt și noi, am început să vizităm Atena urcînd muntele cu sufletul descătușat, deoarece știam că vom vedea una din minunile civilizației grecești. Plătim 1500 de drahme. Nu-mi dau seama era mult, puțin, dar știu că în seara aceea am făcut economie: n-am mîncat decît un corn. În schimb ne-am plimbat printre cele 20 de coloane dorice, tăiate în spirale, care par ca niște mirese suple, grațioase, pe care privindu-le, ochii îți lăcrimează; parcă sunt gîturile maiestuoase ale unor lebede albe, care plutesc pe un cer de un albastru divin. Călcăm cu sfială, cu emoție, dar și cu grijă, deoarece ai sentimentul că ai călca peste sufletele celor care au zămislit aceste colonade, ca niște luminări care țin în spate cerul. Este un adevărat mister cînd privești blocuri de piatră imense, la care cioplesc zi și noapte grupuri de muncitori, le șlefuiesc, cu mîinile lor aspre, le mîngîie pînă

strălucesc de-ți iau ochii. De jur împrejurul Partenonului turiștii mîngîie blocurile de marmoră, le privesc ca pe niște ființe vii, deoarece va da o nouă viață acestui miracol, care supraviețuiește secolelor. Privită de aici, de pe colină, Atena este grandioasă, cele 7 coline pe care este așezată, pare ca un evantai imens, în care vezi pe străduțele înguste și pe marile bulevarde, casele vechi de sute de ani, turnurile bisericilor, dar și blocurile cu multe etaje, parcă și-au dat toate mîna ca într-un joc sprinten de călușari, colorați, care se răsfață în razele soarelui aducător de viață. Este o imagine de basm, pe care cu ochii inimii o sorbi, amețit de frumusețea pădurilor de conifere care asigură oxigenul dătător de viață. Visul este scurt, deoarece cînd privești în jur, pe Acropole, forfota muncitorilor care șlefuiesc marmora și piatra, sculptorii care mîngîie blocurile de marmură dîndu-le forma unor eroi trecuți în legendă, te îndeamnă să visezi și să-ți spui „Doamne îți mulțumesc că am ajuns să văd locul în care s-a înfăptuit una din cele mai îndrăgite minuni ale poporului milenar elen. Forfota turiștilor, zecile de copii gălăgioși de toate vîrstele, țăcănitul aparatelor de fotografiat, comentariile în diverse limbi ale vizitatorilor, te fac să crezi că ești într-o Acropole reînviată de mîna dumnezeiască. Suportăm cu stoicism, sub un soare torid explicațiile ghizilor date în toate limbile străine. Mă surprinde că afară de englezi, italieni, japonezi, germani, aud tot mai frecvent limba rusă. Cu un steguleț roșu în mînă, ghizii își conduc grupurile în tăcere, iar fețele lor sunt transfigurate de tot ce aud și văd. Urmăresc și eu unul din grupuri. Soția este fericită că poate afla atîtea enigme care mai stăruie și azi din vechea Eladă. Despre Herodot, Pericle, Pitagora, Aristotel, Socrate, despre viața și contribuția lor la cultura și civilizația grecească, amănuntele care ne erau picurate de ghizii specializați din muzeul Acropole, ne stîrneau curiozitatea, încît oboseala, soarele nemilos care ne săgeta sufletele, parcă ne da noi forțe de rezistență, înotînd prin valurile de căldură ca niște păsări migratoare. Eram copleșiți de tot ce vedeam încît noțiunea timpului parcă dispăruse. Cînd ajungem la un foișor improvizat, ne oprim sub pavăza drapelului național care flutura în adierea vîntului, privim cu încîntare panorama unică a Atenei, cu cele 7 coline, pe care stau agățate vilele marilor bancheri, cu șirurile de străduțe cu case ca niște cuiburi de berze, realizăm că și aici, Dumnezeu a rînduit totul ca și în viața noastră.

Niciodată nu m-am gîndit că în viața asta „scurtă ca un cîntec“ voi ajunge în cel mai mare ansamblu arhitectonic din lume, în această citadelă situată pe o înălțime de aproximativ 150 metri, din inima Atenei, care a influențat multe evenimente politice, sociale și culturale, ale lumii antice, devenind cel mai important dintre simbolurile Greciei de azi. Măreția acestui templu, Acropole, din timpul secolului de aur al lui Pericle, realizat de un strălucit colectiv de arhitecți și sculptori în frunte cu celebrul Fidias, considerat azi cel mai mare sculptor al Greciei din toate timpurile, este azi în plin proces de restaurare. Arhitecții de azi, sculptorii, reconstituie acest ansamblu de palate, temple, cu meticulozitate, reînviind stilul doric și ionic al Partenonului în încercarea de a aduce în plin plan colosala statuie, de aproape 15 metri a zeiței Atena. Este monumentul cel mai important al Acropolei, care a rezistat multor transformări: de la templu, la biserică pînă la moschee, bazar sau depozit de armament. Cu toate mutilările suferite din partea vechilor cuceritori ai orașului, acum reprezintă, o creație de o importantă monumentalitate, în fața căruia îți pleci capul și te închini. Privim mulți creștini care îngenunchiază, se închină și sărută blocurile de marmoră care îl înconjoară. Noi rămînem încremeniți privind celebra lojă a Cariatidelor, de pe Erectheion, închinat zeiței Atenei și zeului mărilor, Poseidon. Cele 6 statui monumentale, deși sunt niște copii fidele originalelor care se păstrează în muzeul de pe Acropole, simți nevoia parcă să le mîngîi ca pe niște ființe gingașe, zvelte, monumentale care sfidează timpul. Aruncînd o privire înapoi, toate construcțiile de pe Acropole par un decor, pe fundalul căreia Sîntul Apostol Pavel le-a vorbit cîndva Atenienilor. Printre ei, parcă ne vedem și noi, 2 rătăciți români, pelerini credincioși, care entuziasmați de cele văzute, călcam pe caldarîmul unei cetăți antice, unde a reînviat pentru o clipită strălucirea Eladei de altă dată. Gîndul că pe aceste locuri și-au purtat pașii un Temistocle, Aristide, Cimon și mai ales Pericle, nume legendare, nu poți să nu tresari și să nu încerci un sentiment de mîndrie că pe aici au trecut marii corifei din secolul de aur al lui Pericle, care și-au lăsat însemnele lor de făuritori ai culturii și spiritualității grecești. Și totuși, cînd te gîndești că acest monument al antichității elene a fost jefuit în decursul vremii de 12 statui, 15 plăci de friză și 15 metope, toate smulse din Panteon plus marmorele din Erecteon și din templul Atenei Nike, nu poți să nu blestemi aceste furturi sau cumpărături pe „nimica“, de marii magnați și muzee din

Anglia, Franța, Germania sau Turcia. Este o rușine, ele trebuiesc returnate cît mai urgent Greciei.

Este ziua de 16 iunie 1998. La coborîrea de pe Acropole, drumul pare mai ușor. Ajunși în cartierul comercial Plaka, ne oprim la o cafenea, ne răcorim sufletele și privim strada, cu zeci de magazine minuscule, unde cei mai iscusiți meșteri își etalează obiectele artizanale, specifice Greciei. Nu poți să nu rămîi pentru o clipită să privești sau să cumperi o mică suvenire. Luminile amețitoare, coloritul vitrinelor, jocul reclamelor înfățișînd figuri legendare și mai ales zburdălnicia copiilor veniți cu părinții sau bunicii care le astîmpără dorințele cu jucării, baloane colorate, parcă ai fi la bîlci. Muzica grecească, focoasă, în special cu melodii din Zorba Grecul, te îmbie să trăiești cu intensitate atmosfera specifică a acestui paradis al plăcerilor. Ne reîntoarcem în str. Zoodonov – Pygis nr.59, în una din reședințele lui Stavros, avocat cunoscut în Halkida, cu birou în plin centrul orașului, ajutat de o nepoată de-a mea, de Alina, care ne-a însoțit în călătoriile noastre prin Grecia, împreună cu soțul și fiul lor, un fel de Hidalgo contemporan, de o frumusețe angelică. La Atena am stat 3 zile, timp în care am vizitat mai multe locuri în care am acumulat noi cunoștințe despre istoria milenară a Greciei.

În ziua următoare am vizitat la primele ore ale dimineții Mitropolia din Atena. Cînd ajungem în Bulevardul Athenia, îl întîlnim pe monahul Athanasie pe care îl cunoscusem la Mînăstirea Dohiaru din Muntele Athos, în 1996. El ne-a fost ghid desăvîrșit, care, ne-a însoțit prin catedrală. Edificiul este un colos, o construcție nouă, în stil ortodox, cu fresce din mozaic în exterior, în interiorul căreia se păstrează moaștele cuvioasei Filofteia, așezate într-o raclă de argint, avînd scoase în relief scene din viața sfintei. În jurul raclei multă lume, mai ales tineret, care depunea într-o stare de transă, bilețele cu rugăminți pentru reușita lor la examene dar și în viață. Lîngă această relicvă se află o imensă icoană a Maicii Domnului intitulată „Vindecătoarea" împodobită cu darurile din aur și argint, drept mulțumire pentru vindecarea de unele boli sau realizarea unor izbînzi în viață. Pe partea dreaptă a altarului, din marmoră albă, o altă icoană făcătoare de minuni, cea a sfîntului Cosma. Ne-am bucurat văzînd atîta lume în interiorul Mitropoliei, stînd în genunchi în fața icoanelor, semn că grecii își respectă credința. Cînd am ieșit din biserică, în fața acesteia, într-o piațetă pavată cu marmură albă, am văzut o statuie a unui prelat care se spune că a scăpat Atena de dușmanul de moarte

al Greciei, imperiul turcesc. Istoria își lasă însemnele vechi și noi, în multe monumente, statui, altare care evocă trecutul de luptă al poporului grec. Cînd ieșim din nou în stradă, pe marele bulevard Elefteriu Venuzelu, privim alinierea clădirilor de 7-10 etaje, masive înfipte adînc în pămîntul zguduit de multe cutremure, în care sînt adăpostite cele mai mari bănci ale capitalei. Acest bulevard este un fel de Corso al Atenei, cu zeci de magazine, bistrouri, restaurante pe unde se plimbă protipendada orașului, de o eleganță strigătoare la cer, o lume sofisticată, dar mîndră de apartenența lor la lumea civilizată. Cînd ajungem în fața Parlamentului ne oprim să admirăm parada unică a gărzii, care tocmai se schimba. Îmbrăcată în costume roșii, cu fesuri și ciucuri la vîrf, cu o panglică lungă dată pe spate, cu un fel de fuste și cu faimoșii papuci cu ciucuri în vîrf, ei repetă un ceremonial cu o precizie matematică, încît turiștii stau la rîndul lor în poziția de drepți, în semn de respect pentru acest spectacol unic: schimbarea gărzii. La numai 300 de metri de Parlament, ajungem la cea mai mare oază de verdeață al Atenei, Parcul Național. Am văzut multe parcuri în lume, dar cel de aici își are unicitatea lui. Este un labirint de alei asfaltate, lungi, ce se întind pe o suprafață de 158.000 de mii de metri pătrați, care cuprinde 519 specii de arbori și plante ornamentale. Dintre acestea 102 de origine greacă, iar 417 aduși din diverse culturi ale lumii. Sunt aici peste 7000 de arbori, de toate felurile, de la platani, brazi, palmieri, stejari, leandri, portocali, pînă la arbori încărcați cu flori de toate culorile care răspîndesc un balsam adormitor. Parcul construit între 1839-1860, a fost la început domeniul regelui Othon și al reginei Amalia, este un adevărat muzeu al vegetației veșnice. Aleile lui umbroase, întortochiate, cu mici insulițe, rotonde, statui, cu multe oglinzi de apă, îți oferă locul ideal în care, la toate orele zilei, își strînge vizitatorii săi fideli, tineri și vîrstnici, localnici sau străini, unde găsesc liniștea, răcoarea și aerul ozonat, ascultînd cîntecul păsărelelor, care și-au găsit aici un adevărat paradis. Ne plimbăm pe aleile umbroase, privim coliviile imense în care își fac jocul sute de papagali, ne așezăm pe scăunele lîngă un mic elești și privim dansul solemn al lebedelor, sutele de rațe sălbatice cărora micii vizitatori le aruncă floricele și alune. Privim și ne minunăm cît de prietenoase sînt aceste vietăți, care, fără frică, se apropie de copii, și-și primesc hrana, cu un anumit ritual. Mergem mai departe pe alei, trecem pe o alee cu zeci de portocali. N-am văzut nici un copil luînd din pomi vreo fructă, ele

dau frumusețe și culoare dar și un miros îmbătător. Lîngă noi vedem un grafician și un pictor care invită trecătorii să le surprindă chipurile. Dar zadarnic, nimeni nu este dispus să ofere 2000 de drahme pe un desen. Ne apropiem și noi de grafician, fără să ne spună nici o vorbă, ne întinde o mapă cu desene pe care o răsfoim, și ne alegem un mic peisaj. Pe mutește, apoi, scriind un preț pe o bucată de hîrtie, ne înțelegem și strîngîndu-i mîna am înțeles că în ziua aceea nu vînduse decît un desen. Eram fericiți că i-am făcut și noi o mică bucurie. Ajungem acasă urcînd acea pantă ușoară, străduța Pigis, care duce spre Likavitos, unde în singurătatea apartamentului ascultăm muzică grecească și privim de la balcon locatarii de la blocul de vizaviz, care vorbesc tare, parcă se ceartă în limba lor.

La înapoiere, în drum spre casă, în fața unei clădiri cu 3 nivele, de pe aceeași stradă, la nr. 61, am citit cu înfiorare o plăcuță de marmoră, ștearsă, de timpul nemilos „Aici a locuit cîntăreața Maria Callas" și atît. M-am întristat, am privit puțin consternat felul cum și în Grecia ca și în România, figurile luminoase sunt uitate, celebritățile rămîn pentru posteritate doar o amintire tristă.

A patra zi, ajungem la Alina, ruda noastră, în insula Halkida, un mare oraș, la o depărtare de 80 de km. de Atena. Automotorul, cu numai 2 vagoane face această distanță în timp de 2 ore. Privim cu interes și bucurie peisajul specific grecesc care ne dezvăluie hărnicia și gustul pentru frumos al grecilor, cu vile cochete, albe, cu livezi de măslini și portocali cu multe flori de diferite culori, care se agață pe zidurile pereților și gardurilor, încît ai impresia că privești tablourile florale ale pictorului Drăgușin sau ale pictoriței Margareta Sterian. Aceste flori agățătoare care împodobesc casele, înfășurîndu-se ca niște curcubee străjuite de chiparoși, cedri și magnolii sunt ca niște oaze de verdeață care asigură acea intimitate și liniște pe care și-o dorește fiecare om. Nepoții mei ne fac o mare surpriză, cazîndu-ne 3 zile în Casa de odihnă dintr-un cartier prezidențial din Halkida, înconjurat de păduri. Nu-mi imaginam că familia avocatului Stavros care și-a luat sub aripa sa ocrotitoare pe nepoții mei, care prin tinerețea lor, prin comportamentul și grija pe care o poartă părinților avocatului, vor beneficia de un confort și o grijă părintească. Atît de îndrăgiți sunt de ei și de Cristi, fiul lor. Casa unde suntem cazați este imensă, cu 8 camere, cu terase pline de flori, cu piscină, cu livadă, și un petec de viță de vie, cu chioșcuri și o curte imensă. În interior, vedem un lux orbitor, plin de vitrine cu cărți, bibelouri,

vase de ceramică, obiecte de artă, tablouri, încît am avut impresia că suntem într-un mic muzeu. Gazdele sunt plecate în Anglia, la fiul lor student la Oxford, încît aici, în cartierul Docos, ne simțim ca acasă. Suntem răsfățați cu mîncăruri grecești, cu vin grecesc cu miros de ananas, într-o ambianță de vis. Sub terasa din curte, la umbra unui platan secular, credem că suntem acasă, în România. Nepoata mea și soțul ei ne răsfață cu multe bunătăți, iar fiul lor, un vlăjgan care vorbește perfect limba greacă, ne povestește de pasiunea lui pentru sport.

Nepoata mea, Alina, împreună cu fiul Cristi, ne face un program de excursii care ne-a încîntat. Nu știam că Alina conduce atît de bine o mașină, un Opel record, care alunecă pe șoselele insulei. Plecăm mai întîi spre Delfi. Drumul șerpuiește printr-o regiune de un pitoresc inedit, zonă muntoasă, în care casele, vile cochete cu arhitectură în care piatra a luat locul cărămidei, par pustii, lăsîndu-le să doarmă ascunse de vegetația luxuriantă care le înconjoară. De altfel, pe aceste șosele, bine întreținute, nu am văzut decît o bătrînă la o cotitură, într-un mic refugiu, care ținea pe cap o tîrnă cu mere timpurii. Trecem prin orașele montane, Thiva, Levaria, urcînd un drum în serpentine, tăiat în munte, cu piscuri care parcă se prăvălesc peste noi. Sînt munții Parnasului, îmi spune Alina, deci ne apropiem de Delfi. În imaginația mea, credeam că Delfi, este un oraș milenar, cu cetăți, bazilici, cu un stadion olimpic, cu o vegetație luxuriantă. Dar, încerc o mare decepție, pe o pantă lină, pe acea înălțime a muntelui, văd șirurile de turiști din toată lumea, în grupuri compacte, însoțiți de ghizi, cu pancarte în mîini, se opreau din cînd în cînd, în fața unor ziduri, capiteluri ale unor edificii, în fața unor statui trunchiate, blocuri de piatră șlefuită care tîșnesc din munte, dar și ruinele unor temple. Mergem pe urmele unui grup de turiști francezi, extrem de curioși ca și noi, care pun întrebări, interesați să afle detalii despre lăcașul Oracolului din Delfi, acolo unde Pithia hotăra soarta războaielor, dezastrelor, proorocind nașterile, destinele oamenilor, uzurparea zeilor, triumful dreptății și ale eșafodajelor. În acest Templu din care se văd doar fragmente, realizat prin jertfele zecilor de mii de sclavi, de arhitecți, sculptori, pictori. Privim, ne mirăm cum a fost construit Sanctuarul lui Apollo și al Athenei, lăcașuri sfinte, în care se sărbătoreau gloriile și învingerile. Privesc cele 6 colonade în stil doric, care au mai rămas din Templul Atenei, pavimentul lui și parcă am senzația de zbor, de liniște. Și parcă din

adîncuri aud un glas, ca o vioară, care îmi gîdilă urechile, aud ca prin vis o voce a unei femei care vorbea românește. Era o ghidă care povestea cu pasiune și detalii despre istoria acestor locuri de legendă. Deodată din grupul de 5 persoane, un tînăr român, doctor de profesie, întrerupe ghida și îi spune că explicațiile acesteia conțin unele neadevăruri. Am lăsat ca discuțiile înfierbîntate de căldura care ne potopea și continuăm să privim cu ochii larg deschiși alte ruine, restaurările care au loc, unele încercări de reconstrucție a unor edificii. Doamna care vorbea o limbă română impecabilă, îmi spune că echipele de restauratori, în special englezi și francezi și-au făcut mendrele la Delfi, au scos și au trimis în țările lor multe statui și inscripții vechi de mii de ani. Ne oprim în fața Teatrului în aer liber, cu peste 500 de locuri, o piesă autentică, cu o acustică în care pașii noștri se aud ca niște clopote ale adîncului. Stăm și ne minunăm la felul cum a fost conservat acest edificiu de cultură, și parcă pe această scenă de teatru milenară, reînvie lumea de odinioară a Delfiului. Stăm să ne odihnim pe strapontinele din piatră, de pe care numai bărbații din 4 în 4 aveau dreptul să participe la faimoasele jocuri patriotice în amintirea triumfului lui Apollo asupra Pithiei. Imaginea acestei lumi trecute, care ajunsese la un grad avansat de cultură și civilizație, ale cărei urme se văd pe acest picior de munte, în care stau mărturie atâtea ruine de ziduri ale caselor și zeci de capiteluri și pe care le evocă cu atîta competență românca doamnă Stefanides, la întrebarea mea dacă acest leagăn de civilizație a fost și este vizitat de români, îmi răspunde:

„Da, a fost vizitată chiar de președintele României, domnul Ceaușescu cu soția cînd a făcut o vizită în Grecia la invitația lui Karamanlis. Întrebînd-o ce i-a plăcut mai mult doamnei Elena, savanta, luîndu-i vorba din gură, în timp ce îi dădeau unele explicații, o întrerupe arătîndu-i o statuie, un tors feminin, și dă o sentință de mare cunoscătoare: „Vedeți, bazinul grosolan al statuii“ la care Ceaușescu și Caramanlis izbucnesc în rîs: „Nicule, cum artistul a exagerat, oare așa erau femeile în vechime?“. Savanta emisese o judecată încît soțul a tăcut mîlc, rămînînd fără replică. Ne-a amuzat cele spuse de doamna Stefanidis care alături de soțul său un arheolog cunoscut în Grecia, a săpat chiar la Delfi ani la rînd.

În Muzeul amenajat, chiar la intrare în Delfi, am vizitat în cele 4 încăperi, tot ce s-a recuperat ca valori din faimosul panteon al culturii și civilizației elene. Aici am văzut faimosul Sfinx din Naxos și

Victoria lui Peonias salvat de sub dărîmături și o importantă colecție de monezi, de drahme arhaice din argint care proveneau chiar din Delfi, unde exista o monetărie chiar din cel de al II-lea sfert al secolului V î.e.n. Cînd ne întoarcem la poalele Muntelui sub un umbrar, uitîndu-ne în lumea tăcută de pe înălțimi, la zidurile oracolului, la capitelurile de marmoră încremenite sub voalul timpului, printre care au răsărit mlădițele unor măslini și ierburi înalte, rămîi mut și te întrebi „Unde-i Delfi de odinioară? Unde sunt vestigiile din epoca de aur a lui Pericle, care-i drumul corăbiilor care ajungeau pe apă la oracolul din Delfi să-și „strige păsurile", să afle răspuns la marile probleme cu care se confruntau. Totul este un miracol care a rămas undeva, în legendă și mit. Din mașină se vede undeva, aproape, un hău, cîndva plin cu apă, pe unde ajungeau la Delfi bărcile cu pînze încărcate cu mărfuri care să satisfacă nevoile zilnice ale cetății. Acum această ruptură în munte este o vale seacă, aridă, pe unde curge un fir de apă, și ici, colo cîte un pricăjit măslin. Trecem prin inima noului Delfi, un orășel cu străzi strîmte, cu zeci de cafenele pe trotuare, cu mulți turiști dornici să vadă acest templu legendar. Pe o distanță de cîțiva km. se înșiruie sute de mașini de toate mărcile, autobuze, microbuze care au adus turiști greci și străini. Aici, pe terase umbroase, turiștii, la o cafea naturală sorbită din niște ceșcuțe miniaturale, își umplu ochii cu lumina care plutește în aerul pur, emanat de cedrii și brazii înfipți ca niște luminări pe coamele munții lor. Ne oprim și noi, bem cîte un coca cola rece, ne clătim ochii în jur, cu o mare bucurie în suflet, că, iată, Dumnezeu m-a ajutat, datorită Alinei Floriceanu, nepoata mea, să ajungem în acest picior de rai, să văd locul unde, cu mii de ani în urmă, a înflorit un mare altar al credinței și civilizației elene. Ne uităm cum defilează pe lîngă noi munții golași și alburii ca de zăpadă, plantațiile de măslini și tufele de leandri. De aici, de la înălțime, în fața noastră se zăresc valurile argintii ale Mediteranei și ne oprim la Salaxiari, în Golful Corint, pentru a face o baie și plajă alături de cîțiva nemți gălăgioși. Ajungem apoi la cumpăna înserării la Halkida.

De dimineață, ne plimbăm în voie pe faleza străjuită de palmieri tineri, unde deja mulți turiști străini au coborît din hotelurile de 8-10 etaje, și care își sorb cafelele privind întinderea nesfîrșită a mării Mediterane, mîngîiată de razele aurii ale soarelui. Aici iei pulsul acestui oraș insular, și-ți dai seama că este un adevărat paradis pensionarilor, unde își deapănă în liniște amintirile despre tinerețea lor

trecută. Din cînd în cînd își întorc privirile spre vechea cetate, cu multe creneluri și ferestre mici, triunghiulare, iar în partea dreaptă aud murmurul valurilor mării, trezite de soarele dimineții ieșit din adîncul Mediteranei. Pe luciul apei se leagănă zeci de mici ambarcațiuni cu pînzele sus, gata de a transporta turiștii spre alte insule din apropiere. Alături de ele, sînt ancorate 2 vapoare care se leagănă, atinse de valuri.

De aici, ne îndreptăm spre cetate, cu turnul sub forma unei păsări gigant, de unde ai o priveliște a orașului ca din basme. Cetatea este închisă publicului, se restaurează. De sub cetatea situată pe munte, se întinde plaja, cu mici amenajări estivale, facem plajă ore întregi, deși nisipul cu mult pietriș gronțuros, îți intră parcă în piele. Spre prînz, după ce luăm masa, nepoata mea Alina ne spune că vom pleca spre Prokopion, un sat de munte, unde se află o biserică din secolul trecut, care este vizitată de mulți turiști, atrași de „miracolele" care se întîmplă în acest loc binecuvîntat de Dumnezeu. Alina conduce cu atenție bolidul ei de care m-am îndrăgostit, deoarece defileul pe care îl străbatem cu multe serpentine, este foarte aglomerat, ca pe Valea Prahovei. După ce atingem cota cea mai înaltă, drumul coboară tot în serpentine, încerc sentimentul că parcurg traseul Predeal-București, cu păduri de brazi seculari, cu o apă care curge ca un fir de betelă și cu adevărate castele și vile de toată frumusețea. Cînd intrăm în sat, este de fapt un adevărat oraș, unde turismul a transformat vechile case specifice zonei montane în hoteluri, cu multe bazare pline cu obiecte de artizanat, ne oprim în fața bisericii ca o bazilică, cu două clopotnițe centrale, și rămînem uimiți să vedem atîta lume, care intră și iese din biserică. Și totuși, o întreb pe Alina, de ce se dă atîta importanță acestui lăcaș de cult? Aici, îmi spune ea, se află moaștele cu rămășițele pămîntești ale sfîntului „Ioan al Rusiei". Povestea vieții lui, mi-o înșiruie nepoata mea, care evocă viața de sfînt a acestui fiu de țăran, care, și-a părăsit, împreună cu un prieten, soțiile, copii și a pornit în lume să facă bine semenilor. Plecarea lor misterioasă, timp de 3 ani a fost pentru familie un adevărat calvar. În fiecare dimineață, pe acest loc, primea pe masă un blid cu mîncare, care pînă seara dispărea. Se zice că sfîntul simțea mirosul mîncării și știa că este hrana pe care soția lui i-o trimetea. Pe unde trecea el, făcea minuni. Deși mă uit la acest sicriu, în care deslușesc mîinile stafidite și picioarele cu „încălțări noi" se zice că el umblă și azi prin lume și face bine oamenilor. În

fiecare an, la o dată anume, i se pun alte încălțări, deoarece cele vechi, din cauză că el continuă să umble, putrezesc. Acest fapt, considerat ca o minune, face ca an de an, sute de greci să vină să i se închine și să-i aducă ofrande, iar preoții citesc la capătîiul sicriului din cărțile sfinte oamenilor bolnavi, năpăstuiți și loviți de soartă, care prin credință sunt mîntuiți.

Am privit pictura realizată mai recent, în care sfinții cu figuri umane îți urmăresc mersul și ochii lor blînzi, lucitori, te îndeamnă să mai revii în acest loc binecuvîntat de Dumnezeu. Mă opresc încă odată în fața sicriului, privesc mai atent veșmintele realizate cu fir de aur, pantofii scîlciați, masca mortuară din argint, mîinile neputrezite și mă cutremur. Există în această făptură ceva misterios, și ca orice credincios îmi fac semnul crucii și rostind cîteva dorinți, am simțit, sărutînd sicriul, un miros de flori de liliac, încît la ieșirea din biserică m-am simțit ușurat, ca o pasăre pregătită să se înalțe, stapînindu-și emoțiile și dorința de a ajunge acasă. Peripluul meu în Grecia, nu s-a sfîrșit. Avocatul Stavros, în ultima seară petrecută în această insulă cu parfum de vechime, ne invită el și soția, frumoasa Caterina, la un restaurant rustic să servim o masă specifică grecească. Într-o „tavernă", construită cu gust, ne răsfățăm cu multe delicatese, mai ales pescărești, stropite cu un vin rozaliu. Soția lui mă provoacă, probabil că Alina îi vorbise de preocupările mele de colecționar – să discutăm despre artă. Îi vorbesc despre cultura helenistică, despre tragici greci, despre Pitagora, Aristotel, despre Sofocle și Euripide, dar și despre arta românească. Se uită la mine, mă studiază, „mă citește" cum se spune și se entuziasmează. Uitîndu-se la Alina, care făcea traducerea, îi spune că ".ai un unchi cult, cu preocupări artistice, și-i place că sunt un bun povestitor". Simt că mă măgulește, dar nu mă las și-i povestesc tot ce am vizitat pînă acum, în Grecia. Într-un tîrziu, îmi spune: „Să mai veniți în Grecia, sunteți invitații noștri. În Grecia pescarii cînd aruncă năvoadele în mare, în loc de pește scot la iveală statui și obiecte valoroase". Înțeleg aluzia, dar nu mă las mai prejos, și-i răspund doctoriței, că și la noi în România din unele săpături arheologice am scos la iveală multe tezaure din aur, ceramică veche, amfore grecești, romane și mai ales dacice. Suntem poate unul din cele mai vechi civilizații europene. Ascultă cu luare aminte, dă din cap, înțelege.

Ne luăm rămas bun de la gazde, le mulțumim că am fost bine primiți, mai ales pentru faptul că la Atena, am beneficiat de apartamentul lor și-i invităm la rîndul nostru să viziteze România.

Ne întoarcem la Atena cu un tren ca de metrou; în 20 de minute ajungem în marele port grecesc, Pireu. Prin așezarea lui pitorească, cu munți în față și marea în spate, cu un litoral și un port în care sunt cuibărite zeci de vapoare mari, care asigură legătura cu cele mai îndepărtate insule din largul mării, cu blocuri înalte, moderne de pe faleza mării, cu sute de ambarcațiuni aparținînd marilor magnați și banchieri, cu zeci de docuri și hale de reparații ale vapoarelor, cu biserici noi cu o arhitectură modernă, toate dau dimensiunile acestei metropole situate la numai 8 km. de Atena. Pe unde calci, pe bulevarde, în piețe, în parcuri, te obsedează faimosul cîntec „Copii din Pireu" care te însoțește ca un laitmotiv pe care vrînd, nevrînd îl fredonăm și noi. Vizităm Catedrala cea nouă, fără pictură, doar cu niște vitralii moderne, viu colorate, implantate aici de pictori străini. Orașul rămîne, o amestecătură de clădiri vechi și noi, cu o aglomerație stradală de oameni și mașini, cu o viață trepidantă specifică oricărui port maritim. Ne întoarcem din nou la Atena și de aici, cu un tren spre Kalabaka la Meteora, un munte misterios, unde pe niște stînci singuratice, abrupte, au fost construite o cetate cu mai multe mînăstiri, unde și-au găsit liniștea sufletească, trăind în copleșitoare lipsuri, în zdrențe, zeci de sihastri, primii creștini care au renunțat definitiv la cele lumești. Cînd le privești din orașul de la poalele munților și vezi aceste peste 12 mînăstiri înfipte în vîrful unor stînci uriașe, ți se oprește respirația. Te simți ca o furnică, care oricît ar încerca să ia pieptiș muntele, neputința te oprește în loc, încît, pentru a ajunge acolo sus, ți-ar trebui ore în șir. Noi însă, ca turiști, ne permitem ca de jos, din oraș, să luăm un taxi, care pe o șosea asfaltată, îngustă, să urcăm pînă la prima mînăstire, așezată undeva între cer și pămînt, în infinitul ce se întinde dincolo de lume, încercînd să ajungi la Dumnezeu. Este cea mai spectaculoasă imagine pe care am văzut-o în viața mea, unde am ajuns strîngîndu-ne de mîini, cu frica în sîn să nu cădem în abis în drumul nostru spre Dumnezeu. Ne uităm la acești giganți stîncoși care ai impresia că se prăvălesc peste noi, dar sufletul ne este ușor ca și al unei păsări în zbor. Cînd punem picioarele pe primele scări care duc spre mînăstire, auzim sunetul suav al toacei, amestecat cu ciripitul păsărelelor. Parcă era

un imn triumfal al unui urcuș spre cer. Intrăm sfioși, cu frică de Dumnezeu, deoarece știam că ne aflăm pe marginea unei stînci amețitoare.

Curajul ni-l dădea însă Dumnezeu. Credința din noi ne-a dat puterea să privim cu ochii deschiși această lume de monahi, care închiși ca într-o găoace, departe de rosturile lumii în rugăciune și sfințenie, își așteaptă ziua cînd vor urca și mai sus, în ceruri. În cîteva minute a început slujba, în prezența a 30 de călugări, și a cîtorva rătăciți ca noi. Glasul lor gîngăvit, melodiile unor tropare pe care le intonează cu glas stins, mătăniile și plecăciunile pe care le rostesc în gînd, mirosul tămîiei, ne fac să credem că ne aflăm într-o altă lume. Privim frescele cu pictură religioasă, în care descifrăm într-o frescă murală chipul lui Efraim din Syros și al celor doi ctitori, Nectarios și Metsovo, pictați în veșminte sobre, cu bărbi lungi, stufoase, care țin în mîini biserica în care se află mormîntul lor. Atmosfera plină de teamă la început este luminată de cîteva lumînări care aruncă peste fețele oamenilor o lumină difuză, pe care citești o stare de evlavie și liniște.Marea majoritate a turiștilor vin aici să-și afle sufletul cît mai aproape de Dumnezeu, să citească pe fețele monahilor acea stare de sfințenie, care îți toarnă în suflet atîtea taine și întîmplări miraculoase cu care s-au obișnuit în aceste pustietăți. Noi privim tot ce ne înconjoară cu admirație și înfricoșare, deși în jurul nostru sunt atîtea simboluri bisericești, de care ne apropiem cu grijă deoarece păstrarea lor aici din calea vandalilor care ardeau și pîrjoleau tot de întîlneau în cale, a însemnat acte de eroism ale monahilor. Am văzut multe Evanghelii scrise pe pergament cu litere decorative și însoțite de scene religioase; cîteva tăvi de aur, cruci din lemn sculptat, hrisoave, epitafuri brodate cu fir de aur, odăjdii ale patriarhilor, sigilii împărătești și cădelnițe măiestrit lucrate. Sumedenia de icoane salvate de la incendii, evanghelii cu ornamente de aur, și multe alte obiecte și podoabe de o valoare inestimabilă, cînd le privești, parcă sunt aduse aici de puterea dumnezeiască, deoarece cînd privești acești călugări, slabi și cu bărbi lungi, cu fețe serafice și pline de sfințenie, te întrebi cum de au ajuns păstrătorii acestor valori. Se simte că în această impunătoare mînăstire, spiritul gospodăresc, buna organizare a vieții monahale, fiind un adevărat model de conviețuire în comun. Într-un colț al curții interioare zărim un călugăr împletind din nuiele o tîrnă cu care urcă la această înălțime alimente din oraș. Dar apă, apă de unde aduceți, îl întreb pe călugăr! De aici, uite colea fîntîna. Vă este sete? Și învîrtind o roată greoaie,

scoase în cîteva minute o găleată de apă rece și limpede. Și întinzînd o căniță metalică ne spune: Poftiți, e bună de băut! Am văzut în acest gest o minune, deoarece nu-mi imaginam că de la uriașa înălțime a stîncii pe care stătea înfiptă mînăstirea, se poate scoate apă pe care o sorbim ca o adevărată aghiasmă. Iată o adevărată minune și ne închinăm. Călugărul se uită la noi, văzînd gestul nostru creștinesc și ne întreabă: Ce nație sunteți? Suntem români îi spunem. Da, da, ne răspunde, sunteți creștini, frați de-ai noștri !

Din această curte pătrată, de la un gemuleț al zidului care înconjoară mînăstirea, privim depărtările. Celelalte mînăstiri pe care le vedem în zare, par niște cuiburi de păsări miraculoase, cocoțate pe stînci, unde ca să ajungi la ele îți trebuie timp și forță herculiană și aripi să zbori la ele ajungi doar pe cărări de munte. Noi nu avem timp, soarele s-a ascuns după un nor, și simțim că este timp de plecare. Din fața intrării în mînăstire scrutăm depărtările. Peisajul din jur este magnific, parcă ești într-un avion și privești un peisaj de mare frumusețe. Pe micul platou, pînă unde ne-a adus taxiul, nu este nici urmă de mașini. Ne luăm inima în dinți, și pornim pe jos, spre Kalambaca. Pînă în oraș sunt 7 km, pe care îi străbatem în circa 2 ore. Nu suntem singurii curajoși, deoarece pe lîngă noi coboară grupuri de tineri, gălăgioși, care se amuzau culegînd de pe marginea șoselei tufele de mure coapte. Și tot așa privind, din cînd în cînd în depărtare, se vedeau ici, colo, pe spinările unor stînci siluetele celor 10 mînăstiri, pe care ca să le poți vizita ai nevoie de multe zile, ori noi ne pregăteam ca să luăm un tren de seară, iar a doua zi să ajungem la Tesalonic, ultimul popas din periplu nostru grecesc. Din Kalambaka, privim un apus de soare fermecat cum peste piscurile munților Pindului, se lasă voalurile cafenii ale soarelui. La orele 8 seara avem tren spre Salonic. Plecăm cu imaginea de basm a Meteorei, oraș de legendă, de vis și fără de uitare.

Cînd ajungem la Salonic, al doilea oraș ca mărime al Greciei, era destul de dimineață, autobuzul a oprit aproape de Consulatul Român de pe bulevardul Mikis care se află chiar pe faleza Mării Egee, avînd în față „Muntele Olimp“ cu vîrful ca un con misterios. Era prea de vreme să descindem la consulatul român. Așa că, înainte de a suna la consulat, am luat loc pe o verandă, de unde, la o cafea aburind, am privit cum din adîncul mării Egee, soarele ca un glob de aur, se desprinsese din adîncul mării și într-un triumf își aruncă primele raze spre înalt. Am privit minute în șir acest miracol unic căruia i-am

dat bineţe ridicîndu-ne în picioare. Eram într-o stare de transă, fericiţi că iată, după aproape o lună de voiaj prin Grecia, am poposit în această metropolă, de unde mi s-a spus de către consulul român, Mircea Andrei că de aici, de la Salonic voi putea ajunge la Athos, muntele Sfînt, o ispită pe care mi-a strecurat-o în suflet cînd era în concediu în ţară şi m-a invitat, ştiindu-mă un credincios, ca ajuns în Grecia, neapărat să văd şi această „Grădină a visului „şi a „Păcii cereşti". Numai că acest vis îl voi realiza în anul următor, însă numai singur deoarece în această binecuvîntată grădină a Sfintei Fecioare Maria accesul femeilor este strict interzis. La orele 8,30 intrăm în consulat şi-l aşteptăm pe domnul consul care ne ajutase să facem excursia în Grecia. După ce îi spun că vom sta la Salonic doar o zi, două, ne-a făcut un program de vizite, ce şi unde să ajungem mai întîi. Ne-a dat un şofer, care ne-a făcut turul oraşului, punctînd locuri pe care să le vizităm avînd în mînă ghidul oraşului în limba franceză. I-am propus şoferului să ne întîlnim în faţa Arcului lui Galerius, situat în centrul oraşului, stabilind că la orele 18 după amiază, să bem o bere. Ne simţim ca nişte păsări libere şi începem să descoperim frumuseţile acestei metropole europene, oraş simbol, cu o aşezare de un pitoresc inedit, cu îngrămădiri de construcţii vechi şi noi, spinările unor dealuri cu multă verdeaţă, cu zeci de turle de biserici şi o catedrală impunătoare, nu de dimensiunile colosalelor domuri din Italia, coloşi pe care privindu-le aveai impresia că te strivesc. Intrăm şi noi în catedrala din centrul Salonicului, în plină slujbă. Aici parcă ne-a învăluit o căldură dumnezeiască. Ne dau lacrimile, deoarece se desfăşura după tipicul liturghiei din ţară, cu tropare care îţi ungeau sufletul, care ne-au făcut sa lăcrimăm şi să ne rugăm lui Dumnezeu că ne-a dat putere şi credinţă să ajungem în lumea noastră creştinească. Vizităm apoi criptele subterane, cu multe sarcofage ale unor patriarhi şi episcopi, cu figuri de personalităţi încrustate în piatră şi marmoră, cu embleme şi simboluri care îţi sugerează nemurirea lor. În lumina discretă care creează o atmosferă stranie, te freci la ochi şi simţi nevoia de a ieşi la lumină. De jur împrejurul catedralei, sînt multe pietre funerare şi capiteluri, sculpturi, rozete din marmoră, scoase la iveală de arheologi, adevărate peceţi ale timpului. Parcă eşti într-un muzeu în aer liber. Ne plimbăm pe marile bulevarde, stăm în mici grădini cu covoare de flori, intrăm în biserici şi altare de rugăciuni în care pătrunzi ca într-un cavou, din care însă răzbat vocile solemne ale unor tineri care răspund la citirea

evangheliei rostită de cîte un preot. Ajungem la Arcul lui Galeriu. Un arc restaurat, sprijinit pe cei doi stîlpi cu sculpturi pe trei registre, reprezentînd scene de viață din secolul I i.e.n. El rămîne un simbol încrustat adînc în inima modernă a marelui oraș de astăzi. Ne așezăm la o masă, în plină stradă și privim la trecătorii grăbiți, trăgînd cu greu copii de mînă, care se opresc insistent în fața unor tarabe pline de jucării, și baloane colorate. Deși, copii au brațele pline de jucării, ei insistă să le mai cumpere părinții sau bunicii, motivînd că „mașinuța aia, sau aia" nu o au. Străzile și bulevardele din Salonic, mai ales la orele înserării, sînt pline mai ales de tineri. Terasele stradale sînt aglomerate, unde vin să-și clătească ochii, toate vîrstele, care se încing la o discuție în fața unei halbe de bere. Intrăm prin magazine, foarte luxoase, cu prețuri mari, pe care doar le privim, ca și alți cumpărători ne clătim ochii și ieșim în grabă. Ne cumpărăm doar ceva de mîncare și ne îndreptăm spre Hotelul City din apropierea Consulatului.

În ziua următoare avem în plan să vizităm unul din cele mai mari muzee din lume, Muzeul Național de Arheologie, de pe bulevardul 28 februarie. La orele 11,00 în parcul care înconjoară clădirea, cam austeră, dar impozantă a muzeului, deasupra căreia fîlfîie steagul național grecesc, este plin de vizitatori încît la casa de bilete se face o coadă lungă în care, marea majoritate a turiștilor se înghesuie să vadă comorile de artă ale Greciei Antice. În acest muzeu sunt pentru a doua oară, deoarece, cu doi ani în urmă, după excursia la Muntele Athos, iată, acum, alături de soție, îi voi fi un ghid cît de cît folositor. Călătoria noastră printre statui, pietre funerare sute de relicve antice, amfore, ceramică și bijuterii grecești, amulete de Tanagra, te tulbură dar și te bucură cînd le privești cu ochii inimii văzînd că grecii au recuperat adevăratele valori ale vechii Elade deși „specialiștii" străini, arheologii nemți, englezi sau francezi, care au săpat în pămîntul grecesc, și-au luat partea lor de obiecte și le-au dus în țările lor. Privim în vitrine miile de obiecte ale culturii miceniene, tesaloniene, feniciene, dar și figurile umane, bărbătești și dîrze, peste care parcă mîinile lui Dumnezeu au atins aceste corpuri umane, cărora le-a dat viață veșnică. Deși unele corpuri sînt decapitate, altele numai torsuri, pipăindu-le simți fiorul carnației, al desăvîrșirii artei grecești. Ne oprim și admirăm statuia lui Poseidon din bronz, care ține în mînă un trident. Aici, în mijlocul unei săli imense, parcă ține sub priviri zecile de statui de marmoră albă. Ne oprim în fața lui

Zeus din Hermas, la focul lui Artemis, la statuia reprezentînd-o pe NIKE, privim cu uimire monumentul funerar al lui ARISTONAUTE, statuia de bronz a lui OCTAVIAN AUGUSTUS, într-o postură solemnă, de o mare frumusețe. De jur împrejur, multe stele funerare, cu sculpturi reprezentînd figuri de bărbați, femei, copii, în ipostaze de viață cotidiană. Iată un bărbat de o frumusețe angelică, care își ia rămas bun de la membrii familiei îndurerate. Sunt scene de o duioșie și tragism zguduitor. Pe alte pietre funerare sînt sculptate scene dintr-o altă lume, în care frumusețile vieții, credința în nemurire și fericire, fac ca despărțirea să reprezinte o trecere firească în lumea de apoi. Este o adevărată mitologie, cu scene de duioșie, plină de înțelegere, fără regrete și durere. Moartea înseamnă continuarea vieții, credința în nemurire. Într-o altă sală se află expusă statuia în bronz a lui ASCHEPIOS, al tragicilor greci și al filozofilor antichității. Trecem mai apoi prin spațiile în care întîlnim arta egipteană din mileniul 5 î.e.n și privim în zeci de vitrine sute de obiecte miniaturale din marmoră și pietre prețioase. Apoi mîngîiem faimoasele vase de Tanagra, cu scene pictate, reprezentînd lupte cu tauri, scene de dansuri, animale exotice, centauri, figuri de zeițe, etc.

Orele petrecute în muzeu reprezintă momente de totală descătușare. Frumosul din arta veche grecească, sutele de statui, zecile de vitrine pline cu monezi de aur, bijuterii de un rafinament și finețe desăvîrșită, descoperite în săpăturile din satul AKROTIRII. Pereți pictați cu scene erotice, toate îți redau cu exactitate nivelul de trai și civilizație la care ajunsese Elada cu mii de ani în urmă. În acest templu contemporan, care păstrează cu strășnicie atîtea valori mondiale, ai senzația că ieși dintr-o pădure de statui, îmbătat de frumuseți zămislite de mințile cele mai ilustre ale antichității grecești. Cine nu a văzut Muzeul de antichități din Atena, nu a văzut Grecia. Pe sub palmierii bătrîni, înalți, care fac un corolar care strînge parcă în niște chingi puternice, acest tezaur mondial de artă, simți că emoțiile se sting ușor, că sîngele tău s-a contopit cu sîngele acelor genii ale antichității, care îți dă puteri și forța necesară, pentru a te ridica la înălțimea credinței și spiritului care a învins în lumea Elenă de azi, în care speranțele omenirii mileniului II va găsi izvorul nesecat de apă vie, iar pămîntul va continua în veșnicie să se învîrte în jurul soarelui dătător de viață veșnică.

În ultima zi la Atena, facem o vizită colegei mele de facultate, Olga Felea Aravantinou, stabilită la Atena, și am avut prilejul să vorovim

pe îndelete, și aflăm cu plăcere că ea este președinta Comunității române „Ștefan cel Mare“ situată pe strada George nr. 6, din Atena. Discuția s-a axat pe evocarea unor amintiri din timpul facultății, dar mai ales pe hotărîrea de a da numele de promoția „G. Călinescu“ seriei noastre care a dat examenul la ultimul curs special „Mihai Eminescu“ ținut de marele profesor, după care a fost scos abuziv din facultatea din București, în anul 1964. Mi-a povestit despre activitatea pe care o desfășoară cu diaspora română din Grecia, despre serbările cîmpenești pe care le organizează în satele din împrejurimile Atenei, despre traducerile pe care le-a făcut din literatura română în limba greacă, dar mai ales dorința acesteia de a deschide la Atena expoziții de artă plastică românească. Bucuria acestei revederi a fost emoționantă și plină de satisfacții. Am schimbat cărțile tipărite de noi, eu oferindu-i ultimul volum de poezii „La marginea cerului“, și am primit albumul de artă „Meteora“ în traducerea ei, cu un mic autograf „Colegului Chiriță după ce a vizitat aceste locuri cu toată stima unei traducătoare pentru un poet“ 11 iunie 1998.

Dintre călătoriile mele de suflet, Grecia a rămas țara de care m-am legat și am învățat să cunosc multe din tainele ei, din istoria, cultura și spiritualitatea lumii antice care mi-a marcat tinerețea. M-am îndrăgostit de frumusețile acestei țări, de valorile materiale și spirituale pe care le-a dat omenirii, încît dorința mea de a realiza un vis al copilăriei m-a obsedat permanent, încît toate însemnările mele din prima călătorie în această țară binecuvîntată de Dumnezeu, au fost semnale care m-au îndemnat să realizez acest vis și să ajung cîndva în Muntele Athos, să trăiesc o clipă de iluminare sub aura de credință a acestui Munte Sfînt. Îndemnul mamei mele, încă din copilărie, cînd începeam să deslușesc tainele vieții, prezicerile ei care au fost ca un testament pe care l-am respectat cu sfințenie, înțelegînd că mîntuirea mea în viața trecătoare, se află în muntele Sfînt, în „acest Ierusalim ceresc“ unde se păstrează și perpetuează de peste o mie de ani, o viață monahală cum nicăieri nu se mai află în lume. Acest gînd de a vizita muntele Athos, această „patrie divină“, am gîndit-o imediat de la întoarcerea din prima călătorie făcută în Elada.

Am fost de 2 ori în Muntele Athos, în anii 1996 și 1998, poposind în cele 14 mînăstiri unde se cultivă neîncetat rugăciunea, privegherea de noapte, fecioria, dragostea, tăcerea, smerenia, așteptarea și jertfa. Tot ce am văzut cu ochii inimii în mînăstirea

românească Prodomul, dar și în mănăstirea Marea Lavră, Vatoped, Stavronikita, Marea Lavră rusească, Simona Petra, Grigoriu, Dionisiou, Sfîntul Petru, Xeropotamu, Xenofont sau Dochiariou, au rămas pentru mine oaze de credință, lăcașuri în care am găsit liniștea și descătușarea sufletească de care aveam mare nevoie. Aici, în Athos, în grădina lui Dumnezeu, am aflat ceva din tainele monahilor romani și a marilor voievozi care au întreținut acest „Paradis pămîntesc", am trăit clipe de iluminare, și m-am apropiat de Dumnezeu. Tot lui Dumnezeu îi mulțumesc că m-a învrednicit ca tot ce am văzut și am simțit în această „Grădină a visului" și a „Păcii Cerești" să le public în volumul „Clopotele Athosului" apărut în acest an la a doua ediție, prin generozitatea unui mare credincios, istoric al civilizațiilor, scriitorul Artur Silvestri. (Editura Carpathia Press – 2005 – 150 pag).

O ispită care m-a obsedat în anii cît am lucrat ca diplomat în Bulgaria, a fost aceea ca într-un concediu, să ajung măcar pentru 10 zile în Turcia, să văd mai ales Istambulul, orașul semilunii musulmane, poarta orientului, unul din marele orașe care a acumulat de-a lungul secolelor comori de artă unice, deoarece a trecut prin foc și sabie, bunuri materiale și spirituale din Balcani și Asia mică, care a subjugat și umilit lumea creștină, pe care istoria noastră le-a consemnat pe răbojul vremii. Acest imperiu otoman, cu o armată puternică, cu conducători de tristă amintire, cu figuri celebre de sultani, pași și războinici, care au umilit poporul român, jefuit ca în codru, și ne-a omorît pe marele domnitor Constantin Brîncoveanu împreună cu cei 4 fii, a sădit în sufletul meu de copil un sentiment de ură, încît am plecat în această excursie în Turcia cu o idee preconceputâ, care, pînă la vîrsta aceasta, cu greu am putut concepe o excursie în care românii noștri fac bișniță, iar informațiile mele despre Turcia erau complet eronate numai din cauza bișnițarilor români. Pe cine întrebam ce-au văzut la Istambul, toți îmi răspundeam „bazarul" și iar „bazarul". Plecam în Turcia cu acest mare handicap și totuși, din autobuzul cu care trecem granița, din Bulgaria în Turcia, rămînem șocați cum civilizația occidentală, ca un miracol, a transformat această țară într-un bastion al turismului, Istambulul rivalizînd cu marile orașe europene care îți dă peste cap toate prejudecățile cu care pleci la acest drum temerar.

Mai întîi imaginea de „colț de rai" pe care ți-o dă Istambulul, așezarea lui pe coline, cu sute de moschei, cu minarete, cu clădiri în stil mauric, cu bulevarde largi străjuite de o bogată vegetație, cu

multe castele, fîntîni, monumente, apeducte și cisterne subterane, cu băi specifice, mausolee, cafenele, restaurante ultramoderne, parcuri, cimitire vechi de sute de ani, saraiuri, și multe alte frumusețți, face din Istambul un adevărat muzeu al lumii, care conține cel mai bogat tezaur de antichități. Prin puterea militară a Turciei, prin prăzile pe care le-a adunat din războaiele pe care le-a dus cu popoarele vecine, au strîns cele mai mari valori, încît ne-am zis că vizita la Istambul, să înceapă cu Muzeul de Arheologie. Aici au ajuns tezaure de artă bizantină, romană, chineză, japoneză, indiană, egipteană, siriană, care îți dau dimensiunile reale ale tezaurului pe care le are acest muzeu de talie mondială.

În prima sală, încă de la intrare te uluiesc obiectele strînse de un colecționar-pictor, Hamdi Bey, care a strîns din ținuturile Anatoliei, Orientului Apropiat și din Africa de Nord. Clădirea care adăpostește aceste valori, cuprinde peste 20 de săli, începe cu sala nr. 8 unde poți vedea unul din marile sarcofage ale antichității, cel al lui Alexandru cel Mare, descoperit la Sidon este sub formă de templu grec, pe care sunt sculptate figuri de femei plîngînd, fețele lor exprimînd durere înăbușită, dar și dragoste pentru marele dispărut. Pe una din părți o scenă de un dinamism și mișcare care redă luptele dintre perși și greci, o capodoperă recunoscută. Privind acest monument care atrage cel mai mult vizitatorii de toate vîrstele îți rămîne ca o efigie pe care nu o poți uita. Sunt în această sală și alte sarcofage mai mari sau mai mici. Remarcăm un sarcofag pe care sunt săpate în relief figura unui bărbat cu femeia sa, Demeter și Artemis, în ipostaza unei împăcări în viață și în moarte. Alături, o serie de sarcofage mai mici, sau cel al Phedrei și Hippolyt mai modeste, față de sarcofagul unui Satrap din Sidon, înconjurat de servitorii care îl ajutau să guverneze. Ne-am oprit în fața unui sarcofag cu o decorație frumoasă, cu sculpturi reprezentînd doi sfincși și o luptă între doi centauri. Atît în sala cu nr. 9 cît și nr. 10 sunt corpuri mumificate expuse în mai multe vitrine. Mă uit și parcă văd zecile de mumii din Muzeul Național din Egipt. Atunci realizez că multe mumii sînt aduse din Africa, pe unde au bîntuit hoardele turcești. Am văzut și fragmente din templul „Athena d'Assos" sau cea lui Hercule cipriotul ținînd pe cap un leu, emblema specifică Anatoliei. Într-o altă sală se află o reproducere după statuia lui Hermes executată de un elev al lui Phidias, sau un tors reprezentîndu-l pe Esculap, zeul medicinii, alături de care stă o maiestuoasă Caryatidă cu o privire

angelică. Ne-a impresionat prin dimensiuni, scenele cu cariatide de pe un templu realizat de sculptorul Philiscos de Rhodos, cu cele 18 cariatide care, între stîlpii sculptați în stil doric, par niște ființe gingașe care țin în spate pămîntul și cerul. În mijlocul sălii 14, se află statuia lui Neptun, zeul mărilor și a lui Bachus, dar și o copie după un bust al lui Alexandru cel Mare realizat de faimosul sculptor Lysippe. Sala aceasta ne cutremură prin finețea realizării lor care a ajuns la cele mai înalte cote ale desăvîrșirii, încît înconjurăm în tăcere aceste capodopere de artă și rămînem muți. Totul este magnific, o imagine a perfecțiunii la care a ajuns arta, n-am mai întîlnit.

Tot ce am văzut în aceste săli, în care sarcofagiile, statuile, fragmente din mozaicuri reprezentînd Daiane, animale exotice, păsări, flori și plante tropicale, vin parcă dintr-o altă lume, cu poezia lor mitică, cu coloritul lor care le aureolează cu un simbol de mit și legendă. Ele ne-au îmbogățit imaginea noastră despre cultura și civilizația unor epoci de glorie ale lumii antice. Stăm pe niște fotolii confortabile și reconstituim tot ce am văzut pînă acum. Nu ne vine să credem că acea țară despre care aveam impresia că în luptele lor au semănat numai pîrjol și distrugeri, subjugînd multe țări și civilizații, prada luată de la aceste popoare va fi strînsă în muzee păstrătoare de valori, care iată, într-o țară de „barbari" ne arată la lumina zilei atîtea comori ale omenirii incredibil de bine conservate.

De aici urcăm la etaj unde în 6 săli, rînduite în vitrine spațioase, îți desfată ochii și inima obiecte bizantine, bijuterii din aur și argint, monezi din toate timpurile, fildeș sculptat, mici statuete, obiecte din bronz, dau strălucire acestui muzeu, care în lăcomia turcească, în actele lor de jaf și cotropire, au știut ce să ia „pentru acasă", să aducă din mari depărtări unde au prădat totul în calea lor, și au supus popoarele la robie, nu uitau, ca la întoarcere acasă, să le aducă în țara lor, pentru ca acum să-și facă un mare merit și să le arate turiștilor din toată lumea și să se prezinte ca salvatori de la pieire ale acestor valori materiale care vor dăinui peste veacuri.

Biserica Sfînta Sofia din Constantinopol, o privim din fața obeliscului egiptean, situat într-un parc, stadionul orașului, care străpunge cerul de un albastru pur din fața Bisericii de renume mondial „Sfînta Sofia" biserică fost creștină din timpul împăraților Constantin și Elena, care timp de peste 500 de ani a fost transformată în Moschee, iar din 1935, grație inițiativei marelui conducător al Turciei, Ataturk, a devenit „Muzeul Sfînta Sofia". Considerată centrul vieții religioase

a imperiului Bizantin, distrusă de un incendiu, a fost reconstruită de împăratul Constantin și soția sa, de către doi maeștri iscusiți, Isidor din Milet și Anthemius de Tralles; ea a fost inaugurată de JUSTINIAN. În anul 537 i se adaugă de către turci mai tîrziu cele 4 minarete care azi par niște nave cosmice care străpung cerul. Imaginea este colosală, par niște lumînări albe, care strălucesc la atingerea razelor soarelui.

Cînd am intrat în bazilică și am privit imensa cupolă susținută de 4 stîlpi imenși și privești cele 40 de ferestre prin care pătrund razele soarelui, ai impresia că acesta rotonda pare a fi infinitul, fiecare pandativ al cupolei este ornat cu îngeri care se învîrte în spațiul dintre colonade, sub forma unor frunze de acant. Pe colonade sînt prinse monograme cu numele lui Justinian și Teodora. Toată cupola este ornată cu bucăți de marmoră, jad și porfir. Într-o absidă se află un mozaic reprezentînd pe Maica Domnului cu pruncul Isus în brațe, iar alături figura angelică a arhanghelului Mihail. În alte nișe sunt zugrăvite figurile altor sfinți. Cel mai important mozaic este cel care reprezintă pe Isus Hristos care ține în mînă o biblie, iar cu cealaltă mînă face semnul crucii ca simbol al credinței, alături avîndu-i pe Constantin al IX-lea și Zoe, zugrăviți în odăjdii princiare și cu coroane împărătești pe cap. Într-un alt spațiu, o altă scenă este zugrăvită Maica Domnului cu pruncul în brațe încadrată de Jean Comneanul și soția sa Irene. Sînt și alte figuri de sfinți, realizați cu plăci de mozaic, mai ales în galeria de sud a bisericii unde sunt și scene reprezentînd aspecte ale vieții familiei imperiale, figuri de împărătese cu copii, sau un alt mozaic cu nașterea și viața sfîntului Jean Baptiste. Pe acest fond de pictură religioasă creștină, s-au interpus decorațiunile specifice turco-islamice, reprezentînd loje imperiale, tronuri și figuri cu Allah sau cea a profetului Mohamed. Deși este o biserică monumentală, impresionantă, prin dimensiuni și mozaicuri realizate cu mult talent de meșteri anonimi, acest amestec de pictură creștină, din epoca de înflorire în zonele Capodochiei și Guremeului, peste care s-a suprapus într-o îmbinare nefericită lumea islamică, Biserica Sfînta Sofia este o capodoperă care merită să fie vizitată. Ambianța din jurul bisericii, cu grădini care emană parfum de flori mediteraniene, cu originale fîntîni arteziene, în stil rococo turcesc din secolul al XVI-lea, dar și cu mausolee ale unor sultani turci, face ca faima vestitei biserici creștine, in decursul secolelor să nu fi pierdut din frumusețea de odinioară, elementul specific turcesc, estompează frumusețea

acestui unic monument din epoca de aur, din vremea lui Constantin cel Mare.

Biserica Sfînta Sofia din Constantinopol rămîne un obiectiv turistic care dă o patină de culoare și o originalitate peste care marele tăvălug al timpului nu i-a distrus frumusețea, devenind atracția milioanelor de vizitatori din toată lumea.

Cînd ieșim din Sfînta Sofia, în faimosul hipodrom concepută de împăratul roman Septimiu Sever și continuat de Constantin cel Mare, dai față-n față cu un vestit obelisc egiptean monolit, înalt de 20 metri, susținut de 4 blocuri din bronz pe care sunt sculptate scene de viață cotidiană și alergări de cai. Sunt redate figuri de spectatori entuziasmați, dansatori, muzicieni, dar și figura lui Teodosie și familia sa, la care sunt adăugate inscripții cu elogii în limba greacă și latină adresate împăratului. De pe hipodromul cu vestigii de mare valoare, cu o bogăție impresionantă de ronduri de flori de toate culorile, cu canapele pe care îți odihnești nu numai picioarele ci și sufletul, ai o panoramă de vis a orașului, care trăiește o viață trepidantă, în care vechiul se îmbină cu noul, o unitate în diversitate care te îndeamnă la poezie și meditație. Timpul ne presează, încît mîncăm cîte un sandwich, înghițim cîteva guri de apă și ne îndreptăm spre moscheea lui Soliman Magnificul, un alt obiectiv pe care ne-am propus să-l vizităm. Am citit că această moschee a fost construită de acest sultan la reîntoarcerea sa din campania victorioasă din Ungaria în numai 7 ani. La intrare ni se spune că această moschee este cel mai important monument construit de otomani la Istambul. Ea a fost construită pe una din cele 7 coline ale orașului. La intrare am văzut zeci de musulmani, în fața unor robinete, spălîndu-și picioarele înaintea fiecărei rugăciuni. Construcția moscheii este impresionantă, uitîndu-te la aspectul exterior cu acea cupolă imensă și celelalte cupole care stau ca niște „ciuperci" în jurul ei și cu cele 4 minarete, ca niște nave cosmice, dau un plus de grandoare și măreție acestei moscheii. Cînd intri, ești copleșit de măreția cupolei centrale înaltă de 53 metri și de loja sultanului, în stil baroc turcesc, de marmoră scoasă din Marea Marmara, cu un tron din lemn încrustat cu bucăți de ivoriu meșteșugit realizate. În mijlocul cupolei este un glob imens ornat cu ouă de struț cu rol decorativ. Simplitatea acestei moschei te impresionează, mai ales cînd este plină cu 5000 de credincioși, care, stînd în genunchi cu capul plecat, turbanele lor albe, par niște porumbei, care, prin rugăciunile din Talmud,

își iau zborul spre înalt. Slujba într-o moschee are ceva misterios, liniștea desăvîrșită, mimarea rugăciunilor, par niște suflete care își iau zborul. Este o stare pe care străinii o respectă total.

Și totuși Muzeul cel mai important al Constantinopolului, o construcție civilă în stil turcesc de către Mehmet al II-lea pe un teren de peste 700.000 m.p. mai întîi ca port, era format din puține clădiri, fiind denumit mai întîi „Portul Canon", apoi Topkapî începînd cu 1459 devenit reședință oficială a sultanilor, în 1839, el s-a transformat sub Abdulmecit I, în noul palat Dolmabașe. Acest palat, cu 4 curți interioare, cu clădiri armonios construite, care includea și Haremul, a devenit azi unul din cele mai mari muzee europene, care adăpostește sute de mii de piese muzeale, de valoare inestimabilă, pe care cu greu îl poți vizita într-o zi; am avut șansa să-l vizitez odată singur și într-un alt an împreună cu soția. Așezat pe malul Bosforului, Palatul, privit de pe apă, parcă ar fi o lebădă imensă sau o navă plutitoare albă, care prin arhitectură sa în stil turcesc, dau imaginea cea mai completă a gradului de civilizație ale acestui port la poarta orientului, reprezintă punctul cel mai înalt al civilizației otomane, care în decursul secolelor a uimit toate curțile europene. Intrarea în muzeu se face prin poarta „Babus Selam" străjuită de 2 turnuri înalte, cu firide și creneluri umbrite de niște arbori înalți, un fel de platani sub care respiri un aer răcoros, care-ți dau forță să poți pătrunde în toate clădirile, începînd cu sălile de porțelanuri chineze și japoneze, telerul de fabricare a săpunului, uleiului de măsline, continuînd cu sala de argintărie și porțelanuri europene, apoi sala de reuniune a Divanului, secția de arme în care am încercat să descopăr Sabia lui Ștefan cel Mare, Sala de audiențe, apartamentul eunucilor cu numeroase broderii, apoi Sala Tezaurului, Galeria de portrete și miniaturi, secția de ceasuri, Biblioteca, cabinete de medicină, terase, chioșcuri, apartamentele sultanilor, băi, sălile de mese, sala tronului, cabinete de lucru, apartamentele prinților și favoritelor curții, holuri și terase etc. Fiecare sală are o arhitectură specifică, de o anumită culoare, tapisate cu motive orientale, unde așezarea obiectelor se face după cele mai moderne principii ale muzeografiei. În sălile porțelanului, sunt peste 10.700 de piese, fiind a treia din lume, după cele de la Drezda și Pekin. Nu știi pe care să le mîngîi cu ochii inimii, să surprinzi finețea desenului culoarea, verde, albă, bleu, sau maron; varietatea pieselor, de la vase, tăvi, statuete, servicii de ceai, cafea, multe care au aparținut dinastiilor Ming, Iukanan și Sung. Pe ele

sunt desenate dragoni, animale și flori din bogata vegetație japoneză și chineză. Multe sunt din secolele XV, XVI, XVII la care se adaugi o impresionantă colecție de argintărie europeană, multe dintre piesele expuse fiind daruri oferite de statele europene, sultanilor turci. Este un joc de culoare și forme pe care le-am întîlnit și în muzeele din Maissan, Sevres, Augurten sau Ermitaj ori Vatican. Rămîi într-o totală uimire privind aceste desăvîrșite opere de artă, invidioși că n-am găsit măcar niște copii tîrzii în consignațiile din Istambul. Ne oprim înmărmuriți în sala de Consiliu a Divanului. Aici sultanul sau vizirul primea audiențele ambasadorilor și ale unor personalități de seamă. Într-o construcție mai nouă, care se integrează în structura palatului, sunt adunate zeci de arme de proveniență turcă, arabă și persană, printre care poate o fi și sabia lui Ștefan cel Mare, dar după cîte îmi dau seama identificarea ei nu poate fi făcută fără consultarea unui ghid care, din nefericire, nu vorbește nici o limbă străină. În sala următoare este locul unde se desfășurau ceremoniile oficiale, recepțiile la unele sărbători religioase la care participa înalta curte. Într-o altă sală (nr. II) diverse veșminte imperiale, care impresionează prin bogăția culorilor, a perlelor și brocarturilor în fir de aur și argint, care să reflecte măreția divină a sultanilor și fastul de la curtea imperială.

Cea mai valoroasă sală a Palatului Dolmabahce și următoarele sînt destinate Tezaurului, fosta reședință a lui Mehmet al II-lea în secolul al XI-lea. Printre obiectele expuse am admirat o armură încrustată cu pietre prețioase a lui Murat al IV-lea, în aur și diamante, un palat miniatural din aur chinezesc, o statuetă de elefant de aur și un briliant de 16 carate care ar fi aparținut lui Mahmut al II-lea. În partea dreaptă există un imens candelabru de 48 kg ornat cu 6600 briliante, unic în lume. Aici am văzut un tron, încrustat cu perle oferit de șahul Persiei lui Mahmut I. În vitrine, printre alte obiecte, o carafă de aur, un serviciu de compot și un tron turco-indian, pe care privindu-le ți se oprește respirația prin delicatețea și frumusețea lor. Aproape că am obosit, de-abia ne mai mișcăm picioarele, ochii ni se împăienjenesc, în fața unui obiect stăm minute în șir și medităm la ce valoare ar fi evaluate. În Sala colecției cu portrete ale sultanilor, ne oprim puțin, timpul ne presează, oboseala se resimte.

Într-o altă sală, parcă mai odihnitoare, unde avem la dispoziție niște canapele tapisate, stăm mai lejer și privim o mare colecție de orologii, turcești, franțuzești și englezești din secolele 16-20, un

fel de istorie a ceasului, unele dintre ele funcționînd și astăzi. Urmărim acele ceasornicelor care măsoară timpul, timpul vieții noastre trecător, timpul care nu se oprește niciodată, ele dovedind că viața nu se oprește, ea continuă și va continua pentru cei ce vor veni după noi. Meditǎm la acele ceasornicelor, a căror țăcănit, aici, în lumea turcească, par a fi niște clopote ale căror ecouri bat la porțile inimii noastre. După un scurt popas, timp care se scurge parcă prea repede, intrăm în sala bibliotecii unde privim locul unde lectura cărțile sultanul, decorat cu faianță de Iznic, dar și rafturile pline cu cărți vechi, cu coperți de piele de Cordoba, și foițe de aur, tomuri pe care le privim cu curiozitate, și numai atît. Oare cîte din ele vorbesc și despre istoria poporului român? Este liniște, cărțile nu pot vorbi, în sală nu-i nici un ghid, enigmele rămîn enigme. În curtea muzeului, în care printre copaci au răsărit noi clădiri în stil turcesc, cu desene și motive orientale în exterior, cu verande și chioșcuri din care privești panorama orașului ca un tablou imens din picturile marilor corifei ai renașterii, respiri în liniște aerul proaspăt și simți mirosul florilor din jur. Te uiți și deodată te întrebi? Oare unde au fost decapitați marele Brîncoveanu cu cei 4 fii? Tăcerea continuă a fi tot mai apăsătoare, timpul reduce totul în ruină, voalul lui îți mîngîie fața și te podidesc lacrimile. Pe Baldachinul din curtea muzeului, ne apare pe pînza vremii scene din luptele voevozilor noștri cu turcii. Parcă sunt la Neajlov, pe malul acestui pîrîu, și privesc scene din aceste lupte. Istoria nu se uită, suntem fericiți că am avut sănătate, să vedem o țară cu care am fost în dușmănie, dar pe care astăzi o respect pentru felul cum știu să-și conserve valorile, să le tezaurizeze și să le integreze în cultura mondială.

În Istambul sunt peste 10 moschei, mausolee, palate pe malurile Bosforului, fortărețe, fîntîni celebre, cimitire vechi cu statui de mare valoare artistică, bazare, parcuri pe malurile Bosforului, băi subterane turcești, dar pe care să le vizitezi, îți trebuie zeci de zile. După ce am văzut în Cairo, celebrul bazar Chalil, Bazarul din Istambul, mult mai civilizat cu construcții și corelare acoperite, cu mărfuri și produse de toate felurile și pentru toate buzunarele, pe care l-am vizitat din curiozitate, rămîne de asemenea un muzeu, fără a fi acea piesa cea mai căutată de toți turiștii români.

Într-o toamnă tîrzie, ne-am hotărît să plecăm din nou în Turcia, de data asta cu scopul de a vedea și alte zone, în special Ankara și Anatolia. Am plecat cu un autobuz al agenției de voiaj „Murat“

tixit cu „băieții voiajori“ care fac bișniță, cumpărînd din faimosul Bazar din Istambul, lucruri de valoare îndoielnică. Cînd ajungem la Istambul, la cumpăna zorilor, după o zi și o noapte în autobuz, interlocutorii noștri rămîn surprinși cînd văd că nu-i urmăm la „dormitorul comun“ din fața Agenției Murat unde stau pe asfalt, îngrămădiți, unul în altul, în așteptarea zorilor. Deși este ora cinci dimineața, noi ne despărțim de colegii noștri de voiaj, și cu un maxi-taxi ajungem în numai 20 de minute la „Autogara Centrală“ pentru a lua primul autobuz care va pleca la Ankara.

La Istambul bate un vînt rece. Privim imensa piață a autogării luminată agiorno, cu zeci de firme, cu tot atîtea denumiri de companii de transport interurban. Una se numește chiar București. Luăm autobuzul de la orele 7,00 al companiei Cami Coc. Într-un autobuz supraetajat, este plăcut, cald, încît ne dăm jos puloverele ca în plină vară, și ca în toate călătoriile privim cu ochii inimii peisajul din jur. Rămînem muți, trecînd prin suflet, geometriile asimetrice ale Istambulului, care se cațără pe multe promontorii, cu aglomerări de blocuri moderne, vile cochete ca niște bibelouri, dintre care, ca pe o pînză imensă, se înșiră zeci de moschei și minarete. Este o priveliște unică, de basm, amestec de miraj și vrajă, cochetărie și frumusețe, totul scăldat în culorile maronii ale acestei toamne tîrzii. Trecem peste strîmtoarea Bosforului prin care lunecă zeci de vapoare. Cornul de Aur pare un colos care-și ridică umerii dîndu-ne bună dimineața. Admirăm albul imaculat al turnurilor geamiilor, siluetele zvelte ale moscheelor, care sparg cerul limpede al dimineții. Acești străjeri veghează călătoria noastră într-o lume care, iată, se deschide privirii. Imaginile stăruie și se întipăresc pe retina ochilor. Cînd ieșim din Istambul, mașina se angajează pe o nouă autostradă, un tînăr fercheș, de o eleganță care șochează, trece printre călători și dintr-o sticlă mare cu colonie, ne îndeamnă să ne spălăm mîinile care refrișează aerul și ne dă o bună dispoziție. Ne surprinde gestul, dar, imediat același tânăr ne îndeamnă să savurăm din delicatul suc „Tropicala“. Ne servește apoi cu biscuiți și cafea turcească cu arome orientale. Aflăm că aceste servicii sunt incluse în prețul de cost al biletului.

Mergem zeci de kilometri pe malurile mării Marmara. Peisajul este unic, similar poate numai cu țărmurile însorite ale Siciliei. Litoralul este plin de vile cochete, străjuite de mici grădini și plantații de mandarini, măslini și portocali. Trandafirii sunt încă în floare la acest început de noiembrie, iar printre grădini și garduri de dafini, clădirile

albe par niște lebede care valsează prin fața ochilor. Trecem prin orașul Izimit care se înșiră pe dealuri pline de verdeață. Însoțitorul de bord se plimbă cu o tavă îndemnîndu-ne să servim sucuri, apă minerală, bomboane. Micile popasuri pe care le facem la restaurantele care apar pe traseul între Istambul și Ankara (aproape 8 ore de mers) sunt extrem de pitorești, construite anume să încînte ochiul și să satisfacă toate cerințele unei călătorii obositoare. În jurul nostru sunt magazine cu vitrine elegante, pline cu toate bunătățile dar și mici cafenele, ceainării și cofetării sau tarabe cu fructe și artizanat. Curios, nimeni nu cumpără nimic. La peste 1500 de metri altitudine, apar ca ciupercile hoteluri cochete, chioșcuri cu fructe de pădure, tarabe cu ceramică, împletituri, broderii și fel de fel de obiecte de artizanat. Mașina se oprește, călătorii privesc și se așează la mese bînd un ceai fierbinte. Ne surprinde pe drum tăcerea călătorilor din autobuz, faptul că ei nu conversează, că fiecare se gîndește la ceva, la scopul călătoriei. Sesizezi doar fețele lor încruntate sau vesele, alții dorm duși, sau citesc jurnale, ai impresia că ești într-un avion. După ce ne încrucișăm cu alte șosele, intrăm într-o altă autostradă, o adevărată operă de artă, și citim pe un panou că pînă la Ankara mai avem de străbătut încă 200 de km. Este zona cea mai spectaculoasă. Cît vezi cu ochii, în acest podiș anatolian, cu munți tociți, cenușii, fără vegetație, parcă ai fi într-o lume selenară. Sunt sute de canale prin care se scurg ploile și care protejează căderile de tufă vulcanică. Privindu-le realizezi munca herculiană depusă în plin pustiu de zeci de mii de oameni. Turcii știu să construiască șosele trainice, care să reziste, adevărate opere de artă. Privim depărtările în această pustietate. Munții au forme atît de bizare încît faci atîtea asocieri văzînd în fiecare configurație fie figuri ciclopice de oameni, fie Cristi răstigniți, lei înaripați, cămile mișcătoare peste nisipurile veșnice, sau piramide ale eternității. Cronometrăm timpul. Cînd un indicator ne arată că mai avem 20 de km. pînă la Ankara curiozitatea se accentuează și încep emoțiile.

Totul pare miraj, o lume selenară. Cronometrăm timpul. Cînd un indicator ne arată că mai avem încă 20 de km. pînă la Ankara, curiozitatea se accentuează deoarece vroiam să vedem panorama orașului, situată ca și Roma pe 7 coline.

Pe măsură ce ne apropiem se deschid ochilor clădirile mărginașe ale Ankarei, ca niște păsări abia vizibile, datorită ceții sau smogului argintiu. Prin fața ochilor defilează stejari cu frunza mică, molizi,

salcîmi, brazi, mesteceni argintii, castani, care împodobesc Ankara, ajunsă azi la peste 4 milioane de locuitori. Cînd autobuzul se oprește la autogara cu peste 50 de peroane înțesate de lume și de zeci de autocare care leagă capitala cu cele mai îndepărtate orașe, la unele ajunând după 18 ore de mers ne cuprinde panica. Izbutim cu greu să descoperim cabinele telefonice. Avem noroc deoarece la celălalt capăt al firului ne răspunde secretara Ambasadei noastre, și ne asigură că într-o jumătate de oră va fi la autogară ministrul consilier, Ioan Ene. Revederea cu colegul meu cu care am lucrat cîțiva ani în aceiași direcție din Ministerul de Externe, mă entuziasmează, „avem iar noroc" îi spun soției, care puțin obosită de atîtea ore de mers cu autobuzul parcă îi pierise tot entuziasmul. Bucuria a fost imensă, ne îmbrățișăm, și-mi spune că a primit un telex din țară, că totul este în ordine, vom dormi la ambasadă. Ne urcăm într-o mașină Dacia nouă, și prietenul meu începe să-și facă datoria de ghid. Străbatem bulevardul Ataturk, inima sentimentală a turcilor și urcăm pe una din coline, acolo unde se află zona rezidențială a orașului și unde ca punct de reper se află clădirile cele mai înalte ale Ankarei, printre care Hotelul Hilton, sub formă de lumînare, dar cu o arhitectură plăcută ochiului. Trecem pe lîngă clădirea Tribunalului, austeră și rece ca o închisoare, apoi pe lîngă Facultatea de limbi străine cu fațada placată cu cărămidă roșie și tot urcăm, lăsînd în urmă ambasadele Italiei, Germaniei, Poloniei, apoi pe lîngă ambasadele Cehoslovaciei și Federației Ruse, una mai frumoasă decît alta. În jur parcuri și iar parcuri. În apropiere se zărește cupola uriașă a celei mai mari moschei din Turcia.

Este marți, 3 noiembrie 1992. Deși soția mea este puțin superstițioasă, cînd este vorba de ziua de marți, acum, cînd aștern aceste gînduri pe hîrtie, pot spune că a fost zi norocoasă și plină de satisfacții. Am avut iarăși norocul – vai, mamă, de cîte ori te-am pomenit în călătoriile mele – să-l găsesc pe profesorul Iusuf Neuzat, vechi și statornic prieten turc din Dobrogea, coleg de facultate, care este lector la Catedra de limbă și civilizație românească, și care ne va însoți în peripluul nostru la Ankara, pe care îl începem după ce am sorbit cîte o ceașcă de cafea.

Pe stradă, din cauza căldurii, ne dăm jos iar puloverele. Luăm mașina 313 care străbate kilometri întregi ai bulevardului Ataturk, privind blocurile moderne din oțel și sticlă, marmoră și tuf, care conviețuiesc alături de clădiri mai mici, cu o arhitectură de epocă, care

este de fapt bulevardul cel mai aglomerat și cel mai frumos al capitalei turcești. Ajungem în centrul orașului, de unde, se vede impunătoare, pe colina din față, vechea cetate a Ankarei.

Străbatem străduțele din jurul zidurilor cetății, cu case roase de timp, cu ziduri groase, cu zeci de prăvălii și dughene. Negustorii stînd în fața magazinelor, așteptînd clienții, copii cu vocile lor pițigăiate te îndeamnă să intri, să cumperi ceva. Cînd te oprești din mers și manifești un mic interes pentru un produs, te trag de mînă, care mai de care vor să te cîștige, arătîndu-ți același obiect, dar mai rafinat, mai colorat, mai modern. De aici, de la poalele cetății, privim cele 200 de trepte care urcă spre cetate, pe care va trebui să le luăm pieptiș. E greu, ne spune Iusuf, dar merită să vedem cum se trăiește în cetate.Urcăm cîte zece-douăzeci de trepte apoi ne odihnim. Lăsăm în urmă micile grădini și ne îmbătăm de mirosul florilor și al ierbii proaspăt cosite. Parcă am fi pe plaiurile munților Buzăului. Facem popasuri ici, colo, prilej de a scruta depărtările, șirurile de case par niște cuiburi de rîndunici. Altele, zvelte, viu colorate, par niște lebede uriașe pe un ocean cenușiu. Ne uităm în stînga noastră, pe o spinare de munte abrupt, unde case mici, unele dărăpănate, înfipte într-un pămînt arid fără vegetație, stau ca niște mărgele, gata să cadă. Ne întrebăm, cum și cine locuiesc în aceste case miniaturale? Cum ajung oamenii acolo? Drumurile pe care le vedem nu duc decît până la poalele muntelui. Profesorul ne explică: Pe cărăruile care urcă, vezi multe ființe care se întorc la casele lor, ducînd pe umeri povara boccelelor cu de-ale gurii. Urcăm alte trepte. Ne oprim sorbind depărtările, imagini incredibil de pitorești. Abia cînd ajungem în incinta propriu zisă a cetății, și privim primele case din cetate, parcă ar fi niște case de pitici, cu niște curți mici, interioare sumbre, cu prispe din pămînt, pe care stau în poziție chircite femei și fete, înfofolite cu basmale viu colorate, privindu-le cum își țes ochii pe pînze albe, pe care culorile moulineurilor le umple cu scene de viață autentică, realizezi măiestria și talentul imagistic ale acestor ființe care nu fac altceva decît să-și țească proprii lor ochi, pentru a-și cîștiga existența. Pe la porți vezi uneori femei care te opresc să-ți arate aceste mici goblenuri sau șervete cusute cu arnici, mai ales de culoare roșie și neagră, parcă ai fi într-un sat maramureșean. Ceea ce impresionează este faptul, că în aceste case miniaturale, există viață, se cresc copii, există o ordine și o curățenie de neimaginat. De aici, de sub un arc, intrăm într-un labirint de căsuțe

înghesuite pe zeci de străduțe întortochiate, îmbătrînite de timp. Este inima cetății. Căsuțele sunt din lemn, cu scări care stau într-o rînă, gata să cadă, cu mici balconașe, cu o vegetație săracă, dar cu multe ghivece cu mușcate de toate culorile, care le înveselesc și le privești cu bucurie. Noi nu intrăm în ele, de frică să nu cadă peste noi. La răspîntiile străduțelor privim figurile unor bărbați. Deși săraci, ei sunt mîndri, surîzători, nu se feresc de privirile iscoditoare ale străinilor. Îi privesc cu demnitate. Ici, colo, cîte un copil, doi, bruneți, cu ochii migdalați și luminoși, îmbrăcați cu haine curate se zbenguiesc la noi sau se hîrjonesc. Ne fac semne de prietenie. Se apropie de noi, rîd tot timpul, dar nu cerșesc. Femeile cu ferigele pe cap, îmbrăcate cu rochii lungi, viu colorate, stînd pe scaunele pe la porți se uită la noi, zîmbesc dar mîinile lor lucrează. Unele vorbesc într-o desăvîrșită taină, mai mult prin gesturi. Altele stau cu ochii ațintiți spre cer, croșetînd dantele sau împletind pulovere. Prietenul meu ne spune: Sunt cadouri foarte frumoase, vă îndemn să cumpărați, sunt foarte ieftine. Ne alegem și noi, dăm doar cîteva zeci de drahme. Chiar și aici, unde trăiesc cei mai obidiți oameni ai cetății, curățenia uimește. Intrăm în mici prăvălioare cochete, în care stau rînduite pe rafturi toate bunătățile pămîntului. Abia aici realizezi la ce grad de civilizație a ajuns acest popor de nomazi. Figurile unor tineri întîlniți, sunt sfioase și te salută cu respect, te privesc cu ochii galeși, cu o curiozitate firească, nu-ți cer nimic, din contră ai sentimentul că te respectă. La o întrebare pusă de profesorul Iusuf Neuzat, sar cîțiva, iar pe un ton calm, își explică un fapt de viață trăită de ei sau de înaintașii lor. Citești pe fețele lor bunătate, dorința de comunicare, prietenie și de ce nu afecțiune, cînd au auzit că suntem români. Un tînăr de vreo 20 de ani are chef să povestească și să reînvie imagini obișnuite din cetate. Ascultîndu-l, constatăm că este un tînăr instruit, știe multe, că este un ghid desăvîrșit. Prietenul nostru vrea să-i ofere cîteva firfirici pentru explicațiile primite. Tînărul lasă capul în jos, se rușinează, îl refuză. Cînd ajungem pe platou, în centru cetății, ne uităm în jos, și vedem cea mai fantastică priveliște a Ancarei. Totul pare un decor uriaș, o pînză a vremii pe care se înșiră cele 7 coline. De aici, ochii se opresc fără să vrei pe colina pe care stă ca un soldat de veghe, uriașul Templu-mausoleu, unde sunt depuse rămășițele pămîntești ale marelui erou național, legendarul Kemal Ataturk.

Cînd începem să coborîm, privim din nou prin acele curți miniaturale, și rămînem uimiți de-atîta liniște și curățenie. Coborîm parcă

cu frica în sîn, dornici să nu trezim din somnul adînc al unor timpuri trecute, misterele pe care le bănuim că ar exista dincolo de zidurile caselor.

În periplul nostru prin cetatea Ankarei, am observat preocuparea edililor orașului pentru a salva această bijuterie a trecutului, prin ample lucrări de conservare și restaurare, cu scopul ca această cetate să fie transformată într-un veritabil Muzeu Național. Deocamdată se execută lucrările de canalizare a străzilor și se montează schelele constructorilor. Pe sub păienjenișul acestor schele, oamenii cățărați pe ele, bănuind că suntem străini ne fac cu mîna, iar noi le răspundem la fel.

Cuprinși de oboseală coborîm încet, dar siguri, ultimile scări și ne simțim ușurați. La numai doi pași, prietenul nostru ne îndeamnă să mîncăm cîte o baclava și sucuri, la un fel de tavernă specifică turcească. Odihna ne împrospătează forțele ca să putem vedea în liniște Muzeul HITIT, un lăcaș care adăpostește comori intestimabile ale culturii și civilizațiilor vechi, care au lăsat urme adînci în Anatolia și Capodochia.

Implantat în clădirea vechiului bazar, construit între anii 1464-1471, sub regele Mehmet II, muzeul de o construcție extrem de curioasă, dar specific turcească, cu cele 10 cupole rotunde, este străjuit de o pădurice de platani seculari și de alți arbuști și plante decorative, parcă ar fi o navă peste verdele arămiu care îl înconjoară. Cînd intrăm în incinta muzeului, parcă te simți ca într-un templu al liniștii. În acest edificiu, de formă dreptunghiulară rămînem uimiți de bogăția culturilor materiale ale coloniștilor asirieni, hitiți, frigieni, sau ale vestitelor triburi urartu sau helenistice despre care cunoștințele noastre erau foarte reduse. La ora cînd ne îmbătăm de parfumul unor epoci pe care ni-l strecoară de data această colegul meu Iusuf Neuzat, ni se pare un fel de cîntec dintr-o altă lume, de la care descifrăm niște simboluri iar liniștea din jur te îndeamnă la meditație profundă. La ora aceea nu zărim în muzeu decît doi tineri japonezi, rătăciți ca și noi și care rămîn muți admirînd niște obiecte ca și cele care se regăsesc și în cultura lor. Noi ne oprim în fața unor amulete reprezentînd pe faimoasa Sibila, simbolul maternității din sec. V-VII e.n. și care, cu pîntecul imens, burduhănos, în poziția stînd pe vine, pare o replică arhaică a „Gînditorului de la Hamangia". Admirăm perfecțiunea unor figurine umane, a unor obiecte de podoabă de aur și argint, felurite tipuri de pandantive, cercei, broșe,

vase de apă de formă animalieră, toate impresionînd prin armonie, finețe, artă desăvîrșită. Ne impresionează zecile de amulete reprezentînd „Căpriorul cu cei trei iezi“ care din explicațiile profesorului Iusuf Neuzat, înseamnă simbolul puterii, familiei și al soarelui dătător de viață. Un vas bine lucrat cu intarsii care amintesc elementele caracteristice ceramicii de Cucuteni ne impresionează prin perfecțiunea liniilor trase de un meșter cu mîini de aur. Diversitatea șiragurilor de mărgele colorate, pandantivele de aur, acele de păr, lacătele, vasele de ceramică colorate roz, cănile, opaițele, ulcioarele pe 3 picioare, diversitatea idolilor, unii cu cîte 4 capete și mai ales varietatea tritonilor și a vaselor cu scene de muncă sau luptă, toate în relief, ne duceau cu gîndul la arta egipteană pe care am văzut-o în Muzeul Național din Cairo. Ne oprim cu insistență pentru a privi obiectele romane, opaițe, paftale, sau la zecile de statuete bine conservate, și valorificate muzeistic. Privim într-o vitrină imensă și ne minunăm. Aveam senzația că simțim în gură gustul aurului coclit, văzînd porcoaiele de monezi din argint și aur de la Alexandru al III-lea de la Dioclețian, Aurelian, Iustinian și mai ales miile de mahmudele turcești din aur și argint.

Adevăratele capodopere ale muzeului Hitit sînt însă cele peste 100 de metope din bazalt și granit, unele înalte de peste doi metri, în care sînt săpate scene de viață și de luptă. Cîtă precizie, mișcare în scenele care redau faimoasele lupte cu centaurii, îmblînzirea animalelor, figurile de grifoni înfuriați, de lei sau sfincși care măsoară cu ochii lor scurgerea timpului, sau tauri ori cămile mînate de beduini. Ne oprim în fața metopelor care redau cu realism scene care înfățișează „împărțirea hranei“, „duioși“, sau scene de dragoste. Privim îndelung aceste metope unice în felul lor, nemaiîntîlnite în alte muzee de arheologie vizitate și realizăm nu numai măiestria execuției lor, ci mai ales, înalta artă în redarea adevărului vieții, motiv pentru care acest muzeu din Ankara este căutat de turiști în toate anotimpurile.

Muzeul Hitit din Ankara, pe care din păcate l-am vizitat timp de numai 5 ore, a însemnat un popas în care sufletul s-a odihnit la izvoarele nesecate ale unor popoare ajunse la un înalt grad de civilizație, a însemnat totodată o lecție unică trăită în viață și am ieșit din el încărcați de lumina secolelor trecute dar și cu sentimentul unor mari descătușări sufletești, care ne-a turnat în inimi stări de euforie și exuberanță.

A doua zi, împreună tot cu prietenul meu Iusuf, care ne-a impresionat prin explicațiile pe care ni le-a dat în vizitele noastre în Ankara cu o competență de specialist și cunoscător al istoriei Turciei, am ajuns la un alt obiectiv – Muzeul Mausoleu acolo unde se odihnește cel mai iubit om al turcilor, marele întemeietor al Turciei moderne, Kemal Ataturk. Nicăieri în alte țări vizitate, nu am întîlnit atîta prețuire din partea poporului pentru un erou legendar, pe care turcii îl venerează ca pe un sfînt. Pe colina Rassttepe, în mijlocul unui parc în care sunt plantați tot felul de arbori, Mausoleul lui Atarurk, de formă dreptunghiulară, ca un sarcofag imens, pare un fel de „fata Morgana", pare pe măsură ce ne apropiem de el, se îndepărtează de noi, simțind în picioare, oboseala. De la poalele colinei urcăm mai multe scări și apoi se deschide o alee largă, placată cu dale, străjuită de cîte 12 lei pe o parte și alta, un fel de paznici veșnici ai Mausoleului. În aer plutește mirosurile ierbii proaspăt cosite, și al trandafirilor încă înfloriți. Cînd ajungem în acel careu, Mausoleul construit de arhitectul turc Emin Onat, o chintezență a artei orientale, în care se resimte influența persană, asiriană și chiar babiloniană, ți se oprește respirația. Înalt de peste 20 de metri, cu tavane pictate cu motive florale exotice, rînduite pe lungime ca niște ștergare țărănești, și cînd privești cele 4 turnuri semnificînd independența, libertatea, victoria și apărarea pe care sunt placate scene de luptă în relief, redau grandoarea nu numai a luptei pentru eliberarea națională dar și recunoștința pe care poporul turc o aduce fondatorului Republicii, soldatului, liderului politic, intelectualului de excepție care a fost Kemal Ataturk.

Pășim în interiorul mausoleului unde este așezat în centru sarcofagul eroului, în care a fost depus cîte un pumn de pămînt din toate colțurile Turcei. Totul este sobru, de o simplitate impresionată. Pe două laturi sunt săpate cu litere de aur fragmente dintr-un discurs al marelui soldat. Cînd ne plecăm să le deslușim conținutul, profesorul Iusuf Neuzat ni le traduce. Soldații de la intrare, la cele patru colțuri ale sarcofagului, în costume de paradă, privesc la singurii vizitatori la acea oră matinală, și sunt surprinși de faptul că noi stăm aici, în acest sanctuar de peste o oră și cu ochii strălucinați privim totul, și admirăm simfonia culorilor care potopesc spațiile acestui templu al liniștii. Intrăm apoi într-o anexă a mausoleului, unde este deschisă o expoziție permanentă cu relicve care amintesc despre trecerea prin viață a acestui mare dispărut. În zeci

de vitrine sunt expuse fotografi de familie, îmbrăcăminte, încălțăminte, servicii de ceai și cafea, obiecte de toaletă, servicii de masă, port-țigarete, ace de cravată, obiecte de faianță, bibelouri, o colecție de ceasuri de buzunar, portrete cu dedicații ale unor șefi de state, personalități politice și militare ale epocii – impresionează această prețuire și stimă pe care poporul turc o poartă marelui lui conducător.

Cînd ne reîntoarcem în curtea interioară ne strecurăm de data asta cu greu printre zecile de elevi veniți cu profesorii lor în pelerinaj în acest loc atît de venerat în Turcia. Cultul lui Ataturk, faptul că acesta se reflectă în intransigența turcilor față de străini care o spun cu un sentiment că în Turcia nu sunt admise injuriile la adresa lui Ataturk, ponegrirea drapelului național și insulta femeii turce se face extrem de prudent, încît scurta conversație care se înfiripă între prof. Iusuf Neuzat și o profesoară ne face să tăcem, să nu punem întrebări, să subscriem, la aspirațiile unui popor care știe să respecte demnitatea națională.

Bucurîndu-ne de soare, ne-am odihnit pe una din canapele, admirînd și aici curățenia, îngrijirea desăvîrșită a rondurilor cu flori, armonia culorilor vegetației care a căpătat toate nuanțele toamnei și ascultam cum liniștea din jur este străpunsă de cîntecul păsărilor, care aici trăiesc ca într-o împărăție,

Luîndu-ne drept țintă cetatea Ankarei, am străbătut niște străduțe cu parfum de epocă, care în mod sigur, fără a consulta harta, duceau spre inima fierbinte a orașului. Profesorul Iusuf avea ore după amiază, așa că rămînînd numai cu soția am intrat mai întîi în Parcul Central al orașului, o oază de liniște dar și de distracții. Privim cum pe un lac alunecă bărci suple și viu colorate, în care tinerii își încearcă puterile într-un concurs la care iau parte sute de admiratori. Cîteva momente ne oprim în fața unui teatru de marionete, în care aceleași personaje ca și la noi, Stroe și Vasilache, își dispută divergențele cotidiene. Replicile mai deochiate sînt savurate cu hohote de rîs de zecile de curioși ca și noi. Întîlnești aici forfotă multă de lume, de la copii care se joacă zgomotoși și pînă la bătrîni care, moțăind, stau pe scaune cu ochii cufundați în lumea viselor și amintirilor lor.

Traversăm din nou marele bulevard Ataturk, inima fierbinte a orașului și urcăm spre un alt muzeu, unde, într-un palat mauric, cu un fronton care pare o coroană sub formă de semilună, se află Muzeul de Etnografie al Ankarei.

Și aici, ca oriunde, petecul de cer pe care se înscrie această bijuterie arhitecturală, înconjurată de multă verdeață, este o oază de liniște. Cînd am pătruns în muzeu, ne-am simțit ușurați, oboseala ne-a trecut și am parcurs într-o totală detașare, un itinerariu la care frumosul din viață și artă l-am savurat într-o deplină libertate. Privim măreția și frumusețea acestui palat și rămînem încremeniți când, exact în mijlocul ei, într-un dreptunghi împrejmuit cu o împletitură groasă de mătase, citim o inscripție care atestă faptul că aici, timp de 15 ani, a fost îngropat președintele Turciei Kemal Ataturk (1938-1953) și de unde, într-o toamnă ploioasă a fost reînhumat în mauzoleul care-i poartă numele.

În această clădire, pictată cu flori, vizităm în liniște nestingheriți de nimeni, încăpere cu încăpere, și descoperim o lume a frumosului specific turcească, care împodobea numai casele celor bogați. Am admirat zeci de caftane boierești, toate cusute cu fir de aur și argint, îmbrăcăminte de nuntă specifice, țesături cusute cu fir de aur, covoare originale turcești și chelimuri unicat și porți sculptate cu migală, scaune și mese încrustate cu intarsii de aur și sidef. Ne-am oprit îndelung și am admirat manuscrise vechi, pictate cu motive florale, coranuri cu coperți ferecate, precum și alte obiecte decorative care împodobeau interioarele caselor hanilor și beilor turci.

De pe esplanada din fața muzeului, unde se află o altă statuie a lui Ataturk, scrutăm depărtările și deslușim parcă ceva din ritmul și inima marelui oraș. În depărtare, aproape obsedant, se ridică semeț Muzeul lui Ataturk. La ora cînd îl privim, parcă este incendiat de razele soarelui, devenind o imensă flacără, un simbol al eternității acestei metropole care nu este de talia Istambulului, dar are un parfum de epocă care-i dau personalitate și frumusețe care-ți încîntă ochii și inima.

Ankara este un oraș european, cu o viață trepidantă pe care o sesizezi pe stradă citind sutele de afișe, reclame, panouri decorative, cu casele cu o arhitectură specific orientală, cu zeci de moschei, minarete, cu multe magazine, bazaruri, clădiri ultramoderne, hoteluri, universități și teatre, cu bulevarde largi, modernizate, care se desprind în raze, pe cele 7 coline, civilizația străzii, a pietonilor, calmul trecătorilor, absența cerșetorilor, prezența benefică a tineretului de pe stradă lipsit de acea exuberanță occidentală, sunt tot atîtea coordonate care îndeamnă turiștii străini să o viziteze în toate anotimpurile anului. Toate acestea te îndeamnă să te urci în cea

mai modernă moschee din Ankara, și de acolo să arunci o monedă, conform obiceiului și să zici: „La revedere Ankara, pe curînd!“

La îndemnul prietenului meu Iusuf Neuzat, care cunoaște ca în palmă Turcia și mai ales locurile cele mai pitorești, de legendă și vis ale osmanlîilor, m-a convins că, dacă nu voi ajunge să văd cea mai fantastică parte a Turciei, așa zisa Capodoccie, țară a cailor albi, înseamnă că nu am văzut zona cea mai frumoasă și interesantă a Turciei, și mai ales orășelele Neveschir și Gureme, care aparțin perioadei de aur a imperiului otoman. Acolo se află izvoarele și rădăcinile unor civilizații vechi, de mii de ani, dar și urmele lăsate de perși, hitiți, sirieni și romani, în așa zisele „caverne“ săpate în timp în munții din jur, în care au trăit cîndva populații nomade venite de aiurea.

De la Ankara la Gureme am făcut cu autobuzul numai o oră și jumătate. Străbatem o zonă muntoasă aridă, cu case răzlețe pe coline în jurul cărora vezi herghelii de cai pitici, cunoscuți din cele mai vechi timpuri, ele rămîn un fel de piese de schimb cu populațiile din jur. Priveliștea este mirifică, parcă ești în lumea lui Disneyland, cu imagini selenare, în care mintea refuză să creadă că tot ceea ce vezi sunt zămislite de mîna omului. În fața ta ai o pădure de sculpturi megalitice, formate în mii de ani, cu închipuiri fantastice de vietăți, care-și ridică capetele spre înălțimi. Priveliștea este selenară, parcă ar fi niște nori bucălați și cenușii, creionați de mîinile unor artiști desăvîrșiți. Cît vezi cu ochii, cele mai năstrușnice forme de construcții care răsar ca niște ciuperci după ploaie. Unele se aseamănă cu Babele din Bucegi, dar mult mai mari, altele par niște turnuri de biserici cu ferestre tăiate în stîncă, altele sînt cilindrice ca niște nave cosmice, altele parcă sunt niște cuiburi de rândunici sau ciuperci cu niște pălării uriașe. Pe măsură ce înaintăm în acest „cimitir selenar“, cu simboluri apocaliptice, te cuprinde frica, încît te strecori cu grijă ca nu cumva să deștepți somnul de veacuri al troglodiților care au locuit cîndva în această lume divină. Nu ne dăm seama dacă aceste minuni dumnezeiești sunt creații ale divinității sau ale omului de acum 2000 de ani. Cînd ne uităm la unele stînci, ca niște coloși rotunzi, reprezentînd forma unor Falusuri îngemînate, care sparg bolta cerului, rămînem muți. Cînd te gîndești că toate aceste „lăcașuri“ au fost casele statornice al troglodiților, hitiților sau ale altor seminții migratoare, te înfrigurezi la gîndul că aceștia au

lăsat însemnele trecerii lor prin viață, unele elemente de cultură materială și spirituală.

Intrăm într-un așa zis „oraș subteran", săpat sub munte, urcînd niște trepte. Parcă te duci spre „împărăția cerurilor diavolești" în care flăcările unor lumînări îți luminează gîndul și ne cuprinde frica.

Ne liniștim cînd auzim vocea ghidului care dă explicații. Privim într-o parte și alta a acestui „tunel al timpului", încăperile de locuit, fărîma de lumină care pătrunde pe un gemuleț ne dă curajul să privim un fel de „paturi" săpate în rocă, cuburi folosite drept scaune, în rest pereți pe care sunt scrijelite litere cuneiforme, și simboluri hitite. Intrăm apoi într-o încăpere unde se pregătea mîncarea, apoi în cîteva încăperi strîmte, ce serveau ca băi, sau locuri de închinăciune. Am văzut mai apoi bazine în care strîngea apa de ploaie, șanțuri de scurgere a apei, cămări pentru alimente, vetre de preparat pîinea. Explicația ghidului despre modul de viață al acestor troglodiți, ne trezea curiozitatea, dar și neliniștea, atît de apăsătoare, care plutea în aerul care te sufoca. Parcă eram în Catacombele de la Kiev sau cele ale lui Calistro de la Roma, peste tot simțeam suflul morții. Soția mă ținea strîns de mînă, picioarele deveniseră grele ca niște pietre de moară. Noroc că privind înainte, peste o jumătate de oră, zărim un petec de lumină, semn că vom ajunge la capătul Infernului. Cînd ieșim din orașul subteran, ne facem semnul crucii, atrăgînd atenția unui vizitator care se opri lîngă noi și ne întreabă în engleză: „Din ce țară suntem? Sunteți creștini"? Răspunsul nostru a fost dat în limba franceză. După ce stăm mai mult de 20 de minute pe o canapea, ne pregătim să asaltăm unele biserici și mînăstiri, construite tot în stîncă, într-un fel de columbare sau caverne la care urcăm doar 5-6 trepte. În această lume a unor popoare care au trecut prin această zonă, nu ne-am închipuit că vom vedea scene înduioșătoare și pline de candoare, pictate cu talent și credință în perioada bizantină, în care creștinismul prin sfinții localnici Grigore, Vasile cel Mare, și Sfîntul Gheorghe și-au început misiunea de slujitori ai lui Hristos. În aceste stînci-biserici, meșterii anonimi s-au întrecut în redarea unor scene biblice de o mare frumusețe și cu o înaltă știință în pictura murală. Am privit uimiți figura Pantocratorului, luminoasă, cu trăsături fine, înconjurată de steluțe aurii, dar și a Maicii domnului cu pruncul în brațe. Ne-au impresionat unele scene biblice de un realism zguduitor, ca „Cina cea de taină" „Intrarea în Bethleem", „Fuga în Egipt", „Răstignirea pe Golgota" și „Învierea", „Ospitalitatea lui Abraham", „Drumul

crucii“ și mai ales figurile de sfinți și apostoli, înlănțuiți ca într-o horă țărănească, pe pereții laterali ai bisericii.

Cupola bisericii Sf. Barbara, pe care o vizităm, are cupola pictată cu figuri geometrice, romburi și cercuri, cu figuri stilizate, cu brîie cu motive similare ca cele de pe ștergarele oltenești, cu romburi și cruci, ca pe desenele de pe ouăle încondeiate din Nordul Moldovei. Am avut sentimentul că mă aflu în biserica din Ciumbrud, din Maramureș, unde în cercuri erau încrustate cruci și steluțe, însemne ale credinței. Piloanele care susțin nava centrală sunt pictate cu mici romburi și cercuri, în culori maronii cu figurine ca de păpuși din turtă dulce, care împestrițează toată nava iar în centrul ei, privim figura lui Isus Hristos răstignit pe cruce, înconjurat de mironosițe și îngeri. Ne uitam cu ochii mari, nu ne venea să credem că mîinile unor meșteri anonimi au dat atîta viață unor scene biblice, dar mai ales am simțit că suntem în interioarele bisericilor moldovenești, unde sfinții sunt pictați în veșminte simple, cu fețe umane, fără bărbi, cu o lumină în ochi care emana sfințenie și credință. Printre vizitatori am văzut doi tineri, care, îngenunchiați ca și noi, își făceau semnul crucii și făceau mătănii în semn de pietate și credință. Ne-a impresionat de asemeni vizita la o „Mînăstire de femei“ sub forma unui munte de sare sculptat cavernos, cu geamuri miniaturale, ovale și pătrate, prin care, am privit pădurea de turle ca niște bulbi de ceapă ale altor bisericuțe înlănțuite, care, la lumina soarelui, păreau niște nave negre care dansau pe pînza vremii. Mogîldețele de stînci, șlefuite de scurgerea sutelor de ani, în care oamenii cavernelor au supraviețuit și au lăsat faimoasele metope pe care și-au scris istoria, obiceiurile, viața de familie, pe care le-am văzut în Muzeul de Arheologie din Ankara, aici, la Gureme ne-au întregit cunoștințele despre gradul de cultură și civilizație ale hitiților și ale altor populații care au bîntuit peste aceste ținuturi și care și-au lăsat însemnele în tot ceea ce vedem în zilele noastre. Ne plimbăm prin această lume selenară, urmărind grupurile de turiști, și care se opresc mai ales în fața unor falusuri îngemînate de dimensiuni mari, care se înalță semețe cu capetele sub forma unor inimi și rămîi uimit gîndindu-te cine le-a făcut, ce mînă măiastră le-a dat această înfățișare lumească, încît rămîi tulburat și repeți aceeași întrebare: – Cine, cînd și cum au fost realizate aceste curiozități ale naturii? Turiștii fac fotografii, se amuză, filmînd acești „stîlpi“ ai eternității, în fața cărora și ghizii amuțesc.

De fapt din cele spuse de ghizi, Gureme era unul dintre centrele lumii creștine intre secolele VII-XIII zonă în care au fost identificate 300 de biserici și mănăstiri de importanță mondială. Unele biserici erau primitive, cu o pictură mai mult sugerată, unele similare cu centre importante ale lumii creștine. În marea biserică de la Karanlik, cu naos, pronaos și altar susținute de piloni pictați, ne-a impresionat cel mai mult pictura murală, cu luminoase scene din biblie, în stil bizantin, de un realism zguduitor, cu un imens Pantocrator, cu pereți pe care sunt zugrăvite scene din viața lui Hristos, călătoria spre Bethleem, Nașterea, Transfigurarea lui Iisus, Intrarea în Ierusalim, Cina cea de taină, Drumul Crucii, Muntele Golgota, cele 3 mironosițe, Ospitalitatea lui Abraham, sunt atît de vii, încît parcă ar fi pictate azi. Coloritul scenelor, de la roșu cărămiziu, la verdele crud, bleu siel, sunt armonii de culoare, care dau contururi și frumusețe picturii, figurile apostolilor parcă-ți vorbesc, încît îngenunchem și ne rugăm în acea liniște de vis și descătușare sufletească, bucuroși că am văzut asemenea minunății. Niciodată nu ne-am închipuit că, într-o lume atît de stranie, cu forme de relief dumnezeiești, cu însemne ale atîtor culturi și civilizații, peste care au trecut puhoaie de oștiri barbare, a putut dăinui în epoca bizantină și înflori creștinismul dătător de viață.

Ne plimbăm prin această lume selenară urmărind grupurile de turiști care se opresc mai ales în fața unor falusuri îngemănate, cîte trei sau patru, care stau să fie fotografiați, dornici să arate la întoarcerea lor aceste curiozități ale naturii nemaiîntînite, ca și noi, în alte colțuri ale lumii. Parcă te afli pe o altă planetă, sau la Polul-Nord, unde întîlnești zeci de aizberguri, înfățișînd o lume selenară, care plutesc pe o întindere de ape liniștite, pe care simți nevoia să o pipăi, să fii convins că trăiești o realitate pe care mintea omului refuză să o recunoască. Stăm pe un bolovan de stîncă, un loc unde natura a șlefuit-o ca pe o canapea, lîngă care a răsărit un chiparos care împrăștie în jurul lui liniște și o lumină cerească. De aici admirăm peisajul, de factură mistică, ca de vis, și închidem ochii obosiți de întunericul din tunelul timpului pe care l-am parcurs numai în cîteva ore. Vizitatorii trec pe lingă noi, înarmați cu zeci de aparate fotografice, care mai de care sofisticate. La un moment dat, în fața noastră se oprește un domn mărunțel, cu o față măslinie, dar cu un zîmbet care trăda bunătate și încîntat de ceea ce văzuse. Se așează lîngă noi și încearcă să vorbească. Era un turc de circa 50

de ani, dar văzînd că noi nu articulăm nici un cuvînt, înțelese că suntem străini, îi răspund în franceză că suntem români.

Continuăm să ne strecurăm prin această pădure de statui, diferite ca înălțime și forme. Parcă te afli pe o altă planetă unde imaginația îți face feste, tot ce vezi pare ceva ireal, după amiaza zilei îți aduce o lumină care te îndeamnă să visezi, să vezi dincolo de zare, unde fata Fetei Morgana, apare și dispare lăsîndu-te să descifrezi singur tainele acestei lumi mișcătoare. Trăiești parcă momente de transă, totul pare ireal cînd privești peisajul din jur, totul se mișcă, trăirile sunt profunde, totul pare un vis de altădată, pe care-l recompui atunci cînd vezi cu ochii inimii o lume legendară, peste care marele tăvălug al timpului, îl dezvăluie omului de azi. Tot urcând și coborând, simțim oboseala. Ne așezăm pe un bolovan de rocă șlefuit de timp și medităm la tot ce am văzut. Închidem ochii dar nu dormim. Tot ce am văzut poate fi și Raiul, și Iadul. Dar lîngă noi se înfiripă o umbră și, prin ochii întredeschiși, surprindem figura aceluiași domn care ne întrebase la ieșirea din orașul subteran care, extrem de politicos ne întreabă dacă ne-a plăcut tot ce am văzut. Era un funcționar de la o bancă din orașul Bursa, care ne-a mărturisit că este plăcut impresionat că un creștin este interesat să știe cît mai mult despre lumea musulmană. El ne spune că dacă noi am vizita și orașul Bursa, prima capitală a imperiului Otoman, care este orașul său natal, am avea o imagine mai completă despre țara lor. Ne-a oferit și o carte de vizită și ne-a spus că, dacă ajungem la Bursa, el își face timp să ne arate vechile moschei și parcurile renumite ale orașului situat la poalele munților Ulu Dag. Îi mulțumim pentru invitație și ne strîngem mîna fără a da vreun răspuns. Ne grăbim să ajungem la micul hotel situat chiar lîngă conul cu patru falusuri de la Pașabag. La cumpăna înserării într-o lumină arămie, conurile Guremeului par niște faruri care iradiază sclipiri incendiare. A doua zi aveam un autobuz care pleca la ora opt spre Ankara. Am plecat cu o mare bucurie în suflet. Profesorul Iusuf Neuzat a avut dreptate. Ce am văzut la Gureme rămîne poate cel mai frumos vis din viața noastră. Spunîndu-i acestuia despre invitația făcută de funcționarul din Bursa de a vizita orașul Bursa, a sărit ca ars, spunîndu-mi că este o ocazie unică să vezi cea mai mare necropolă unde își dorm somnul de veci cei mai importanți sultani care au pus bazele primului stat turc cu capitala la Bursa. Fiind situată în drumul de

reîntoarcere la Istambul, ne-am hotărît: Da, facem o escala măcar cîteva ore și vizităm doar orașul.

Seara, am stat mai mult de vorbă cu Iusuf și cu ambasadorul României care a ținut să afle părerile „unor oameni de cultură" dar diplomați de profesie, care au făcut o călătorie temerară într-o țară despre care știa că aveam multe prejudecăți. Am venit în Turcia cu inima îndoită, dar am plecat cu sentimentul că am descoperit o țară evoluată, cu o populație care a ajuns la un înalt grad de civilizație, pașnic, prietenos, care trăiește intens realitatea lumii occidentale, care oricînd poate constitui și pentru țara noastră un exemplu care nu ar strica să fie urmat cu curaj. A doua zi, ne-am hotărît să plecăm la Bursa, urmînd ca de acolo să luăm autobuzul în așa fel să ajungem seara de vreme la Istambul, la Consulatul României unde am fost cazați la venirea în Turcia. Străbatem o zonă muntoasă, ca pe Valea Prahovei, cu multe vile, cu zeci de minarete, și moschei. Orașul este la poalele munților, ca într-o găleată, cu clădiri vechi și noi, ca mai toate orașele Turciei, ale căror contraste te fascinează. Autobuzul se oprește chiar în centrul orașului. Încercăm să-l sunăm pe domnul Ahmet Sarihan. Nu răspunde nimeni. La doi pași de noi descoperim Cimitirul Muravie, o veche necropolă situată în centrul orașului, o grădină seculară, cu alei de trandafiri, magnolii și chiparoși. Cînd intri pe poarta centrală, parcă te afli într-un muzeu, monumentele de aici îți atrag atenția prin existența unor morminte imaginînd figuri umane, cărora nu li se văd fața ci numai un fel de „cușme" țuguiate fără să scrie pe ele identitatea decedatului. Aici se află mormintele unor prinți și prințese, dar și mausolee, care prin arhitectură, culoarea mozaicurilor, cu mici cupole brodate cu faianțuri de culoare albă și albastră, parcă ar fi un fel de bibelouri care reprezintă petele de culoare ale cimitirului scăldat în verdeață și flori. Ne uităm mai întîi la mausoleul prințului Ahmet, fiul lui Baiazid I, de formă octogonală. Interiorul, placat cu faianță verde în două nuanțe, încadrate de borduri cu desene albe pe un fond albastru. În partea opusă, pe o alee umbrită de platani falnici se află mausoleul lui Murat II (1451), în mijlocul căruia se află sarcofagul sultanului. Cupola acestui mausoleu este sprijinită de 4 coloane antice, alături de care se află patru morminte ale fiilor acestuia, modeste, cu ornamente, iar în mijlocul sălii centrale se află o coloană monolit din porfir în stil bizantin. Am văzut și alte mici mausolee, construcții sobre, cu arcade, numele sultanilor sau ale unor personalități ale epocii lor, n-am putut

să le descifrăm. Am reținut pe cele ale unui Sirin, Guibahar, Hatum care nu-mi spun nimic.

Adevărata bijuterie e orașului, se află situată pe un mic promontoriu. Faimosul „Mausoleu Verde“, al sultanului Mehmet I, unul dintre cele mai frumoase bijuterii din marmoră și faianță verde-bleu, mândria turcilor din vechea capitală otomană. Construită în anul 1424 de însuși sultanul care a supravegheat lucrarea, este o capodoperă, care îți creadă o stare de euforie, frumusețea picturii ori mozaicurile stilizate, de culoare albe, verzui ori gri-pal, încadrate de arabescuri cu flori stilizate în formă de medalioane, cu inscripții executate în faianță emailate, a stîrnit și stîrnește și azi discuții: de ce o numesc „Moscheea verde“ și nu albastră. Pe noi nu ne interesează aceste polemici, noi sîntem impresionați de măreția, originalitatea și frumusețea acestei capodopere atît de suave și atît de prețuită de otomani.

Ne-am hotărît să nu mai dăm telefon domnului Sarinan, care ne-a invitat să-i vizităm orașul, iar timpul pînă la plecarea autobuzului spre Ankara era destul de scurt, ne-am hotărît să dăm tîrcoale prin partea veche a orașului și, în special, să vizităm Bazarul, considerat unul din cele mai vechi ale Turciei. Pe străduțele cu parfum de epocă, cu clădiri din secolele XVI-XVII, și secolul XX, care încearcă să imite pe cele vechi, descoperim aceleași coordonate: ordine, curățenie, gustul pentru frumos, viață pietonală calmă, cu o anumită sobrietate, respect pentru turiști, extrem de patrioți, dornici să te ajute să cunoști valorile lor materiale și spirituale. Magazinele și tarabele stradale, pline de mărfuri aduse de pe toate meridianele globului, sunt de ultimă generație, fără a sfida bunul simț. Ne-au plăcut faimoasele covoare persane, chelimurile și caftanele, toate realizate manual, păstrînd motivele orientale, de factură populară, demonstrînd multă măiestrie, respect pentru tradiție, motive originale, un adevărat cult pentru a da în continuare impuls pentru tot ce au creat înaintașii. Privim cu încîntare obiecte specifice turcești. Obiecte din piele, ceramică pictată, obiecte din metal, în special aramă, bibelouri din porțelan și sticlă, multe bijuterii din aur și argint, și mai ales artizanat, toate împestrițate cu motive arabe și stilizări geometrice. Curios, față de Istambul, reclama se face discret, nu auzi hărmălaia specifică bazarelor, însă, dacă te apropii de o tarabă, dacă privești cu insistență un anumit obiect, negustorul se apropie de cumpărător, și față de prețul afișat, cînd tu îi spui un preț sub cei

afișat, mai mic chiar de jumătate, se uită în ochii tăi, bănuind că nu-i poți oferi mai mult, dă din cap și-ți întinde mîna, semn că este mulțumit de preț.

Mergînd spre centru, la autogară, în față, într-un parc, chiar în mijlocul lui, o moschee, cu 4 minarete, sub cerul de un albastru pur, își cheamă credincioșii la închinăciune. Prin vocea muezinului, care pare ca un ecou venit din adîncuri, ne îndeamnă și pe noi să intrăm. Nu știm obiceiurile, și nu ne supunem unui ritual, deși vedem la intrare robinetele care curg sub care turcii își spală picioarele. Noi ne uităm, stînd pe loc, neștiind ce să facem. Un bătrîn, cu barbă albă, lungă, într-o mantie lungă, albă, ne atinge pe spate și ne face semn să-l urmăm. Ne conduce spre altă ușă laterală. Era intrarea specială pentru turiștii străini. Ne-am descălțat, am primit niște papuci și am intrat. Sub o cupolă imensă, dintr-un amvon, muezinul citea din Coran. Mulțimea, femei și bărbați, separați unii de alții, în cămăși lungi, de un alb imaculat, plecați cu capul la pămînt, într-o încremenire totală, ascultau muezinul. Uneori, la ridicarea vocii, se ridicau în picioare, se înclinau și apoi reluau aceeași poziție, cu capul între genunchi. Nu am stat prea mult. Imaginea pe care am reținut-o părea ca un zbor al unor păsări albe care pluteau spre înalt. Era o imagine de vis, cu care am ieșit emoționați. Pentru prima dată în viață, vedeam desfășurarea unei slujbe într-o moschee turcească.

Cînd ieșim în stradă, aglomerația se intensificase dar, deși căldura ne sufoca, cînd ajungem la autobuz, ne așezăm pe o canapea sub un platan și în cele 20 de minute pe care le mai avem pînă la plecarea spre Istambul, de la cabina telefonică din fața mea, mai am timp să dau un telefon lui Sarinan. Acesta răspunde și ne întreabă unde suntem. N-am știut că biroul Băncii unde lucra era la numai 100 de metri de noi. Îi spun că peste 20 de minute plecăm la Istambul.

— Cum, nu se poate? Nu plecați, în cîteva minute sunt la autogară!

Ne găsește pe canapeaua de sub platani. Îi explicăm că suntem în Bursa de la orele 10. Că la telefon nu a răspuns nimeni. Că am vizitat de unii singuri, tot ce era mai interesant, inclusiv moscheele. Insistă să rămînem și peste noapte, că putem fi cazați la o casă de oaspeți a băncii. Îi mulțumim, și îi spun că îl aștept să vină și în România, că nu va regreta. Cu toate insistențele acestuia de a mai rămîne încă o zi, i-am spus că suntem așteptați la Consulatul României, la

Istambul care ne luase bilete pentru trenul de București. Ne-a promis că va veni sigur în țara noastră. Excursia din Turcia, deși nu am văzut totul, ne-a schimbat impresiile despre această țară, pe care oricînd am vrea să o revedem.

Iată a venit și ziua plecării, într-o altă misiune diplomatică la post, la ambasada României din Sofia, în funcția de prim-secretar și atașat cultural, în Bulgaria. Cunoașterea unei țări vecine despre care știam doar atît că (bulgarii) „sunt niște capete pătrate", că excelează prin calitatea iaurtului (pe care îl tai cu cuțitul), al brînzei și zarzavaturilor (ecologice), că au în munții Rodope o faimoasă mînăstire – Rila, și o catedrală Nevski la Sofia, documentarea mea despre Bulgaria se putea opri aici. Încă din țară fiind, mi-am propus să revitalizez (în primul rînd), legăturile culturale romîno-bulgare, stagnate după revoluție, și să-mi propun să demarez încheierea unui nou Acord de colaborare culturală, unele înțelegeri pe linia Uniunii scriitorilor și Uniunii artiștilor plastici, dar mai ales, să realizez un acord pe linia sănătății atît de necesar, pentru a diminua problemele spinoase apărute în ultimii ani, în ce privește rezolvarea cazurilor de accidente rutiere făcute de turiștii celor două țări, în tranzit; bulgarii în Rusia, românii spre Turcia și Grecia. Acestor probleme vitale, în timpul celor doi ani cît am muncit la Sofia, le-am rezolvat cu profesionalism, fiind printre primii diplomați – așa cum apreciau colegii mei din M.A.E., cu ocazia analizei activității mele în timpul concediului efectuat în țară. În numai 2 ani petrecuți în țara vecină, am vizitat multe orașe legendare, ca: Plevna, Velico-Tîrnovo, Oreahovo, Vidin, Stara-Zagora, Poronin, care păstrează monumente din perioada primului război mondial, și care mi-au permis să mă documentez asupra relațiilor româno-bulgare de la țaratul lui Petru și Asan, pînă în zilele noastre. Am urmărit totodată felul cum este prezentată România în muzee, și în istoria, cultura și civilizația bulgară și mai ales să cunosc starea actuală a vlahilor care trăiesc azi în zona Pindului, în satele romînești locuite de vlahii și aromânii de pe malul Dunării, și din munții Rodope, încercînd ca prin contacte directe, prin sprijin cultural și material, să mențin spiritul de fraternitate în zona Balcanilor. Am considerat și consider că o asemenea preocupare reprezintă o sarcină primordială a unui atașat cultural. Dar vai, neînțelegerile cu ambasadorul Tănase, inginer de profesie, neștiutor de limbi străine, inapetența la cultură, excesul pentru distracții, chefuri, înconjurat de colaboratori aduși de el în ambasadă, rude sau prieteni, care-i făceau jocurile,

prezența unui om de cultură la ambasadă, și mai ales, vîrsta mea, apropiata pensionare, îl deranja, încît, cu ajutorul unor prieteni „de sus“ din țară, a făcut în așa fel încît a determinat rechemarea mea de la post, pe motivul „împlinirii vîrstei de pensionare“. Oricum, impresiile mele despre această țară vecină și prietenă, cu o cultură materială și spirituală înaintată, cu vestigii istorice inconfundabile, cu orașe străvechi așezate în vetre care păstrează arhitectură specific balcanică, cu monumente și mînăstiri de o mare frumusețe văzute cu ochii inimii, vor constitui elemente pentru viitoarea carte pe care o voi elabora, dacă voi mai trăi, în anii următori. Este o datorie de suflet și în acest scop am întocmit în cei doi ani cît am lucrat în Bulgaria, un jurnal intim, în care voi zugrăvi realitatea bulgară văzută și trăită de mine direct în contact cu oamenii simpli și personalități, care într-un timp atît de scurt mi-au devenit adevărați prieteni. Vreau doar atît să consemnez, anume că în Bulgaria am văzut urme ale antichității romane, mult mai multe decît la noi, temple și amfiteatre, morminte unice, așa cum este mormîntul Cavalerului trac de la Stara-Zagora, clădiri medievale de la Arbanași și Pirin, Cazanlîc și Gabrovo, Etra sau Batak, Plovdiv sau Russe, Plevna sau Bansco, citadele de mare valoare istorică cu care bulgarii se mîndresc și le conservă cu sfințenie. Noi am vizitat aceste locuri care adăpostesc aceste urme sacre, și surprinzător, am găsit și însemne ale trecerii românilor prin unele locuri, în care, și-au lăsat însemnele lor în clădiri, prezența unor figuri de boieri români în drum spre Constantinopol, așa cum a fost satul Arbănași, o zonă binecuvîntată de Dumnezeu, cu un aer unic, în care fii boierilor români, datorită climei, veneau să-și vindece bolile sau să-și găsească sfîrșitul într-o țară străină. Obiecte și valori de tezaur romînești (icoane, biblii, liturghiere, ceasloave, potire) le-am admirat în Mînăstirea Rila, din munții Rodope, și mai ales scrisori romînești, documente, evanghelia de la Suceava din 1529, toate atestă legăturile strînse care au existat în decursul secolelor între monahii români și bulgari. Dar cea mai mare bucurie a noastră a fost aceea cînd, fără să ne spună nimeni nimic despre Galeriile de Artă universală Chiril și Metodiu din Sofia, din spatele Ctedralei Nevski, am descoperit un adevărat tezaur de artă românească despre care cîndva, în atelierul din Pangrati al lui Alin Gheorghiu, acesta reîntors din Bulgaria, de la o tabără de pictură, mi-a povestit despre actul de mare cultură și curajul Ludmilei Jivcova, care a creat acest muzeu cumpărînd an de an, de la artiștii

care luau parte la taberele de pictură, lucrări de artă care astăzi fac cinste acestei Galerii de artă din Sofia. Aici am privit cu mîndrie dar și cu amărăciune, cum într-o sală imensă a acestui palat în stil baroc, erau etalate lucrări de artă semnate de C. Baba, Alin Gheorghiu, Ion Pacea, Brăduț Covaliu, Ion Sălișteanu, Gergeta Năpăruș, Viorel Mărgineanu, Simona Chintilă, Marin Gherasim, Vladimir Zamfirescu, dar și sculpturi semnate de Paul Vasilescu, Nicolae Păduraru, Radu Iftenie și Ion Lucian. Cîtă frumusețe, cîtă lumină se degaja din fiecare lucrare. Cît de mîndru poți fi cînd admiri într-un muzeu dintr-o altă țară, lucrări de pictură și sculptură a unor vîrfuri ale artiștilor plastici contemporani. Cînd la primul etaj, printre marii pictori europeni am admirat picturi semnate de Van Dayk, Roden, Picasso, Derain, Delacrois, Maurice Vlamenk, dar și ale altor pictori spanioli, italieni, germani, am rămas muți în fața unui „Portret de femeie“ de T. Pallady. Parcă mi s-au înmuiat picioarele, gata să leșin. Stăm și privim încruntați și ne întrebăm? Cînd, cine și în ce împrejurări s-a vîndut această operă de patrimoniu? „Căile Domnului sunt multe, dar este păcat că se scot din țară asemenea valori! Dar totodată ne zicem: Dacă ochii femeii din portret sunt strălucinați de bucurie, înseamnă că îi este bine, că într-un muzeu de o asemenea însemnătate se află și un clasic al picturii românești și am vărsat o lacrimă! Ar fi multe de spus, dar așa cum am promis, toate amintirile mele despre Bulgaria, despre tot ce am văzut într-o țară vecină și prietenă, vor face obiectul unui volum de însemnări despre periplul meu destul de scurt prin această țară care mi-a încîntat ochii și inima și pe care nu o pot uita.

Fiind aproape de Macedonia, în primul concediu de odihnă în țară, am calculat în așa fel timpul și am lăsat 5 zile, pentru a da curs unei invitații făcute de colegul meu, consulul Emanuel Lazăr, la Scopjie, în Macedonia, care venind lunar la Sofia a insistat să fac o excursie împreună cu soția și că nu voi regreta. Era o ispită căreia i-am dat curs.

De la agenția de voiaj din Sofia, cu numai 10 dolari de persoană, luăm două bilete și într-un autobuz cu aer condiționat plecăm spre Scopjie pe 26 octombrie 1994. Este o toamnă de aur, cu mulți arbori fructiferi, cu podgorii de vii pe costișe, cu căsuțe de vacanță care îți dau liniște și bună dispoziție. Trecem prin Kiustendil, ultimul oraș al Bulgariei înainte de a ajunge la graniță. Trecem granița fără

să ne controleze, pașaportul diplomatic ne-a fost de mare folos, încît arătîndu-l, vameșii au trecut pe lîngă noi salutîndu-ne cu respect.

Scopjie este un oraș așezat într-o căldare, cu păduri de jur împrejur, împodobit cu vile albe care răsar din verdele arămiu al toamnei, iar soarele dulce, care continuie să ne mîngîie fețele dornice să surprindă renașterea unui oraș distrus în mare parte de cutremurul din 1963, ne mărește atenția, încît primele blocuri, cu o arhitectură modernă, extrem de diversă, ne confirmă că acest oraș renăscut prin solodaritatea multor țări, printre care și România, își arată fața nouă într-o lumină care îți încîntă ochiul și inima. În autogară dăm un telefon la Consulat. Ne răspunde poeta Ilica Carolina care ne spune că dl. Consul era plecat la autogară să ne aștepte. Dintr-o confuzie, (în Scopjie fiind 3 autogări), acesta fusese îndrumat că autobuzul nostru de Sofia, sosește la o altă gară. Așteptăm liniștiți, deoarece dna. Carolina Ilica ne-a asigurat că domnul Lazăr a telefonat la Consulat și a aflat că suntem la gara veche, peste rîul Vardar. În numai 10 minute, dl. Emanuel Lazăr ne-a descoperit, și am ajuns imediat la reședința sa, pe str. Landowska nr. 11A. După o gustare frugală, ne odihnim pînă la orele 17 și am plecat să colindăm, într-o Dacie, orașul. Mai întîi urcăm muntele PALANKA, de la înălțimea căruia admirăm un oraș de vis, în care se văd sutele de blocuri construite de zeci de state, unul mai frumos decît celălalt, iar îmbinarea dintre nou și ce a mai rămas din vechiul Scopjie, în care descoperi forme specifice ale fiecărei țări donatoare, scăldate în razele de soare ale toamnei, te îmbie să privești, să-ți imaginezi ruinele vechiului oraș din această țară binecuvîntată de Dumnezeu, renăscut în urma cutremurului devastator. Șoseaua șerpuiește printre vile cochete, moderne, care se cațără pînă la 1500 de m. înălțime, și unde ne oprim în fața Mînăstirii Pantelion, un fel de bazilică romană din secolul al XII-lea, pe care o vizităm și de unde admirăm orașul la picioarele noastre, iar în spate se desfășoară ca o șuviță de argint lacul de acumulare al primei hidrocentrale a Macedoniei. Privit de aici, de la 1600 m. altitudine, panorama orașului străluminat de un soare de toamnă care alunecă spre asfințit, Scopjie pare un cerc imens, care plutește pe un ocean de verde crud. Ne oprim la un izvor cu apă limpede și rece, ne astîmpărăm setea fizică, dar nu și cea sufletească care așteaptă întîlnirea cu orașul. Cînd intrăm în oraș, chiar la poalele muntelui, începe de fapt partea veche a Scopjeului, cu case cu un singur cat, cu verande din lemn

sculptat, cu dantelărie de motive florale și animaliere specifice macedonene, viu colorate.

Din această zonă, în care simți parfumul de odinioară al orașului, cu stăduțe strîmte, pe care au înflorit arta străveche a micilor meseriași, cu multe cafenele și ceainării, privim din mers lumea cu tabieturile ei, cu îmbrăcămintea specifică macedoneană, oieri de viță veche, deoarece de aici, de la poalele munților aceștia își mînau turmele de oi spre pășunile alpine. În această zonă, plină de piroresc și poezie, de unde a început să se înfiripe orașul care azi are peste 700.000 de locuitori, blocurile noi în culori pastelate, se înfig în oraș ca niște turnuri ale eternității. Ajungem în Piața Centrală, inima fierbinte a orașului, unde au apărut noi magazine, săli de cinema, grădini de vară, parcuri, pizzerii, restaurante, complexe comerciale, chioșcuri cu fructe și mai ales florării, cu cele mai rafinate aranjamente, cu parfumul lor de toamnă aurie, cu strigătele florăreselor care-și fac reclamă cu voce tare, figurile luminoase ale trecătorilor, te trezesc la realitate și simți cum viața a intrat în normal, trecutul a fost uitat, unele însemne ale urmării cutremurului, pe care le observi ici-colo, sunt ca un fel de altare peste care memoria timpului nu le-a dat uitării. Seara aceea de sfîrșit de septembrie, cu temperaturi de peste 25 de grade, ne-a îndemnat parcă să poposim mai mult pe un pod peste rîul Vardar care străbate orașul, construit în secolul al XVI-lea de Mustafa Pașa, un fel de „Pod al suspinelor" de la Venația, și am meditat la nefericitele ocazii, cînd în trecut, nu odată, tineri nefericiți în dragoste se aruncau în rîu chemați de cîntecul apei învolburate. Privim niște tinere fete, acoperite cu tulpane albe care le acoperă fețele și care privesc spre Moscheia lui Mustafa Pașa și care ascultă rugăciunea de seară a muezinului spusă prin megafon de la înălțimea unui turn. În acest oraș macedonean, conviețuiesc toate religiile, într-o armonie care ne-a impresionat. Dar totuși, aici se simte și ceva din atmosfera orientală, după straiele pe care le vezi, mai ales ale bătrînilor, dar în general domină ținuta modernă, costumația occidentală. Ne întoarcem la consulat, pe una din străzile largi, cu platani bătrîni, cu zeci de cafenele, cu multe verande stradale, în care mirosul șașlîcului, care te îmbie să le vizitezi, te îndeamnă să rămîi. Luminile orbitoare ale neonului, clădirile zvelte cu o arhitectură modernă, Catedrala imensă din beton, sticlă și aluminiu, similară cu Sacre Coeur din Paris, pare un colos care veghează liniștea serii care s-a așternut peste oraș. A doua zi ne descurcăm

singuri, mașina ne-a lăsat în centrul orașului, de data asta fără însoțitori.

Orașul era ușor de străbătut, toate drumurile duc spre centru, în zona parcului, un fel de Cișmigiu romînesc. Deși este dimineața, este o căldură caniculară. Ne strecurăm mai întîi, conform obiceiului, într-o biserică ortodoxă, Sfîntul Dimitrie. Mică, cochetă, cu picturi noi. Este sediul episcopal. În fața altarului și pe culoarul de la intrare am zărit figurile ca de sfinți ale unor preoți, spovedind, împărtășind, vînzînd cărți de rugăciuni, iar la o altă intrare un preot bătrîn, cu o barbă albă și lungă, făcea un fel de masluri pentru oamenii bolnavi. Priveam pereții cu picturi religioase, cu figuri de ctitori, realizați în straie orășenești, spiritualizați, cu ochii luminați și evlavioși. O măicuță tînără vine spre noi și cu o tipsie de argint o îndreaptă spre noi pentru a lăsa bani pentru refacerea bisericii. Simte că suntem străini și ne arată lespedea unui mormînt. Ne spune că acolo este îngropat ultimul episcop. Privim oamenii, credincioși autentici, care se închină cu sfială, sărutînd icoane, buzele lor rostesc pentru ei rugăciuni, fac semnul crucii; era un sfîrșit de slujbă. Intrăm apoi peste drum într-o moschee, transformată într-o galerie de artă. Spațiile albe sunt pictate, ici-colo, cu scene biblice în culori închise care contrastează cu albul imaculat. De aici, urcînd o străduță în pantă, ajungem la Moscheea Mustafa Pașa, cea mai frumoasă și mai importantă din Scopjie. Construită în vremea sultanului Baiazid al II-lea, deși simplă ca arhitectură, cu o cupolă centrală și trei mai mici, laterale, cu coloane de marmură și desene florale și romboidale, este impunătoare. De aici, de la înălțimea holmului, pare un străjer veșnic care păzește Mausoleul lui Mustafa Pașa, lăsat în stare de degradare din cauza îndepărtării de religia musulmană a multor generații de credincioși. Privim, dăm din cap și mergem mai departe. Viz-a-viz de această moschee, într-o clădire dretunghiulară, cu multe ferestre, se află Muzeul de Artă contemporană. Cînd intrăm sesizăm că titlul ne înșelase, nu era de fapt decît o expoziție de grafică semnată de Vangheli, un italian. Aici ni se spune de poeta Ilica Carolina, cu care ne-am întîlnit în centrul orașului, că este bine că am vizitat „zona rezidențială", că este singura parte a orașului care a rezistat cutremurului. Lîngă parcul central, cumpărăm cîte o plăcintă cu brînză, așa zisa „Baniță", ne odihnim pe o canapea și admirăm mormanele de flori care ne fac cu ochiul. Parcă nicăieri pe unde am umblat, n-am văzut atîtea flori, care mai de care mai frumoase,

încît n-am rezistat și am cumpărat un buchet de crizanteme. Însoțiți de doamna Ilica, o femeie frumoasă și blîndă, bună cunoscătoare a Macedoniei, ne întoarcem la consulat, ascultînd vocea ca de clopoțel a poetei, care ne arată din mersul mașinii noile edificii ale marelui oraș renăscut ca și pasărea Pheonix din cenușă.

A doua zi, împreună cu colegul meu, urcăm din nou pe muntele Palanca, ca să vedem în plină zi hidrocentrala de la Matka, care strînge în chingile sale rîul Tresca, închizînd un peisaj pe care nu-l poți compara cu ceva similar din țara noastră. De sus, de pe niște balcoane coborîm pe trepte la baza peretelui hidrocentralei, loc în care supraviețuiește Biserica Sfîntul Andrei, construită în anul 1389, în care am admirat fresce cu imagini ale lui Hristos, chipul Sfintei Maria, apostolii Petru și Pavel, sfinții arhangheli Mihai și Gavril, adevărate capodopere care îți stîrnesc admirația prin prospețimea culorii care se păstrează de sute de ani. Biserica, se zice, este cea mai veche din oraș. Locul, care are un nume romînesc, Matca, este un punct turistic de agrement, luat cu asalt sîmbăta și dumineca de localnici, dar și de străini. De aici începem adevăratul periplu spre două orașe de un pitoresc inedit, Struga și Ohrid, simboluri de referință, prima pentru faimoasele festivaluri de poezie internațională, iar a doua, cel mai vechi centru religios creștin. Pe o porțiune de drum, de peste 200 de km., străbatem defileuri cu ape curgătoare și peisagii în care au răsărit ca ciupercile vile cochete, parcă ar fi niște lebede care defilează peste pădurile de brad și livezi de meri și pruni. Este zona unde s-au statornicit mulți aromâni și albanezi a căror îndeletnicire, este păstoritul. Ei s-au statornicit în aceste spații mioritice de mult, iar azi sunt considerați printre cei mai bogați locuitori ai Macedoniei. Drumul pînă la Struga urcă și coboară prin sate care se înșiră ca niște mărgele care sclipesc sub soarele de aur al toamnei. Străbatem orașul Struga, traversînd cu mașina cîteva bulevarde care duc spre lacul imens, ca o „mare albastră", pe lîngă care trece autostrada care duce la Ohrid și unde la început de toamnă de octombrie, turiști nemți, ascunși sub umbrele viu colorate se bucură de soarele care strălucește, încingînd nisipul dătător de viață. Privim cu încîntare peisajul și pentru o clipă tresărim. Aici poetul Nichita Stănescu a primit premiul internațional de poezie, iar prietenul meu, Marin Sorescu, invitat cu mulți ani în urmă, la același festival, și-a recitat versuri din volumul „Poeme", poezia „Boala", în care își prevestește moartea. Mă cutremur. Întorc capul și privesc în urma mea

lacul, cu zeci de pescari care-și încearcă norocul. Imaginile peisajului și valurile lacului parcă cîntă.

Ohridul, orașul legendar, stă cocoțat pe un deal în care apar turlele bisericilor ca niște drapele albe, din care iradiază snopuri de raze, care se răsfrîng în imensitatea lacului, ca o alchimie de culori, nuanțe și forme care alcătuiesc imagini de cetate medievală. Parcă ar fi un burg, o îngrămădire de case, înghesuite una într-alta, cu parfumul lor de epocă. Ne cazăm chiar pe marginea lacului, într-un hotel confortabil, de la înălțimea căruia se desfășoară panorama orașului. Prietenul meu, care știe ca în palmă orașul, grăbit să se întoarcă la Scopjie, ne îndeamnă să pornim prin orașul vechi, să ne arate cîteva obiective de mare voloare. Ohridul este mare, un centru cultural bizantin, din care, doi învățați ai vremii, Chiril și Metodiu, au pornit în lume să propăvăduiască evanghelia. Statuia lor este impunătoare. Aici se află, pe un promontoriu cetatea lui Samoil din sec. Al XI-lea, ale cărei ziduri sunt ca un șarpe roșu care înconjoară Ohridul, și unde sălășluiesc niște bazilici cu o vechime impresionantă. Intrăm în cea mai veche biserică creștină, Sf. Razto din sec. V, cu o pictură ștearsă de intemperii, în care abia se deslușesc cîteva figuri de sfinți. O altă biserică, apropiată, este cea a Sf. Naum, din sec al X-lea și a Sf. Kliment din secolul al XIII-lea. Și acestea au picturi cu scene biblice, desenate cu o tușă sigură, dar culorile au îmbătrinit, părți ale odăjdiilor sfinților au crăpături, iar fețele unora abia se deslușesc. Se simte însă mîna măiastră a unor meșteri făurari de frumusețe. Printre platanii bătrîni, cu crengile răsfirate, ajungem la alte biserici, cum ar fi Sf. Constantin și Elena (sec. al XIV-lea), Sf. Pantelimon (sec. al IX-lea, mult deteriorată, aproape o ruină), Sf. Ștefan (sec. al XI-lea). Le privim cu ochii galeși, parcă stau într-o rînă, gata să cadă. Ne uităm cu jind la lacătele de la uși și zăbrelele de la geamuri. Ne oprim la biserica Sf. Fecioară Zaumska din sec. al XIV-lea, ușa este deschisă. Simțim mirosul de tămîie și vedem cîteva lumînări pîlpîind. Ne închinăm, sărutăm icoana Maicii Domnului și privim pictura catapetesmei și cea interioară. Este în stil bizantin cu figuri de sfinți hieratici, cu bărbi lungi, cu ochi sfredelitori, adînciți, spiritualizați. În biserică este o singură persoană, iar în aer plutea un miros de mucegai. Am poposit mai mult într-o altă biserică, cea a Sf. Sofia, străbătînd o ulicioară cu case tipic macedonene, cu un cat, transformate mai toate în cafenele, înconjurate de plante exotice. Biserica Sf. Sofia, este ca o navă, cu două turnuri în partea

altarului și alte două la intrare, toată din cărămidă roșie, ca o cetate, cu două galerii laterale și un interior în care se mai păstrează cîteva fresce originale în care culorile roșu și galben de pe fețele sfinților sunt inundate de lumina soarelui încît fețele acestora par a fi incendiate. Aici pare a fi fost cîndva inima orașului vechi. De aici, de sus, privim panorama orașului. Alături se află o clădire suberbă cu o arhitectură în stil baroc, în care funcționează seminarul, loc de promenadă a viitorilor preoți și monahi, care trec pe lîngă noi îngînduraţi, iar fețele lor slăbănoage, visătoare exprimă sfiiciune și credință. Alături, într-un spațiu deschis se află vechiul Teatru Roman, un fel de amfiteatru cu multe scări, bine întreținut, păstrat ca o relicvă pe care localnicii o arată cu mîndrie vizitatorilor.

Reîntorși în oraș, la cumpăna înserării, obosiți, ne uităm prin curțile caselor, smochinii sunt încărcați de roade și privim minute în șir, încît o femeie care ne-a văzut iese din curte cu o strachină de smochine și cînd vrem să-i oferim un dolar, ni-l respinge, spunînd doar un cuvînt „pomeni“. Am amuțit, am înțeles mesajul și i-am sărutat mîna ca semn de mulțumire. Creștinii au păstrat tradițiile, au rămas credincioși. Pe străduțele din centrul orașului, pe care s-au aprins lampadare iluminînd vitrinele magazinelor, intrăm parcă într-o mare de oameni, de toate vîrstele, grăbiți să prindă magazinele alimentare, piețele de zarzavat și pescăriile, să invadeze parcurile sau să umple saunele, după care orice macedonean tînjește. Seara, după ce luăm masa la hotel, ieșim pe faleza lacului iluminată „a giorno“, stăm pe o canapea și urmărim jocul lebedelor care s-au apropiat de mal, în căutare de mîncare sau așteptînd „curioșii“ care să le azvîrle semințe sau coji de pîine. Prietenul nostru, care de acum ajunsese la Scopjie, ne-a spus că dincolo de lac, în depărtare, seara se văd luminile din Albania. Muzica de pe terasa hotelului foarte discretă, ne dă o stare de liniște, oboseala zilei dispare, iar pe unduirile apei lacului, vedem un vapor luminat de zeci de steluțe, care alunecă spre necunoscut. Este o seară de vis, de înălțare sufletească cu care urcăm scările hotelului unde vom adormi liniștiți. A doua zi, mai vizităm parcul orașului, ne mai plimbăm pe cîteva străduțe vechi, privim la oamenii care forfotesc, mulți îmbrăcați în costume naționale, cu femei și fete tinere a căror fețe erau acoperite de ferigele, cu bărbați vînjoși asemănători cu maramureșenii noștri din Oaș. Cîte asemănări sunt între această lume macedoneană și cea din Ciumbrud, Săpînța sau Valea Izei din România. Ne grăbim apoi să ajungem

la autogară. Luăm bilete de autobuz, fericiți că am văzut al doilea mare oraș după Scopjie al Macedoniei. Parcurgem același peisaj ca la venire, pe o șosea modernă, care trece prin multe sate și orășele cu o populație pestriță, cu sate bine făcute, din lemn acoperite cu stuf, cu grădini pline de fructe, viță de vie și cu cafenele la toate întretăierile de drumuri. Dar vai, toată euforia pe care o trăiam s-a destrămat brusc, deoarece autobuzul a rămas în pană. Ne alertăm, dar n-au trecut nici 5 minute și o altă mașină, mai elegantă, se oprește în spatele nostru și ne urcăm în ea. Ghinionul nostru este că în primul orășel, se urcă controlul care ne spune că biletul nostru aparține altei companii și ne dă jos. Rămași în plină șosea, lîngă o mică terasă, intru în discuție cu patronul, într-o limbă rusească de baltă. Ne spune că autobuzele circulă din jumătate în jumătate de oră. Trec pe lîngă noi unul, două autobuze, dar nu opresc. Intrăm în panică. Soția mea mai vigilentă vede venind o mașină „Mercedes" și face semn. Surprinzător oprește. La volan erau doi bărbați care mergeau la Scopjie. Unul dintre ei vorbea rusește. Îi spun ce-am pățit. Îi spun de unde suntem. Foarte binevoitor, domnul Bozar Mișev Anghel, ne poftește să luăm loc și tot sporovăind, am aflat că el era director la o intreprindere metalurgică din Scopjie și că are bune relații cu unități similare din România. Bucuria noastră a fost imensă, ne-a dus chiar pînă în fața Consulatului și ne-a promis că atunci cînd va veni în România, ne va face o vizită. Iată cum Dumnezeu ne-a ajutat din nou. Periplul nostru s-a sfîrșit cu bine, amintirile noastre despre vizita în Macedonia foarte scurtă, a rămas ca o pată de lumină pe pînza vremii, pe care nu o vom uita niciodată.

Începuturile mele de a cumpăra cîte o lucrare de artă, se datorează întîlnirii în viață cu marele istoric piteștean, profesorul Nicolaie Simache, directorul Muzeului Regional de Istorie din ploiești, din vremea cînd lucram ca muzeograf principal al acestei instituții de cultură. Datorită colaborării cu acest istoric, am ajuns să înțeleg frumosul din viață și artă,să pătrund în lumea plină de poezie și mister, în lumea împătimită de artă plastică, în acele case vechi, al unor foști boiei, politicieni, diplomați dar și colecționari, care în ciuda vitregiilor vieții, mai păstrau în casele lor cu parfum de epocă, obiecte și valori de artă: mobilier de stil, icoane, cărți rare, tablouri de artă, covoare, porțelanuri, feronerie. Văzîndu-le direct, îmi încîntau inima și imaginația. Uneori, profesorul, văzîndu-mă cu ochii lui de vultur, cum „mi se scurgeau ochii" privind aceste relicve pentru prima dată

în viața mea, îmi spunea: „Te văd domnule Bucur cum te frămînți, cum te străduiești să înțelegi și să pătrunzi tainele fiecărui obiect pe care îl privești din muzeu; ce mai, domnule, ești un îndrăgostit de lucrurile vechi, te entuziasmezi uneori pînă la lacrimi, ești un tînăr de o sensibilitate pe care nu am întîlnit-o la alții. Văd că îți place arta. Mai ales pictura. În Ploiești avem mulți artiști plastici, detul de talentați, fă-le vizite în ateliere și dacă îțin place vreun tablou, nu ezita, cumpără-l, mai tîrziu o să-ți îmbogățească viața. În timp, peste zeci de ani, își vor fi ca niște copii, pe care îți doresc să îi ai.“ Încă din acea vreme, am început să vizitez cîteva ateliere de pictori de la care am cumpărat cîteva tablouri, pe care însă din păcate,le-am făcut, în lipsă de bani, cadouri la nunțile unor nepoți. Mai tîrziu, intrînd în casele unor personalități bucureștene, văzînd pe pereți multe tablouri realizate de pictori români, clasici din comentariile lor despre modul cum le-au cumpărat, din ateliere sau din consignații, la ce preț, și alte detalii, am învățat foarte mult din răspunsurile pe care le-am primit, ajutîndu-mă să mă orientez în viitoarea mea preocupare de a cumpăra obiecte de artă, în special pictură. Unii dintre deținătorii acestor tablouri doreau chiar să-mi vîndă unele pînze. Propunerile lor mă ispiteau, dar la acea vreme salariul nu-mi ajungea decît pentru hrană. Venind în contact cu unii critici de artă, am primit sfaturi ce și cum, și mai ales de unde să cumpăr, primind sfaturi care m-au ajutat să fac selecții riguroase, învățînd de la ei un limbaj minim de specialitate din domeniul artelor plastice, dîndu-mi sfaturi, îndemnîndu-mă să fac o selecție a valorilor, să evit chiciul și artiștii care au apărut ca ciupercile după ploaie,și să selectez cu grijă tablourile pe care le voi achiziționa. Mai ales m-au ajutat în viață, să discern valoarea de nonvaloare, să știu să selectez cu rigoare și discernămînt calitatea picturii, să cunosc sincretismul de culoare, tușa sigură, calitatea pastei folosite de artist, influența pe care au avut-o unii artiști asupra altora, făcînd diferența între imitație, și originalitate,profesionalism în artă, și paștișe, sau copierea după lucrările maeștrilor a unor teme perimate, sau depășite ca modalitate de realizare plastică. Neștiința mea și uneori naivitatea datorată vîrstei mă deruta în luarea unei decizii. Cu timpul, cunoscînd nume mari de critici de artă, printre care pe Petre comarnescu, Ion Frunzetti, Vasile Drăguț, Octavian Barbosa, Marin Mihalache, constantin Prut, Anatol Mîndrescu, Mircea Deac, Radu Bogdan, Vasile Florea, Petre Oprea, Magda Cîrneci, Alexandru Titu, Cornel Radu Constantinescu

etc. am izbutit să gîndesc mai profund și să apreciez creația unro mari pictori contemporani, să înțeleg mesajele picturii lor, dar mai ales valoarea lor în erarhia pictorilor conteporani de înaltă clasă. Cu colegul meu de facultate, Cornel Radu Constantinescu, care venea frecvent în casa noastră, aveam cele mai multe discuții despre artă, el era cel care îmi ierarhiza valorile, mă îndemna sau îmi stopa entuziasmul și mă îndemna de la cine să cumpăr tablouri, pentru a întregi colecția cu noi nume și lucrări ale unor pictori de care mă apropiam mai greu. Au fost și artiști care deși am bătut la porțile sau ușile atelierelor lor nu mi-au răspuns. În același timp, au rămas mulți artiști de care nu m-am putut atinge, fie că se despărțeau greu de lucrările pe care eu aș fi vrut să le cumpăr, fie că cereau sume foarte mari pe un tablou, fie că prin caracterul lor oficial, nu m-am putut apropia de ei rămînînd niște necunoscuți.

Îmi amintesc de o vizită mai recentă la pictorița Vanda Sachelarie Vladimirescu, în casa căreia am stat cîteva ore;o cunoscusem în casa Margaretei Sterian, prilej cu care mi-a făcut invitația de a-i vizita și atelierul ei. Pictorița m-a primit cu simpatie, i-am arătat fotografii cu lucrări din colecția mea și i-am spus despre intenția mea de a dona aceste tablouri orașului mei natal, Buzău. I-am mărturisit dorința de a achiziționa și o lucrare de-a dînșii. Erau pe pereții apartamentului zeci de lucrări, mai mici sau mai mari, mi-au plăcut unele mici, dar pictorița mi-a spus că poate să ne vîndă numai o lucrare de mari dimensiuni. Prețul cerut era foarte mare, încît am renunțat. Am mai intrat în atelierele unor pictori de la care n-am putut cumpăra nimic deoarece nu vroiau să le vîndă. Printre ei mă gîndesc la Virgil Almășan, Ion Bițan, Cîlția Ștefan, Celmare Vasile, Cilievici Marin, Ilfoveanu Sorin, Mariana Petrașcu, Iclozan Semproniu, Dipșe Constantin, Ligia Macovei, Spiru Vergulescu, Vrănețeanu Ion și alții, cu care am avut relații bune, care acceptau dialogul și îmi doream să am în colecție lucrări de la ei. Tratativele cu aceștia au eșuat nu odată căci nu se îndurau să le înstrăineze, păstrîndu-le în atelierele lor. A fost o mare dificultate, totuși nu regret , însă am izbutit să intru în posesia unor lucrări ale lui Vincențiu Grigorescu, Spiru Vergulescu, Mărgineanu Viorel, Sorin Ilfoveanu, datorită prietenului meu de-o viață, criticul Cornel Radu Constantinescu, care în vremuri grele, bolnav fiind, din lipsă de bani pentru cumpărarea de medicamente și a hranei costisitoare pentru diabetul lui rebel a fost nevoit să-mi vîndă aceste lucrări fiind bucuros că vor rămîne într-o casă cu parfum de epocă, cu o

colecție prestigioasă. Atît el, cît și Poetul Marin Sorescu sunt cei care zaboveau nu odată în casa din str. Povernei 15-17; de fiecare dată, cînd priveau pereții apartamentului plini de tablouri se entuziasmau, spunînd că ceea ce văd întrece multe colecții de artă din București, că am strîns tablouri ale celor mai reprezentativi pictori contemporani, că este o lume a frumosului, unde își încîntă ochii și inima și simt acea liniște sufletească de care au atîta nevoie. Nu odată, mă îndemnau să creez o Fundație Culturală, pornind de la colecția mea de artă, și să adun în jurul ei oameni de artă, scriitori,muzicieni, cîntăreți, doplomați, medici, profesori, iar periodic să organizez întîlniri, seri muzicale, chiar expoziții. „Casa, spunea Marin Sorescu, cu tot ce are în ea, să rămînă o casă deschisă publicului iubitor de artă."

Această dorință a lui Marin Sorescu și a altor intelectuali din București de a înființa o Fundație Culturală s-a îndeplinit în aprilie 1996, cînd „un grup de oameni de cultură, apreciind eforturile de o viață ale poetului și colecționarului Bucur Chiriac, care a strîns cu pasiune și dăruire obiecte de artă plastică, artă populară și religioasă, a luat inițiativa înființării «Fundației Culturale Marieta și Chiriac Bucur» gîndită ca o instituție de cultură, destinată cultivării gustului pentru frumos, promovării în rîndul opiniei publice a valorii școlii de artă plastică contemporană din țara noastră." Fundația are printre membii fondatori pe Marin Sorescu, Mihai Buculei, Grigore Vasile, Marcel Guguianu, Ion Irimescu, Radu Cîrneci, Cornel Constantinescu, Ion Grigore, Dan Hatmanu, Cela și Costin Neamțu, Alecu Ivan Ghilia, Gheorghe Ciobanu, Horia Cucerzan, Valentin Lipatti, Alexandru Oproescu și alții. Am fost surprins plăcut că la această Fundație, la întemeierea ei, și-au pus semnătura pe actul de constituire personalități culturale de mare prestigiu care au girat, prin calitățile lor spirituale, seriozitatea unui asemenea așezămînt de cultură și au participat la manifestările organizate de această fundație. Cu acest prilej, Marin Sorescu în calitate de membru fondator a donat Fundației o lucrare de pictură din lucrările realizate de el. La fel și alți membri fondatori, mi-au oferit asemnea lucrari de pictură. La unele acțiuni organizate în incinta fundației, mai ales la aniversarea zilei mele de naștere, luau parte uneori în jur de 100 de persoane, printre ei miniștri, pictori, cîntăreți de valoare, actori, profesori, ingineri, diplomați, care serbau mai ales un colecționar care, cu mari eforturi materiale, întrunind niște calități umane rar întîlnite azi, fără vicii, nefumător,

fiindu-i străină băutura alcoolică, care rareori și-a permis să intre într-un restaurant, care și-a ajutat permanent familia din orașul copilăriei, care în viață a avut pasiuni nebănuite, s-a dedicat unui scop nobil. A cunoscut astfel o lume azi dispărută în marea ei majoritate, a strîns cu pasiune atîtea valori de artă din țară, dar a colindat mai toată Europa, vizitînd cele mai mari muzee din Italia, Franța, Spania, Austria, Germania, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Egiptul, Israel, Bulgaria, Macedonia, Ucraina, Rusia, Elveția, Letonia, Lituania, Estonia, Moldova și multe altele, învățînd să prețuiască valorile de artă din aceste țări. Din acest periplu s-a reîntors îmbogățit spiritual din nou acasă. Plecînd în lume cîndva cu mîna goală, copilul care a avut o adolescență tristă, care în casa lor nu văzuse un dulăpior de cărți și care plecase din oraș la vîrsta de 14 ani, copilul care s-a fotografiat prima oară în viață la 15 ani cînd se înscria la Gimnaziul industrial din Buzău, care pusese în picioare primii pantofi la aceeași vîrstă, s-a întors acasă îmbogățit spiritual, s-a hotărît să lase colecția acumulată în peste 50 de ani de viață și să o doneze orașului natal.

Această dorință a întîmpinat multe greutăți din partea autorităților; pătimașul colecționar încercînd din răsputeri să valorifice bogăția lui de valori, a cerut de multe ori sprijin multora pentru a-și realiza visul său de o viață. Această dorință a fost împărtășită întîi de starețul Mînăstirii Ciolanu, părintele Neofit Smărăndoi, care mi-a făgăduit acordarea unui spațiu generos, în noua clădire care se construia în incinta mînăstirii. Propunerea a căzut, deoarece Episcopia Buzăului a înființat în acest spațiu o școală de călugări. Mai apoi, în anul 1999, episcopul Buzăului, Epifanie Norocel, s-a arătat entuziasmat să adăpostească colecția într-o clădire veche, de epocă, după ce va fi mai întîi restaurată. A venit la București, a văzut colecția, a rămas încîntat, dar în final s-a răzgîndit. Mai apoi, directorul și directorul adjunct al Liceului B.P. Hașdeu s-a oferit să-mi dea o clădire, parter și etaj, în incinta școlii, în fosta casă a directorului, pe care am acceptat-o. După cîteva luni, fără să-mi spună nimic, aflu că a fost destinată altor scopuri. Și iată că, în anul de grație 2004, după atîtea așteptări și deziluzii, Primăria municipiului Buzău, a făcut propunerea ca această Galerie de artă să fie deschisă în clădirea Muzeului de istorie și artă din Buzău, acolo unde sunt expuse peste 200 de lucrări ale fostului meu prieten, Brăduț Covaliu, fost președinte al Uniunii Artiștilor Plastici din România, care, și la îndemnul meu,

fiind totodată și deputat de Buzău, a fost încîntat de sugestia mea, iar azi operele lui de o viață, în marea lor majoritate inedite, sunt etalate cu competență într-o aripă a Muzeului buzoian.

Tot acest periplu al vieții mele, cu multe bucurii și împliniri se datorează faptului că pronia cerească mi-a hărăzit să am alături de mine pe soția mea, Marieta, care a fost un sprijin și pavăză în tot ce am împlinit, căreia îi sunt îndatorat și-i mulțumesc. Am avut însă și necazuri. Ne-a fost dărîmată o casă în cartierul Militari, pentru a se construi blocuri și am obținut cu greu mutarea într-un apartament de bloc cu două camere. După mari eforturi am obținut cu chirie o casă cu 3 camere, care pînă mai ieri adăpostea colecția mea de peste 200 de lucrări de pictură, sculptură și artă populară; dar faptul că recent a fost dărîmată pentru a se construi un hotel m-a dezechilibrat. Credința în Cel de Sus m-a ajutat să mă mut din nou însă într-un apartament de bloc de trei camere, în care am încercat din răsputeri să conserv, în condiții precare, această colecție.

Într-o vreme cînd unii prieteni, văzînd necazurile cu care mă confrunt și bătălia pe care o duceam pentru a găsi o rezolvare definitivă a viitorului colecției, mai ales după ce mi-a fost spartă casa de răufăcători, mă îndemnau să vînd lucrările, să-mi văd de sănătate, să mai călătoresc sau să-mi construiesc o casă într-o zonă de munte, eu le răspundeam tuturor cu un NU categoric. Vreau ca un fiu al Buzăului, plecat de acasă cu „mîna goală“ să rămînă consecvent în credința că umbra mea trecătoare și peripețiile mele în această nobilă preocupare de colecționar să rămînă îndemnuri pentru generațiile care vor veni și poate vor urma exemplul unui fiu al Buzăului care n-a trăit degeaba. El s-a întors în leagănul copilăriei cu sentimentul că viața a trăit-o în demnitte, cu credință și cu convingerea că marele tăvălug al timpului nu-l va da uitării.

Iată testamentul vieții mele, pe care îl las buzoienilor.

Terminat azi, 30 noiembrie 2005 și trimis la tipar.

POSTFAȚĂ:

DESPRE UN PROIECT SEMI-EȘUAT, SOROC ȘI HAZARD

*„**Spovedania unui colecționar“**, încheiată de Bucur Chiriac în toamna anului trecut și editată de mine acum, este o carte rară din categoria de altadată a literaturii pedagogice și va trebui citită pentru însemnătatea ei de „document“ deopotrivă sufletesc și istoric. Materia însăși pasionează și conține nenumărate episoade memorabile. Unele sunt „biografie“, fiind reconstituiri de episoade de viață ce se vor întrebuința, poate, de către istoricul literar de mâine; altele desfășoară multicolore tablouri de epocă unde distingem chipuri, evenimente și caractere însă, mai mult decât atât, o lume ce a biruit drama și nici măcar nu socotește folositor a o evoca. Căci acolo unde mulți aduc un aer de revanșă și dau interpretare reducționistă unde e nevoie mai degrabă de înțelegere, documente căutate cu lărgime și intuiție în a descifra sensurile ne-ideologice care acelea vor sta rezemate solid și rămân, Bucur Chiriac pune seninatate și chiar un gen de „naivitate“ de **cărturar de clasă pozitivă** ce îl definește și pe el și așează omul în planul prezentului continuu și dincolo de **rătăcirile interminabile ale clipei.** Fiind în chip evident o „memorialistică de mediu artist“ (căci autorul a fost unul dintre colecționarii cu faimă în România „din preajma anului 2000“ și descrie cu detalii adeseori inedite lumea atelierelor de pictori și „secta iubitorilor de artă“ de la noi), **„Spovedania“** nu rămâne aici și devine, în felul ei, o schiță de posibil roman balzacian ce înfățișează chipuri, evenimente și „tâlcuri“ ce se vor aduna la o vreme oarecare în alte scrise și ieșind din alt condei. Povestea nașterii acestei cărți acestei cărți are ceva misterios căci deși ea exista în „potențial“, avea nevoie de un impuls în a se concretiza. Pe acesta i l-am dat eu. Prin toamna lui 2004, când felul cum înțelegeam lumea se modificase radical de câtva timp, m-am gândit că aproape în orice clipă sta secretul vieții și că evocarea vremurilor ce s-au dus trebuie făcută cu orice efort trebuitor, indiferent dacă această obligație se încuviințează ori se lasă la o parte, amânându-se așa cum face omul nepăsător deobicei. Întâiul „depozitar de timpuri trecute“ ce îmi venise în minte a fost Bucur Chiriac, al doilea, cunoscut mai îndeaproape de prea puțină vreme, mi-a apărut ca fiind venerabilul avocat Vladimir Boanță. Despre Bucur Chiriac știam destule însă privirea însăși a tablourilor lui îndăratul cărora stătea câte o istorie concentrată parcă într-o ieroglifă întărea ideea inițială și îi dovedea lărgimea cu*

deschideri mari. Nu mai rămânea decât să-i pun întrebări și să urmăresc pas cu pas cum cartea, de fapt „construcția" ei, începe să se ridice din imaterialul gândului tulburat. Însă stimulul nu a trebuit înnoit ci doar evocat: odată ideea fiind formulată, amintirile lui Bucur Chiriac au început să curgă în șuvoaie și totul s-a pornit ca și cum – la o simplă învârtitură de cheie – întregul univers al poveștii prinsese grai și îi vorbea. Pe Vladimir Boanță, unul dintre ultimii reprezentanți ai „Bucureștilor de altadată", ajuns nonagenar însă înzestrat cu o memorie de detaliu care mă fascina mereu, nu am izbutit să-l fac să vorbească la vremea potrivită căci s-a dus din această lume la câteva luni după ce răsfoisem împreună albumele cu fotografii de acum șaptezeci de ani și înțelesesem că va trebui să mă grăbesc. Dar n-a fost să fie. Și când am găsit, după ce casa îi rămăsese goală, scrisorile de odinioară și multe din fotografii aruncate – de moștenitori neînțelegători – în pubela de gunoi, sentimentul de zădărnicie universală mi-a apărut și mai puternic. Iar gândul ireparabilului a căpătat un aspect palpabil și cu efect cumplit.

*Dar cam în același timp, mă mai gândisem că există nu doar „memorie" ci și „strat insondabil" sau poate „pecete morală" care ar merita revelată și cunoscută și hotărâsem să fac împreună cu alți câțiva „oameni neobișnuiți" – pe care nu îi cunoșteam ca apariție concretă însă erau definiți perfect „ca voci de hârtie", din scrisori – câteva cărți de „corespondență" care până astăzi nu au putut să existe deși nu le împiedicase nimic și nici nu am renunțat să le realizam. Într-un fel din aceste proiecte nu s-a ales chiar praful și pulberea. Din corespondența cu Alexandru Nemoianu – care va trebui publicată cândva – „înțeleptul din America" a extras materia parțială pentru două cărți eminente (**„Semnele Vremii"** și **„Fragmente din vremea persecuțiilor"**), ce vor fi mâine între „pecețile" acestor ani; scrisorile schimbate cu Dimitrie Grama se vor completa cândva, întărindu-l și în „ipoteza cotidianului mistic" despre care am reflectat împreună de nenumărate ori; „epistolierul" dintre Corneliu Florea și mine probabil că se va publica odată, fără să se încheie, constituind un șir de semne de întrebare colective, rămase fără epilog; însă nici una din aceste ipoteze nu s-a desăvârșit în datele originare. „Spovedania" atenuează, deci, simțământul unui eșec de proiect și îmi arată că, de fapt, nu am greșit și că astfel de cărți nu doar că sunt utile ci sunt și posibile; și că există un soroc și o soartă cu neputință de explicat în această stranie alcătuire care este Cartea; și, odată cu ea, Scriitorul.*

12 Aprilie 2007, Sf. Sava Gotul de la Buzău

ARTUR SILVESTRI